

TRAJECTI ad RHENUM
Typis Gisberti a Zÿll et Theod. Ackersdijk
Anno 1659.

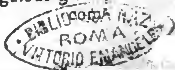
GALLIÆ DESCRIPTIO.

GALLIA ab initio inclusa fuit Rheno fl. Alpium parte, Varo amne, Mari interno, Pyrenæis montibus & Oceano: Deinde Galli Alpes transgressi, Italiæ fere dimidium occuparunt: unde *Gallia* in *Cis-alpinam* & *Trans-alpinam* divisa fuit. *Hæc* rursus in *Braccatam* sive *Narbonensem*, & *Comatam*: *Comata* in *Aquitaniam*, *Celticam* ac *Belgicam*; sed his alios alii posuere terminos. *Hodie arctior*, quam olim fuit, facta est, totâ propè Belgicâ avulsâ; & Rheni loco terminos habet Sabaudiam, Burgundiæ Comitatum, Lotharingiam ac inferiorem Germaniam; servatis cæteris finibus antiquis: *sita* sub gradibus latitudinis 42. usque 50. longitudinis. 27. usque 40. *opulenta* & valida viris, urbibus, civitatibus: vicis referta & ornata, adeo ut nulla ei gens conferri ac comparari possit: *Felix* præpinguibus glebis,

Situs & Divisio Galliæ

Fertilitas & opes

Gallia commoda proventibus fructuariis, vitibus consita, nec non oleis in optimâ sui parte, qua Mediterraneis fluctibus alluitur: omni ad usum animantium fœtu beatissima, *rigua* mirum in modum & fluminum navigabilium & fontium aquis: *rerum* denique *omnium copia* adeo *ferax*, ut & ipsa sibi facile sine aliarum ope, & ceteræ Euroqæ regiones vix sine ejus beneficio sibi sufficere queant: inde vina, inde annonæ, inde satietas, inde facilis rerum quarumcumque commeatus: nulla ejus pars quam late porrigitur inculta est: quamquam longe magis *frequentiâ hominum*, quam curâ diligentiâque incolatur; quippe viri bellorum magis quam agri colendi studiosi sunt: & quod omnium pulcherrimum est & maximum, media utrinque clarissimas gentes, Italiam Hispaniamque, contingens, aut Regina imperitat aut alumna enutrit; ac utriusque maris commodis dives portubus, in omnes orbis terrarum partes vela dimittit.

Provinciæ ejus. Tota *paret uni Regi* dividiturque fere in hasce Provincias uti sunt: *Francia, Campania, Picardia, Normannia, Britannia, Andegavia, Canomania, Belsia, Carnutum, Aurelianensis, Secalaunensis* & *Blesensis ditiones: Turonia, Pictavia, Bituricum,*

cum, Nivernia, Borbonia, Avernia, Limosinia, Inculisma, Santonia, Petrocoria, Burdigalensis ditio sive *Guienna, Vasconia, Bearnia, Quercium, Languedocia, Provincia, Delphinatus, Bressia, Lugdunensis ditio, Burgundia,* & *Metense* territorium: quarum plures in se continent ditiones & Provincias minores; item *Ducatus* & *Comitatus* multos, *Baronatus* ac *Dominia* innumera: Complectuntur & Provinciæ hæ: *Sedes Archiepiscopales* 15. *Episcopales* 103. Item *Parlamenta* 10. quorum 7. suis Provinciis contenta, extra eas Jurisdictionem non exercent: *Tholosanum* præter Languedociam, partem Vasconiæ habet, & Quercium: *Burdigalense* præter Guiennam continet reliquam Vasconiam, Petrocoriam, Lemovicum & Santoniam: cæteræ Provinciæ ad Parlamentum amplissimum Parisiense spectant quæ pleraque omnia suis locis memorabimus.

Gallia *Parlamenta.*

DIgnissima & *Nobilissima* omnium Galliæ Provinciarum est *Francia*, uti in qua sita *Lutetia Regis & Parlamenti sedes* amplissima: Nomen *Francia* toti Regno proprium, pro ejus hic parte tantum accipitur: continetque *Vice-Comitatum Parisiensem: Ducatum Valesii, ditionesque Vrapisiorum ac Vastinensium;* limitibusq;

La France. Paris. suis contingit *Belsiam*, *Normanniam*, *Picardiam* & *Campaniam* : *Regio* est amœnissima, frumenti, vini, ceterarumq; frugum egregie ferax, irrigua fluminibus magnis, ac vicis, opidis, Arcibus, Prætoriisque magnatum optimè culta.

1. La Prevosté de Paris. VIce *Comitatus Parisiensis* rursus dividitur in 4. ditiones : scilicet *Parisii, Goellæ, insulæ Franciæ*, & *Vexinii Francici*.

1. Parisis. *Parisium* quondam complectebatur quicquid erat à Porta Parisiensi, versus *Pontem Æsiæ*, & *Clajam* usque versus *Brienses*, intra rivum qui supra *Latiniacum* in *Matronam* exit. Nomen ejus fere periit, nisi quod ejus memoria in quibusdam pagis servetur qui *Parisii* cognominantur, item in Nummis, & quibusdam Parlamenti taxationibus.

Paris. Parisii hujus urbs, totiusque nunc Galliæ *Metropolis est Lutetia Parisiorum* Europæ omnis (Excepta *Constantinopoli*) incolarum frequentia & magnitudine clarissima, dignitate suâ maxime æstimanda; uti quæ Regis, Parlamenti, Archiepiscopi, Cameræ Rationum ac Edicti, & universitatis celeberrimæ sedes: *divitiis* & opibus potens, omnisque generis *mercibus* insignis: *Templis* magnifica : *Monasteriis* religiosa : *Xenodochiis* pia *Scholis & Collegiis* officiosa ; *Bibliothecis*

com-

commoda: *Palatiis* publicis & privatis superba, *Pontibus* Sequanæ instructis admiranda; *Fontibus* gratiosa: *Areis & Foris* ampla, *Vicis* & *plateis* 400. & pluribus spectabilis: *Officinis* mechanicis in suas regiones distributis & certo loco assignatis, quæstuosa: *suburbiis* amplis & urbium magnarum instar cultis, amœna:

La France Paris.

Si Spatium videas, urbem non esse sed orbem,
Congestas mundi dixeris esse domos:
Si [illegible] populi, multũ mirabere quanam
Terra queat tantum sustinuisse gregem:

Verum *situs ejus* loco commodissimo & fertilissimo *ad Sequanam fluvium*, qui in *Burgundia* ortus, per *Campaniam* Provinciam felicissimam, acceptis *Alba, Icauna, Lonio*, & *Matrona* (urbis nutricula) aliisque fluviis, Lutetiam descendit, ac populosissimam urbem annoná implet: & prope eam divisus duplici permeat ipsam amne, infraque Pontem Novum collectus (inter ceteras) *insulam* facit nobilissimam, qua olim tota continebatur civitas; hodie & in utraque ripa urbs est ingens, pluribus super utrumque alveum Pontibus lapideis, insulæ connexæ, quæ & indies magis magisque ædificiis superbis exornantur, latiusque extenduntur.

Situs ejus & commoditas.

Divisio.

La France Paris. *Insula hæc* inter utramque urbem sita, *Palatii, dicitur* ab Regio Palatio ibi structo, *& Civitas* nominatur: quia & antiquissima Lutetiæ pars est, continetque La Cité. l'Isle de Palais. ædem *D. Virginis Cathedralem* ob fundamenta, magnitudinem & artificiosa ornamenta, totius Galliæ miraculum, cui inserviunt 50. Canonici, quorum Rex primus: continet & alia *Templa, Monasteria, Hospitalia, locaque pia* plura: *Palatiumque Regium* superbissimum, *Iustitiæ hodie domicilium* & civitatis maximum ornamentum, *Atriis, hortis, Xystis, areis, &* maxime *Sacello Sancto*, audacis structuræ, admirandum. *Plateæ præcipuæ* Pontes ejus. *sunt Pontes* 4. utrinque ædibus pulcherrimis ornati; viæque hinc ad Cathedralem, inde ad Palatium, & juxta utriusque alvei ripas, tendentes: *Pontes* hos, *tanquam alas habet*; *dextras D. Virginis & Trapezitarum* in urbem viam pandentes: *Levas Parvum & D. Michaëlis* in universitatem ducentes: Supra hos est *Pons Hospitalis Dei*, ex insulà versus plateam S. Victoris viam faciens: infra vero eosdem ad extremum insulæ *Pons Novus* ex vivo lapide structus elegantissimè, 12. arcuum transitum dans ex urbe per insulam in universitatem: Ornatus est *Turriculo* & *Horologio* non vulgari, item

item *statuâ aneâ*, *Henrici IV.* equo insidentis, arte nulli antiquarum cedente: inferius juxta *Tigellinam* Regis alius *Pons* est *sublicius* qui *Tigellinus* audit, quo inde in suburbium D. Germani itur. *La France Paris.*

Ceterum supra Palatii Insulam altera multò *Minor* jacet quæ nuper habitari cæpta; viis rectis distincta & egregiis ædificiis exculta est. *Tres ad eam Pontes aditum* prebent, *Primus* ex insulâ Palatii, qui *Insulæ* dicitur & *Sublicius* est *alter* ex universitate, qui *Turnelli* à vicinia vocatus *sublicius* quoque: *Tertius aux doubles* audit, qui *Lapideus* & *ædibus* egregie utrimque *vestitus*, sed brevissimus, ex urbe in insulam hanc ducens. *l'Isle petite.*

Insulis his sinistrorsum annexa Pontibus ea Lutetiæ pars quæ *universitas* dicitur ab Academiâ, sive universitate, scholarum toto orbe celeberrimâ, quæ in hanc urbis regionem tota migravit una cum Professoribus & Bibliopolis. Ab eo tempore quo *Ioanna Navarræ Regina Collegium* hic erexit superbum, cui deinde accesserunt alia plura sumtuose quoque structa, ita ut *Publica* hodie numerentur 20. *Privata* 30. quæ ex amplissimorum virorum fundatione, victum & alia studiis necessaria suppeditant certis quibusdam Musarum culto- *l'Université.*

La France Paris. ribus: *Academia* 4 innititur facultatibus *Theologiæ* scil. *juris Canonici*, *Medicinæ* & *Artium*: quibus præest *Rector*: habetque *Cancellarios* 4. *Advocatos* 6. *Procuratores* 3. item *librarios* aliosque ministros & *Nuncios*, *Tabellariosque* singularum *nationum*: *Constat* enim Academia ex 4. *Nationibus*; *Francis*, nimirum, *Picardis*, *Normannis* & *Germanis*, quibus particulares designantur Patroni, omnesque egregiis fruuntur privilegiis: *Germanis* vero *annumerantur Angli*, *Dani* & *Suedi*: ceterum *continet* & *hæc urbis Regiæ Templa* 17. *Sacella* 3. *Monasteria* & *Abbatias* opulentas (inter quas S. Genovefoæ & S. Augustini) 14. *Xenodochia* 4. plurimaque Magnatum *Palatia* magnifica: ac ædibus privatis dense habitatur: *Viæ sive plateæ* ejus longiores sunt *SS. Victoris*, *Marcelli*, *Iacobi* & *Citharæ major* Pontibus respondentes. *Portis* patet 8. quæ sunt *Turnelli* sive *S. Bernardi*, & *SS. Victoris*: *Marcelli*: *Iacobi*: *Michaëlis*: *Germani*: *Bussiæ* & *Nella*, *suburbia* habet quinque ampla, Templis, Monasteriis, Xenodochiis, Palatiisque magnifica: scil. *SS. Victoris*, *Marcelli*, *Iacobi*, *Michaëlis* & *Germani*, quod omnium amplissimum & urbis instar populosæ habitatum, vicisque plurimis longe lateq; distinctum.

Hac

Hac de universitate *Musarum sede*, breviter: *Tertium Lutetiæ membrum urbs*, *La Ville* dicitur, & *Mercurii sedes* est, ad dextrum Sequanæ alveum forma hemicycli longe lateque extensa, ceteris multo major, populoque commerciis & negociationibus frequentissima: Exornant hanc mire (præter plurima ædificia magnifica) *Hippodromus Turnelli*, vulgo, La place Rojale, ædificium Regium magnificentissimum prope *Portam S. Antonii*: cui objacet *Arx Bastilia* octo turribus superba: & interius *Armamentarium*, Ædificium vastum, continens Magistri Magni Domicilium amœnissime situm; *Collegium* dein *PP. Soc. Iesu splendidum* & *Grava* urbis *Curia* magnifice structa: item *Templi Ædificium Regium* ad Portam Templi: & *Richely Regium Palatium ad Portam* S. Honorii: & præterea *Templa* 31 *Sacella* 6 *Xenodochia* 4 *Monasteria* egregia 10. sed omnia ædificia longe superat *Lupara*, *La Louvre*, Regia Arx amplissima, sumtuosissima & ornatissima, vereque Regia, Galeriis spatiosissimis, omnium artificum tabernis, hortis fontibus aliisque rebus pluribus omnino admiranda & stupenda: quibus nuper accessit *Typographia Regia* totius orbis elegantissima. Porrò *Portas* La France Paris. La Ville.

La France Paris. habet 7. nimirum *S. Antonii*: *Templi S. Martini*: *Dionysii*: *Montis Martyrum*: *Honorii & Novani*, quarum *platea* fere recta linea ad Pontes Insulæ Palatii tanquam ad centrum suum deducuntur. *Suburbia* hic quoque 5. sed minus ampla: scil. *S. Martini*: *S. Dionisii*: *Montis Martyrum* & *S. Antonii S. Honorii*: sed duo posteriora nuper, prolatis urbis Pomeriis urbi inclusa, valliisque & fossis cincta, munitaque Portis Novis fuere, extra quas denuò plura ædificia, suburbana quotidie longe lateque surgunt, & *Mons Martyrum* jam urbi vicinior egregium superne in eam prospectum habet, *ex Cœnobio Virg. Vestalium*, quod in eo opulentum est: *SS. Dionysii & S. Martini* ampla satis ac spatiose habitata suburbia sunt: *S. Antonii* suburbium continet *Lazarethum S. Ludovici Nosocomium* amplum & Regium, conclavibus plurimis commodum, item Pharmacopœo, fontibus aliisque multis instructissimum, ac situ ornatuque amœnum. *Hæc de Lutetia*, quæ Regi paret & peculiarem habet jurisdictionem *suburbiis*, ejus idem cum civitate jus, civibusque jura nobilitatis anno 1371. dedit Carolus V. *Archiepiscopus* in Spiritualibus præest, hanc adeptus dignitatem anno 1622. ab Gre-

gorio

gorio XV. Suffraganeosque habet Episcopos, Meldensem, Carnutensem, & Aurelianensem, ab Senonensi Metropolitano delibatos; cujus & ipse ante suffraganeus fuit Episcopus, quamvis Episcoporum Princeps & Regis Curatus erat, atque ut Primus Senator sedem, vocemque in Parlamento deliberativam habebat. *La France Paris.*

Ager Parisiensis, uti urbi vicinus, pluribus magnatum & Regiis arcibus, Palatiis ac villis nitet: inter quæ proxime juxta Sequanam se offert *Silva Vicennarum* ut vocant, *Bois de Vincennes.*

Regum delitiæ vicinæque urbis honores:

Arx Regia est fossis altis & Turribus 8. munita, Sacello 15. Canonicorum altore, Cænobio, vivario & nemore insignis simul ac amœna,

Non procul hinc undas confert Matrona Sequanæ.

in cujus ripis exurgit *Vilregia Regia* bis centum oculata fenestris, amœna hortis, rarisque arboribus fructiferis ordine locatis. Altius ad Matronam *Pons Carentonius*, municipium in quo Reformati Parienses templum habent capacissimum, inde *Arx Regia S. Mauri* Principis Condæi locus Nutricius, amœne ad Matronam (hic quoque Ponte pervium) *Conflens. Pons Charenton. S. Mauri.*

structa

La France l'Isle de France ſtructa ab Franciſco primo, cujus ante januam ſtatua cum his verſibus.

Vt vivas valeasq; forũ hic vitabis & urbem,
Nec res à ſomno nec revocabit Amor.

Gournay. Mox *Gornaum* ſequitur cum Ponte lapideo fl. inſtructo, ubi *Prioratus Virg.* inſignis: Prope Matronæ fere aquis cingi-*Chelles* tur *Chelles* burgus, Abbatia virginum, Hoſpitali & monumentis magnatum, aliiſque nobilis & ſitu amœnus.

Interius à flumine occurrit *Vaujour* quaſi vallis jucunda, ſilvis & paſcuis cin-*Goneſſe.* cta; & dein *Goneſſe* burgus dives & celeberrimus pane, qui ibi fit optimus & Lutetiæ divenditur: *Hoſpitale* habet ægrorum & pauperum, etiam peregrinorum ſolamen.

La Goellie Agro Pariſii hic ſuccedit *Goella*, cujus & hodie limites ignoti, ſervaturque ejus memoria aliquot locis à Goella cogno-*Dammartin* minatis. Fuit hic *Comitatus Dammartinenſis* ab magno olim opido *Dammartino*; quod nunc in vici formam redactum colliculo inſidet.

3. l'Iſle de France *Inſula Franciæ* tertia Comitatus Pariſienſis pars, continet loca inter ſinus gyroſque Sequanæ fl. ab urbe uſque *Poſſiacum* occurrentia, quorum primum fe-*Iſſy.* re *Iſſy*, ab *Iſide* Romanis olim Sacro: pagus hodie fontibus ſalubribus, aquis pellucidis

lucidis & hortis cultissimis amœnus: inde *Venna* olim Piscatorum mansio, hodie butyro claret, & fontibus quoque hortisque magnatum amœnus pagus est: *Meudo* Regia Arx ad silvulam structa statuis fontibus, aliisque rebus plurimis amœna simul ac superba est: *La France l'Isle de France Van-vie. Meu-don.*

Non Parnassum alibi quæres, Aganippida fonte:
Non alibi Musas Phœbumque & mystica vatum
Antra; suis unus tenet ædibus omnia Meudo:

Sequitur *S. Clodouæi* opidulum celebre Templo, & in hoc monumentis Regum Clodouæi & Henrici III. magnificum, quoque Arce sive Palatio sumtuose structo & amœne sito, cui adstructi Horti, fontibus, cryptis, statuis, nemoribus, aliisque rebus splendidis ac pretiosis longe amœnissimi; *S. Clou*

Huc ruit urbs tota festos cum purior æstas
Adduxit soles, rhedis velocibus illi,
Quadrupedante alii, pedibus ingloria pubes:
At plures cymbis fluvio sinuante feruntur,
Vmbras tensa quibus dant carbasa, Vicus abũdat,
Exuviis urbis populoque exultat ovante.
Hinc offert se opidulum vicino in litore nemen,
Sirenes cui Sequaniæ fecere, serenum
Vel cælum: colles & campos jactat apricos, *Suresne.*
Palmite frondentes generoso quique pudori
Vitibus Avisiis fuerint Vinisque Bealnis.
Imminet æthereo prope Vertici Valerius Mons

Eremita

La France l'Isle de France. *Eremita* domicilium, qui hic
— *summa de rupe micantes*
Despicit urbis opes & nomina vana potentũ.

Bologne. In altera dextra Sequanæ ripa *Bolonia* conspicitur, pagus æde D. Virg. clarus, & mox *Longchamp* Abbatia Religiosarum sub silvula Boloniæ: Tum *Madritum* Regia Arx à Francisco I. ad exemplar Hispanicæ structa, in qua quadriennium detentus fuit post cladem Ticinensem, unde hi versus: *Madril.*

Gallus habet tantum, barbã, calcaria, cristã:
Sub pedibus Gallum, sed jovis ales habet.

Hinc Portus & Pons *Nuellii*, *Clichii* & *S. Oen*, olim Clicii Palatium, secessusque Regis Joannis, qui ordinem equitum stellæ argenteæ hic instituit, cum lemmate hoc: *S. Oen.*

Monstrant Regibus astra viam.

S. Denis. Longius hinc à ripa succedit *S. Dionisii opidum* elegans, sed celeberrimum Abbatiâ, & stupendis in Templo ejus Regum monumentis; admirandisque in Sacello uno thesauris, quales non facile ullibi terrarum in uno conclavi videas. Abbas Templi & opidi Dominus est & nulli subjectus Episcopo, multisque insignibus gaudet privilegiis ac dignitatibus: in Area Abbatiæ *fons* est aquæ Saluberrimæ, quem circumcingunt statuæ

&

& idola olim forte adorata, antiquitatem certe loci testantia. Adjacet & ædes Regia, Regis hic divertentis hospitium: introrsus conspicitur in edito loco *burgus & Arx Monmorencii* Ducatus & Patriciatus titulo nobilis, nobilissimæ Monmorantis gentis jam extinctæ, cui successit Condæus: adjacet lacus egregie piscosus & lucus, Prioratu D. Virg. de Sylva, nuper restituto, venerandus. Succedit in Sequanæ ripa *Argentueil*, tunicâ inconsutili, D. Virg. manu puero Jesu elaborata celebre, Templum habens: tum in opposita ripa *Nanterra*, celeberrimus pagus ortu *S. Genovefva*, *La France l'Isle de France* *Mon. morency.* *Argenteuil.* *Nanterre.*

Parisianavis quæ fida Anchora est & Ara.
Palladiumq; potens præsensque ad Lilia Numen.

Item *Ruella* opidum amœno & optimi vini fœcundo loco situm, cum Arce magnifica; cui adstructi Horti, fontibus, labyrinthis, ambulacris, piscinis, aquæductibus, spelæis, aliisque ornamentis sumtuosis amœnissimi. Hinc Sequana *Ponte* transitur ad Pagum *Catullium*: sequiturque inde ad *S. Germani opidum* usque *silva quercea*, à proditione horrenda cognominata, quæ concepta & jurata dicitur ad prægrandem, in angulo ejus, mensam lapideam: silvam hanc via secat, cujus siramum, ab uno viæ *Ruel.* *Chateau Bois de trahison.*

latere

La France l'Isle de France latere decerptum in Sequanam projicias, lapidis instar fundum petet: ab altero decerptum si projicias supernatabit, ut ipse vidi.

S. Germain. *S. Germani* opidum loco amœno & salubri situm, *Cænobium* habet Virginum nobilium non cuilibet spectandum: Famâ vero super æthera notum est *Arce Regia* omnium pulcherrima & nobilissima, quæ Vetus & Nova: *illa* continet conclavia spatiosâ 63. & sacellum sumtuosum: extus vero *septum* ferarum longum 2. mill. continens le *Ieu de maille* & juxta *tentoria* aliquot: *Hæc* constat Cameris & Galeriis ornatissimis, hortisque ad Sequanam jucundissimis: omnia hic mira: at ipsa *etiam miracula vincit Ingeniosa cavis laticum deducta sub antris Vnda per obliquos ludens variâ arte meatus:* *Crypta* sunt 5. quarum *una sicca*, refrigerium sub æstivis caloribus commodum: *uda* & rorantes 4. sunt. *Prima* ostentat Draconem alatum undas vomentem & alia: *Secunda* Nympham organum tractantem & alia: *Tertia*, Neptunum Tridente armatum: *Quarta* omnium pulcherrima, Orpheum producit citharam pulsantem, item Bacchum, & alia plurima: singulæ verò aquis de improviso te aspergent largiter.

Sequi-

Sequitur *Possiacum* opidum amœno quoq; & salubertimo loco positum, cænobioque Virg. Nobilium illustrissimum. *La France Poissy.*

Vexinium Francicum, Præfecturæ Parisiensis quartum membrum, continebat quicquid est ab Æsia fl. Claromontem usque versus Picardiam, sed periit ejus quoque memoria, hodieque sub Præfectura Silvanecti est & Ducatu Valesio: *Vexin. François.*

Valesium autem, secunda Franciæ Regio, nomen habet ab vallibus amœnis (quas continet) inter Matronam & Æsiam sitis: *ejus Metropolis est Silvanectum* à silva propinqua cui quasi annectitur, nominatum, Episcopatu, (sub Præsule Remensi) Præfectura lata & Ballivatu nobilis civitas: sita loco amœno in clivo collis juxta Nonnetam amnem: vicina sunt ei, *Abbatia Victoire*: *Centullia*, amœna Monmoranciorum Villa & *Palatium* regiè ornatum, cum Hortis & vivario: *Gonvieux* opidum cum stagno, piscium copia celeberrimo: *altius* ad Æsiam fl. *Cretilium* occurrit, opidum Arce (ex quadrato tota Lapide structa) nobile, antiquum Comitis Suessonum Patrimonium: inde sequuntur *Pont S. Maixent*, *Verberie*, & *Compendium* opidũ situ amœnum & Venationibus commodum regiis, Abbatiam habet D. Cornelio centurioni sacram: *11. Valois. Senis. Chantilly. Gonvieux. Creil. Compiegne.*

La France sacram; interius versus matronam sunt *Bethisii*, *Crespii* ad *Autonnam* fl. & ad
II. Valois. Urcam *Iuray*, *Ferte Millon*, à Milone conditore, Arcem habens elegantem *Gande-*
Gandelu. *lu*, burgus juxta quem Arx Nova, loco omnium fere Galliæ pulcherrimo: *Marnon* Abbatia: *Prioratus Cervi frigidi* & *Fontaine les Nonnains* & alia; hæc supra.
Beaumont. Infra Silva-nectum ad Æsiam fluv. *Belmontium* situm est, Ducatus & Patriciatus titulo nobile opidum Ducis Umdocini, situ ædito & prærupto munitum:
l'Isle Adam & inde *Insula Adami* opidum triplex Pontibus junctum & flumine insulaque divisum, amœne inter nemora situm;
Beauvasis. Pars ejus ultra Æsiam in *Bellovacensi* ditione posita; quæ Comitatus titulo nobilis, Normanniam inter & Picardiam sita, veriniumque attingens, Æsiam non excedit; regio est fertilis & amœna: ab bellis ejus vallibus nominata, puris piscosisque amnibus irrigua, & fontibus
I Beauvais. salubribus felix. Metropolis ejus *Belvacum*, sub Præsule Remensi: civitas ampla, pulchra, dives, commerciis frequens, & munita, adeo ut inter opulentiora, munitiora & pulchriora Galliæ connumeretur, *Episcopus* ejus & Comes est &
Clairmont Par Franciæ: Cætera opida sunt *Clairmont*, antiquo Comitatus titulo clarum,

Arce-

Arceque firma & eleganti munitum opidum Comitis Sueftonum, prope Brecam amnem pofitum: item *Gournaye*, *Monchy le Pierreux* : *Montataire* infra Belvacum ad Therinam amnem prope Æfiam *Mony*: altius: *Bovicres* fupra Belvacum ad Therinam, *Marceilles*; *Chaumont* & alia. *La France* II. *Valois* *Montataire*.

Verinii Francici opida fuperfunt, *Pontafia* & *Mellentum*, illud Vice-comitatu & Ballivatu nobile eft, pulchrumque fatis & munitum ad Æfiam, Ponte ftratum, fitum: extus ob pratorum & vinearum; imo hortorum continuam feriem & aquarum ftrepitum præter cætera amœnum: *Hoc* infra Poffiacum in dextra Sequanæ ripa, & infula ejus pofitum, Ponte conjungitur, qui & ultra Sequanam ducit in *urapifiorum* agrum, tertiam Franciæ Regionem, quæ hinc porrigitur juxta fines Normanniæ & Belfiæ, ufque ad verinam fl. in Lonium fe exonerantem, finesque *Vaftinenfis* agri fupra *Melodunum* Princeps ejus opidum. *Verin fr.* *Pontoife.* *Meulun.* III. *Hurepois.*

Proximum hic ad fequanam opidum ejus eft, ad mordræ oftium *Pont Gallon*, & inferius ad fequanam *Medunta*, Pontem habens Sequanæ inftructum; nobile fede Præfidiali, & Ecclefia D. Virg. *Mante*

ad

La France Hurepois. ad formam Parisiensis structâ: statuisque Regiis binis magnificum opidum: Proxima sunt juxta Auduram fl. gloriosissimum *Aneta* Ducis vindocini Regia Arx ☞ *Anet.* & Villa artificiose & sumtuose structa, cum sacello splendidissimo cui duodecim inserviunt Canonici: Horti adstructi plures, & ornati splendidissime; in majore, (qui aurantiis, limoniis, & granatis consitus) *Fons* est sumtuosissimus: altius *Dreux* ad Blasiam rivum, est *Droca* urbs antiqua & pulchra, Druidum conventu olim, nunc Comitatus titulo nobilis, & *Heudden.* prope Vegram fl. *Hudeucum*: altusque *Monfort* *Monfortium* opidum Comitibus magis suis quam amplitudine clarum, ad silvam, cui nomen dedit, situm: inde pro- *La Maurii.* pe fontes Bibaræ amnis *Versaille*, magnificum Regio Palatio: & inferius ac Bi- *Versaille.* baram *Arcueil* aquæ ductibus olim Romanorum, nunc medicæis novis, nobi- *Arcueil.* lis pagus: *Bilsestre* Regia olim Arx, ex *Bissestre.* cujus ruderibus Hospitale S. Ludovici, in usum militum decrepitorum nuper *Gentilli.* surrexit Regium. *Gentilly* ordinum quondam Galliæ sedes: nunc tantum Hortibus & fontibus amœnus locus: & juxta *Vitrii.* Sequanam *Vitrii* pagus amœni situs, unde hic Regum infantes educari solebant.

Huic

Huic interius ab Sequana ad *Ivettam* fl: *Dampierre*: *Chevreuse* opidum cum Arce Ducatus titulo clarum: *Gif Abbatia*: *Longiumeau* in cujus suburbio Prioratus cujus Beza Prior fuit: item ad Orgiam & ei annexos rivos: *Ramboulet*. Francisci 1. Regis hic morte notum; *Chez fontaine Abbatia*: *Dordens Castres* amœnum in valle opidum. Hortisque & cœnobio spectandum: *Montlebery* Arx in colle acuminoso munita: ad Stampam fl: *Estampes* Ducatus titulo nobili opidum in via Aurelianensi situm: & inferius *Fontenay le Viconte*: *Villeroy Essona* burgus in insula prope sequanam situs, cui adjacet *Pratorium Domini d'Esselin* picturis ornatum, hortibusque & fontibus amœnum.

La France *Hurepois* *Chevreuse.* *Longiumeau.* *Chastres.* *Estampes.* *Essonne*

Ad ostium Stampæ, & ripam sequanæ *Corbolium* sequitur opidum antiquissimum, in opposita fluvii Sequanæ ripæ, suburbium habens Ponte lapideo urbi junctum: Templa habet, aliquot & Prioratum ordinis S. Joannis Crucigerorum Melitensium; Altius ad Sequanam sunt Pont *Thierry*, *Millii* & *Corance* ad rivum Sequanæ confluentem, ubi *Pratorium* Hortis & fontibus amœnum *Gallari* Consiliarii Regis: Sequitur ad Sequanam *Melodunum* ambitu parvum

Corbeil *Corance.*

La France — sed triplex opidum, Lutetiæ instar, Pontibus duobus lapideis junctum.

Melun Fontaine bel-leau. — Inde interius in silva *Fons blandus* se offert opidulum cum Arce, omnium quas Gallia, Germania, Belgium, Anglia & Italia habent, pulcherrima, amplissima, magnificentissima, ac ornatissima: 900. continens conclavia, connumeratis Xystis & Atriis & è tecto ostentans 704. tubos caminorum: capax totius Aulæ Regiæ: 1. *Galeria* sunt, *Regina, Consiliorum, major, minor*, & *statuarum*. 2. Atria sive *Sale de la Garde, des Festins, des Bals* ampla: & *des Comediens*, artificiose caveis & convexis structa. 3. *Horti*, muro septi, *du Roy*, *de la Fontaine des Pins des Estangs*: *de la Roine*, & alius extra Arcem incultus: Areæ, *La Court de la Fonteine, de Dongeon*, *des Officiers* & *la Basscourt*, omnium amplissima: ubi Hospitia Comitatus Regii.

Moret. — Ultimum opidum Urapisii Agri *Moretum* est, parvum, sed Comitatus titulo insigne ad Lonium fl: positum non procul inde in Sequanam exeuntem.

Sequitur quarta & ultima Franciæ ditio *Vastinensis* quam *Lonius* (inter Ligerim & Sequanam sitam) mediam perluit: orientem versus Senones spectans: *regio* silvis & lucis amœna & densè pa-

gis,

gis, Arcibus ac opidis habitata: Lonius amnis, eam irrigans, in ligerim fossâ ductus nuper fuit, magno negociantium & hujus ditionis commodo: solum ejus arenosum, sed crebris rivis & stagnis irriguum. *La France IV. Gastinois.*

Princeps ejus opidum est *Mons Argisi* sede præsidiali nobilis, munitaque Arce valida, Spatioso Atrio magnifica: Dux Aureliæ tenet hodie jure Appennagii: situs ejus amœnus in læva Lonii ripa, perluiturque vernisone amne: inferius ad Lonium *Silviacum* sive *Nemorosum* situm est silvis amœnis cinctum, Ducatus magis dignitate, qua antiquitate clarum: Altius ad ligerim habet *Briareum*, burgus est amplus, Marchionis d'Effiat juxta quem Lonius in Ligerim ductus: & altius ad ligerim *Bony*, inferius vero *Genabum* opidum antiquum situque amœnum, Ponte, super ligerim, lapideo, & nundinis illustre: Prope sequitur *Genabum* vetus, unde evincunt hic fuisse Genabum illud cujus Cæsar meminit: inde sint *Fleurii* & *S. Benoist* Abbatiæ amplæ & amœnè sitæ, Gymnasiis olim celeberrimæ: inferius sunt *Chast. Sezard.* in nemore: *Chasteau neuf. Pont. aux moines.* *Chenaelle* Castrum Hortis & fontibus amœnum, *Viirii aux loges* prope stagnum: *Montargis. Nemours. Briarè. Gien. Gien le Vieil. S. Benoist. Chenaille.*

Champagne. Item *Nogent, Dampierre, lorris Plateville, Locroy, Fletin Abbatia, Seau* & *Ferriere Abtia,* cum stagnis singulis fluvios emittentibus t prope sunt *Bauna Bois commun.* *La Brie.* *Rochefort.* *Pizieaux, Rochefort* comitatus, *Puthiviers, Choizy, Malezirbe* & ultra Ionium ad Sequanam & Icaunæ ostium *Mons Regalis,* opidum amœne situm, cis & ultra Sequanam in Briensi territorio, Arcem habens inter fluvios confluentes munitissimam, quæ omnia Pontibus lapideis connexa. *Monte-reau.*

Champagne. HÆc de Franciæ Provinciâ, quam Pluribus locis attingit *Campania* ceteris partibus Burgundiæ, Lotharingiæ & Picardiæ affinis: nomen habet à Camporum, quibus fere constat, latitudine ac agrorum planitie, qui frumento, vino omnique pecorum genere abundant, nec desunt silvæ, venationibus & aucupiis opimis commodæ: Aëre gaudet sereno ac temperato, fluviis irrigatur magnis & piscosis: nobilitas ei frequens & generosa, civitates lautæ, pagi populosi: dividiturque in varias diœceses & ditiones, quarum,

La Brie. Proxima Franciæ & urbi Luteriæ *Briensis,* ab Matrona & Sequanâ confluentibus, inter utrumque flumen ad Tricassensem usque & Senonensem diœceses extensa.

extensa. Comitatus titulo insignis est, *Champagne.*
cælo gaudens admodum sereno, & licet
nemoribus abundet, nullius tamen an- *La*
nonæ indiga est. Metropolis ejus *Melda* *Brie.*
civitas Episcopalis, olim Senonensi, *meaux*
non Parisiensi Archiepiscopo subjecta:
Vice-comitatu, Præfectura, & Ballivatu
nobilis, Matrona fluvio divisa & Ponte
lapideo connexa, munitaque simul
& amœna situ: altius ad Matronam est
S. Fiacri Fanum, miraculis & religione *S Fiacre*
celebre. Tum *Moncella* Regia Arx loco
amœnissimo magnifice structa & orna- *Monceaux.*
ta. Tum *Iovara Abbatia* virginum opu- *Ievarre les*
lenta, ab Jovis ara, Romanis olim hic
sacra, nomen habens: item *La Ferte sous* *nonnatus.*
jovare, cum Arce in insula Matronæ
structa. *Nogentel* & altius in extremis
Briæ finibus *Castrum Theodorici*, opidum *C. thierry.*
dives & frequens, suburbia habens ipso
opido majora: hæc supra, infra Meldam
ad Matronam occurrunt, *Pont aux Da-* *P. aux*
mes, virginum quoque Monasterium, *Dames*
quæ Dominæ nominantur, situm ad
Morinum fl. qui inde mox infra *Portum*
Condensem in Matronam abit: *Latiniacum* *Conde.*
inde Pontem habet Matronæ superstru- *Lagny.*
ctum: unde inferius infra *Pontes Gornai*,
S. Mauri & Carentoni, Brie pagus, & *Conflens*,
& ad Sequanam *Cretilium*, burgus *Creteil.*

Champagne. amplus & amœnus, & altius paulo *Ville neufve S. George* opidum modernum & pulchrum, Situque, juxta Terum in Sequanam exeuntem, amœnum, cui altius ad Terum adjacet *Iarre abbatia*. Hinc altius in Briensi ditione occurrunt partes opidorum *Corbolii* & *Melodum* & *Pons Sanosii* prope Fontem blandum: inferius ad Pontem hunc *Barbella* est Abbatia ab Ludov. Sept. fundata, cujus in Templo sumtuosum & artificiosum exstat sepulchrum, ab Adæla sponsa ejus positum: Rex hoc loco piscans barbum cepit, in cujus visceribus gemma reperiebatur pretiosa; eaque occasione Abbatia hæc fundata. Altius ad Sequanam sunt partes *Montis regalis* & *Novigenti*: Atque hæc de locis juxta Sequanam & Matronam sitis: interius ab utroque fl: sunt ad *Terum* & ejus rivos: *Brie Conte Robert, Tornem, Torsu, Chome, Rosoy, Vodois, Chapelle gautier: Nangis*: ad Morinum *Cresy, Coliumiers, Rebes, La Ferte gauche, Sedane*, ad Morinum minorem *Monmirel*, opidum ad clivum montis situm, ubi Silva quercea, cujus ramuli decidentes lapidescunt: ad Moransii & Vousiæ Fontes *Agendicum* sive *Provinium* opidum antiquissimum & amplum in duo opida divisum, quorum superius Arcem & Turrim

Marginal notes: La Brie. Ville neufve S. George. Iarre. Sanois. Barbeau. Monmirel. Prouvins

rim habet à Julio Cæs. structam ager *Champagne-* ejus celeberrimus ab rosis, urbis cognomen ferentibus, quarum hic ingens copia: Hinc altius ad Quietam amnem *Villenoce* & alia. *Senonois.*

Hinc ultra Sequanam *Senense Territorium* se offert Campaniæ quoque pars, *Senonois.* inter Vastinenses & Autissiodorenses ceteris finibus positum: medium *Icauna* fl. percurrit: Ager omnibus rebus ad vitam humanam necessariis affluens, vino imprimis delicato, & ob nucum copiam, etiam oleo: caput & Metropolis ejus *Agendicum Senonum* præsidiali & Archiepiscopali sede civitas clarissima & antiquissima: suffraganeos ejus Præsul habuit, Episcopos Parisiensem, Meldensem, Tricassensem, Autissiodorensem, Nivernensem, Aurelianensem & Carnutensem: sed postquam anno 1622. Episcopatus Parisiensis, Archiepiscopatus dignitatem adeptus fuit, etiam Meldensis Aurelianensis & Carnutensis Episcopatus ei accessere: ita ut sub Præsule Senonensi remanserint Tricassensis, Autissiodorensis & Nivernensis Episcopatus: ceterum *Agendicum* urbs est ampla, antiqua, pulchra & frequens, pluribus Templis, Monasteriis ac Abbatiis, Collegioque PP. Soci Jesu magnifica: sita *Sens.*

Cham pagne. Senonois. Veron. ad Icaunæ ripam, perluta vero *Venna* amne, vias urbis nitidas reddente, stratusque est Icauna Ponte juxta urbem Lapideo: altius ad fl. *Verona* est pagus, & ibi fons cujus aquæ naturales formant pumices: cætera opida ad Icaunam sunt: *Ivigny* *Ville neufve le Roy*: *Ivigny*, Comitatus dignitate clarum opidum: & infra Agendicum *Pont sur Yomne*: *Ville neufve le guiard*: & ad Sequanam *Bray*, *Nogent* & *Paraclit.* prope juxta Arduceum *le Paraclist Abbatia Virg.* cujus Abbatissa fuit Heloisa femina doctissima: juxta Lorvinum *Trainel.* *Traneault* Castrum vetus, *Trainel* Ursinorum procerum opidum & *Soligny*, & versus fines Vastinensium, *Bazoche*. *Chau Renard*, *La Ferte*, *Chauderon*: *Fontaine Iean Abbatia* & alia.

1. *Auxerrois.* Sequitur altius *Diœcesis Autissiodorensis*, quam & Icauna perluit, & sub Metropolitano Senonensi esse dixi: Vino abundat, ita ut omnibus anni mensibus magnam copiam Lutetiæ submittat. E- *Auxerre.* jus civitas Episcopalis est *Autissiodorum*, pulchra quoque & antiqua, munitaque Arce firma, in colle sita. Episcopus ejus pulchrum inhabitat Palatium, Icauna etiam muros ejus alluit, & egregio Ponte ibi transitur: Cætera hujus diæcesis opida & loca præcipua sunt, ad Icaunam,

nam, *Beaumont, Ville neufve* le gueft: *Mery, Mailly*: ad Çuram *Arcy, Becy, Pontigny, Crevant, Hauterive*, ad Armentionem *Tornodorum* Comitatus titulo nobile: ad quem fpectat *Ancy le Franc* Caftrum propinquum inter Galliæ pulchriora numeratum: ad Lonium fl. *Pereuse, S. Sauveur, S. Aman, S. Forgeau* & aliæ: ad Ligerim *Neuvy, Annet, Mionne, Conada*, opidum *Dom. de Broc. de S. Marc:* Ovus fl. juxta in Ligerim fluit, ultra quem fuburbium habet, ponte urbi junctum, in quo Dux Niverniæ jurifdictionem exercet: incipit enim hinc. *Chammpagne. Nivernois. Tonnerre. Ancy. Cosne.*

2\. *Nivernia Ducatus* & Diæcefis Epifcopalis Senonenfi fubjecta, late limites fuis extendens juxta Burgundos, & Bituriges, opida continens 13. Caftellaniafque 30. irrigaturque Icauna, Ligeri & Elavero fluviis navigabilibus: fed ager ejus frumenti parum, vini fere nihil producit, & licet filvofa fit regio, pafcuis tamen egregie dives eft, fodinifque ferri & lapidum: civitas ejus *Nivernia*, Epifcopatus Ducatus & Patriciatus titulis fuperba, fita eft ad Niverin & Ligerim confluentes, Pontibufque ftratos lapideis: & quidem Ligeri inftructus Pons 20. arcuum ex quadrato lapide, juxtaque urbis ad tus *Nivernois. nevers.*

Cham- pagne. Nivernois. visuntur plura Monasteria, interque ea PP. Soc. Jesu Collegium, omnia ad normam Italorum structa: est & *Septum, pour le jeu de Maille*, & aliis exercitiis: ipsa urbs est pulchra, ampla, opulenta, antiqua & munita, Templis plurimis conspicua: inter quæ *S. Cyri Cathedrale* continet Ducum sepulchra magnifica: juxta est *Arx* sive Palatium Ducis splendidissimum, intus ornatu, extus Areâ quadratâ, ædibus arcuatim structis circumcincta instar Areæ Regiæ Parisiensis. Secundo lapide ab urbe inferius prope Ligerim

Pouge. *Pagus est Pouge* celeberrimus fonte aquarum saluberrimarum cui vicinum est pratum, diversoriis & ædiculis, forma arcuali structis, habitatum, in usum aquas hasce bibentium: inferius est

Charitè *Charitaum* opidum lautum, Ballivatu & 4. Templis Parochialibus nobile, illustre quoque *Prioratu* opulento *Ord. Cluniacensis*, cujus Prior & opidi Dominus est. Situm est amœne in clivo montis ad Ligerim, qui ibi Ponte lapideo transitur.

Deciza. Cætera Nivernensis ducatus opida sunt *Poully*; *Deciza* inter Arrontem & Ligerim confluentes clausum opidum & Pontibus utrinque rursus apertum: item ad Arrontium fl. *Corsy la tour*,

Moulins

Moulins en Guibert : *Chastillon S. Sauge*. *Champagne.*

Ultra ligerim. *S. Maurice*. *Cossa Toury* *S. Pierre le Montier* ad Elaverum sedes Præsidialis Niverniensis ditionis, *Sencoing*, *la Guierche*, *le bec d'Allier* : ad Icaunam, *Cobigny*, *S. Leonard*, *Anant*, *Tonay*, *Clamezy*, in cujus suburbio est Templum S. Mariæ Bethleëmitanæ, Episcopatui Bethleëmitano subjectum, & unitum, exemtumque ab omnium Episcoporum Jurisdictione, item *Coelange*, *Dreux* & alia. *Tricassois.* *S. Pierre le Montier.* *Clamezy.* *N. D. de Bethleëm.*

Tertia Metropolitani Senonensis Diæcesis est *Tricassensis*, sed dignitate prima, finibus suis attingens Brienses, Senonenses, Autissiodorenses, Lingonenses & Catalaunenses : Ager ejus planus & fertilis, pascuisque lætus. Metropolis ejus *Augusta Tricassium*, urbs amplissima, populosa, & locupletum mercatorum familiis nobilissima, caput *Campaniæ inferioris*, Lutetiæ filia, & Veterum Palatinorum Comitum sedes & sepultura, uti videre est in D. Petri æde Cathedrali: Templa enim Collegialia continet duo Parochialia Septem & inter Cænobia Abbatiam opulentam : Sita est in læva Sequanæ ripa, cujus alveis binis perluitur : & moletrinas chartarias, aliasque versat plurimas : Reliqua hujus *Tricassois.* *Troyes.*

Cham-pagne. ditionis opida ſunt inferius ad Sequanam *Mery* & *Pons* : & ſuperius à Trecâ: *Tricaſ-ſois.* *Bar ſur Seyne*, *Muſſy* l'Eveſque & alia ; & *1. Bar ſur Seine.* ad Albulam: *Bar ſur Aube* Comitatus titulo clarum opidum & optimæ notæ vinis, *Beaulieu*: *Mons*, *Sommenoire*, *Mon-* *2. Bar ſur Aube.* *ſtier* en Der, *Almance*: *Brantigny*, *Piney* Ducatus & Patriciatus dignitate clarum *Piney* opidum familiæ Luxemburgicæ, *Rame-* *Plancy* *ru*, *Arcis*, *Planey* caſtellum vetuſtiſſimum: *Anglure.* *Fere* Champenoiſe, *Sezane*, *Anglure*. Baronia ab Epiſcopatu Tricaſſenſi dependens: *Saron*, *Marcilly* & alia.

Tricaſſenſi orientem verſus adjacet in Campania *Diœceſis Lingonenſis*, juxta fines Burgundiæ & Lotharingiæ protenſa: cujus urbs Epiſcopalis *Lingonum*, ſub *2. Angres.* Præſulæ Lugdunenſi: Epiſcopi vero & Ducis Pariſque Franciæ titulis gaudent: Civitas vero eſt antiqua & pulchra prope fontes Matronæ & ad clivum Vogeſi montis ſita, loco amœno, egregie munita, ſpectanda Templo Cathedrali S. Mammæ, inter Galliæ pulcherrima numerato : item Arcu Triumphali, aliiſque Romanorum antiquis monimentis. Cætera opida ſunt ad Albulam, *Baſſigny.* *S. Loup*, *Arques*, *Chau Vilain*. *Longchamp*. *Chaumont.* ad Matronam *Brenon*, *S. Sauveur*, *Nogent le Rocheux*, *Dame Marie*, *Marnay*: *Calvimon-*

vimontium caput Bassiniæ Regionis, altæ rupi insidens ad Suisiam fl. cum Arce, item *Beaufremont* & *S. Vrbain*, *Abbatia:* tum *Iunivilla* Vallensis territorii caput & Principatus titulo nobile opidum, gentis Guisiæ, cujus & hic in Templo stupendum sepulchrum: spectant huc *Sailly* Baronatus, & *Vassy* opidum & alia: ad Saltum fl. *Grand* opidum nobile & *Lignium* Comitatus caput: prope abjacet in montis vertice *Abbatia* cum Fonte admirandæ pulchritudinis & alia. *Chamⁿpagne. Langenois. Ioinville. Grand Ligny.*

Sequitur hinc inferius juxta Matronam fl. *Catalaunensis Diœcesis* nobilissima, cujus metropolis *Catalaunum* sub Præsule Remensi; estque ejus Episcopus Comes ditionis & Par Franciæ, urbs ipsa est ampla & commerciis (panni imprimis & linei) opulenta: ædibus ex lapide cretoso splendida, superba turribus pyramidalibus, amœna situ & ambulacris: Cetera opida huc spectantia inferius sunt *Champigneul, Avize, Le Menil, Vertus, Mommor*, Superius ad Saltum & Matronam confluentes: *Vitriacum* Francicum, caput territorii Perticensis & *Superioris Campaniæ*, sedesque Ballivatus spatiosi, & *Vitriacum incensum*, ab legione Romana Victrice nomen servans; cui *Saltus* fossæ loco est, uti *3 Chalonois. Chalon. * Vitrei le Francⁿce. Vitrii le brusle.*

Cham-pagne. Remois 3. Bar-le Duc S.Me-nehou. *Matrona* alteti; altiusque ad Matronam *S. Desiderii opidum* cum Arce munitum: & hinc longius ad Saltum fl. *Bar le Duc.* Ducatus utique caput: & ad Axoniæ fl. fontes *Clairmont*, *Varennes*, Regiumque *S. Menechildi Pratorium* & Castrum rupi impositum, quam stagna cingunt.

Remois Succedit hinc inferius *Ducatus & Diæcesis Remensis* omnium nobilissima, cujus Præsul Archiepiscopus, Dux & Primus Par franciæ, multisque prærogativis insignis, Episcopos habens suffraganeos, *Catalaunensem*, *Laonensem*, *Noviodunensem*, *Pares Franciæ*: & *Bellovacensem Parem quoque*: *item Silvanectensem*, *Suessonensem*, *Ambianensem* & *Bononiensem*.

4. Reims. Civitas ejus *Durocortorum Remorum*, antiquitate Romæ æmula, Academia illustris: senatu juridico, Ballivatu ac aliis Regiis officialibus, nobilis, celebris vero Abbatiâ S. Remi, ampullam servante cum oleo Sacro, cœlitus dimissam, quo Reges inungi hic solent à Præsule Remensi, qui & Diadema Regi confert: sita est ad Velam amnem: ad quem Sillery altius opidum *Sillery*, in insula Pontibus pervia, structum: & inferius *Pont l'Archevesque* & *Fismes*: cetera hujus Diæcesis opida ad Matronam sunt *Tour* sur Marne,

ne, *Avenay*. *Ay* vino generoso clarum: *Champagne.*
Aspernay & alia: ad Suippam, *Suippa*,
Sommepy, *Machault*, *Geneville*, Pont. *Retel.*
Favergne, *iste* & alia. *Ay.*

Item ad Axonam *Ducatus Retelensis*, cujus caput *Retelium* Ducatus & Patriciatus titulis nobile, magno fossarum circuitu cinctum, Arceque veteri munitum, ad Axonam fl. inferius ad Axonem conspicitur *Chast. Porcieu* egregie munitum: superius, *Atigny*, *Tourteron*, *Vouzy*, *Grandpré*, *Autry*, *Cernay* en Dormois. *La Neufville* au Pont, *Varennes*, *Monfaucon*: & hinc ad Mosam proxime *Dun*: *Ville Franche*; *Beaumont*, *Mouzon* opidum munitum & liberũ ab omni gabella, Regimine utens distincto ab aliis, & jurisdictione summà. *Raucour* & *Sedan* Principatus titulo nobilis & illustris Gymnasio urbs, tribus divisa plateis majoribus, omnisque generis fortalitiis munitissima omnium ferè Europæ: *Douchery* & *Charleville* & *Masieres* ad gyrum Mosæ duplicem quasi in insula posita opida, *illud* ab Carolo Gonzaga structum, Arcem habet in propinquo Monte Olympico, & intus in opido tentoria superba ad formam Areæ Regiæ Parisiensis. *Hoc* propugnaculis egregie munitum, suburbia habet duo summo Imperio gaudentia: inferius hinc

Retelois. *Chast. Porcieu.* *Mouzon.* *Sedan.* *Charleville.* *Masieres.*

juxta

Cham- pagne. juxta silvam est *Recroy* fortalitium modernum. Atque ad rivos in Mosã exeuntes proxime *Maubert* Fontaine *Aubigny*, *Retel.* *Recroy.* *Signy* l'Abbaye *Launoy*, *Vendereſſe*, *La LaChes ne.* *Caſſine* fortalitium: *Le Cheſne*, *Brient* ſur Bare, *Beſancy* & alia.

Soiſ- ſonnois Hæc de Remenſi lata ditione: inter quam & *fines Valeſii Ducatus*, *Comitatuſque Brienſis*, *Sueſſonum Regio* ſita eſt a- *Soiſ- ſons.* mœno & fertili loco: cujus civitas *Soiſſons*. Regia olim urbs fuit: hodie Epiſcopatu (ſub Remenſi Præſule) & Comitatu nobiliſſimo, gaudet. Abbatiam habet Virg. quam *Ebrio Tyrannus* Palatii Franciæ Magiſter, olim fundavit, ſitus ejus ad Axonam fl. commodiſſimus; & ſpectant ad eam *Vir* ſur Aiſne, *Brine* ad Veliam: *Muret*: & ad Uram *Fer* en Terdenois, *Coinſy*: ad Matronam, *Damery*, *Chaſtillon*, *Dormant* & prope *Conde* & alia.

Laon nois Inter Remenſem Campaniæ ditionem, Picardiam, & Noviodunenſem, Sueſſonemque Diœceſes ſequitur *Laudunenſis* late ſe extendens; cujus caput & Metropolis (ſub Remenſi quoque) *Lau- Laon* *dunum Clavatum* in colle non procul à Flettæ fluvioli fontibus condita à Macrobio Prætore Romano: eſtque Epiſcopus ejus Dux & Par Franciæ: opida & *Creſpy.* loca potiora huc ſpectantia ſunt, *Creſpy*

en

en Laonnois ad stagnum situm *Buyer*: *N.* *Champagne.*
D. de Lyesse, *Pierre Pont* in insula positum
amœnè, & ad Axonem *Neufechastel* in *Laonnois.*
insula, *Pont à Vere*, *Cranne*, *Pont Arcy*,
Vesly opidum Archiepiscopi Remensis, *Vesly.*
permutationis jure, vice opidi *Mozonis*
ad Mosam siti: de quo supra dixi.

Sequitur *Noviodunensis Comitatus* & *Tardenois.*
Diœcesis Tartenensis quam Æsia fl. irrigat: 6.
ejus metropolis est *Noviodunum* urbs an- *Noyon*
tiquissima, ter igne deleta, Xenodochium
ostentans opulentum anno 1178. ab
Joanne de S. Eloy & Adda uxore ejus
fundatum: sita est ad Versam amnicu-
lum inde mox in Æsiam abeuntem: opi-
da ejus inferius sunt *Pont l'Evesque*: *Pier-
re Ponce*: *Maurenau* & *S. Croye* duæ Ab-
batiæ & Prope Axonam fl. *La loye* Prio-
ratus: ad Flettam *Pont S. Marc. S. Paul
au bois*, ad Æsiam *Chauny* & alia.

HUc usque de nobilissima Campaniæ *Picardie.*
Provincia & ejus appendicibus, Se-
quitur hanc *Picardia* ceteris finibus
Franciæ ditiones & Normanniam, item-
que Oceanum & Belgii Provincias ali-
quot attingens: nobilitate & equitatu
præcellens regio, fertilitate vero adeo
insignis ut Horreum Franciæ & Lute-
tiæ audiat, ampla quoque est & longe
extensa, Æsia & Somona fl. naviga-
bilibus

Picardie. bilibus perluta, & aliquot ditionibus distincta, Quarum proximæ & Campaniam contingentes sunt, *Capelle & Tardenois*, *Ducatus Tirachia* membra: *Tirachio.* *Tirachia caput* est *Guisia*, *Guise.* opidum Arce magnificâ, Ducatus & Patriciatus titulis nobilissimum, Æsia flumine in superius ac inferius divisum: Cappellæ ditionis opidum est *Cappella* *Cappello.* egregio Fortalitio munitum versus Hannoniæ fines: item *Vervinium* *Ver-vins.* in edito monte situm, & munitum: *Marle*, *Aubenton Rosoy*: *Tartenensis* *Tardenois.* ditionis caput est *la Fere* *La Ferre.* urbs munitissima cujus fossæ Æsiæ & Serræ fluminum confluentium, aquis perpetuis implentur, cetera opida Sunt *Ribemont*, *Ribemont.* altius ad Æsiam in colle situm: item *Mont S. Benoist*: & ad Serram fl. *Pont à hare*: *Dansy*, *Monnon* le Comte & alia.

Vermandois. Tirafchiam, versus occidentem, sequitur *Comitatus Veromanduorum* nobilissimus cujus opida sunt *Augusta Vermanduorum*, *S. Quintin.* opidum munitissimum ad Somonæ fl. stagna paludosa & prata situm: uti & inferius *Han* Arce munitum quoque, & *Perona* *Perone* stagnis; intus Templum habet Collegiatum D. Virg. Pontifici immediate subjectum, architecturæ artificio admirandum, & interiore ornatu precioso splendidum; cætera opida

da sunt *Dalon* infra S. Quintini opidum ad Somonam fl. item *Vermand* Abbatia ad Viguonem, *Castellet* ad Schaldin fl. *Santerra* vicinæ opida sunt *Nella* ad Ignonem fl. Arce validum opidum, cujus Marchio familiæ Curreniæ est affinis, quæ orta ex Regibus Galliæ: *Roye* Morelio amne divisum opidum & Ponte sublicio junctum, amœnum est & Arce firmum. *Mondidier* inferius monti edito impositum & aliâ.

Picardie.

Santerre nelle

Roye.

Mondidier.

Sequitur jam *Vera Picardia* quam mediam Somona percurrit, cujusque Metropolis *Ambianum* (veteribus *Samarobriga*) Episcopatu (sub Remensi Præsule) divite, illustris; Comitatus & Vidamiæ caput: sedes Præsidialis & Ballivatus nobilissima: urbs dives ac populo potens; privilegiis insignis; ædificiis Templisque magnifica; in primis Cathedrali, quæ ex quadrato lapide alta, & intus ornatissima: & Collegio PP. Soc. Jesu frequentissimo: Curiâ item & Armamentario, carceribusque publicis, in media urbe forma pyramidali exstructis: munita autem adeo est Arce & operibus ut clavis Galliæ, hac parte, dicatur.

Amiens.

Altius ad Somonam & Ancram confluentes *Corbia* se offert opidum quoque munitissimum & Vidamiæ titulo clarum.

Corbie.

rum. Ad Encram fl. vero altius, opidum occurrit *Ancra* olim, nunc *Albretia* dictum Marchionatus titulo celeberrimū. Infra Ambianum *Pecquicnium* est cum Ponte Somonæ instructo, opidum quoque celebre & Vidamiæ titulo nobile.

Picardie. Encre.

Ab hoc inferius juxta dextram Somonæ ripam *Ponthivii Ducatus* se offert, ad sinistram *Vimusii* territorium, cujus urbs præcipua *Abbatis Villa*, quæ ampla & dives, situque commoda mercimoniis ad Somonam; qui hinc lato alveo in oceanum fluit navesque admittit: ad ostium ejus sinistrum, *S. Valerii* fanum est, antiquum Galarici Monasterium: cetera Vimusii opida sunt ad Bresliam amnem Picardiæ & Normanniæ hic limitem, *Sener. Pont Blangy: Gamace, Andricourt* & alia.

Ponthieu. Vimeux. Abbeville. S. Valeri.

Ponthiviæ ditionis, opidum, *Ponthivium* est ducatus & Patriciatus titulis nobile, & *S. Riquier*, atque in dextra ostii Somonæ ripa *Crotosium* opidum Portu & Arce spectabile: cetera opida sunt, proxime hinc ad Majam amniculum *Rue* opidum non contemnendum, *Cressy* in planitie situm, prælio inter Anglos & Gallos nota: ad Althium fl. *Dourlens* opidum munitum *Auxy le Chav: Ray. Nempont, Collines* & alia: ad Caucham fl.

Ponthieu. Crotoy. Rue. Dourleus.

Hesdin

Hesdin opidum munitum: *S. Paul.* Comitatus caput: *Monstreul*, munitum quoque deinde prope Oceanum in Boloniæ diæcesi *S. Lupi Abbatis stapula*: Portum habens sed minus frequentatum. *Picardie.* *S Paul* *Estaples.*

Bolonia diæcesis & *Comitatus Morinensis* hinc se extendit juxta Oceanum & Artesiæ comitatum: intus silvis & montibus frequens, ad maris tractum arenosus, Comitatum hunc Reges Galliæ ab D. Virgine in feudum possident, persolvuntque eo nomine in æde D. Virginis Boloniæ Laudemii vice *Cor Aureum* ponderans 2000. scutorum: *Bolonia* metropolis ejus (Remensi Præsuli subjecta) loco plano sita est ad mare & Lyanæ fl. ostium, in superius & inferius divisum, firmis muris & profundis fossis cinctum, ac mercimoniis, ob Portum commodum munitumque, dives; cetera; ejus opida sunt *Monthulin*: *Liques*, *Ardres* Baronatus, opidum parvum sed munitum clivo insidens, *Portet* 2. à Bolonia mill. situm, interjecto flumine, quod æstu maris intumescit & Ponte jungitur. *Bologne.* *Bologne.* *Ardres* *Portet.*

Bolonensi Comitatui succedit *Guinensis*, qui disterminatur à *Comitatu Oyo* per Canalem majorem, qui opidum ipsum præterlabitur, territorium fere reddens inexpugnabile: *Guines* primarium opi- *Guines Com.*

Picardie. opidum, loci natura munitum est & validum, cetera ejus opida sunt *Harincourt*, *Hames.* *Popingue*, *Coquelle*, *Hames* Castellum munitissimum in paludibus fluctuantibus situm, item *Port Nivellet*: *Cortembrone* & *Fienne* Baronatus duo &c.

Cales. *Oyensis Com:* opidum Princeps est *Caletum*, veteribus Gessoriacum & Portus Iccius: opidum non inelegans & mercimoniis maritimis dives, omnique ex parte munitum adeo ut inexpugnabile *Oye.* habeatur: cetera opida sunt *Oye* cum *Greveling.* fortalitiis vicinis; *Gravelinga* urbs munitissima & emporium celebre; *Borburgum* munitum quoque opidum egregie. *Dunkerka*, & alia.

Normandie. A finibus Picardiæ & Brassia amne secundum litus Oceani longe lateque extenditur *Normannia Ducatus* ad Britanniæ Ducatum usque: introrsus fines contingens Franciæ, Belsiæ, & Cenomaniæ; Regio fertilis frugum fructuum, pascuorum & omnis generis annonæ, nisi quod loca mari vicina ferè sterilia sint: vinique inopiam sidra & py- *Pais de* rasium suppleant; *situs* ejus sub gradibus *Caux.* latitudinis 49 & 50. pars eis Sequanam quæ Caletensis terra dicitur: pars ultra fl. quæ maxima, continens Diæceses Episcopales sex.

Metro-

Metropolis ejus *Rotomagus* Parlamenti Normanniæ, Cameræ rationum, & Archiepiscopi sedes, urbs pulchra & opulentissimum ad mare Britannicum Emporium, Antverpiâ paulò angustior sed civibus frequentior, qui hic 120000. numerantur: magnifica est templis, maxime Metropolitana æde ac Cænobiis plurimis, ac Xenodochiis, collegioque PP. Soc. Jesu, atque S. Ovani Abbatiâ, Regum hic morantium, mansione: inter Politica ædificia eminent Curia Parlamenti, Pallatium Senatorum, Bursa Mercatorum, aliaque Palatia magnatum plura, quamvis gregariæ ædes non sint admodum conspicuæ, & plateæ plures angustæ: sita est in dextra Sequanæ ripa & regione Caletensi: in ulteriore Sequanæ ripa suburbium habet S. Severi, & læta pascua: quò Pons lapideus eximii operis ducit, antequam pars ejus media collapsa fuit, juxta eum sunt stationes Navium; imminetque Castellum 11. turribus superbum: urbem intus tres perluunt amnes, quinque Pontibus strati, versantesque molendina plurima. *Normandie.* *Pais de Caux.* *Rouen.*

Cætera opida inferius ad Sequanam in *Caletensi* territorio sunt: *Caletorum* opidum, sede præsidiali conspicuum *Julia bona* ab Jul. Cæsare condita, *Harfleu* *Caldebec.* *Islebonne.*

Normann. leu & *Havre de Grace* opidum Portu tutissimo, & munitionibus admirandis illustre: inde ad Oceani litus *Fescamp*, nobile opidum Abbatiâ, quæ ibi opulenta, in cujus S. Æde Mausolæum Regum aliquot Britanniæ, & Ducum Normanniæ: item *Vallemont*, *Fauville*, *Cauville*, *Cany*: *Cliquedent*, *S. Valeri*, *Espineul*, *Tanquevilla* & *Diepe* opidum lautum & opulentum, Portu & negociationibus longinquis celebre: munitumque arce ac aliis operibus: Hinc *Criel*, *Tresport* ad ostium *Breslia* amnis: & *Eu* opidum comitatus olim & Patriciatus titulis nobilitatum ab Carolo 7. & altius ad Bresliæ fontes *Aumalia* Ducatus & Patriciatus dignitate donatum ab Henrico 2. & ad Bethunæ fontes *Neufchastel*, & inferius *Arques* celebre prælio Henrici IV. contra Ducem Meduanum, & prope fontes *Andelia* & sylvam Bray[illegible]n, *la Ferte en Bray* in colle situm, & inferius *Elbeuf*, *Charleval*. *Silva Leonia*, cum opido *Leonio*: *Fleury*, in via regia situm, & *Pons S. Petri* Roncelliæ gentis præcipua sedes: ad Eptam fl. limitaneum, cancris, anguillis, truttis, luciis & gobionibus fœcundum, *Gournay*, Gisors opidum adeo fertili ac amœno situm loco ut Doarium D. Virginis audiat & Gisortium quasi

Pais de Caux. *Havre de Grace.* *Fescamp.* *Diepe.* *Tresport.* *Eu.* *Aumale.* *Arques* *Lyons.* *Flenci.* *P. S. Pierre.* *Epte fl.* *Gisors.*

quasi Regis otium dictum velint: *Dan-gu*: *S. Clair* in via regia, uti & interius, ad rivum, *Magny* opidum Vilregii, & versus Rotomagum *Tilliers*, *Richeville*, *Escouy* opidum cum Templo collegiato, decani & 12. Canonicorum, in quo Sepulchrum Archiepiscopi & statua, & enigma (ut ajunt) misterium iniquitatis, quod sic habet: *Cy gist le fils & la mere: la fille & le Pere: la sœur & le frere: la femme & le mary: Et n'ya que trois Corps icy*: & ad Sequanam *Andely* opidulum Gambone rivo rigatum: cui in edito colle adstructum *Castrum Gallardi*: inde inferius *Abbatia des 2. Amans*: *Angonville*, *Gray* è regione *Pontis Arcuati* & alia. *Normandie.* *Magny.* *Escouy* *Andely.* *C. Gallard.*

Hæc de *Caletensi ditione* ultra Sequanam, Proxima hic *Diœcesis Eburonicensis* occurrit, quam Andura & *Iton*, *Rillaque* fl. irrigant: ejus civitas Episcopalis est *Mediolanum Aulercorum* sive *Eburonicum*, nobilis Comitatu, cujus Possessores fuere Reges Navarræ, & filii Regum Franciæ, sita amœne ad fl. *Itonem*, Luciis & percis optimis, aquisque crystallinis gratum, qui in cursu suo absorbetur & rursus post 3000. pass. emergit. Supra *Bretevil* opidum juxta nemus pulchertimum positum & *Condey* amœnissimus Episcopi Eburonicensis recessus, *I. Evreux.* *Bretevil.* *Condey*

Normandie. ubi Iton Pontem habet lapideum: Cætera opida ad Anduram sita, sunt *Aquigny*, *Louviers*, *La Vacherie*, *Passy*, *Ivry*
Ivry. cruento prælio Henrici IV. clarum: & altius, *l'Estreé* Abbatia *Non encourt*, cujus suburbia ultra Anduram, Franciæ ditionis sunt, item *Tillers*, *Vernevil* & alia: ad Sequanam *Vernon* opidum cum
Vernon Arce & Ponte lapideo super Sequanam:
P. Gaillon. *P. Gaillon* Arcem quoque habens edito colli instructam, intus splendide ornatam; extus hortis amœnissimis venustam, secessus est Archiepiscopi Rothomagensis: *Port S. Pierre* ad ostium Anduræ: *Pons Arcuatus*, opidum probe
P. de l'Arche. munitum juxta insulam Sequanæ Pontibus junctam utrique ripæ: tum *Elbeuf*:
Elbeuf *Nouveau monde*: *Quevilly* ubi Reformati Rotomagenses templum habent. *La*
La Bouille. *Bouille* municipium frequens navium Trajectu Rothomagum: *Iville*, *Le Landon*, *Vateville*, *Quillebœuf*; opidum lau-
Quillebœuf. tum ad quod naves ex Oceano ascendentes vela submittunt: & alia. Hinc ad Rillam proxime *Anebault*, *le Bec*, *Neufbourg*, *Beaumont le Roger*: *Conches*, *Lyre*, *Rugles*, *l'Aigle* Baronatus: & alia.
l'Aigle. *Secunda* & huic occidentem versus
2. Seez. contigua *Diœcesis* est *Sesuviensis*, cujus civitas *Sesuvium*, dives & antiqua, ad fontes

fontes olenæ sita; cujus opida sunt ad fines Perchenses & Meduanenses *Bonne-foy, Moulins en la Marche, S. Leger, Hau-terive* : *Alenconium*, urbs Ducatus & Patriciatus dignitate nobilissima, & Ballivatu dignissimo illustris, sita ad *Sartham* fl. purissimum, inter duo Nemora, in medio campi omnis generis frugum & fructuum feracissimi, *Condé*, *Caronge*, *La Ferte*, *Marche*, & ad Olenam *S. Marie*, *Monstreul*, *S. Malo*, *Esconchy*, *Argentan* opidum firmum Nodavid, & alia. *Normandie.* ** Alencon.* *Argentan.*

Tertia Diœcesis Lexoviensis, Sona fl. perluitur Divamque & Rillam fluvios limitaneos habet, urbs ejus Episcopalis est *Lexovium* Cæsari notum: & Episcopus hic quoque Comes ditionis est: situs ejus ad Sonum fl. sequunturque inferius *P. l'Evesque*, *S. Arnou & Touque*, & ad littus oceani *Auberteville* & ad Divam fl. *S. Sauveur de Dive Cabout*, *Belteron*, *S. Sanson*, *Hervetot*, *S. Barbe*, *lors*, *Morteaux*, *Oniel source de Dive &c.* & ad Quillam: *Monstreul*, *Angelo*, *Bernay*, *N. D. de Ilone*, *S. Christofle.* Ponteau Mer, rivulo cinctum, & ad ostium Sequanæ *Honfleur* cum Arce & Portu insigni opidum. 3. *Lisieux.* *Ponteau Mer.* *Honfleur.*

Hanc occidentem versus sequitur *Bajocensis Diœcesis* late juxta oceanum & 4. *Bajeux.*

C 2 intror-

Normandie. introrsus extensa, perluitur *Olena, Aura & Droma* fl. viriumque amnem Limitaneum habet, quo ab *Constansiensi* & *Abrineantensi Diœcesibus* distinguitur. *Metropolis* ejus *Bojocassium*, cujus Episcopus Vicarius est Archiepiscopi & *Cancellarius Academiæ Cadomensis*; ejusque *Conservatores*, *Lexoviensis & Constantiensis Episcopi*; Ecclesia ejus Cathedralis inter pulcherrimas Normanniæ numeratur, eique inserviunt 50. Canonici: sita est inter Auram & Dromam amnes, qui juncti, inde absorbentur, & emergunt rursus, Portumque ad mare

Bessin. Bessinum formant: cætera opida ad

Tort. Dromam sunt *Barbeville*, *Vaubandon*: & ad Auram: *S. Vast*, *Ioays*, *Argenchy*, *Mondoye*, *S. Nicolas*; ad Siliam, *Senans*: ad

Caen. Olenam *Cadomum*, urbs opulenta, antiqua, pulchra & amœna, Olenâ fl. divisa; Pontibusque magnificis juncta, Portum ad Oceanum habens *Estrehan* unde naves ope fluxus marini ad urbem ascendunt: *Academiam* habet illustrem: nobilisque est sede Præsidiali, Ballivatu, Seneschallia, Vicario Archithalassi: & *Cameris Generalium*, *Monetæ*, *Thesaurariorum*, *Electorum*, item Curia Episcopi, Curiâ urbis, magnifice Ponti instructâ: Abbatiâ opulenta, ac Arce om-

omnium Normanniæ munitissimâ, ager ejus fertilis & amœnus ac vini quoque ferax. *Normandie*

Cætera ad Olenam opida sunt *Allemagne*, *S. George*, *Toury*, *Vanin*, *Pont d'Oly*, *Conde*: ad Antam *Falaise* opidum antiquum arcem habens post Cadomensem, firmissimam: stagno in exhaustæ aquæ cinctum: secessus olim Ducum Normanniæ: *Gibraum* tanquam Suburbium ei annexum, nundinis gaudet celeberrimis: Vicinis ei *Mons Arienus* volucrum rapacium & aquilarum domicilium: altius ad rivos Divæ *Susinons*, *S. Silvain*, *Argence*, *Rapere*, *Tronchart*, *Bures*, & ad Oceanum, *Mareville*, *Hermanville*, *Bernieres*, *Craix*, *Annelles*, *Come*, *Beaumont*, *Grand camp*: ad Virium fl. *S Clement*, *Nully*, *Mons S. Lo* opidum Vicecomitatu nobile & Arce munitum; *Tourigny*, *Texe*, *le Desert*, *Recule*, *Vire* opidum lautum & Arce firmum, Regia sedes Prætorii Cadomensis, & ulterius versus Alenconium Silvæ binæ amplæ. *Vanin.* *Falaise.* *Gibray* *Mons d'Ariene.* *S. Lo.* *Vire.*

Bajocensem sequitur *Diœcesis Constantiensis* duobus Promontoriis altè in Oceanum eminens: cujus metropolis *Castra Constantia* urbs pulchra, ampla, & frequens opulentis Mercatoribus, situs ejus commodus ad Uliam amnem non *S. Constantin* *Contance.*

Normandie. adeo longe à mari; nuda est & sine mœnibus & aquâ, quam ex amne per tubos plumbeos in urbem ducit: Nobilis est Vice comitatus titulo: Sede Præsidiali, Seneschalliâ, Ballivatu, & Electorum Camerâ.

Cætera opida versus fines Bajocenses & Oceanum sunt *Amigny*, *S. Forment*, *les Hommes*: & ad Litus inter duos sinus

Karantan. *Auville*, ulterius *Karantan* mercimoniis frequens Arce & mari munitum Dovaque amne: altius hinc ad Dovam fl. *Hurville*, *Colomby*, *S. Sauveur le Vicomte*,

Ivetot atque in *Sylva Briquebecia*, *Yvetot municipium Bellajorum familiæ*, Liberum & Regni titulo decoratum: altius *Valogne* & *Briquebec* & in litore Oceani *S. Vas*, *Barfleur*, *Geberville*, *Restonville*, *Berteville*,

Cherbourg. *Cherbourg* quasi Cæsaris burgus, arce munitum opidum: inde *Andreville*, *Barneville S. Germain*, *Creances*, *Pont de la Roque*,

Haute ville. *Hauteville*. ad Uliæ fl. ostium infra Constantiam Portus cum Ponte: inde interius ad Heronem fl *Gaure* &

Ville Dieu. *Ville Dieu* burgus nobilis, commendatariâ S. Joannis, & Ballivatu, cujus incolæ fere sunt bractearii: & rursus ad Litus Oceani *Brehan Granville* ad Promontorium situm, & alia.

Sequitur *Diœcesis Abrincantensis* juxta mare

mare & Virium amnem ad fines usque Britonum: ejus urbs Episcopalis est *Arborica* sive *Abrinca*, inter Senuam & Ardram fluvios, in edito colle, qui Oceano imminet sita *Portuque S. Ioannis* ad Senuam, & *d'Ambault* ad Ardram altero, insignis, cincta valido muro & fossis profundis: Suburbia habens ipsa urbe ampliora. Ecclesia Cathedralis est ex dignissimis, cui inserviunt 20. Canonici: Pertinet ad hanc Diœcesin *Mons S. Michaëlis* 3. mill. à continenti in mari situs, qui olim eremus & solitudo, paulatim in nobilissimam excrevit urbem Castello firmo munitam: juxta quod Fons aquæ Saluberrimæ, nomen habet à Monasterio ord. S. Benedicti opulento & S. Michaëli Sacro, cujus Fundator in Eremo ibi fuit Richardus primus Normanniæ Dux. Cætera opida sunt ad Oceanum *Beauvais*, *Ardenton*, *Courtis*, *Beneft*, *Bouillon*, ad Senuam fl. *La Godefroy*, *Vervin*, *Brecoy*, *Cuves*, *S. Martin*, *le Boellant*, *S. Pairmonjoye*, *Surdenot*, *Val. Mortain* Comitatus titulo nobile: ad Ardram, *S. Cir*, *S. Iean de Coral*, *Les Pentis*, *les Biars*, *Vesin*, *Duce*, *S. Laurens*, *S. Genie*, *Pont Orson*, opidum cum Ponte ad *Coënum* fluvium Britannici juris, qui mox in Oceanum exit.

Normandie. *S. Aurenches* *S. Michaëlis.* *Mortain.* *P. Orson.*

Bretagne. SEquitur *Britannia*, nobilissima Provincia *Ducatus* nomine celeberrima. Oceanum inter & Andes Pictonesque clausa; ingenti verò adeo cornu in mare prominens, ut peninsula sit satis culta & habitata secundum Oceanum, interius sterilior: homines, animalia & arbores producit, minoris, quam alibi proceritatis; & Leprosos habet plures: Novem continet urbes Episcopales sub Metropolitano Turonensi: & *Parlamentum*, cujus sedes *in urbe Condata Redonum*, olim Principum Domicilio: nunc & Episcopatu illustris: sita est ad Vilaniæ amnis fontes versus limites Meduanenses, opida habens in circuitu juxta rivos Vilaniæ *Breol*, *Monfort la Canne*, *Comper*, *Gael*, *Mouron*, *Bignon*, *Guer*, *Messac*, *Bain*, *Martigne*, *Guerche*, *Louvigne*, *Vitray*, *la Corzille*, & *Fougeres* ad Coënum: & alia.

1. Rennes.

2. Dole. Hinc juxta mare sequitur *Dolensis Diœcesis* ad Normanniæ fines usque, cujus *Civitas Dole*, & Præsul Comes, primusque in Comitiis Britanniæ Episcopus, sita non procul ab Oceano inter Coesnum & Rincium piscosum, amnes: opida ejus sunt *Antain* ad Coesnum, *Gaillard*, *Aubigne*, *Tintina*, *Conbourg*, *Pleudihen*, *Chau neuf* & *Cancalle* ad littus oceani & alia.

Suc-

Succedit huic juxta mare & Rincium fl. *Maclovienfis Diœcefis*, cujus Civitas *Maclovium* quæ in infula (olim Aletha vocata) jacet, ad quam ex continenti aditus 2000 paffuum anguftus: *Emporium* fitus caufa eft fingulare, & clavis hic Galliæ: quam Moloffi canes, nocte excubias agentes fervant. Subfunt ei *Dinan* opidum eximiæ pulchritudinis ad Rincium fl. fitum, mercimoniis dives & frequens, Ducibufque olim in delitiis: item altius *Laurelais*, *Bron*, & interiùs *Iugon*, *Coeflance*, *Lamballe*, *Matignon*, *Cheman*, *Chauffée* & alia. *Bretagne.* *3. Maclo.* *Dinan*

Sequitur ad Oceanum *Briocenfis Diœcefis*, & *Briene* civitas ejus, fita eft ad Trievam & Arguenon rivulos non procul à mari, Arcem habens rupi excelfæ inftructam tutam navibus ftationem & urbi manfionem, facientem. Cætera opida funt, ad finum maris, *Soiffons*, *Etable*, *Portris*, *S. Guy*, introrfum: *Moncontour*, *Vzel*, *Quintin*, *Bourbriac*, *La Croix de mahala*, *Gigand*, *Lannolon* & alia. *4. Briene.*

Proxime huic adjacet *Diœcefis Trecorenfis*, cujus civitatem maris finus cingit & non raro diluit: opida ejus ad finum *La Roche d'errion*, *Tredazee*; & interius ad Lezam fl. *Kinoroch*, *Callac*: ad Triegium amnem *Bollifle*, *Vieux Marche* *5. Lantreguet*

Bretag ne & ad mare *Tresgastel*, & *Les* 7. *Isles*, & intus *Garlesquin*, *Ponto*, *Lemnur*, & ad Oceanum *Loquemeau*, *Primel*, & alia.

6. S Pol. Succedit juxta Oceanum *Leonensis Diœcesis*, cujus civitas *Fanum S. Pauli Leonensis*, ad sinum maris sita urbs commode: cui proximè adjacet, in vicini Taurcau. sinus insula, *Taurinum* munito nova, Morlays. imperans transeuntibus ex Oceano *Morlaum* opidum propinquum & flumine divisum itâ ut pars ejus sit sub Diœcesi Tricorensi: cætera opida sunt ad Oceanum. *Abricae*, *Porsal*, *Plondam Mezeau*: *S. Renen*, *Plouarzel*, *Ploumaguer* & ibi Orssant è regione *Orssant*, *insula* pyratis fere patens: tum ad Spatiosum maris signum: Brest. Portumque multiplicem *Brest* opidum cum arce munitissimum; Britanniæque propugnaculum: item *Port le Fou*, *Chaulin*, *Chauneuf*, *Braspart*, *la Feulle*, *Lomeral*, *Lenderneau*, *Landunzio*, & alia.

7. Kempis Corantin. Sequitur ultra sinum & flumen ejus Alsenam *Diœcesis Corantinensis*, cujus civitas *Corentin* ad Oderum & confluentes ei amnes sita, qui pluribus Pontibus strati: cujus opida ad mare sunt *Pont l'Abbé*, *Portecroix*, *Esquibien*, & ad sinum, Sardimorum piscatu notum, *Leras*, *Plongon*, *Dovarnene*, *Loorenan*, *S. Vic*, *Port de Lanor Croson*, *Lendenenes*, *Abbe*, & versus

Lige-

Ligerim *S. Ernazet*, *Logament*, *Conquerneau*, *Pont davan*, *Quiriperle*, & è regione *Les isles de moutons*, & introrsus *Rosperden*, *Scadre*, *Gorm. le faouet*, *Ploë*, *Pontescoit* & aliæ. *Bretagne.*

Succedit *Venetensis Diœcesis* nobilissima, cujus civitas *Venetia* maxima & Potentissima olim Britanniæ fuit hodieque commerciis satis frequens, sita ad intimum maris sinus recessum; è regione *Insulæ Calonesi*, bene habitatæ & frumenti fertilis: & prope *Portum ac Promontorium Quiberonis*, inde versus occidentem offert se *Blavet* cujus Portus commodissimus *Port Louis* vocatur: sita in insula Sinus Oceani, & ad ostium Blavitæ fl. urbs inter Galliæ munitissimas recensita: altius ad Blaviram sunt *Henbout*, *Baust*, *Pontivi* & ad Riveriam; *Nojah*, *Rohan*, Castrum munitissimum juxta silvam, *Lodeac*, *La Cheze*, *Gesselin*, *Ploermel*, *Malestroi*, *Pont Corbin*, *Redon*, *l'Isle*, & alia. 8. *Vannes* *Bell' Isle.* *Quiberon.* *Blavet* *Rohan.* *La Chyze.*

Extremæ *Diœcesis Nannetensis*, quam Ligeris perluit, civitas est *Nanneta*, Episcopi & Cameræ Rationum sedes, opulentumque ob Portus commoditatem emporium, Ligeris enim refluxu maris impletus ad urbis usque mœnia: naves grandiores huc admittit. Urbs ipsa non ampla est, sed suburbium habet 9. *Nantes.*

Bretagne. secundum Ligerim longe productum, & Mercatoribus opulentis frequenter habitatum: Pons quoque Ligeri instructus lapideus omnium longissimus, & Pilmy. ad Pilmium pagum usque perductus. Ducum Britanniæ Primogeniti Comitatus titulo hanc urbem tenuerunt, qui amœnitate loci allecti, Arcem ei juxta Ligerim adstruxerunt amplam & munitam, Gubernatoris hodie sedem.

Cætera hujus Diœcesis opida sunt P. de Launay. inferius ad Ligeris ripam dextram, *Port de Launay*, *Dougues*, *Guerande*, *Croisil*, inter Ligeris ostium & maris sinum situm: ad Riveriam fl. *La Roche Bernard*, *Cran*: & interius *Belayn*, *Nozay*: & infra Nannetas ad Ligeris ripam dextram Encenis *Manne*, *Ondon*, *Encenis* Portorium ubi tributa & vectigalia solvuntur mercium quæ extra regnum devehuntur: & ultra Ligerim *Tiffanges*, *Clisson*, *le Pont S. Martin*, & *le Pont S. Pierre*, per quem in *Insulam*, *Rasii Ducatus* transitur super stag- Raiz Duché num; Ducatus hic & Patriciatus dignitate nobilis est, ejusque opidum præcipuum Machecou. hodie est *Machecou*, amœne juxta silvam & flumen situm, cum Arce firmâ.

Hæc de Britannia, juxta quam & Normanniam ad urapisiorum & Gastinensium

ſium uſque ditiones *Belſia* jacet, perlui- *Selſia.*
turque fere tota Ligeri flumine uſque
ad Pictones & Britones: *Regio* omnium
Galliæ fertiliſſima & amœniſſima, mul-
tiſque civitatibus amplis & opidis no-
biliſſimis culta: *Dividitur in Superiorem, inferiorem* & *Mediam. Superior* compre-
hendit Andes, Cœnomanos, & Car-
nutes: *inferior*, Aurelianenſes & Solia-
cenſes: media, Blæſenſes & Turonen-
ſes.

Superioris prima & dignior Provin- 1.
cia eſt *Andegavia* Epiſcopatus, ſub Præ- *Anjou*
ſule Turonenſi, & Ducatus nobiliſſimus
Regum filiis minoribus appennagii jure
dari ſolitus: Regio paſſim arcibus &
Villis delitioſis culta: Ligeri, Meduana,
Ledo, Sartha, aliiſque fluminibus 40.
item ſtagnis, Lacubus & rivis plurimis
irrigua: fertilis item & Montoſa: Colles
paſsim vitibus conſiti, vina producunt
alba nobiliſsimæ notæ; Valles ſilvis ſal-
tibuſque viridantes læta prata, ericeta
gratiſsimum pecori pabulum præſtant:
Ardoſi fodinæ Templis, ædibuſque te-
cta ſubmittentes.

Metropolis ejus *Iulio magnum*, ſive
Andegavum, Epiſcopi & Præſidiali *An-*
ſede, Ballivatu & Seneſchallia nobiliſ- *gers.*
ſima, *Academia* item & tribus Collegiis

Belgia. Illustrissima; Arce rupi juxta flumen
Anjou impositâ munitissima; Templis, Monasteriis ac Turribus excelsis magnifica, capacitate ampla: situ ad utramque Meduanæ fl. ripam (quæ Ponte longo lapideo & utrinque ædibus vestito junctæ, amœna: Suburbiis denique elegantibus delitiosa & commoda; fontibusque insignis; & omnium rerum copia abundans.

Cætera opida ejus cis & juxta Ligerim inferius sunt *Bonchemaine*, *Chantose*, Ingrande. *Ingerande Portorium* ubi tributa solvuntur mercium quæ extra regnum devehuntur: hinc ad Eideram fl. *Ardre*, *Cande*, *Beçon*: ad Udonem, *Pont Davy*, *Lyon* Cossé. *d'Angers*, *Segre*, *Craon*, *Coffe*, ad Meduanam: *Chau*, *Gontier*, *Daon*, *Monstreul*, *Grez*: ad Sartham, purissimæ aquæ flumen: *Cheffes*, *Chateauneuf*, *Varennes*, *Pince*, *S. Nicolas de Salle*, *Parce*: ad Ledum, *la Bruere*, *Vas*, *Lelude*, *Cartes*, La Flesche. *Creant*, *la Flesche*, *Fixa* Latinè, opidulum cum Arce amœne situm in qua Arce conceptus fuit Henricus IV. qui & ibi Patribus Soc. Jesu Collegium struxit omnium magnificentissimum & amplissimum, cum Templo, in quo Cor ejus servatur. Item inferius *Duretail* & *Ville Evesque*, ad Covasnum, *Corne*, *Gree*, *Fontaine*

taine Guerin, *Bauge*, sede olim Præsidiali nobile, ante quam *Fixas* tranſlata fuit. *Broc*, *Magne*, ad Alrionem: *Hommes* juxta ſtagnum. *Aurille*: *Brain*, *Vivy*, *Longue*, *Beaufort*, Arx pulcherrima & ornatiſſima, muris ex vivo lapide & foſſis cincta, inde ad oſtium rivuli juxta Ligerim *Sorges* pagus, in quo Reformati Andegavenſes Templum habent, & Mox *Cæſaris Pons* longiſſimus partim lapideus partim ſublicius, Ligeri hic ſtagnanti inſtructus: & hinc inferius ultra Ligerim in ripa ejus, *Dance*, *Rochefort*, *Ruine*, *Chalonne*, *Monte Iean*, *la Pommeraye*, *S. Fleurant*, *Chanteceau*, ad Luriam fl. *Beaupreau*, *Montreneau*, *le Petit*. ad Lajonem: *Chaudefons Lalay*, *Rublay*, *Tovarce*, *Vihers*, *Chemille*, *la Tour*, *Landry*, *Malevrier*, *Clere*, *Paſſavant*, *Varennes*, *Dovaum* opidum celeberrimum ab Amphitheatro rupi inciſo, millium aliquot ſpectatorum capace, circum circa ſpectantur 50. & plures molæ collibus inſtructæ: ad Albanciam amnem *Laigne* & *Briſſac* Ducatus & Patriciatus titulis nobile opidum *Coſſea gentis* nobiliſſimæ, qui Novam ibi Arcem ſtruxere è quadrato lapide intus extuſque magnificam & pretioſe ornatam. Adjacet *Vivarium* amœnum, ſtagnumq; ſpatioſum & piſcibus fæcundum. Hinc

Beauce *Anjou* *Bauge.* *Beaufort.* *Sorges.* *Pont de Cee.* *Dove.* *Briſſac*

Belsia. Hinc supra Cæsaris Pontem in læva Ligeris ripa occurrunt *Genes* & *Threnes*, *S. Fleu-rent.* *Abbatiaque, S. Floriani*, ad ostium Thedæ fl. pulcherrima & Fossis cincta; unde juxta Ligerim per *Pratum Chardonnet* amœnum via ducit diversoriis cre-*Saumur.* bris grata, *Salmurium* opidum non magnum sed inter Lautiora & amœniora Galliæ numeratum, mœnia ostentans pulcherrima, suburbia cis ac ultra Ligerim ampla, Pontemque Ligeri instructum pulcherrimum ac Turri adstructa munitum in medio fluvii *Insula* deambulationibus gratissima subjacet: opidum ipsum situm est ad radicem montis saxosi & præcipitis: cui altè insidet Arx, è naturali saxo formata & firma: in opido Reformati Templum habent & Gymnasium: habent & è contra *PP. Ord. Oratorii*: qui Præfecti *Sacello D. Virginis des Ardelliers*, juxta fl. in Suburbio quod spectatur miraculis & re-*Les Carrie-res.* ligione celeberrimum: Prope *Specus* sunt *Subterraneæ* spatiosissimæ ac deambulationibus commodæ. Item ver-*Breza* sus Divam fluvii *Brezæ* Castrum munitum & titulo Marchionatus illustre, amœnum quoque Hortis pulchris & silvâ cupresseâ, quæ in Galliis raræ; hinc altius ad Divam & Thædan fluvii

S. Inst,

S. Iust, *Antogne*. *Montreulbelay*, *Pont de Belsia.* *Vorines*, *Argenton*, *l'Eglise*, & alia: & juxta ripam Ligeris ad fines Turonenses *Monsoreau* opidulum una platea discriminatum ab *Candato* S. Martini pago vicino. *Monsoreau.* *Candé.*

Porro Andegavensi Ducatui succedit *Comitatus Canomanensis*, qui una cum *Vallensi Comitatu*, *Ducatuque Vindocinensi*, ei fidem jure feudi præstant & promittunt. Cæteris partibus, *Britones*, *Normannos*, *Perchenses*, & *Turones* attingit: *Meduano*, *Ledo* & *Sartha* præcipue irrigatur; pascuisque quam arvis melior est, licet nonnullis partibus, ne vini quidem optimi aut frumenti sit inops: *Metropolis ejus Canomanum*, sede præsidiali lataque jurisdictione nobilis, & Episcopatu (sub Præsule Turonensi) insignis, cui subsunt hic Abbatiæ 36. & Prioratus Conventusque plurimis Canonici Ecclesiæ Cathedralis, sunt egregie dotati: estque hic omnium rerum copia; muri civitatis sunt ex rubro lapide, quos alluit Sarthra fl. purissimas volvens aquas: Secunda ejus urbs est *Mania* sive *Majenna*: Ducatus hodie & Patritiatus titulis clara, olim *Iuheb* possessore suo dicta, nunc nomen habet ab amne Majenna eam perluente, 2. *Le Mans.* *Le Mans.* *Majenne.* *Majenne.*

&

Belsia. Hinc supra Cæsaris Pontem in læva Ligeris ripa occurrunt *Genes* & *Threnes*, *S. Fleu* *Abbatiaque, S. Floriani*, ad ostium The- *rent.* dæ fl. pulcherrima & Fossis cincta; unde juxta Ligerim per *Pratum Chardonnet* amœnum via ducit diversoriis cre- *Sau-* bris grata, *Salmurium* opidum non ma- *mur.* gnum sed inter Lautiora & amœniora Galliæ numeratum, mœnia ostentans pulcherrima, suburbia cis ac ultra Ligerim ampla, Pontemque Ligeri instructum pulcherrimum ac Turri adstructa munitum in medio fluvii *Insula* deambulationibus gratissima subjacet: opidum ipsum situm est ad radicem montis saxosi & præcipitis: cui altè insidet Arx, è naturali saxo formata & firma: in opido Reformati Templum habent & Gymnasium: habent & è contra *PP. Ord. Oratorii*: qui Præfecti *Sacello D. Virginis des Ardelliers*, juxta fl. in Suburbio quod spectatur miraculis & re- *Les* ligione celeberrimum: Prope *Specus* *Carrie-* sunt *Subterranea* spatiosissimæ ac de- *res.* ambulationibus commodæ. Item ver- *Breza* sus Divam fluvii *Breza* Castrum munitum & titulo Marchionatus illustre, amœnum quoque Hortis pulchris & silvâ cupressea, quæ in Galliis raræ; hinc altius ad Divam & Thædan fluvii

S. Inst;

S. Iust, *Antogne*, *Montreulbelay*, *Pont de Belfia.* *Vorines*, *Argenton*, *l'Eglise*, & alia: & juxta ripam Ligeris ad fines Turonenses *Mon-soreau* opidulum una platea discrimi- natum ab *Candato* S. Martini pago vi-cino. *Monsoreau.* *Candé.*

. Porro Andegavensi Ducatui succe-dit *Comitatus Canomanensis*, qui una cum *Vallensi Comitatu*, *Ducatuque Vindocinensi*, ei fidem jure feudi præstant & promittunt. Cæteris* partibus, *Britones*, *Normannos*, *Perchenses*, & *Turones* attingit: *Meduano*, *Ledo* & *Sartha* præcipue irrigatur; pascuisque quam arvis melior est, licet nonnullis partibus, ne vini quidem optimi aut frumenti sit inops: *Metropolis ejus Canomanum*, sede præsidiali lataque jurisdictione nobilis, & Episcopatu (sub Præsule Turonensi) insignis, cui subsunt hic Abbatiæ 36. & Prioratus Conventusque plurimis Canonici Ecclesiæ Cathedralis, sunt egregie dotati: estque hic omnium rerum copia; muri civitatis sunt ex rubro lapide, quos alluit Sarthra fl. purissimas volvens aquas: Secunda ejus urbs est *Mania* sive *Majenna*: Ducatus hodie & Patritiatus titulis clara, olim *Iuheb* à possessore suo dicta, nunc nomen habet ab amne Majenna eam perluente, *2. Le Mans.* *Le Mans.* *Majenne.* *Majenne.*

&

Beauce le Mans. & biti Ducis *Mainii* postremi pervenit ad *Nivernia & Mantua Ducem*, urbs est satis lauta, pascuisque & silvis propinquis læta. Altius ad Fontes Majennæ fl. occurrit *Domfront* nobilissimi Comitatus opidum, prope silvam *Dandame* positum. *Domfront.*

LaVal Inferius vero ad Majennam situm est *Guidonis Vallum* Lautum & dives opidum, Comitatu quoque nobile. Tremoliæ gentis dominium: cui prope adjacet *Argentre* burgus egregius: interius inde ad fontem Vegræ fl. *Fanum S. Susanna* se offert, *Baronatus Charniensis* locus præcipuus, Inferius vero inde juxta ripam Vegræ Lævam *Baronatus Saboliensis* succedit, cujus caput *Sabolium* opidum ad Sartham fl. situm: Supraque illud altius paulò *Pescholium*, pulcherrimum Ducis Mainii Castrum occurrit. Tum *Suza Comitatus* caput; & *Alonne* prope Cænomanum urbem; supra quam juxta Sartham conspicitur occidentem versus *Ducatus Bellomontii*, & *Bellomontium* caput ejus: versus orientem vero *le pais de Sonnois*. Atque inferius inde juxta Huinim fl. *la Vicomte de Bresteau*, cum Castello suo: *Territoriumque Fertense* cujus caput, *la Ferte Bernard* opidum in loco, fluvii Huinis, insulari structum, ubi prope

Argentre. S. Susanne. Sable. Tescheul. La Suze. Blaumont. Sonnois. Bresteau La Ferte Bernard.

prope sunt aquæ medicæ & Saluberri- *Belsit.*
mæ *Fontis Hersiæ*, de quo dicitur, quod *Incolæ ibi bibant vinum bonum una cum famulis suis.*

Sequuntur ad Ledum fl. *Vindocinensis* *Vendesmois.*
& *Dunensis Ducatus* nobilissimi: *Vindocinensis* caput est *Vindocinum* urbs Duca- *Vendosme.*
tus & Patriciatus dignitate illustris, ad Ledum fl. sita: fossaque & firmo muro cincta; Arcem habet antiquam saxo versus urbem prærupto impositam, versus campos, fossa profunda, muro & turribus munitam: item Abbatiam cujus Abbas titulum fert *Cardinalis S. Pixi*, & Papæ immediate subest: Dux ejus est ex regia gente Borbonia, cætera loca præcipua huc spectantiâ ad *Ledum* sita sunt *Montoire* Ronsardi patria: *Laverdin*, *Tornes* Abbatia ad *Brigiam*, *Vibray*, *Vallames*, *Marolles*, *Savigny*, & alia. *Montoire.*

Succedit altius ad Ledum *Ducatus Dunensis* Blæsensi quoque & Perchensi *Duncis*
ditionibus contiguus, patrimonum *Ducis Longevillæ*: perluitur Ledo & Arula: Hierâ, Coniaque in eum influentibus. Hyera amnis siccus audit, & aliquot lo- *L'yerre*
cis se abdit, neque profluit nisi auctus pluviis. Conia nunquam diffluit extra *Conie.*
ripas, etsi multum pluat: ubi vero diffluit, pestem & annonæ caritatem portendit:

Beauce tendit: Caput hujus Ducatus est *Castro Dunum* Ducatus & Patriciatus titulis celebre: Ledo fl. cum Ponte adstructum: Arcem habet, editæ rupi insitam, cum Turri crassa, & Sacello, Ducum sepulchra ostentante. Item Suburbia 4. ipso opido majora; Templisque 12. & ædibus magis conspicua: Ager ejus fertilis & amœnus; versus Petticenses silvis, lacubus & pratis: versus Blæsenses vitibus, ac versus Aurelianenses frumento: cætera loca potiora hujus Ducatus sunt ad Ledum *Ferteval*, *Rongemont*, *Olodia*, *Narbone*: ad Coniam *Patay*, *La Bordinniere*, *S. Mamert*, *La Ferté*, & alia ad Anulam fl.

Chau Dun

Perche. Comté. Hinc Ledus *Perchensem Comitatum* fontibus suis perluit & distinguit, ab *Belsia Carnutum*; quem & humectat Huinis fl. principium: dividitur in *Perche Gouet*, & *Haulte Perche*, hujus caput est *Mortanium* opidum prope fontem Huinis positum, reliqua potiora sunt. *Mamers* ad ornæ fontem, *Bellesme*, *Logny*, *Senonches*, *Belhommer*, abb: Virg: *la Ferteau* Vidames & alia: Superioris vero caput est *Novigentum Rotioti*, burgus amplus & dives commerciis panni, lintei, & corei in primis: cætera opida sunt *Chaupront*, *Villebon*, *Illiers*, *Brou*, *Bonneval*,

Morta-gne.

No-gent le Rotiou

val, ad Ledum sita: *la Bazoche* ad A- *Belsia-* rulæ fontem, *Momiral* ad Brayam.

Sequitur *Carnutensis Diœcesis nobilis*, 3.*Char-* sub Præsule Parisiensi; quam perluit *train.* Andura, fl. illustris, fontibus suis: *Solum* ejus, nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit, omni genere frumenti, pecoris, fructuum abundans, neque vino destitutum. *Metropolis* ejus *Carnutum* urbs antiqua & Druidum *Char-* Parlamenti olim; nunc Episcopalis se- *tres.* des & Præsidialis; sita ad Anduram fl. duodus Pontibus stratum, & pistrinis versandis commodum, partim in planitie partim in colles; ampla est, & frequentibus ædificiis referta, mœnibus firmis cincta; aggeribus fossisque circumvallata; divitiis incolarum pollens: & Portis 8. patens: Parochialia templa intus continet 7. in Suburbiis 3. Abbatias & Cænobia 7. Cathedrale antiquum est, & superbum quatuor turribus inclusum: cui inserviunt Canonici 72. Præpositi 4. Archidiaconi 6. Cantores 24. &c. Episcopo parent Paræciæ 1700. & Abbatiæ 30. præcipua ejus opida sunt ad Anduram, *Courville*, *Pont Trenchefestu*, *Tachinville*, *Iovy*, *Maintenon*, *Nogent le Roy*, quia ibi Rex Philippus Valesius exspiravit: ad Drouettam

Beauce amnem *Espernon* Ducatus & Patriciatus
Cher- titulis clarum opidum *Gallardon* & *Au-*
train. *neau*: item interius *Voues*, *Mellay le Vida-*
Esper- *me*, *Blandinville*, *Pont Gouin* ad Andu-
nois. ram, & interius *le Tramblay*, & alia.

4. *Or-* Hæc de *Superiore Belsia*: sequitur hic
lean- proximè *Diœcesis Aurelianensis inferioris*
nois. *Belsia Regio*, à Carnutensi Ligerim usque inter Vastinensem & Blæsensem ditiones sita, proprieque Belsiæ nomine nota: circa Ligerim vini nobilissimi ferax: intus vero Stempos usque, neque montes, neque silvas, neque vites habet, nec prata, nisi paucissima, rarasque arbores: Frumenti vero tanta est copia ut Parisiorum horreum audiat: Putei hic altissimi: habentque in cisternis aquas pluvias ad aquandum animalia. Opida & loca potiora ejus, ad viam Regiam, quæ Parisiis Aureliam ducit sita sunt: uti
Estam- *Estampes* cujus loci arena cretæ albedi-
pes. nem refert: *Monnerville*, *Angerville*, *Tou-*
Ian- *ry* & propè *Ianville*, ubi alaudarum co-
ville. pia; *Ch. Gaillard*, *Artenay* cujus incolæ scabiosi audiunt; *Langenerie*, *Sercotes*, & *N. D. des Aides*. Tum in Ligeris ripâ dextra.

Orle- *Aurelia* Metropolis Episcopi, sub Ar-
ans. chiepiscopo Parisiensi, Ducatus quoque titulo insignis, qui Regis secundo

genito

genito filio, jure appennagii attribui so- *Belsia.*
let: Urbs est pulcherrima, ac populo *Orle-*
frequens, aëre gaudens puro ac salubri: *ans.*
ordine vicorum, platearum munditie,
ædiumque eleganti fabrica amæna: circumferentia ejus continet duo milliaria,
vallo, fossis & muris munita: Suburbia
angusta sunt sed longe porepetentia, è
quibus prodeunt viæ publicæ lapidibus
stratæ ad quartum & quintum lapidem
usque inter *Templa Cathedrale* S. Crucis
eminet cui simile vix Gallia habet: Canonicis 59. & Dignitatibus 12. illustre.
Deinde *S. Aniani* urbis Patroni: cui inserviunt Canonici 31. dignitates 8. *Academia* vero egregie urbis auget magnificentiam, in qua Jurisprudentiam docent
4. Professores, Medicinam nulli: Studiosi ejus, inprimis Germanicæ nationis, insignibus gaudent privilegiis: Curia Senatus superbe structa, gradibus
ascenditur 187. Castellum Justitiæ sedes, ad fluvium spectatur: & alibi Arcæ
spatiosæ plures, quarum aliquæ, arboribus proceris tectæ, ambulacra præstant
amœna. Juxta urbem Pons Ligeri instructus, ex lapide quadrato 16. arcuum:
ornatus statuis D. Virginis: Caroli 7. &
Joannæ Darciæ Virg. Aurelianensis, ad
caput Pontis insula est, & Suburbium
ele-

Belsia. elegans, quod *Pontereau* dicunt.

orleans Inferius ab urbe cis Ligerim in ripa
Meun. ejus *Magdunum*, opidum piscatu passerum celebre, occurrit, quondam Caroli
Ban- V. secessus amœnus: inde *Belgenciacum*,
genry. Pontem habens Ligeri instructum, agrumque vini & frumenti feracem, ac venationibus amœnum, studiosorum secessum.

Supra Aureliam juxta & cis Ligerim
Bionne se offert *S. Dionysii pagus* & *Bionne* ad rivum cognominem ubi Reformati Aurelianenses Templum habent: prope sunt *Le Court Dieu* Abbatia, *Busay*, *S. Iean le Brun*, & alia.

La So- Hinc ultra Ligerim *Secalaunia* sive
logne. *Solonia* est, arenoso solo, sed secalis uber-
Sully. rimo proventu dives; ejus opidum Princeps est *Soliacum* Ducatus & Patriciatus dignitate præclarum, ad Lævam Ligeris ripam positum; ubi & antiqui Pontis vestigia in flumine visuntur: Arcem habet antiquam, Hortisque adstructis
Gor- amœnam: Sequitur inferius *Iargolium* o-
geau. pidum parvum sed firmum, & Ponte
Loiret. super Ligerim lapideo commodum. Ad Ligerulum amniculum vicinum, altum & pellucidum, ac gelu sive glacie nun-
Olivet quam constrictum; sequitur *Olivet* pagus cum Ponte Lapideo: ubi *Palatium* specta-

ſpectatur *Dom. d'Eſcuyr*, cum Hortis, *Beauce*
Pomariis & ambulacris amœnis: item *blaiſois*
Meſmin Abbatia Bened. opulenta, ubi *Meſ-*
Ligerulus altero Ponte Lapideo tranſi- *min.*
tur. Hinc inferius prope Ligerim: *S. An-*
dre & *N. D. de Clairy* ſuccedunt: hoc æde *Clairy.*
D. Virginis celebre: & Ludivici XI. ſe-
pulchro, peregrinantiumque, religionis
cauſâ, votis frequens eſt: inferius ſunt
Les 3. Cheminees, *Lailly*, *S. Laurent des*
eaux: & interius ad Cuſſonem Soloniæ
amnem *Toury*, *Cicny*, *Ligny*, *la perte*, *S.*
Aubin, & alia.

Huc uſque inferior Belſia: ſequi- *S. Blai-*
tur *Media*, & quidem hic proxime *ſois.*
Comitatus Blæſenſis, cujus ager præter
vini & frumenti, aliarumque rerum ab-
undantiam, proceris arboribus luxu-
riat, multiſque amnibus rivulis & ſtag-
nis irriguus eſt: urbs ejus *Bleſa Regalis* *Blois.*
civitas vocari ſolita quod & amœniſſi-
mus ſæpe Regum ſeceſſus, & educan-
dis ipſorum Principumque aliorum li-
beris conſecrata fuerit. Saluberrimi e-
nim aëris eſt, gratiſſimi ſoli, agri a-
mœniſſimi; viribuſque pulcherrimis
conſiti, omnique frumentorum gene-
re, fructiferiſque arboribus luxurian-
tis: Fontes habet dulciſſimos, rivulos-
que placidiſſimi, ob ſinuoſos anfractus,
D mur-

Beauce murmuris. *Templa* habet duo Unum in
Blaisois. Arce amplissimis dotatum reditibus. *Arx* ipsa in rupe eleganti magnifice structa. Sedem Palatiumque Regibus præbens amplam, & pulcherrimam, *Hortisque* adstructis omnium amœnissimam: sita est in dextra Ligeris ripa, cui Pons lapideus longus instructus, pyramidem ferens eminentem, cum inscriptione: hic *Suburbium Vienna* urbi conjungit: habetque prope fontem limpidissimæ & frigidissimæ aquæ ex 8. fistulis ebullientis: Antiquitatem urbis testantur hic alti & immensæ Latitudinis Aquæ ductus ab Romanorum ævo superstites. Spectanturque 2. ab urbe lapide, conlapsæ
Orcheza. ædificiorum ruinæ, ubi *Cæsaris borreum* fuisse volunt; nunc locus celebris à terrâ sigillatâ Lemniæ comparanda, quæ ibi effoditur: inferius prope *Gisam* amni-
Buzy. culum *Busium* Castellum amplum, & statuis artificiosis in Area ejus locatis, magnificum se offert, & alia.

Ultra Ligerim mox ad Cussonem fl.
S. Gervais. conspicitur *S. Gervasii* pagus, clarus lacticiniis, quæ hic optima & copiosa: & altius inde prope fines Aurelianensis
Chambor. territorii. *Chambor, Arx Regia*, in insula Cussonis ex aquis & paludibus ab Rege Franciſco I. magnis impensis erecta: sed

non

non absoluta, quamvis 12. annis conti- *Telsi à*
nuis 1800. operarios in opere habuerit; *Blai-*
Conclavia atria & Xystos continet mag *sois.*
no numero, omnia ex quadrato immensoque lapide: *Capax* adeò ut omnes Europæ Principes simul in ea hospitari possint; estque pluribus intus cochleis artificiôsis distincta: adstructi Horti amœni, ampli & ornati; & ambulacra longissime producta, arboribusque opaca: quamvis per se hic tractus undique sit amœnissimus & fertilissimus.

Cætera opida præcipua ad Beveronem sunt: *Chaon vieux, Cour, la Motte: Chau*
Chaumont opidulum cum Arce insigni *mont.*
& munita. Ad Saldriam *Clemon, Brinon Pierre fritte, S. Genoux, la Ferte* Imbault;
Remorantin opidum antiquum ut rudera *Remo-*
docent, hodie pannificio notissimum, *rantin*
ac Comitatus titulo nobilissimum. Hinc
inferius ad Carum fl. *Selles* & *S. Aignan, S. Aig*
Comitatus quoque titulo nobile: *Tezeè* *nan.*
Vineul: ad Posonem fl. *Vatan, Braçay, Mont S. Orille, Paumery* & alia:

Restat *Turonia*, Belsiæ mediæ, nobis *Tourai*
ultima; ac dignitate totius Belsiæ *ne.*
prima Provincia, *Ducatus* quoque titulo nobilis: irrigant eam *Liger, Carus, Anger* & *Vigenna*, majores fluvii, præter alios minorum gentium plures: vicinas habet

Tourai-ne. Biturigum, & Pictonum Provincias; estque in Gallia, Regio nulla ubi ver, ubi æstas atque auctumnus suaviores sunt; vel pyra ceterique fructus præstantiores quam in Turonum agro, ita ut non immerito *Hortus Galliæ* audiat.

Tours. *Metropolis* ejus est *Cæsarodunum*, *Archiepiscopatus* nobilissimi *sedes*, cui suffragantur *Andagavensis*, *Canomanensis* & 9. *Britanniæ Episcopatus* modo descripti: ceterum urbs est antiquitate nobilis, commerciis & opificiis (serici inprimis texturâ) dives: plateis mundis & longis grata, ædificiis sat elegantibus conspicua: Templis ac monasteriis magnifica, Turribus superba, Organo D. Martini & altari admiranda, fontibus in urbem ductis illustris, muris, fossis & arce firma; situ juxta Ligerim amœna; Ponte lapideo 18. arcuum ei instructo commoda Navium, juxta Pontem, statione oportuna: suburbio denique ultra flumen, urbis instar habitato & ornato, augusta; atque Areâ pulcherrimâ arboribus consita, & *au jeu de maille* consecrata, excellens. Porro ultra Ligerim

Marmoustier. proxime se offert, *Monasterium* majus, ut vocant, Ord: Bened: totius Galliæ opulentissimum, cui Abbas præficitur Regii, vel primæ nobilitatis, sanguinis: eique

eique subsunt Patres 67. Lautè viventes: à S. Martino fundatum, sed multis reditibus indies auctum fuit: ipsum ædificium amplum est; Peristiliis, Refectoriis Dormitoriis, Equili, Coquina 26. caminorum & aliis conspicuum: versibus, qui parietibus hinc inde adscripti, lustrandum: *Templo & Ampulla*, inibi *Sancta*: oleum è Cœlo ab angelis deportatum continente (quo uti Rhemis, Reges, inunguntur) venerandum: situ denique circum circa amœnum; colles à tergo habens vina ferentes laudata, quæ inde per plumbeos canales in cellæ demittuntur dolia: alta 64. perticas: pertica 6. pollices. *Touraine.*

Cætera ultra Ligerim loca potiora sunt; ad Cisam amnem *Vouvray* vino celebre, *Vernon*, *Nazelles*, *Fontaine Abbe*, *Limeray Monteaux*: ad Branliam fl. *Chanzay Rugny*, *Nuilly le Lierré*, *Chau Renault*, *Ville Chastve*: ad Chosiliam *Chenusson*: *Gue de pre*, *Membrole*, *S. Cyr*, *Pont de la Motte*, & inde juxta Ligerim & viam Salmurium usque *Maille*, *la Pille*, *S. Mars*, *Langez*, *la Chapelle Blanche*. *Chouzaye*: Via hæc adeo amœna est inter arbores; vites, prata, campos, fontes, rivos, pagos, Arces, & Villas delitiis exstructas, ut terrestrem paradysum hunc tractum dicere: *Vouvray.* *Langes*

Touraine. ultra Ligerim hinc rursus ascendenti Cæsarodunum usque, occurrunt juxta

Bussy. ripas *Candé*, *Savigny*, *Beaumont*, *Bussy*. Arx Ducis Nemorosii: *Brehemon* insula ex Caro & Ligeri confluentibus facta:

Columbiers. *Linyeirs*, *Columbiers*, ubi cryptæ, in quibus media æstate aqua congelascit;

Caves goutieres. *Savonniers*, *Caves gouttiers* specus subterranea in qua guttæ aquæ superne decidentes Lapilli fiunt minuti, bellaria facchari mentientes:

S. Cosme le plessis. *S. Cosme le Plessis* Prioratus cujus Ronsardus prior fuit: ei vicinum est *Palatium* amplum & Porticibus pulcherrimis superbum: hortisque ac Pomariis amœnum, Regis, ubi hic moratur, hospitium: Hinc supra Cæsarodunum ad Ligerim occurrunt, *Ville M.loysaux Dames*, *Mon-Loys*, *Bondesir* ubi inferius ad ipsum Ligerim centuriæ aliquot spectantur casarum rupibus incisarum, quæ superius caminos tantum in viridi cespite exporrigunt, sursum tecta sunt vineta cultissima, ipsæ casæ intus sordidæ, & Solis radiis destitutæ.

Amboise. Sequitur mox *Ambasia* opidum amœne ad Ligerim situm, commodisque ædibus cultum sub cœlo temperato ac salubri: *Pontem* habet ligeri instructum 14. arcuum cui *Molendina* artificiose annexa tanto numero ut insulæ speciem exhi-

exhibeant: *Arx* ejus rupi infita Atriisque ac Conclavibus magnifica, hodie (uti & olim fuit) custodia est magnatum delicti suspectorum vel reorum: Hinc proxime ad Carum fl. occurrunt descendenti *Montrichard* opidum modernum, turri quadrata munitum; silvisque ac pratis vicinis amœnum: casisque subterraneis ad fl. uti ad Ligerim, spectandum: *Chenonceaux* Castrum sive Palatium Regium admirandi operis à Catharina Medicæa Ponti instructum, vestitumque marmore antiquo: ac ornatum sumtuose statuis marmoreis ex Italia advectis, antiqua operis & artificii: item *Blere*, *Atheé*; *Azay* sur Cher. *S. Avertin, Pont. Cher*: *Pontneuf*, tres Pontes vicini invicem Caro instructi, è regione Cæsaroduni. *Touraine.* *Montrichard.* *Chenonceaux.* *Blere.*

Hinc ad Indrum fl. ascendenti offerunt se *Turpenas* Abbatia: *Azay le rideau, Relay* Prioratus: *P. de Ruan*: *Mons, Monbazon* opidum cum Arce Ducatus & Patriciatus titulis nobile: *Cormery* Abbatia celebris, *Azay le Chetif*, *Loches* opidum *Templo, Turri* & *Castro* superbum: *Templum* ex lapide vivo; structurâ altitudine, fornicibus, 2. Turribus, 3. Pyramidibus altissimis admirandum est: magnificumq; intus sepulchro & statuâ *Monbazon.* *Loches*

Touraine. marmorea Agnetis Burellæ, feminæ pulcherrimæ, mirè ab Rege Carolo VII. adamatæ: *Castrum* situ adeo amœnum ac firmum, structuraque admirandum, ut aliud par non habeat Gallia. *Turris* crassissima est & magnatum inservit custodiæ: Hinc in adversa ripa Indri, qui

Beaulieu. hic Pontem habet lapideum, *Beaulieu* opidulum conspicitur cum Cænobio Pyramide spectando: quod opidum unum idemque cum Loches prætereunti videtur. Sequuntur *le Bridoré*, *Chastillon* Sur indre: *Herveaux*, *Pailuan*, *Buzançais*: hinc descendenti rursus ad Cle-

Mezieres. siam fl. occurrunt *Mezieres* Marchionatus Brennœ Caput, cujus jam possessor filia Gastonis Ducis Aurelianensis: Arcem habet antiquam & elegantem: ac magnificum Ædis D. Magdalenæ Capitulum in suburbio, ab Alida Brabantina Marchionissa fundatum. *Bossay*, *Pruilly S. Martin de Stableau*, & prope ad Brinonem fl. cristallinis aquis amœ-

Paulmy. num, *Pilmium*, Castrum edito loco situm, superbæ structuræ, Vicecomitatus titulo clarum Vivario 2. fere mill. longo aliisque rebus amœnum, si quod aliud in Gallia. Hinc ad Crausiam fl.

Le port de piles *La Haye*: *le Port de Piles* & ad Vigennam *Noyers*, *Mongeon le Port*, *Insula Burchardi*,

chardi, opidum, cum Arce in insula Vigennæ fl. situm, Aream habens amplissimam, (quam *Halle* dicunt) quod Richelius Cardinalis emtionis titulo nuper possedit, hinc *le Croustay* Abbatia juxta silvam posita: *Chinon* opidum Rabelæsii ortu notum, ob situs amœnitatem, Carolo VII. gratum domicilium, *Pontibus* longis, Vigennæ, miro ordine, instructis spectandum. Hinc ad Vedam fl. *Champigny* occurrit opidum cum Castro nobilissimum: magnificumque sepulchris Ducum Montis penserii; amœnum vero Parco sive Vivario spatiosa. Paulo altius sequitur *Richelium* magnificis pridem ædificiis ornatum, ac Ducatus Patriciatusque dignitate decoratum: *Arx* adjacet pulcherrima ac ornatissima: nomini suo, divite ornatu, respondens: in temporalibus ad Andes, & in spiritualibus ad Pictones spectare dicitur: non procul hinc est *Iuliodunum*, opidum antiquissimum, cum Arce: olim Julii Cæsaris sedes, ut testantur numismata ejus effigiem portantia, ibique reperta: certe locus est Cæsare dignus, Cœlum benignum, solum fæcundum, & optimi vini ferax: animalium & volucrum, inprimis, caponum pinguium, aliarumque rerum abundans

Tourai ne. *l'Isle Beuchard.* *Chinon* *Champigny.* *Richelieu.* *Lodun.*

 copia:

poictou copia: *Reformati* hic in opido Templum habent juxta Arcem, in suburbiis fontes *Matrevillæ* fl in *Divam* exeuntis conspiciuntur: sedes est tribunalis Regii, cui subsunt pagi & loca plurima.

poictou TUronum Ducatui hac parte succedit *Pictavia*, inter Galliæ majores Provincias numerata; Regnique titulo ab Gothis possessa, fines suos extendit ad *Andes, Britannos, Oceanum, Santones, Inculismenses & Bituricenses*: Regio frugum, pecoris, Lanæ, linique, feracissima, vino frumentoque dives, piscium abundans, avium ferarumque magnam habens copiam: continet 1200. Parochias, sub tribus Episcopatibus Archiepiscopatui Burdigalensi subjectis: scil. Pictaviensi Maleacensi & Luxonensi: in Prima Diœcesi numerantur Abbatiæ 27. in secunda 4. in tertia 10. continet & Principatus plurimos.

Poictiers. Princeps civitas *est Pictavia*, ambitu, post Lutetiam omnium Galliæ maxima, sed cujus ingens portio hortis, vineis, oleribus culta; imo & ares nuda est: plateas habet angustas, ædes antiquas & plures ligneas; Templa Collegiata 5. Parochialia 24. Abbatias opulentas 5. Collegium PP. Soc. Jesu, & plura PP. & Virg. *Monasteria*, item *Academiam* cele-

celebrem: inter Politica ædificia *Pala-* *Poiĉton* *tium urbis* eminet omnium Galliæ amplissimum, Galieni Imp. opus, Comitumque olim domicilium: nunc tabernis mercatorum instructum: prope visuntur Amphitheatri rudera & extra urbem aquæductuum fornices, quibus aqua ad Palatium ducebatur: situs urbis amœnus ad Clanium fl. qui eam ferè ambit.

Opida huic Episcopo subjecta *ad Clanium inferius* sita sunt *Migne*: *La Pierre Leve, passe Lourdin*; *Bonnivet*, ad rivum *Bonnivet.* Palum, Castrum magnificentissimum, sed non perfectum; juxta est *Mirebellensis regio*, cujus opida sunt *Mirebean Mon-* *Mirebeau.* *contour*, *Vouzaille* ad Divam fl. & *Dousſay*, *Aurigny*, *Faye La Vineuse*, *Ceaux* ad Vedam amnem: inde ad Thœdam fl. purissimum *Touars* opidum Ducatus & *Touars* Patriciatus dignitate nobilissimum: à quo dependent 1700. Vasalli: & altius *S. Generaux*, cujus ager optimi vini ferax: *Airnault*: *S. Loup*: *Parthenay* Baronatus: *Supra Pictavium* ad Clanium sunt: *Parthenaus.* *S. Benoist* Abbatia, *Vivonne* opidum & *Castelliers* Abbatia opulenta Ordinis Cisterciensis: item *Luzignan*, vulgo Melu- *Luzignan.* sine, opidum cum Arce antiqua lato & undique prærupto Saxo sumtuosè in-

Pictou struncta: *Menigoutte* Collegio Canonicorum: *Chastelliers* Abbatiâ nobiles loci ad Vonnam fl. altius vero ad Clanium *La Milliere*, *Bernay*: & propè, ad Carentonum *Charrou*, *Rochemeau*, *Sivray*, *Tai-*
Lussac. *ze*, *Conday*, *Ezes*: ad vigennam fl. *Lussac* Baronatus, *Mortemer*, *Chauvigny* Baro-
Chastel natus: & *Castrum Eraldi* opidum Duca-
herad. catus dignitate nobile, sed male structum; quamvis situs ejus sit amœnus in planitie fertili ad Vigennam, qui Ponte hic transitur 9. arcuum, superbe structo ab Catharina medicæa: Longitudo ejus 230. latitudo 66. passuum: & Portæ adstant Turres prægrandis molis & insignia regia: ad Crausiam *Port de lusignan*. *Roche de Pozay*: ad Gartempam, *Montier Porret*, *S. Savin*, *Montmorillon*, ad Binassiam *S. Pierre de Tremouille* & alia.

2\. Altera urbs Episcopalis *Maleacum* est,
Maille burgus amplus sed situ munitus, ob pa-
zay. ludes & fluvium Antisam, quibus cingitur: *Abbatiam* habet opulentam; quam Giulielmus minor, ducis Aquitaniæ filius, fundavit: ejus Diœcesis sunt opi-
Niort. da ad Separin fl. *P. Maille*, *Colon*, *Niort*, munitum opidum & Nundinis celeberrimum, cujus Scabini cum descendenti-
S. Mai bus suis nobilitantur; *S Maixent* opidum
xent. commerciis frequens & sede Regia ac

Electo

Electo nobile; spectabile Abbatia, ad Bontonnam: *Celle* Abbatia: *Mesle* opidum destructum sed Baronatu nobile: & ad Antisam fl. Supra Maleacum, *Neoeil*, *S. Pompain*, *Colonges*, *Secondigny*: tandemque ad Vendam amnem, *Vouvant*, *Borneau* Prioratus, *Fontenay Comitis*, opidum cum Arce, nundinis & commerciis gaudens frequentibus: nobilisque ortu *Tiraquelli* & *Brissonii*. *Poictou* *Mesle.* *Fontenay.*

Tertiæ Diœcesis *Metropolis* est *Luxonium*, ex qua non procul fossa in Oceanum exit instar sinus oblongi: occidentem versus ulterius ad sinum maris sequitur *S. Michel enler* opidum Baronatu nobile, portuque & piscationibus dives. Inde ad Lajam fl. *Marail*, *S. Hermine*, *Bournouan*, *Caillere*, *la Chastegneray* Baronatus, *Pouzanges*, *Chateaumur* & prope ad Sevriam *Pomerayo* & *Mortaigne*, *les Essars*, &c. & inde versus mare: ad Ionnam fl. *Rupes yonis* opidum cum Arce rupi instructa, Principatus titulo nobilissimum gentis Borboniæ Dominium: late hinc se extendens ad Britones usque. Inferius ad Oceani Sinulum *S. Benoist* Iaro: Abbatia, & mox *Talmon* opidum Principatu quoque illustre, ob situm ad mare munitissimum, ac conventu mercatorum celebre. Abjacet prope: *3. Lusson* *Chasteg neray.* *Roche suryon.* *Talmon.*

Berry. Olona municipium amplum & Portu eximio clarum, pertinens ad *Marchionem de Rohan*: tum *S. Martin* & ad Viam fl. *Port. S. Gilles*: *Poire sur la Roche* & *Aspremont* Castrum rupi impositum Marchionis de Rohan: & inferius Insulæ *Rie*, *Monperier* aliæque difficilis aditus ob Canales & paludes quibus separantur: Objacent his in Oceano insulæ *Noirmonstier* in qua l'Abbaye Blanche & alia loca: *l'Isle Dieu*, vulgo *l'Isle d'aufs*, ob anserum copiam qui huc nidulandi causa advolant: insulamque ovis suis fere tegunt. Tandem apud fines Britanniæ *Beauvoir*, opidum in litore maris eminens, & *Insula* aliquot aliæ.

Grand Olone. *Aspere mont.* *Noirmonstier.* *l'Isle d'aufs.* *Beauvoir.*

Pictaviæ orientem versus contigua est *Biturigum Provincia* ampla & Ducatus nomine clara: finibus suis Turones, Blæsenses, Urapisios, Niveruenses, Borbonios & Lemovicenses quoque contingens, in centro quasi Galliæ posita sub gradu latitudinis 47. regio nullius rei indiga, inprimis vero lana & pecore abundans, vinetisque & pascuis, continet ingentem numerum opidorum, burgorum, pagorum, saltuum, montium, fontium, ac fluminum.

Bourges. Metropolis ejus *Avaricum Buturigum*, ampla & Regia civitas: *Academia* & *Archie-*

Archiepiscopatu nobilissima: cui subsunt *Berry.*
Episcopi Claromontensis: *S. Flori*, *Mimatensis*, *Castrensis*, *Albigensis*, *Aniciensis*, *Ruthenensis*, *Vabrensis* & *Cadurensis*: habetque in Sola Diœcesi Bituricensi *Abbatias* Ord: Bened. 15. Cisterc. 14. S. Augustini 5. Prioratus 1013. Archidiaconatus ad ejus collationem 9. Archipresbiteratus 20. in ipsa urbe numerantur Templa collegialia 7. Parochialia 17. Abbatiæ opulentæ Virg. 2. & totidem PP. aliaque Monasteria multa & Collegium PP. Soc. Jesu, *Xenodochiumque pulcherrimum*. Turribus superbit altissimis; unâque, Arcis instar, amplâ: in *Sacello*, *S. Salvatoris Thesaurum* servat admirandum. *Palatium Regium*, tabernis mercium omnis generis, magnificum habet: Portasque majores 7. Inter Privata ædificia spectanda *Domus Iacobi Corderii*, tot fenestris, quot annus diebus, illustris: & *Hortus Mercerii*: *Area D. Petri*, duplici arborum ordine amœna, est omnino visenda: uti & in *S. Privati* suburbio *Fons* calculis renum & vesicæ lapidi medens: *sita est* hæc civitas loco fertili & amœno ad Avaricum & alios 2. fluvios confluentes, cui Pons superstructus lapideus 5, fornicum: cinctaque est muro atque 80. turribus.

Cæte-

Berry
2. Issoudun.
Cætera potiora opida sunt *Vccellodunum*, urbs regia Turribus ac templis illustris: vino & lana dives: munitionibus valida: Ballivatu latæ jurisdictionis nobilis; situ, ad *Theolium* amnem, amœna.

3. Dun le Roy.
Tertium opidum est *Dunum regis*, supra Biturigum ad Avronium fl. positum lata quoque jurisdictione gaudens.

4. Vierzon.
Quartum *Virsio* ad Avaricum Carum & Theolium, amnes confluentes, commode situm: de quo hi versus:

Virsio villa virens aliunde pauca requirens,
Silvis ornata, vineis, pratis decorata. —

5. Melun.
Quintum est Magdunum, ad auram infra Biturigum situm; jus dicens Castellaniis de *Loué* & *Foecy* vicinis.

Cætera opida sunt, ad Carum: *S. Loup, Chau Neuf, S. Crapais, S. Fleurant, Villeneuf, Mery, Meneftou, Ville Franche, Selles*: ad Arnonem *Chau Mellant, S. Hilaire, Linieres, Mareul, Charroux* opidum antiquum. *Reuly, Loury, Port de Loup*: ad Cinasiam *Voullon, Bommieres*: ad Indrum *Ville Dieu, Bourg de Deols, Chau Roux*, Ducatus & Patriciatus insignibus clarum feudisque 1200. ab eo dependentibus illustre, Condæi Principis patrimonium, *S. Chartier, la Chastre* mæni-

Charroux.
Chau Roux.
La Chastre.

mænibus, foſſis & Arce firmum opidum, *Severe* & prope ad Crauſiam fl. *Bouſſai*, *Aigurande*, *Cluys Deſſus*, *le Lys S. George*, *Argenton* (Philippi Cominæi olim Dominium) opidum eſt cum Arce antiqua, 7. majoribus & 3. minoribus Turribus munita, *Pont Chreſtien*, *S. Goutier*, *Blanc en Berry*, & alia ad Saldriam fl. *Richemont*, *la Chappelle d'Aguillon*, *Concreſſault* ſive *Concordia Saltus*, burgus frequenter habitatus, cui adjacet Arx ſitu & opere inexpugnabilis; ei ſubſunt *Clemon*, *Vailly*, *Beaujeu*, & alia; *Argenté*, & prope *Aubigny*, Sedes olim Regalis, è quo ortus *Aubinianorum* nobilis *Familia* & alia. *Berry.* *Argenton.* *Concreſſault.* *Aubigny.*

Item ad Ligerim *Comitatus Sancerranus* cujus caput *Sancerra*, quaſi Cereris vel Cæſaris ſacra urbs; imo & Bacchi quoniam Mons, cui opidum inſidet, non modo tritici ſed & optimi vini ferax eſt; eſtque ſitu & opere munitiſſimum Arceque firmum; pedem montis alluit, ad *Thibaldi Portum*, *Ligeris fl.* Famam habet ab duriſſima, & Numanciæ comparanda, obſidione, quam ſuſtinuit ſub Carolo 9. Comitatus hic ad *Buelliorum familiam* ſpectat, parentque ei, loca vicina *S. Sergue*, *Beauſeu*, *Les air daiguillon*, *le Chaſtel de Boncard*, *Ialonges*, *Tavenay*, *Sancerre.*

Ver-

Bour-bonnois *Verdigny*, *Menesme*, *Charantonnay*, *Brie*, & alia.

Mon-faucon. Adjacet prope ad Valviriam amnem *Monsfalconis* opidum cum Arce munitum, edito loco instructum, *Baronatus* gaudens dignitate, ad quem spectant parochiæ 28. & in circuitu earum 50.

poligny stagna ampla, inter quæ *Polignium*, ambitus cujus 4. mill. continet: & centrum Garendiam unius Leucæ, cuniculis pluribus instructam.

Bour-bonnois Biturigum Provinciam orientem versus, sequitur *Borbonia* Ducatus titulo nobilissima Provincia: quam *Elaver fl.* limpidus mediam perluit, inferiorem vero ejus tractum Ligeris à Forensibus Burgundis & Niveanensibus separat, cæteris partibus Bituriges & Avernos attingit: solum ejus fere arenosum & multis locis effætum, unde hic frumenti & vini infrequentia.

Moulins. Caput ejus est *Moliniam* antiquorum Ducum sedes, uti quorum *Arcem* continet magnificam, & sumtuose ornatam: cui adstructi horti, fontibus, citriis, aliisque amœni: est hic ædicula fossa cincta, quæ Ponte superatur, sed ex eo in fossam precipitaberis, nisi ante clavo ferreo ipsum firmaveris: ceterum *situs* urbis amœnus ad fl. Elaverum; plateæ ejus

ejus mundæ admodum placent, Superbitque Templo Collegiali, & 7. Parœcialibus, atque 8. Suburbiis amplis, & egregiæ excultis: in quorum uno Patres Soc. Jesu Collegium habent elegans: omnia vero & circum circa hortis, pomariis & ambulacris spatiosis amœna, uti *S. Bonnet, le Parc de beau Cour, le Forest de Melodie*, & alia loca vicina plurima, spectatu delitiosa. *Bourbonnois*

Cetera opida potiora sunt, inferius ad Elaverum *Ville Neufve*: cujus Dominus est *Monsr. de Guenegau, Xaincoings, Gemigny* & prope Molinium ad Queniam fl. *Souvigny* & inferius *Borbonium, Archambaldi*, opidum exiguum in valle situm & flumine cinctum, thermisque calidis exsiccantibus ac maxime salutiferis clarum: Arcem habet in rupe, veterum Ducum sedem, muro firma ac turribus 24. cinctam, intusque Sacello Regio (ad exemplum Parisiensis 12. Canonicis & Thesaurario illustri) decoratam: ante Portam statuæ Ducis Joannis Borbonii fundatoris, & Joannæ Caroli VII. filiæ, ac Ludovici Sancti spectantur. *Ville neufve* *Bourbon l' Archanband.*

Alterum opidum Borbonium ultra Ligerim in ripa ejusdem situm *Ancy* cognomen habet, à nomine utriusque filiorum Ducis Joannis, ea dividentium: *Bourbon l' Ancy*

opi-

Beurbonnois opidum quoque Parvum est & aquis medicis celebre.

Alb. 7. Font Cetera Borboniæ opida & loca potiora ad Ligerim sunt *Abbatia 7. fontium S. Leger, Estree*, *Molinet, Chassenas*, digoins *Digoins*, & *La Motte S. Iean*, ad ostium Marsigny. Arronty fl. *S. Thian*, *Marsiniacum* celebre Virginum Ord. Cluniacensis Monasterium, inde introrsus versus meridiem *Le Donjon*, *Montagut*: & ad Beboram fl. *S. Driest & La Palisse* burgus am- La Palisse. plus ad viam Lugdunensem cum Arce, (situ, structura, ornatu, hortis, ac vivario amplo:) magnifica, pulchra & amœna. Dominum agnoscit Marchionem de Geran peregrinatium fautorem: *S. Germain le puys, D. Aligny*, & ad Elaverum supra Molinium *Varennes* opidum Verneuil S. porcain clarum, *Verneuil*, vinis suis celebre, & *S. Porcain* cujus aget præstantia vina producit, *Billy S. Germain de Fosses, Cusset Vichy*: *Escurolles*, *Gannat*, *Brules*, *Charroux*, *Chantelle le Chastel*, & ad Carum fl. ejusque rivos proximos fonti: *Mont Aigu en combraille*: *Monmarant*, *Montet aux* Neris. *Moines, Ville Franche, Cosne, Neris* opidum à Nerone imp. fundatum, ut volunt, certe thermarum aquæductum aliarumque antiquitatum ibi reliquiæ, demonstrant condignum olim opidum fuisse, item *S. Foriol*,

Foriol, *Gouzon*, Mont Lucon thermis quoque calidis celebre, *Heriſſon*, *Cerilly*, *Eſpineul*, *Aynay le Chaſtol*, *Agnay le vieil*, *Charenton*, S. *Amand* inter vineta amœne ſitum: cum *Arce Montis rotundi* munitiſſima ad Principem ſpectante Condæũ, qui & ibi divertit, occaſione data. *Auvergne.* *Mont lucen.* *S. Amand.* *Monrond.*

Borboniæ Meridiem verſus ſuccedit *Avernia*, regio feliciſſima, ceteris Partibus Forenſibus, Languedociis, Cadurcenſibus & Lemovicenſibus vicina. *Auvergne.*

Dividitur in Superiorem, & *inferiorem*; *illa* magis ampla, proprie Arvernia eſt & montoſa: *Hæc Limania* dicitur & plana fere eſt & fertiliſſima, amæniſſimaque regio: tota vel tecta vineis, aut florulenta pratis, ac diſtincta culturis, aut conſita pomis, aut amæna lucis, aut irrigata fontibus, aut interfuſa fluminibus, aut crinita meſſibus, adeo ut poſſeſſores ejus Paradyſi imaginem tenere videantur. *Limaigne.*

Metropolis *illius* eſt *S. Flour*, urbs Epiſcopatu (ex Claromontenſi delibato) nobilis, ſub Præſule Bituricenſi; in edita & undique prerupta ſita rupe, juxta quam Adia amniculus in Treverem, eam præterfluentem, deſcendit, & inferius Treveris in Oltum fl. Reliqua opida ad Oltum fl. ſunt: *S. Leger*, *Chaudes* *S. flour*

Aigues,

Limag-ne. Aigues, la Vincelle, Marcolez, Maors. Ad Jordanam Carlay, Aureliacum, urbs inter Auverniæ primas, ſede antiqui Ballivatus nobilis, aëre gaudens puro ac temperato, habenſque in ſingulis vicis canalem, quibus urbis ſordes in rivum educuntur: la Caille, Tornemire, S. Sorny, Roquebrun, Maran, & interius S. Martin, Salers, Achon. Ad Lanionem Murat, ad Duoram Crapone, ad Elaverum Langrat, Brivas vetus, ubi Elaver rupibus ſtringitur & Ponte unius arcus, qui miro artificio à Romanis ſtructus tegitur: item Brieude & alia.

Orillai

Brieu-de la vieille.

Limag-ne Iſſoru. Sequitur inferior Arvernia ſive Limania & in ea proxime ad Elaverum & Cuſſonis confluentis oſtium Iſſiodorum in planitie amœna ſitum: cui dextrorſum non procul abjacet Vſſon Arx egregia editiſſimæ rupi, pilas rotundas naturales oſtentanti, inſtructa, domicilium olim Reginæ Margaritæ: ſiniſtrorſum ad fontem Cuſſonis fl. Beſſe opidum & Lacus Pavinus occurrit, in quem ſi lapidem projeceris, vapores exinde aſſurgunt, qui mox in pluvias grandines & tonitrua ſæpè reſolvuntur: inde non procul Mons Dor. ex quo Dordonius fl. fontem ducit, ubi balnea, calidæ, tepidæ & frigidæ aquæ, diverſis morbis medentia: eſt & in

Vſſon.

Beſſe.

M-dor.

in Vicinia *Fons*, quem *vinosum* vocant, quia si ejus aquis addas vini partem sextam, omne vinum judicabis: est & hic *Mons Comi* quercubus densus, à quo prope abest, *la cave de la glace*, Fons cujus aqua Julio & Augusto mensibus gelu vehementer astringitur, minimè verò hyeme: inde sequitur *Bojart* pagus à quo vineæ cultissimæ, jugiter viam (Ceruleis & gradibus saxis stratam) sepiunt ad urbem usque *Claromontem* Limaniæ metropolin & Episcopalem sub Præsule Bituricensi: Quæ *Cæsaris Gergovia* fuit; urbs nitida est, ac Templis Monasteriisque magnifica: in clivos assurgens, præcipue ubi Templum D. Virg. Cathedrale, & saliens Fons eminet, & Aula Episcopi. Superbit quoque Palatio Regio: munitaque est Arce: admiranda vero celiis vinariis, 40. & plures gradus altis, è vivo saxo structis, adeoque algidis, ut diu in iis morari, nisi de sanitate periclitari velis, non debeas. In ipsa urbis fossa est *Fons S. Petri* acidulis salubribus clarus, calculosis inprimis sanus; Contrarium opus facit fl. *Tiretaine* olim Scateon dictus, ex cujus aquis natus mirabilis Pons lapideus longus 30. crassus 6. latus 8. ulnas: Penes hunc fl est *Abbatia S. Illidy*, extra urbem Superbæ structuræ

Limagne.

Clairmont.

Fontaine S. Pierre.

S. Alyre Ab.

Limag- ne. cturæ, ut quæ Castri instar turribus munita, intusque columnis & marmore ornatissima: pone hanc & *Fons amplus est*, arescens cum nuces defrondescunt, & rursus fluens cum germinare incipiunt: Quadrante ab urbe mill. ædes est

S. Marc D. *Marci* ad quam 3. *fontes* diversi saporis: nitrum, sulphur, & vinum esse dixeris. Hinc vix quadrante mill. est opidum *Monferrand.* & prope *fons oleaginosus*: è

Le put de la poir. quo crassior liquor profluit, glutinosus & picis instar nigrior, flammam concipiens, multum podagræ frigidæ, nervorumque affectibus prodesse dicitur, præsertim si cum Therebintho misceretur: dicitur vero *Montferrat*, quasi *mons ferax* vini frumenti, opidum est amplum,

M. Ferrand. sedes Thesaurarii Arverniæ, & Arce firmum, quod Marescallus d'Effiat pridem cum Claromontio unire & uno nomine *Clarimonferrand* vocare constituerat. Hæc de locis claromontio proximis; cetera ulteriora sunt *Rion*, nobile sede

Rion. appellationis & Curia Provinciali opidum: *Pont de Chau*, in colle vitifero juxta Elaverum structum cujus Ponte superato *Beaurigard* Vicus & Arx Episcopalis eminet in vinea: inde *Lezous* opidum in colle, vineis & hortis amæno situm. Hinc superato Dora Fl. Ponte

Beau- regard.

lapi-

lapideo 6. arcuum, ascenditur in urbem *Tiert*, in excelso monte, (formâ longiore & eleganti specie) situm: in sublimi montium jugo optimum frumentum crescit: latera vitibus sunt cooperta, & omni ex parte luxuriantes conspiciuntur colles: in valle humiles constitutæ domus & ad amnes interluentes longo tractu moletrinæ, quæ muris nudatæ, pagi cujusdam amœni formam fingunt. Hinc versus *Borboniam* occurrunt, *Charnat*: *Mon*, *Guago*, in lacu situm. *Maringues*, *Puy Guillaume*, *Rondan*, *Aigueperse*, *Monpensier*, Ducatus & Patriciatus nominibus illustre Principis Dombensis opidum, & ad Sivolin Fl. (exili aquarum strepitu oberrantem, sed barbis & truttis optimis abundantem) *Ponte Mur.* & *Ponte Gibaud.* cujus Dominus Comes de Gibaud: & interius alia. *Limag Tiert.* *Monpensier.* *P. Gibaud.*

SEquitur hinc occidentem versus *Lemovicum Provincia Parlamento Burdigalensi subjecta*. Inter Arvernos, Cadurcos, Petrocorios, Inculismenses, Pictones, Bituriges & Borbonios sita: Crausiæ, Gartempæ, Vigennæ & Veseræ fluminum principiis rigua: ager ejus sterilior, pecore abundat & Castaneis: incolæ rudiores & inur- *Le-Limosin.*

Limoisin. bani, feminæ ingratæ & sordidæ: familiæ numerosæ. *Dividiturque in Superiorem & inferiorem.* Superioris (quæ *la Marche Limoisin* dicitur) civitas est *Lemovicum* Episcopatu (sub Præsule Burdigalensi) clara: sita ad Vigennam, partim in planitie partim in montis fastigio munita muris & arce: aquis, beneficio fontis limpidi, abundans; ampla satis ac populo frequens, commerciisque dives, sed sordida & fœde structa: inter ædificia Sacra eminet Colleg. PP. Soc. Jesu Templumque nullis incumbens columnis: Portis patet 7. habetque Vigennæ instructos Pontes 2. sex arcuum: ager ejus suburbanus vineis undique cultus & amœnus est. Inferius ad Vigennam opida habet *Aixe*: *S. Iunien* amœne in clivo situm opidum: *Estaniat*, Vicus cum Arce Scombergio Comiti parens, egregio nemore cinctus. Supra Lemovicum ad Vigennam occurrunt *S. Leonard* Abbatia illustris & spectanda: *Fymoterieri*; opidum parvum *Tarnac*: ad Taurionem, *P. Taurion*, *P. De Murat*, *le Donnion*: *S. Martin*, *S. Prieg* ad Vinconem, *Granmon* Abbatia caput ordinis Grandimontensis. *Dronlie*, *Blanche* Abbatia ad Cattempam *P. S. Martin*, *Rancon*, *P. de Blanzac*, *Gartempe* pagus, *S. Leger*,

Limoges. S. Iunien. S. Leonard. Granmon.

Leger, ad Crausiam: *Glenic*, *Gueret*, *Abu*, *Ambusson* & *Feletin* opida duo tapetibus & aulæis minoribus, quæ ibi fiunt, celebriora. Hæc de Superiore. *Limoisin.* *Ambusson.* *Feletin*

Inferioris, Lemovicensis Provinciæ, *Diœcesis Civitas* Episcopalis) sub præsule Burdigalensi) est *Tudela* ad Corasiæ amnis ripas posita: Turri pyramidali artificiose structâ, superbiens, ballivatu nobilis, negotiationibus dives, & 3. suburbiis, urbe ipsa amplioribus, magnifica. *Tulle.*

Inferius ad idem flumen sequitur *Brive*, *la Gaillarde* ab genio incolarum & agri, cognominata urbs; sedes Seneschalli; læta & fertilis circum planities est, & silvæ, nec vineta desunt; amnis lapideo ponte stratus: Adjacet prope ad Veseram amnem *Temple d'Amour*: & altius ad Veseram *Allassac*, *Donzenac*, *Vyolac*, *Vsarche*, amœnum & grati aëris opidum, & ob munitiones inexpugnabile: Abbatiam habet, in qua dementes sanitati restitui dicitur, altius sunt *Treinac*. *S. Mer*, & alia: & inde ad Dordonum fl. *Port Dieu*: *Bort* & inferius ad Lusigiam torrentem piscosum ac profundum, *Vantadorium* castrum Ducatus & Patriciatus dignitate, gentisque nobilitate illustre. Quod inferius subsequitur *Vicecomi-* *Brive.* *Vsarche.* *Vantadour.*

Peri-gort. *comitatus Turemius*; cujus caput *Turen-*
Turen-ne. *ne* non procul à Briva situm: quo & spe-
ctat *Beaulieu* ad Dordonium & alia loca
plura, circa fines Petrocorienses.

Dordonium enim cum *Vesera* hinc in *Petrocoriensem* descendit *Provinciam*, Parlamenti quoque Burdigalensis, *Cadurcos* quoque & Vascones, Santones Inculismenses vicinos habens: solum ejus asperum fere, & montense, aër vero temperatus ac salubris, ita ut rarioribus sit obnoxia morbis, nec contagiosis: fluviis & fontium scatebris abundat, nitetque Prætoriis crebris. *Dividitur* in 2. *Diœceses* Dordonio fere amne distinctas, *Petrocoriensem* scilicet & *Saratensem*.

Sarlat. *Hujus Metropolis est Sarlatum*, in ripa Dordonii dextra situm, celebre olim Esculapii Gymnasio opidum, in quo Druides medicinam docuerunt, cetera ejus opida ad Dordonium sunt: *Doume* situ munitum: & inferius ad Veseram
limeul. Dordonio confluentem *Limolium* rupi impositum, in solo prædivite & fertili,
Linde. *Linde* opidum fonte, miræ scaturiginis:
Bergerac. turri incluso famosum *Bergerac*, novis munimentis validissimum, & frumenti, generosi vini, & aliarum frugum copiâ lætissimum, & Regio tribunali insigne.

ſigne. Ponte denique ſuper Dordonio commodum. *S. Foy*, vino ſuavi celebre: *Chaſtillon*, *S. Emilion* opidulum antiquum in clivo montis ſitum, conſpicuum Templo Collegiato, mira arte, in rupe ſtructo: *Liburnum*, opidum ſitu inter Ellam & Dordonium confluentes opportunum, novum, pulchrum, rectisque plateis amœnum: ac populo & commerciis frequens. Portis 7. apertum; quantum quatuor verſus flumina ſunt; murisque & craſſis turribus munitum, ornatumque regiis aliquot operibus, jure Collegii & civitatis incolis conceſſo nobile: ex ruinis Condati Portus (cujus inferius reliquiæ ſuperſunt) natum: & ad hoc faſtigii evectum, uti graſſante Burdegala peſte, huc Parlamenti ſedes tranſlata aliquoties fuerit. Horrendus inſuetis, & periculoſus nautis improvidis, huc uſque ex Oceano, æſtus maris, citato curſu, aſſurgit, *Maſcaret* vocant, quem pueri in litore ludentes intrepide, expectant: tanta conſuetudinis vis eſt. Reliqua opida interius verſus Aginnates ſunt: *Solignac*, *Perdillon*, *Monſegur*, opidum ſitu munitum & frequenter habitatum, *Chaſtillon*, *Lunel*, *Biron* & alia.

Peri-gort. *S. Foy.* *S. Emilida.* *Libourne.* *P Condat.* *Monſegur.*

Peri-gort. *Peri-gueur.* *Petrocoriensis* metropolis est *Petrocorium*, *Vesuna* Romanis, ad Ellam fl. egregio, Ponte stratum, posita, in planitie undiquaque viniferis collibus & tumulis cincta, ipsa urbs in *Veterem*, & *Novam* distincta: *illa* Vesunæ nomen retinet, & Turrim (Visone vocant) crassam & rotundam sine limine & Portis: item Amphitheatri partem, columnas & arcus, alia & antiquitatum reliquias habet: item Templum Cathedrale, Episcopi Palatium atque plurimorum nobilium ædes.

Hac Noua munita est egregie, continetque Collegium P.P. Soc. Jesu, ac suburbia templis ac monasteriis spectanda: hospitiisque ipsa urbe commodiora. Hinc ad Veseram fl. inter *Montignac*. & *Tajac*. opidum se offert *Miremont*, celebre *Crypta* admiranda ei vicina, longa dicitur 6. mill. & continere, Cameras, atria, altaria, picturas fontes & flumina, non sine comitatu idoneo & facibus spectanda: sunt & alia plura rara in hac regione spectanda, uti *balnea*, & *fontes salutares*, *bolus armenus*, *ferri*, & *argenti fodina*: item 2. mill. à Petrocorio *Fons* mille lapidum species formans, lapideoque cortice obducens quicquid in eum projeceris. Reliqua opida ad Ellam sita sunt

Miremont. *Le Cluseau.*

sunt *Mucidan*, *Monpont*, *Guitres*, & ad Drumam, *Piquou*, *S. Aulaye*, *Parquout*, ad Collam: *Brandhomme*, opidulum peramænum, locoque fertili situm, Ab batia prædivite clarum *Boudeille*: *Aubeterre* sic dicta quod ejus tractus terra albescat. *Augoumois.* *Mucidan.* *Brantbomme* *Aubeterre.*

HInc septentrionem versus *Inculismensis Provincia* continuatur, *Ducatus titulo illustris* sub Parlamento Parisiensi: feuda nobilissima plurima comprehendens; Regio est fertilis & amœna quam *Carentonus fluvius* celeberrimus mediam perluit: cujus ripæ collibus vitiferis & pratis virentibus jucundæ: insulæ pascuis & nemoribus commodæ, alveus piscium optimorum copia opulentus, & superficies 12. in hac Provinciâ Pontibus magnifica est: Metropolis ejus *Inculisma*: Episcopali sede (sub Præsule Burdigalensi) decorata: Templo Cathedrali & 12. Parochialibus magnifica; Collegio PP. Soc. Jesu aliisque monasteriis aliquot pulcherrimis spectanda: situs ejus munitus in rupe præcipiti, inter Carentonum & *Anguiennam* confluentes assurgente: inferius prope adjacet *S. Eparchy Abbatia* cum *Ponte* eximio, viam regiam super Carentonum pandente: opulenta est hæc Abbatia *Angoumois.* *Angoulesme.* *S. Cibard.*

&

Angoumois & olim fuit Comitum Inculismensium sepulturæ locus, imminet ei ingens rupes & horrendum precipitium: in-
C.neuf. ferius ad *Castrum Novum* Carentionus XI. Pontem habet inde descendenti jux-
Iarnac ta Carentonum offert se Jarnac *nobile Chabatiorum Castrum, præterfluentis quod rigat Carentoni formosa Lympha*, tres habens Pontes pensiles, quorum unus in hortum, alter in ingens pratum, tertius in silvam ducit: Sequitur *Conjac.* municipium Regium cum Arce Regia, loco natali & nutricio Francisci I. Fons intus eximius qui nunquam exhauritur; Pons vero Carentoni hic est XII. incipitque hinc amplissima & fertilissima planities quam
Conjac *La Campagne de Conjac* vocant: atque fluvius hinc latiore & sinuoso fluens alveo fit navium grandiorum capax: ager ejus viuum fert optimæ notæ, *Hæc infra: Supra* Inculismam, mox occurrit
T. De Tolvelumeau la Tauver. *Portus Vlmellus* ubi Carentonus *Tolvelumeau ram* excipit, qui *Nec fluvius, nec fons, nec abyssmus, nec vivarium, sed omne*: omni anni tempore æqualis; piscibus abundans, fontem habens sine fundo, aquasque limpidas & frigidas, ripas pulchras, Pontes Lapideos tres cum tamen Longitudo ejus 2. mill. non excedat,

cedat, latitudo fere sit 20. passuum. *Angoumois.*
Porrò altius ad Carentonum occurrit
Balzac. Baronatus titulo nobile, & illu- *Balzac*
stre Domino suo eloquentiæ Gallicæ
Principe. Item *Vindelle*, *Vars* Castrum E- *Vars.*
piscopi amœnum, ubi nonus Carentoni
Pons: octavum vero ad Montiniacum: *Montigny.*
Septimum & Sextum ad Maulium Ca- *Maule*
nonicorum Inculismensium municipum
amœnum, & Vernolium pro se osten- *Vernoeil.*
tat: offendis reliqui in Pictonum ditio-
ne sunt apud *Ezes Conday*, *Sivray*,
Rochemeau, *& Sicolen.* Alià opida hinc
ad Vigennam sita sunt, *Anaille*, ubi *Anaille.*
medici jam pridem fontem repererunt,
cujus aquæ dolores colicos & ventri-
culi, aliosque morbos fugant: *S. Germain*, *Consoulans*, *Chabanais*, &
altius ad Garanam *Rochecovard*, opi- *Rochecovard*
dum cum Arce; *& Oradour*: hinc pro-
xime ad *Tordoperam* descendenti occur-
runt *Monberon* opidum cum Castro,
Rancogne celebre cryptis subtarraneis, *Rancogne.*
quæ rupibus incisæ sunt, & amplis-
simi instar Palatii Cameris & atriis
distinctæ, ornatæque figuris omni-
genis, rupibus hisce innatis: item
Castrum Fulcodiorum in rupe situm, *Rochefaucault.*
& teste Carolo V. Imp. magnificen-
tissimum: Ducatus & patriciatus titulis

dignissimum. Et inferius prope Tolveræ fontem *Braconia silva* omnium celeberrima: item ad Aureum & Argenteum amnes *Champagne Mouton, Nantueil* Abbatia, *Porsac*: ad Sonum & Sonulum fl. *Celle fruin*, Abbatia *Beaulieu*, *Sansac*, eximia Arx, *Vallence* & *Maintsens* ad Nedum fl: qui perluit amplam illam Campaniæ planitiem, &c.

Xaintonge. *Forest de Branconne.* *Sansac*

INculismensi regioni versus occidentem succedit *Santonia*, quam & Carentonus mediam perluit & in Oceanum exit: ita ut Oceano Garumnæ ac Pictaviæ ac Petrocoriis includatur, sub gradibus latitudinis 45. & 46. Regio quæ ab insigni fertilitate & amœnitate audit, *La Perle de France*: & de qua vulgo dicitur, *Si la France estoit un œuf. Saintonge en seroit le moyeuf*: Nihil enim est quod hic desideres: flumen navigabile & Portus ad mare plures commerciis eam frequentem faciunt.

Xaintonge.

Metropolis ejus *Mediolanum Santonum* urbs antiquissima juxta Carentonum ad clivum montis sita, munitaque Arce rupi instructa: Fluvius ponte stratus superbo Romani operis ultra quem *Suburbium*, & *Abbatia*, *des Dames* & alibi Suburbium S. Eutrapii, & *Prioratus*, opulentos habentes reditus: sunt & in urbe

Xaintes

urbe plura Monasteria ac templa, Collegiumque PP. Soc. Jesu: *Cathedrali* Episcopi vero Magnificentissimo Campanili ac artificiosissima cochleâ ascensum ejus dante, cætera Aquitaniæ vincit: Antiquitatem ejus, Arcus ad Pontem, cum hac inscriptione, notat: CÆSARI NEP. DIVI JULII PONTIFICI AUGURI. & alia extra urbem Amphitheatri & aquæductuum rudera magnifica. Incolarum urbis hujus indoles adeò eximia est & grata, cœli & aëris tanta clementia, agrique ea præstantia ut natura hic deliciarum & voluptatum domicilium, amœnitatumque secessum posuisse videatur. *Xaintonge.*

Cætera opida supra Urbem ad Carentonum sunt *Port Chauveau*, infra quem Portum *Singona*, ex Petrocorii finibus descendens, abundansque troctis, percis & Carpionibus in Carentonum exit, alluitque proxime *Pontium* opidum nobilissimum, à Pontium subliciorum ingressu, nominatum: *Singona* enim ante opidum se dividens in plures alveos insulas aliquot facit, ita ut 4. Pontibus subliciis ingredi illud necesse habeas: *situs* ejus amœnus in colle forma arcuata: *divisumque est in superius* (quod S. *Viviani* vocant) & *inferius*: Paret Domi- *P. Chauveau.* *Pons.*

Xain-tonge. nis de Ponte, qui ex antiqua Romana familia originem ducere creduntur, fidemque adſtruunt antiqui hic lapides eruti ante annos aliquot, cum hac inſcriptione: DIVUS CAJUS JULIUS CÆS. IMP. ÆLIUS PONTIUS NEPOS ROM. MAG. TUMUL: certe hodiequr *Sire* nomi- *Sires de Pont* ne utuntur. Poſſidentque hic Arcem collis jugo inſidentem, muro craſſo turribus & foſſis munitam, habentque ſub ditione ſua 52. Parochias ac 250. feuda nobilia: inter illas Inſulam *Vlarii* & *Brogium* opidum de quibus mox: neque cuiquam homagium debent niſi Regi, ſingulari quodam modo. Cæterum alia hinc opida verſus Garumnam ſita ſunt, *Mirembeau.* *Belougri*, *Bergerie*, *Arx Perou*, *Mirembeau*, caput Marchionatus *Petit Niort*, *Pontet*, *S. Aubin*, & alia.

Jam vero infra Santonum urbem ad *Taillebourg.* Carentonum ſequuntur *Talliaburgum* Tremolliæ gentis opidum, Arcem habens amplam rupi inſitam præruptæ: quam circumcingit ædibus ſuis opidum: flumini impoſitus *Pons* firmus & totius Galliæ longiſſimus, viam faciens uſque ad vicum *S. Iames*: campi hinc amœni *Tonay Boutonne.* utrinque, & ſilva ad Botonæ fl. oſtium: ad quem fl. altius *Tonaum* opidum occurrit

currit cum Arce quadrata, cujus Dominus Regi non præſtat homagium, niſi ſit in loco propinquo; altius ad Botonam ſunt *S. Ian d'Angely*, hodie *S. Ludovici burgus*, *Chiſay*, *Aulnay* & alia: ad Carentonum vero inferius *Toneum* alterum occurrit, quod *Carentoni* dicitur, ad diſcrimen ſuperioris: illuſtre ſtatione navium grandiorum, quæ huc uſque ex Anglia & Belgio aſcendunt: firmum quoque Arce antiqua, *Dominæ de Mortemale*, amœnum ſitu, agrum habens frumento ac ligno abundantem, campisque divitem, & à tergo Nemus querceranum jucundæ inſerviens deambulationi oſtentans. *Xaintonge.* *Tonay Charente.*

Succedit huic *Soubize* opidum Portu & Ducatus titulo celeberrimum, ab quo Carentonus lato alveo inter Salinas ſub *Portu Lupini* in oceanum volvitur. *Soubize.*

Ultra Carentonum hinc *Alneſii territorium* ſuccedit, *Santoniæ appendix*, vitibus abundans: ejus urbs eſt *Rupella* ampla ſatis & pulchra ac negotiationibus frequens; Portum habens amplum, tutum ac munitum: Templum in eo Reformati ſtruxere rotundum, Panthei inſtar Romani, miro artificio formatum: habet & Xenodochium amplis reditibus dotatum; item Collegium PP. Soc. *Aulnis* *La Rochelle.*

Xain-tonge. Jesu magnificum. Prope in Oceani litore ab est *Promontorium Bosium*, cum sinu vasto ac à ventis tuto, Bajam vocant & Portum novum: cætera opida huc spectantia sunt *Maranum* municipium amplum cum Arce firma, nullis mœnibus, sed venda amne vastisque ac spatiosis lacubus cinctum ac munitum: & introrsus, *Andaille*, *Nuaille*, *Surgeres*, *Clavette*, *Perigne*: & *Nestre*, *Angonlein*, *Chastellaillon*, *P. Ive*, *Chertre*, *Coudre*, & alia ad littus oceani sita. E regione Rupellæ in oceano spectatur duo à continenti mill. *Insula Reta* Præfecturæ Rupeliensis, sale & vino abundans, & ob commercia populo ac vicis frequens, & fortalitiis aliquot egregiè munita, Portum & stationes tutas habens versus continentem ab aliis partibus inaccessa & prærupta.

Port Neuf.

Marans.

Nestre.

l'Isle de Re.

Et d'Oleron.

Ab hac meridiem versus *Altera Major* paulo se offert *Insula*, è regione Ostii Carentonis fl *Uliara* vocata, agrum habens omnium rerum feracissimum, frumenti in primis & vini, salisque copiam: aditus satis faciles sunt ad *Canales Peretina*, *Arcealis*, & *Abranda* ac juxta *Portum Castella*, cujus burgus præcipuus insulæ, locus est, munitus 5. propugnaculis regiis: *Cœnobium* continet optimum

mum ord. D. Bened. ac insuper *Collegium Canonicorum*, PP. Franciscanorum Monasterium: distinguiturque 6. Parochiis, sub Dominio Comitis Pontii, cujus Dominii quoque est *Broagium*, (ut modo dixi) opidum in proximo litore, maris positum, novum ac munitum, & commerciis. salis inprimis, opulentum: interius est *Plassac Chau.* *Xaintonge.* *Breuage.* *Plassac Chau.*

Ab hoc Garumnam versus in litore sequitur *Marennes* ubi *Pharus* altissima, noctu prælucens, nautarum causa. Prope adjacet *Peninsula Arverd* ceteris salsis paludibus latior, ubi Pinus & ilices perpetuo virides copiosæ crescunt, hæ cum sint oleaginosæ facile ignem, virides quoque, concipiunt, & ardent, unde insula Ardverd audit. *Marennes.* *Arverd.*

Ulterius juxta Garumnæ ostium *Sardiniorum pisciculorum & ostrearum* suavissimorum copiosa piscatio est. Sequitur *Rojanum* nobile opidum cum Portu, quem tutatur Arx adstructa, herois Marchionis de Rojan. *Rojan.*

Hinc juxta ampli Garumnæ ostii litus succedunt *Talemond, Mortagne, Conjac, Bord de Ry*: *Blavia* opidum & Castellum, Turribus & propugnaculis munitum, ad quod Angli vela submittere, & pro singulis navibus aureum Præfecto sol- *Blaye.*

Guienne solvere tenentur: Promontorium olim Santoniæ fuit, & *Castrum Rolandi*, Caroli Magni Nepotis, cujus & arma incolæ ostendunt. Sequitur *Burgus Pontii Leontii*, antiquum & validum bello opidum à Paulinis ad Dordonium ubi Garumnæ confluit, structum: Altius ad Dordonium est *Portus Cusaci* & geminæ ad eum in excelso loco Turres: inde ad Ellam & Dordonium confluentes vertici montis insidet *Fronsiacum* opidum quoque munitissimum, ac Ducatus Patriciatusque titulis nobilissimum: cui accessit municipium *Coutras* ad Ellam altius situm, & 600. vel 700. focis habitatum: ita ut ab hoc Ducatu jam dependeant Parochiæ 29. reditusque ejus annui sint 25000. florenorum & amplius.

Bourg-suiner.

Port de Cusac.

Fronsac.

Coutras

Guienne. SEquitur ultra Garumnam & Dordonium *Guienna* reliqua Parlamenti Burdigalensis Provincia, *continens Territorium Burdigalense* atque *Diaceses, Aginnensem & Condomensem* sub Præsule Burdigalensi: item *Vasatensem*, *Adurensem*, *Aquensem*, & *Bajonensem*, sub Præsule Auscorum: cujus reliquæ 4. Diæceses nimirum *Lactoratensis*, *Convenensis*, *Consarannensis*, & *Tarbensis* una cum Metropoli *Auscorum* ad *Parlamentum Tholosanum* spectant. *Bur-*

Burdigalense territorium sterilius est & mari Flumineque Garumna continetur, cujus urbs & Metropolis est Burdigala, Sedes Parlamenti (sub quo continentur *Santonia, Lemovicum, Petrocorium* & *Guienna* modo dicta) & Archiepiscopi: cui famulantur *Santonia, Inculisma, Pictavia, Maleaci, Luxonii, Petrocorii, Sarlati, Tudela, Lemovicum, Aginni* & *Condomi* Episcopi: urbs est ampla, pulchra, amœna, potens, emporiumque Aquitaniæ opulentissimum, populo & commerciis, vini imprimis, & Hispanici panni, frequentissimum, ac binis Nundinis celebetrimum. Antiquitatum reliquiis & monimeneis spectatissimum, *aëre* tamen graviore ac insalubriore infestatur, ob maris viciniratem: *sita* enim est non procul à mari in læva Garumnæ ripa, qui hic lato & arcuato alveo præterfluit, Portumque seu navium stationem format capacissimum: Portis clauditur 12. intusque egregie publicis ac privatis ædificiis exculta ac splendida est: Templa Collegiata numerat 2. Parochialia 12. Monasteria 17. & opulentam *S. Crucis Abbatiam*: Collegia item PP. Soc. Jesu tria & *Academiam*, cui inserviunt tria Collegia magnifica: itemque *Nosocomium* amplissimum; atque

Bordelois. — *Bordeaux.*

guenne atque inter Politica ædificia eminent
Bordelois. *Arx umbraria*, olim Ducum Aquitaniæ, nunc *Parlamenti sedes* & Cameræ Edicti, Basilica urbis spatiosa: Aula mercatorum: Arces 2. & *Podium Paulini* arcis Instar, nunc Ducis Espernonii Palatium: Palatium Galieni ubi Amphitheatri reliquiæ: Palatii Tudelæ columnæ aliquot: cui substructa antiqui operis Camera in qua vinum conditur. Item extra urbem *Palatium* magnificum & Horti amœni de *Sourdis* & Area in qua *Le Ieu de maille*: ubi prope habitant Hollandi & Angli cerevisiæ coctores: uti ad Garumnam vides tabernas vinarias, & dolia innumera vini, prægustanda si lubet: Si Margaretis & unionibus delectaris Domicilia Portugallensium adibis: si organo, adibis Cathedrale D. Andreæ Templum in quo organum opere & forma totius Galliæ amplissimum: Hæc de urbe pauca.

Pauliac. Paluz. Soulac Grave La Tour de Cordoan. Cætera loca ditionis Burdigalensis hinc versus mare & juxta Garumnam sunt *Blanquefort, Donisse*, & in *territorio Medoc, Pauliac* Ausonio notus locus: *Bois de Palus* ubi vinum helvolum nascitur melioris notæ; *l'Esperre Saulac.* nobilis vicus ad promontorium Graviæ situ, juxta *Portum Verdonis*, & Salinas: è regione

gione in ipso Girundæ ostio *Pharus* eminêt elegantissima scopulo sumtuosè instructa: *Mansio* 2. *heremitarum*, qui noctu faces accendunt ad usum navigantium: Hinc *stagnum Medulia* dulcis aquæ plenum se offert, quod longum 5. mill. & mox Arcachonis Portus, maris instar, sinus amplus in quem Lerius amnis se exonerat, qui è *Vasatis* per *Landas Burdigalensis* Montem Prioratus alluit ibique Ponte transitur, ac cymbâ, ad viam quæ Bajonam Burdigalâ brevissima est; *Bojorum* hæc regio fuit, hodie *Principatu nobilis* sub Domino *Ducis Espernonii*: infelici habitatur solo; arenis obducto, frugum (exceptis secali & milio) infœcundo, silvis vero pineis, arboribusque resinam sudantibus abundante, Crebri hinc Bajonam usque & longi Lacus & sinus Oceanum haurientes ab una, & rivos ab altera parte. Est & hic loci *tempestatum ventorumque regio*, violentorum adeo, ut montes arenosos de loco in locum vi eorum transferri scribant. ora hæc maritima ab ostio Garumnæ Bajonam 30. mill. longitudinem habet; Landæ vero Burdigalenses, à Bajona Burdigalam per planitiem extensæ, 18. mill. hæ steriles sunt & infructuosæ; melle tamen ac lacte & subere abundant;

Bordelois.

Estang dour

Havre d'Arcachon.

M. Priore.

Le pais de Bouch.

Les Landes

dant;

Borde-lois. dant: Porrò inferius ab his juxta Garumnam Burdigalensis ditionis opida occurrunt: *Podensac, Castre, Portais, La* *Beugles* *Prade, Petit Bordeaux* & pagus *Beugles* in quo Reformati Templum suum habent. Ultra vero Garumnam, inter maria duo, ut vocant: *Bec d'Ambes,* *Cypressac.* *M. ferrand, Lormont, Cypressac,* ab nemore propinquo Cypressis denso: *Tour-* *Rious.* *ne, Rious* vino celebre; & trajectu Ga- *Cadillac.* rumnæ *Cadillac*, opidum Ducis Espernonii amœne juxta Garumnam positum, cui adstructa *Arx* omnium magnificentissima, qualem reliqua Gallia non habet. Foris fundamentum è quadra basi durissimi lapidis surgit ad fastigiarum tectum; sub se habens quatuor contignationes, intus sexaginta conclavibus splendidissime ornatis nitet. Hortis item amœnissimis & cultissimis arridet: fontibus salientibus oblectat: sphæristerio, *Ieu de maille*, equili, aliisque plurimis rebus spectanda est maxime. & hinc introrsus *Creon, Sauveterre, Pamiers* & alia.

Vasconia. *Agenois.* Sequitur hinc proxime *Aginnensis Diœcesis, Vasconia Pars*, uti quæ *complectitur Aginnensem, Armeniacam, Bigerrones* & *Convenas*: *Aginnensis* vero *pars est Condomensis* habetque ad Orientem

Cadur-

Cadurcos ad Meridiem *Armeniacos*, ad Occidentem *Guiennam*, & ad Septentrionem *Petrocorios*; regio est pulchra, amœna, pinguis, ac fertilis: ad utramque Garumnæ ripam extensa, aliisque fluminibus pluribus rigua. *Bordelois.*

Metropolis ejus est *Aginnum* urbs antiqua, dives & pulchra, sede Episcopatus (sub Præsule Burdigalensi) & Præfectura latissimæ Jurisdictionis illustris: situs ejus amœnus in patentibus & latissimis campis ad dextram Garumnæ ripam, Templis & Monasteriis pluribus magnifica: in primis Collegio PP. Soc. Jesu, superbe ab Regina Margareta Valesiâ, hic extructo: Antiquitatem ejus testantur, fornices, caveæ, marmorea sub terra pavimenta, vestigia aquæductuum, Amphitheatri, Pontisque super Garumna, & alia extra urbem spectanda. *Agen. Agenois.*

Cetera opida, cis Garumnam sita, altius sunt: *Clairmont bas* in solo pingui & Juglandium vinique divite: *La Force*, *pulcherrima Arx*, *P. Bargalone*, *Valence*: inferius. *Pons. S. Marie*, opidulum amœne situm in colle vitifero; cui subjecta planities, vineis, pratis, ac hortis discriminata. *Acilio* ducis Meduanæ opidum, ad Olti ostium commodissime situm, omniumque rerum abundans, pisces, pecudes, vinum, *Clairmont. Pont S. Maria. Aiguillon.*

Gascogne. vinum, frumentum in copiâ sunt; infra Oltum *Longeville, Coignos, Tonnius,* loca ipsa amœnitate amœniora:& *Marmande,* ultima Aginnensis diæcesis urbs, ante cujus Portam fons Saliens, tribus æneis fistulis aquam salubrem, ejiciens: Prope

Granmont. ad Trecam fluviolum *Prioratus Granmontii* conspicitur.

Hæc in dextra Garumnæ sita loca; cetera opida proxima cis Garumnam

Clerac. sita *ad Oltum* fl. sunt, *Clerac* opidum munitum & opulento PP. Bened. Mo-

Fongrave. naster. clarum: *Castelmoron*: *Fongrave* Vicus populo frequens, nobilisque Virg. fontis Ebraldi Cænobio: *S. Livrade*, frugum & commerciorum præpo-

Casseneil. tens. *Casseneil,* Palatium Regium Caroli Magni, in quo natus Ludovicus Pius: *Pennes* regia urbs: *Ferrasson* & *Lustrac,* antiquæ Lustracensis familiæ arces, nunc Ducis Espernonii, *Monsenprun,*

Ville neufve. Prioratu opulento insigne, *Ville neufve* opidum cum Arce, & alia.

Agenois. Condomois. Condon. Ultra Garumnam Aginnensis diæcesis opida sunt sub *Metropoli fere Condomensi* cujus Episcopatus Novus & ab Aginnensi detractus; ditioque ejus peculiari nomine *Vasconia* dicitur: civitas ipsa *Condomum* ampla est, sed non tam frequens, amœna ac omnium rerum copia

pia affluens ut Aginnum: ager enim ejus sterilior est, quamvis urbs ipsa vitiferis collibus sit septa. Situs ejus ad Balisam fl. qui inde per Ducatum Albretanum in Garumnam exit; Aginnensi enim Provinciæ adjacet *Ducatus Albretanus*, cujus princeps opidum *Neracum* Camerâ Edicti nobile inpræpingui agro situm & à Balisa amne in duo divisum: Arcem habet Splendidam Albretanorum Principum amœnum secessum: Adstructi enim Horti & Viridaria, ambulacraque, inter cypressos, lauros, granatas aliasque arbores, longe amœnissima ac ornatissima: Cetera hujus tractus opida sunt ad Balisæ ostium & Garumnam; *Paravis* Monasterium pulcherrimum Ord. Fontis Euraldi in quo virgines recipiuntur illustriorum Vasconiæ familiarum; *Monheur* opidum destructum, *Calmontium* opidum cum insigni Arce, unde Calmuntia gens nobilis nomen habuit & interius *ad Amanciam* fl. *Casteljalous* antiquorum Comitum Albretanorum Sepulturæ locus; prope tres rivuli ampli satis, molas agitant pannarias, ærarias & frumentarias, piscesque habent optimos neque unquam augentur, vel extenuantur, prope *ad Gelisam* fl. *Barbaste* occurrit opidum Albretanum, ubi *rarum* *adifi-*

Guascogne. *Albret* *Nerac.* *Paravis.* *Caumon.* *Casteljalous.* *Barbaste.*

Guascogne. *ædificium* quatuor turribus constans: & *Pons* super flumen lapideus octo arcubus eleganter incumbens: altius est *Selx*, *S. Amand*, & ad Lossam fl. *Montesquiou*, *Ferensac*, *Gaudin*; ad Balisam altius *Valence*, *Brune*, *Mirande*, & alia.

Sequitur hinc meridiem versus *Armeniacus Principatus* duas *complectens Diœceses*, *Ausciorum* scil. & *Lactoratensem*, & *Comitatum Estracensem*, in ampla planitie, quam Egircius amnis percurrit, situm. *Metropolis ejus Augusta Ausciorum* ad Egircium fl. sita, & opulentissimo fere Galliæ totius Archiepiscopatu nobilissima, olim totius Novempopuloniæ (quæ nunc Vasconia) caput, partim Regem hodie, partem Præsulem Dominum habet, multaque antiquitatum ostentat monumenta. Templum Cathedrale D. Virg. continet pulcherrimum, & structura Superbum: Collegium item PP. Soc. Jesu magnificum. Imperium habet Præsul ejus in Diœceses decem nimirum *Lactoratensem*, *Convenensem*, *S. Bertrandi*, *Consarannensem*, *Tarbensem*: sub Tholosano Parlamento una cum Metropoli sortitas: *Lascariensem* & *Oloronensem* sub Parlamento Bearnensi: & *Vasatensem*. *Adurensem*, *Aquensem*, & *Bajonensem*, sub Par-

Armagnac. Estiac. Auch.

Parlamento Burdigalensi positas in Guiennæ ditione, quas omnes ordine breviter referam, incipiendo ab 4. postremis, Burdigalensi Parlamento (de cujus ditionibus hic agimus) subjectis. *Guienne.*

Et quidem *Vasatensis Burdigalæ proxima* utramque Garumnæ ripam occupat, & juxta Albretanum Ducatum, Landasque Burdigalenses procurrit, *ejus Civitas* Episcopalis est *Cossio Vasatum,* parva sed antiqua & nobilis ortu Ausonii: sita loco arenoso ad Cironem fluviolum percis & lupis plenum, ad quem altius *Pons Bauliacus* unius arcus pulcherrimi, & inde inferius *usestæ.* Arx superba ab Clemente V. Pont. structa, ante cujus Portam Templum continens Pontificis dicti & duorum Cardinaliū ex pretioso marmore Sepulchra: cetera opida huc spectantia ultra Garumnam sunt: *S. Basile, La Reole* Prioratu opulento clarum, situque, in monte juxta Garumnam, amœnum; prope vallis est per quam rivi duo *Mosa* & *Mosella* fluunt; *S. Macaire,* & *S. Croix* Basilica, subter quam Collis testaceus admirandus, & prope elegans ædificium Monti instructum, hæredum Dom. d'Ancre consiliarii Burdigalensis, & circum illud ambulacra amœna ac spatiosa: hinc rursus cis Garumnam *1. Bazadois. Basas. Villendrand. Vseste. S. Basile. La Reole. S. Croix.*

F prope

Guienne. Langon prope *Ciri* fl. ostium *Alingonis Portus* cum Arce Ducis Espernonii: cujus ager vini generosi ferax: altiusque *Roquetaillade, Castels, Aillas,* & interius *Castelnou, Capteuis* & alia.

2. Aduraiu. Aire. Sequitur hanc proxime *inter landas Burdigalenses, Auschios & Bearnenses Adurensis Diœcesis*, quam Atyrus & Midovus irrigant: Princeps urbs *Adurum* in læva Atyri fl. ripâ sita, ad quam inferius sita opida spectat *Caseres*: *S Iean de la Castelle* Abbatia, *Granada, Tholosette,* S. Severe. *S. Severe, Calossa, regionis* caput, & Vasconiæ, *Abbatiam* habens ab Guiennæ Duce fundatam, & 4. ampla & Suburbia: item rudera antiqui Cæsaris Castri, quod Amphitheatrum repræsentasse putatur: Ager ejus versus Tholosettam vina producit alba optimæ notæ, quæ Tossan. *Calossea* vocant, à loco: Item ad Midovum fl. *Hangast, Montmarsan,* & ad Stamponem *Camens, Roquebort, Casaubone, Bastide:* & alia.

3. d'Acqs. Inferius Atyrus *Aquensem perluit Diœcesin*, cujus civitas Episcopalis *Aqua Tarbellica*, formâ quadrata, parva at benè munita, egregioque Ponte lapideo super fl. Atyrum conspicua. Vetustatem in mænibus ostentat, & balneorum (quibus olim celeberrima fuit) ruderibus mar-

marmoreis: estque hodie in media urbe Guien-
Fons perpetuo fervens, aquarumque co- ne.
piam in Atyrum emittens: & alter pro-
pe mœnia *Fons salsus*: Tum I. ab urbe
mill. *Balnea Tercia*, ob salubritatem in- Tercia.
frequenti usu: cetera hujus Diœcesis o-
pida præcipua sunt, ad Atyrum *Auros*
Pias S. Poy ad Dusam sive Midovum
Tartas, *Sauprose*: ad Lusum fl. *Hoyeina*:
Monthoit: ad Gavum *Petra forata* & *Sor-* Sordes.
des, municipium satis populosum.

Hinc inferius Atyrus *Bajonensem*, ul- Le pais
timam Parlamenti Burdigalensis *regio-* de La
nem humectat, quæ una cum Aquensi pord.
Lapurdia nomine celebratur: inter lan-
das Burdigalenses, Oceanum & Hispa-
niæ, Bearnique fines inclusæ: Urbs hic
Episcopalis, est *Bajona*, emporium o- 4. Ba-
pulentum, non procul à mari in Atyri jona.
ripa læva situm; qui fluvius ibi Pontem
lapideum habet eximium, & Navium
statione vicina, conspicuum, munitissi-
ma urbs est, & propugnaculum hac par-
te: Galliæ, quam nemo armatus ingre-
di potest nisi è regio sanguine ortus, ce-
teri arma deponere coguntur: perluit
eam Nivus amnis, dividitque, sed duo-
bus Pontibus lapideis rursus conjungi-
tur: ad oceanum versus septentrionem
habet *La Baronnie de Benne* & loca ali-

Bearn. quot: & meridiem versus *S. Iean de Luz*: *S. Iean de Luz* opidum limitaneum ad Hispaniæ fines & egregie munitum: altius ad Atyrum *La Honce, Vrt*, Ad Urdacarim fl. *Ascain*: *Sara, Anoa*. Ad Nivam *Eustaris, Cambo, Eustarus, Echaur, Orces*. Ad Bidusam *S. Palais, Camc, Bidache, S. Iean deschart, Guissen* & alia.

Bearn. Sequitur hinc proxime *Bearnia Principatus*, contigua ceteris partibus Navarræ, ac Bigorriæ: admirandi genii regio, in qua vix pagus cui nihil sit singulare; Vinum fert optimæ notæ, omniumque rerum abundans est; balneis vero salubribus mire felix, ac aëre gaudet adeò temperato ac Salubri, ut homines hic sint maxime vivaces, ac communiter 150. annos vivant. Duas continet civitates *Episcopales*, sub Præsule Ausciorum, & 30. municipia, pagos &

1. *Pau.* *Metropolis est Castrum Palum, sedes Parlamenti* & Principis, sita loco plano ac amœno ad Gavum Bearnensem: Templis & Collegio PP. Soc. Jesu magnifica. Arce & Palatio Regio (in quo natus Henric. 4.) superba, & hortis juxta illud omnium cultissimis, & vivario ac ambulacrorum copia, amœnissimis gratiosa.

Luescar. Prope abest *Lascurra* sedes olim Principum, nunc Episcopi; item ad Gavum altius

altius *Nay* opidum pulchrum & commerciis frequens: & dein *Corraise*, Arx Henrici 4. educatione nobilissima: infra vero Palum, ad Gravum, occurrit *Orthes* urbs *Academia* illustris, & Principū Bearniæ comitumq; Fuxensium olim sedes: Pontem habens eximium quo Suburbiū ultra Gavum situm urbi connectitur. *Bearn.* *Corraise.* *Orthes.*

Altera *urbs Episcopalis est Olerona*, loco edito ad alterum Gavum, ab ea cognominatum, & Aspeum confluentes sita, quorum utriusque Pontes suburbia cum urbe conjungunt. Cetera opida ad Gavum hinc *inferius* sunt *Navarrinum* opidum munitum & Ponte lapideo ornatum; *Sauveterre* opidum cum Arce veteri & collapsa, & *Bastide*. *Altius* supra Oleronam sunt *Arudy*, *Forum Majus* hujus regionis audiens; *Biela*, magnificum Templo marmoreo & columnis ex jaspide: ac nobile conventu cætus generalis incolarum hujus vallis. *Aigues caudes* ubi fontes sulphurei: *Gabas* Hospitale ad usum viatorum & peregrinantium hic commode structum, & proxime ad Aspeum fl. *N.D. de Sarance* Basilica votis & miraculis illustris: *Pene descot* ubi via per rupes à Julio Cæsare patefacta, uti inscriptio notat. *Lurbe* in arcto sed longo (7. mill.) campo sitū: cetera opida sunt *Saliei*, *2. Oleron.* *Navarrus.* *Arudy* *Biela.* *Gabas* *Pene descot.* *Lurbe.*

Bearn. *Belloc, Molins, Seoube, Gan, Ascon, Pontac, Morlas, Montenais, S. Iean Pouge, Lambege, Conches*, & alia.

1. Bigorre. Sequitur hinc proxime *Tarbensis Diœcesis*, una cum *Consarannensi, Convenensi S. Bertrandi.* & *Lactoratensi*, atque Metropoli sua *Augusta Ausciorum*, ad *Parlamentum Tholosanum* spectante; hodie *Bigorra* dicitur, Comitatusque titulo insignis est, sita inter Bearnenses Armeniacos & Pyrenæos: regio varia, nam qua declinat ad Atyrum fl. inter fertiliora Guiennæ loca censeri potest; qua vero attollitur, solo arenoso est & pene sterili: aëreque frigido ac ventoso: Ci-

1. Tarbe. vitas ejus Episcopalis est *Tarbea*, quam Atyrus fl. divisus in plures canales, in totidem partes secat, quæ singulæ suas habent Portas, Pontes & mœnia, prout successu temporis aucta fuit: Reliqua opida ad Atyrum sunt *Campan*, butyro

Bagueres. & melle abundans, *Bagueres* ab calidis (quibus gaudet) thermis nomen habens, quales hoc tractu plurimæ & saluberrimæ: pandit se ab hoc opido planities juxta Atyrum longissima & omnium amœnissima denseque habitata: onusta messibus: obducta pratis vineisque elevatis, irrigata rivis, & obumbrata silvis: inferius sequuntur *Viede*, *Plaisance*. Ad

Lissam

Lissam *Monbourget*, *Rabastins*, *Ternay*, ad Lossam *Tery* & alia. *Guascogne.*

Succedit huic juxta Pyrenæos *Cosarannensis* sive *Convenensis diœcesis superior.* Comitatus Cosaranansis vulgo audiens, frumenti, vini, olei & aliarum rerum copia affluens. Episcopalis ejus Civitas est *S. Bertrand*, sita ad Garumnam in valle Capraria, ex ruinis Lugduni Convenarum urbis ut creditur structa; vetustatem & Splendorem ejus satis testantur monumenta & epigraphæ, quæ ibi plurima. *Conseranna* altera civitas Episcopalis valde antiqua, ab Salato fl. (è salsis fontibus fluente) dividitur, Ponteque lapideo rursus jungitur, ejus medium Turris firma, imum Sacellum D. Virg. sacrum occupat. Cætera opida ad Salatum fl. sunt *S. Girons*, *S. Leger* in planitie situm: ad Garumnam *S. Beat*, *Fronsac*, *Monregeau*, *Valentin*, *S. Gaudens* Vice-comitatus Nobosani & Regii Prætorii sedes, *Muret* & alia. *Causerans.* *2. S. Bertrand.* *3. Conserans.* *S. Leger.* *S. Gaudens.* *Muret*

Hinc versus septentrionem; *inter Armeniacos*, *Gavrenses* & *Tarbenses*, continuatur *Convenensis Diœcesis inferior*, *Comitatus* quoque titulo nobilis & Savo fl. irrigua, cujus *Civitas* Episcopalis *Lombres* sub Præsule Tholosano ad Savum *Cominge*is. *Lombres.*

Guascogne. posita, partim vinetis, partim fertilibus frumenti arvis & pascuis cincta: cetera opida huc spectantia, ad Savum sita, *Dodon Samathan.* sunt *Insula Dodonis* edito loco situm, opidum, *Samathan*, in profunda valle positum. Savus perluit, habetque in edito loco ac prærupto arcem munitumque est insuper muris & propugnaculis: item *Riume, Sauveterre, Savignac* & alia.

Auscheis. Adjacent huic *Diœceses Auschensis*, & *Lactoratensis* Gersio amne & aliis irriguæ: illius Metropolis supra descripta ad quam spectat *Miranda* ad fontem Balisæ fl. urbs *Comitatus Estracensis* præcipua, & *Castelnau.* inferius *Brune*, & ad Girsium fl: *Castelnau des Barbarins*, locus munitus & difficillimi aditus, item *Pavy*, *Roquelaure*, & *gimont* ad Gimonam, *Gimont* partim in clivo prærupto, partim in planitie positum: item ad Rasum amnem *Mauvais Voisin* & alia.

4. *Lectoure.* Inferius ad Egircium fl. *Lactoratensis* succedit *Diœcesis* ad Garumnam usq; extensa: civitas ejus Episcopalis *Lactoratum*, Principatus Armeniaci caput, ad Gircium fl. in montis vertice sita est: eo modo ut non nisi unicus ad eam sit aditus; Arcem habet à Romanis conditam; triplicique muro, fossis & propugnaculis adeo est munita, ut expugnari vix

vix possit: cetera opida huc spectantia sunt *Estabort*, *Sauveterre*. *Aveßen* & *Verdun* juxta Garumnam, & ibidem *S. Benoist* Monasterium opulentum, & alia. *Gnascogne. S. Benoist.*

Hæc de Burdigalensis Parlamenti Territoriis & Guienna ac Vasconia, Provinciis amplis.

Atqui notatu dignum, quod in plerisque Vasconiæ ditionibus maxime apud Armeniacos, Bigerrones & Bearnenses, homines utriusque sexus sint lepra quadam infecti, qui *Capotz* vel *Gahetz* appellantur, & fere sunt fabri lignarii & victores, aliisque mechanicis artibus occupati, laborisque patientissimi & injuriarum: habentur siquidem pro servis, & in diem diurno vivunt labore, pauperes semper, nam si quis ditior, Liberos non habet hæredes, nisi mobilium, quæ omnes tanquam certam luem aversantur: omnium enim halitus & os grave olet, creduntur que alios inficere, ideo interdictæ iis civitates & opida, coguntur que incolere suburbia & loca remotiora, atque in templis assignatæ iis suæ stationes; in facie & actionibus eorum quippiam apparet quod eos contemtui & detestationi obnoxios facit, quamvis fæmineus sexus liberali satis forma sit: maledictionis putatur *capotz.*

 genus,

Languedoc. genus, quod à majoribus in posteros manifeste derivatur.

Languedoc. SEquitur *Languedocia* omnium Galliæ amplissima & nobilissima Provincia, quippe quæ ab Garumnæ fontibus juxta Apenninos & mare Mediterraneum ad Rhodanum usque porrigitur, confinesque introrsus habet *Forenses*, *Arvernos* & *Cadurcos*: regio est haud dubiè inter Galliæ Provincias glebæ pinguedine & omnium frugum feracitate eminens; licet non nullis locis occurrant terræ effætæ & arenosæ prope *Pezenas* & *Nemausum*: ubi tamen oleum provenit optimum.

Tholouze. Metropolis ejus *Tholosa* urbs amplissima & antiquissima, ab Romanis olim Capitolio & Amphitheatro dignata: & dein Gothorum Regum sedes: hodie Archiepiscopatu & Parlamento amplæ Jurisdictionis nobilis: Parlamento enim ejus subsunt *Tres Archiepiscopatus* & *Diœceses* sub iis 28. de quorum primo Ausciorum scil. Archiepiscopatu, & 4. ejus Diœcesibus sub Parlamento Tholosano sortitis, modo dixi: *Proximus* ei Archiepiscopatus est *Tholosanus* cui famulantur *Episcopatus* 7. *Tertius Narbonensis* ad quem spectant Episcopi 9. præter quas & sub Parlamento hoc sunt Ditiones

sive

sive *Diœceses* 7. Præsuli Biturricensi subjectæ; & una Præsuli Viennensi: quas omnes suo loco referam. Et quidem ad *Præsulem Tholosanum* spectant *Episcopatus novi* ex monasteriis detracti 7. nempe *Rivensis*, *Apamiensis*, *Mirapicensis*, *S. Papuli*, *Vaurensis*. *Montalbanensis*, & *Lombariensis*, ex Lombariensis monasterio, cis Garumnam, juxta Savum amnem sita, de qua, & sub *Vasconia* egimus. *Languedoc Tholosæ.*

Cæterum *Tholosa*, post Lutetiam, Galliæ urbs maxima est: ac si multitudinem ac pulchritudinem sacrarum ædium, Senatus post Parisiensem primarii dignitatem, Academiæ frequentiam, civium opes, & ædificiorum splendorem spectes, aut par aut paulo inferior erit: perluit eam Garumna cursu rapido, urbem faciens geminam, quarum major Languedociæ, minor Vasconiæ portio est: *Templum D. Stephani* Cathedrale vastum & bene structum est, in Cujus Turri Campana totius forte Europæ maxima: cui adstructæ Archiepiscopi ædes magnificæ, *Templum S. Saturnini* Collegiale, intus ita structum, ut superne defendi, nec expugnari possit: in eo 6. Apostolorum corpora humata: evomitque ejus terra corpora defunctorum profanorum: *Cordigerorum ædes* habet

Languedoc. *hypogæum* arcuatum, in quo cadavera (interque cetera Polæ Virg. pulcherrimæ) erecta & integra, ac putredinem interitumque nescia, spectantur. Templum S. *Augustini* commendabile est à sepulturis Guiennæ Principum & P. Fabri Peristylia ejus ampla sunt, columnis undique marmoreis fulta: *PP. Soc. Iesu* amplum & insigne occupant Collegium: *Academia* à studio juris clara est, cujus duo supersunt Collegia mille & pluribus auditoribus locum facientia.

Inter Politica ædificia *Parlamentum* superbum est & amplum, eo loco quo olim *Capitolium* fuit situm: *Basilica* urbis Capitolii fert nomen & præmagnifica est novaque: *Armamentarium* ostentat Ludovicum 13. equo insidentem cum inscriptione. *Pons* Garumnæ instructus urbes connectit, & peditibus viam facit, non equitibus, nedum curribus, ligneus est in parte & saxeus, tectus superiore parte clavisque ferreis cumbinatus: Est & Molendinum in flumine structum quod *Basacle* vocant, adeo artificiose compositum ædificium, (15. Hydromylas continens,) ut inter tria Tholosana miracula recenseatur: quorum cetera sunt Saturnini Templum & Virgo Pola: Est & Pons Novus lapideus egregie structus.

Porro

Porro *platea* urbis longæ sunt, & medio-criter latæ, puritate commendabiles, *munimenta, muris* è lateribus multiplex, *fossa* item & *aggeres*; & ipse *Garumna*, qui & 40. pluresque ante mœnia frumentarias molas circumagit: & salutarem incolis potum præstat: omnisque generis merces Burdigalam usque devehit: item varii generis numerosam piscium Sobolem & fluminearum alitum dites cupedias sacello subministrat: ambiuntq; eum vitiferi colles perpetui; urbem, lata lætaque planities fertilissima, Benarris & ortolans producens, regiis mensis inservientes aviculas: Hæc de urbe. *Lan-guedoc.*

Cis Garumnam proxime ei subjacet *Comitatus Gavrensis* cujus præcipuum opidum *Granatum* in læva Garumnæ ripa positum, qui in vicina Savi fl. (cujus & ripæ fertiles ~~sunt~~) aquas excipit: & altius ad Savum *Insula Iordani* in edito loco situm, validumque olim protestantium præsidium, item *Pibrac*, *Merville* & alia. *Vltra Garumnam sex Diœceses* Episcopales Tholosam cingunt: quarum prima *Rivensis* inter Garumnam & Aurigeram sita, cujus civitas *Rioterium*, sita ad Rhezam Garumnæ se commiscentem, exigua est haberq; sub se *Caseres*, ad Garumnam *Meyrac*, *Garlat* ad Rhezam: *Gavre Conte. Grenade. l'Isle jordain 1. Rieux.*

Languedoc. *Mosac.* S. *Suplice*: *La Barte*, & alia, ad Aurigeram.

La Barte. Foix. Duché. Sequitur hanc versus Meridiem *Fuxensis Ducatus*. 2. continens *urbes Episcopales*, *Apamiam* scil. & *Mirapincum*: & præterea plurimas *res rariores*: uti sunt: *Montes* pascuis lætos, ac marmore & Jaspide dites: *Fontes* salubres & ex alto scaturientes: *Valles* fertiles, *præcipitia* horrenda: & *Lacum* in Monte Tabor prope fontes Aurigeræ, cujus aquæ, frigidæ, pellucidæ & piscibus plenæ: & si in eum projeceris lapidem, tempestates excitabuntur & tonitrua: item est hic *fluvius Rhesus* sub montem decurrens: *Lertius fons* Junio, Julio, Augusto mensibus, singulis semi horis fluens & arescens: & alia: Porro *Apamia* urbs

2. Pamiers. Episcopatu nobilis, sita est ad *Aurigeram*, fæcundis undique collibus cincta, *Al-*

Foix. *tius* ad idem flumen sunt *Fuxum* Metropolis Ducatus & Præfecturæ judicialis sedes. prope introrsus abjacet Basilica

M. gaillard. *Montis Gaudii* ab Carolo Magno fundata: *Tarascon*, dein ad Aurigeram sequitur, opidum non ignobile, & *Aix*. ad Rhesam *Durban*, *Castelnau*, *Mas d'Azil*. *Altera urbs Episcopalis* hujus Ducatus

3 Mirepoix. *Mirapincum*, sita est ad Lertium amnem, estque Comitatus titulo insignis; altius

vero

vero ad Lertium sunt, *La Garde*, *Caumont*, *Le Peirou*, *Bellestat*: inferius *Maseres* in planitie sita; Comitum ob vicini agri amœnitatem sedes, uti & *Saverdun* ad Aurigeram prope fines Rivenses situm opidum, Comitibus secessus fuit amœnus. *Languedoc.* *Maseres.* *Saverdun.*

Porro Fuxensi Ducatui septentrionem versus succedit *Lauracense Territorium*, cujus *caput Castrum Arry* opidum satis vastum, populoque affluens, & munitum, ad Hercii fl. fontes situm, frequentibusque circundatum molendinis: ædibus structum ligneis desuper despicientibus & angusto spatio sibi oppositis, ut calorem solis à via desuper arceant. Urbs Episcopalis hujus Diœcesis est *S. Papoul*, non procul inde, ad Hicium fl. qui Ataci aquas suas confert, situm: cætera opida sunt *Laurolium* altius situm: item inferius ad viam Tolosam, *Ville Franche*, *Ville Nouvelle*, *Montiscart*, in monte positum à quo planities spatiosa vino frumentoque culta, ad urbem usque interjacent *Donneville*, *Cadenet*, *S. Agneis*: ad Gironem fl. *S. Felix*, *Cabagnac*, *Carmain* Com. caput, *Lanta* & versus Gudum fl. *Revel*, *Peueh Laurent* & alia. *l'Auraguez.* *Castelnau. d'Arry.* 4. *S. Papoul* *l'Aurol.* *Montiscard.* *Carman.* *com.*

Proxime ad *Gudum* amnem succedit 5. *Vaur.*

Vau.

Languedoc — *Vaurensis Diœcesis* cujus caput *Vaurum*, urbs Episcopalis ad Gudum fl. sita cætera ejus opida inferius ad Gudum sunt *S. Suplice*, *S. Leo* & ad Tarnim *Rupistagnum* opidum opulentum & vino generoso celebre, *Villemur* Gothiæ opidū & alia.

Rabastans

5. Montauban — Sequitur inferius ultima Tholosani Archiepiscopi Diœcesis *Montalbanensis*, cujus civitas *Montalbanum* munita, dives & populosa, amœne ad Tarnim *in Edito colle* posita & in tria opida divisa, *Vetus* scil. ad fl. *Novum* versus Cadurcum, quod cingit Vetus: & *Borbonium*, quod Veteri egregio Ponte connectitur, fuitq; olim Suburbium S. Jacobi: *Academiam* habet illustrem, gaudetque cœlo ac aëre temperato ac tabidis saluberrimo, Fonte item mirandæ scaturginis, decē protendente epistomia; ager ejus fertilissimus, ipseq; collis, cui urbs insidet, vitifer. Cætera ejus opida fere inter Tarnim & Garumnam sita sunt: *Brezolles Monbasou, Canac, Moulay, Ville Dieu, Castellum Saracenū* in declivi loco situm, sed bene munitum cui ultra Tarnim respondet *Mossiacum*.

Castel Sarazin.

Hæc de Diœcesibus Metropolitano Tholosano subjectis: sequuntur jam septē *Metropolitanum Bituricensem* Spectantes: harū proxima est *Cadurcensis*: regio ampla & *Turni, Dordonio* ac *Olto*, fluviis magnis, irri-

Quercis.

irrigua: non modo frumenta sed & vina *Lan-*
præstantissima producens: amnes ejus *guedoc*
piscosi, præsertim Tarnus: est & armen-
torum copia, lignique cædui atque car-
bonum fossilium abundantia: civitas ejus
est *Cadurcū*, cujus Episcopus & Tempo- *1. Ca-*
ralis diœcesis Dominus est, urbs ampla *hors.*
est at non dense habitata, *Academia* tamē
& Collegio PP. Soc. Jesu cla[illegible]us ejus
amœnus ad oltūsl. qui eam f[illegible]circuit &
tribus Pontibus lapideis transitur: Anti-
quitatem ejus testantur *Amphitheatri* di-
midii rudera integra: thermarum formæ
& alia monumenta. *Fons* extra urbem,
Carthusianorum, olim Ausonii Divonam
fuisse putant: urbemq; ipsam antiquitus
Divonā vocatā: Cetera opida *ad oltum* sūt
uxellodunum hodie *Cadenac*: juxta aliquos *Cade-*
vero *le Puy d'yssodum* uxellodunum fuisse *nac.*
verius est, prope *Martel* opidū & Dordo- *Mar-*
nium fl. situm: item *Frontenac, Balagūer*, *tel.*
Camboulan, S. Cirq, & infra Cadurcū *Lu-*
se z & *Puis Levesq*; ad Dordonium *Caren-*
nac, Floirac, Souillac, Calviac, ad Bergalonā
Lausette rupi insitum, caveas totius Gui- *Lau-*
ennæ habens optimas: ad *Tarnim la Fran-* *sette.*
coise, S. Livrade, Moissac, opidum plateis *Mois-*
latis & belle pavitis nitidum; opulenta *sac.*
PP. Ord. S. Bened. Abbatia nobile: Sub-
urbiis amœnis, magnificum, & negotia-
tioni-

Languedoc *Vaurensis Diœcesis* cujus caput *Vaurum*, urbs Episcopalis ad Gudum fl. sita cætera ejus opida inferius ad Gudum sunt
Rabaßans *S. Suplice*, *S. Leo* & ad Tarnim *Rupistagnum* opidum opulentum & vino generoso celebre, *Villemur* Gothiæ opidū & alia.

S. Montauban Sequitur inferius ultima Tholosani Archiepiscopi Diœcesis *Montalbanensis*, cujus civitas *Montalbanum* munita, dives & populosa, amœne ad Tarnim *in Edito colle* posita & in tria opida divisa, *Vetus* scil. ad fl. *Novum* versus Cadurcum, quod cingit Vetus: & *Borbonium*, quod Veteri egregio Ponte connectitur, fuitq; olim Suburbium S. Jacobi: *Academiam* habet illustrem, gaudetque cœlo ac aëre temperato ac tabidis saluberrimo, Fonte item mirandæ scaturginis, decē protendente epistomia; ager ejus fertilissimus, ipseq; collis, cui urbs insidet, vitifer. Cætera ejus opida fere inter Tarnim & Garumnam sita sunt: *Brezolles Monbasou, Canac, Moulay, Ville Dieu, Castellum Saracenū*
Castel Sarazin. in declivi loco situm, sed bene munitum cui ultra Tarnim respondet *Mossiacum*.

Hæc de Diœcesibus Metropolitano Tholosano subjectis: sequuntur jam septē *Metropolitanum Bituricensem* Spectantes:
Quercii. harū proxima est *Cadurcensis*: regio ampla & *Turni, Dordonio* ac *Olto*, fluviis magnis, irri-

irrigua : non modo frumenta sed & vina *Lan-*
præstantissima producens : amnes ejus *guedoc*
piscosi, præsertim Tarnus: est & armen-
torum copia, lignique cædui atque car-
bonum fossilium abundantia: civitas ejus
est *Cadurcũ*, cujus Episcopus & Tempo- 1. *Ca-*
ralis diœcesis Dominus est, urbs ampla *hors.*
est at non dense habitata, *Academia* tamẽ
& Collegio PP. Soc. Jesu cla[illegible]us ejus
amœnus ad oltũfl. qui eam f[illegible]circuit &
tribus Pontibus lapideis transitur: Anti-
quitatem ejus testantur *Amphitheatri* di-
midii rudera integra: thermarum formæ
& alia monumenta. *Fons* extra urbem,
Carthusianorum, olim Ausonii Divonam
fuisse putant: urbemq; ipsam antiquitus
Divonã vocatã: Cetera opida *ad oltum* sũt
uxellodunum hodie *Cadenac*: juxta aliquos *Cade-*
vero *le Puy d'yssodum* uxellodunum fuisse *nac.*
verius est, prope *Martel* opidũ & Dordo- *Mar-*
nium fl. situm: item *Frontenac, Balagũer*, *tel.*
Camboulan, S. Cirq, & infra Cadurcũ *Lu-*
se z & *Puis Levesq*; ad Dordonium *Caren-*
nac, Floirac, Souillac, Calviac, ad Bergalonã
Lausette rupi insitum, caveas totius Gui- *Lau-*
ennæ habens optimas: ad *Tarnim la Fran-* *sette.*
coise, S. Livrade, Moissac, opidum plateis *Mois-*
latis & belle pavitis nitidum ; opulenta *sac.*
PP. Ord. S. Bened. Abbatia nobile: Sub-
urbiis amœnis, magnificum, & negotia-
tioni-

Languedoc. tionibus frugum, vini, olei, croci, salis, piscium, lanæ, opulentum ac frequens, ad Averionem fl *Bourniquet*, opidulum cum Castro in rupe. *Negrepelisse* opidum

Negrepelisse. nuper rectis plateis elegans & optime structum, sed bellis postremis miserè destructum: & alia.

2. Rovergne. *Cadurcenses* orientem versus sequitur *Ruthe*[illegible] *Diœcesis* Præsuli quoque Bituricensi [illegible]dita; montensis aspera & sterilior, sed argenti, jantini, cupri & arcenici fodinis nobilis, dein monte ignivomo, Cavernis, cryptis & barathris ad-

Rhodes miranda. civitas ejus est *Ruthena* ad Averionem fl. in colle sita; altissimâ & octogona Turri superba: unde hic vulgus ait, *Turris* Ruthenæ, *Ecclesia* Albæ Augustæ, & *Campana* Mimatis. uti tria singularià; spectanda quoque hæc urbs Collegio PP. Soc. Jesu, & aliis: dividitur in *Civitatem*, cujus Dominus est Episcopus, & *Burgum*, qui olim Comitum fuit.

Ville Franche. Cetera hujus Diœcesis opida sunt *Villa Franca*, inferius ad Averionem sita & sede Præsidiali, ac PP. Soc. Jesu Collegio spectanda, & altius *Rignac*. & prope versus oltum fl. *Espelac*, *Albin*, *Conques*, *Massillac*, & ad Oltum ipsum *Estanig*, *Isspalon*, *S. Benie* & Biaurum. *S. Anto-*

Antonii opidum in monte præcipiti po-*Languedoc.* situm *Sanveterre*, *S. Iust*, & alia.

Ultra Biaurum fluvium meridiem *S. Antonii.* versus sequitur *Albigentium Diœcesis* sub *3. Albigeois.* Præsule quoque Bituricensi pertinens; uti & quatuor hinc subsequentes *Castrensis*, *Vabrensis*, *Gabalorum* & *Velaunorum*: ceterum *Albensis regio* ampla est quoque, ut Ruthena, sed hæc (Tarno irrigua) non modo frumenti, vini fructuumque sed & croci feracissima est, civitas ejus *Alba Augusta* antiquissima est, Episco-*Albii.* patu inter cæteros opulento, & mirabili æde ecclesiæ Virginis magnifica, illustris quoque Collegio PP. Soc. Jesu & amœno ad Tarnim situ, cetera ejus opida ad Tarnim, inferius *Galliacum* mercimo-*gaillac* niis & vinis optimis dives opidum: *l'Isle* ad Dolonem, *Realmont*, *Paulin*, & alia.

Succedit huic meridiem versus juxta Gudum fl. *Castrensis Diœcesis* ex Albien-*4. Castres.* si decerptus cujus civitas *Castra* ad Gudum fl. posita, cui in læva Gudi ripa objacet *Villa* urbi hodie unita: illustris hæc urbs est Consilio extraordinario, quod *Lachambre mipartie* vocant, pari numero constans; cotam quibus causæ religionis Adsessorum utriusque Religionis componuntur & instruuntur: quale Consilium quoque *Neraci* est & *Gratianopoli*:

Porro

Languedoc. Porro ager hujus urbis fertilissimus est, habetque vicinam vallem omnis generis frugum feracissimam, quam ab opido vicino *Masametanam* dicunt: cetera hujus ditionis opida inferius sunt *Soralz. Fregerville* & altius ad Gudũ *Angles Caune* &c.

Mazamete.

5. *Vabre* Hinc rursus septentrionem versus & Tarnim fl. sequitur *Vabrensis Diœcesis*; ex Ruthenensi defalcata cujus *urbs Episcopalis Vabrum*, ad Sernolium fl. Tarnim inde petentem sita; cujus cetera opida sunt *S. Africq* & *Sourizy* inferius *S. Privat* & *S. Benoist* altius occurrentia: item ad Tarnim *Milialdum* opidum satis ampliũ & bene situm, nam Pons ejus Tarni instructus, frequenti transitu commodus.

Millau

6. Adjacet huic Orientem versus *Gabalorum Diœcesis* cujus ager (uti & Velaunorum ei contiguus,) secale tantum & legumina fert abunde, quæ incolarum unicæ opes, nisi quod & lacte caseisque abundent, quæ cum Vicinorum vinis commutant: Hujus Metropolis est *Mimate*, ad oltum fl. sita in *Montibus Sebennicis* castanearum feracibus: campanam habet celeberrimam: cetera ejus opida ad Oltum altius *Baignols* inferius *Canourge*; ad Tarnim. *S. Heremie* ad Coulornam *Monredon*: ad Elaverum *Langougne, Pradelles* & alia.

Givandan.

Mende

Sequi-

Sequitur hanc Septentrionem versus *Velaunorum Diœcesis*, septima & postrema earum quas Metropolitano Bituricensi, subjectas esse diximus: cujus Civitas est *Podium* sive *Avicium*, ad Ligerim posita, qui hic primo transitur Ponte Lapideo, urbs præclara, opulenta ac mercimoniis frequens, Ecclesiâ D. Virg. & Collegio PP. Soc. Jesu magnifica. Cetera huc spectantia opida inferius sita sunt *Effigieux, Ministrol: S. Ferret, Firminia, Rochetaille* & versus Rhodanum *Le Bourg d'Argentac, S. Iory d'audance* & alia. *Languedoc. 7. Velay. Le Puy*

Succedit huic juxta Rodanum & Delphinatum *Vivariensis Diœcesis* Præsulem agnoscens *Viennensem*; in longitudinem circiter 20. mill. ad *Pontem S. Spiritus* usq; protensa, in montes collesque assurgens, plurimisque opidis habitata: ager ejus juxta Rodani ripam fertilis, & omnibus rebus abundans, collesque & montes incolarum industria culti & amœni. Civitas ejus Episcopalis *Vivarium*, olim imperialis, unde & hodie legibus utitur imperii, sita est ad Rhodanum & Achassiam confluentes, divisaque in *Superiorem* rupi impositam, & *inferiorem*: cetera ejus opida *altius* juxta Rhodanum sita sunt *Tril* in opposita Achassiæ fl. ripa, & *Aps* altius ad idem fl. & ad Erielem amnem *Vivarais. 7. Viviers.*

Pri-

Languedoc. *Privas* loco amœno situm: *Pousin, Bais, sur bais*, *La Volte* ad Rhodanum Comitatus titulo nobile opidum Ducis de *Vantadour*, qui eo nomine sessionem habet inter Languedociæ Ordines. *Chermes* Castrum, tum *Sojon* è regione Valentiæ situm, opidum Ducis Uceticæ Principatus titulo illustris; *Arcem* habens pro Principe, *Abbatiam* pro Virginibus: *Parochiam* pro Catholicis, & *Templum* pro Reformatis: hinc *Turnonium* sequitur, comitatus titulo nobile, & Collegio PP. Soc. Jesu magnificentissimo, illustre opidum; ac Arce rupi imposita firmum, situs ejus amœnissimus ad Dulcem Rhodano confluentem dulci fl. instructus Pons solidissimus, unius arcus & artificiosæ structuræ: altius ad Dulcem sunt *Bonceu*, *Burgus* & *Castrum Matrum* sub Parochia & Prioratu Ord. Bened. altius vero ad Rhodanum & Canisam fl, Domæ confluentem *Annonia* opidum Ducis Vantadour Marchionatus dignitate clarum: inde *Andance Cevenes* & alia: hæc altius.

La Volte.

Sojon.

Tournon.

Annonay.

Infra Vivarium urbem ad Rodanum occurrit *S. Andioc. Le bouig* tum ad *Ardescham* fl. & Rhodam confluentes *Fanum S. Spiritus*. Ultimum Vivariensis ditionis opidum, loco plano fertili ac amœ-

Pont S. Esprit.

amœno situm, validaque Arce munitum. Pons Rhodano instructus transitum dat in Delfinatum & Provinciam, intraque primos totius Europæ habetur ex lapide vivo ab Romanis artificiosissime ad normam structus, longus 1200. latus 15. pedes, arcubus incumbens majoribus 19. & minoribus septem, altius hinc ac *Ardescham fl.* occurrunt *Iouese*, Ducatu & Patriciatus dignitate Guisii nobile opidum, *Ville sor*, *Moursat*, *Aubenas*, Alba olim Helviorum, nobilis hodie PP. Soci Jesu, illustri Collegio *Mirebel*, Arx firma rupi imposita, ita ut unicus ad eam sit accessus, *Monpesat* & alia. *Languedoc.* *Iojuse.* *Aubenas.*

Sequitur hinc *Languedociæ flos*, & *regio Narbonensis* omnium amœnsisima ac fertilissima, juxta mare Mediterraneum & flumina in illud descendentia porrecta: ejus *Metropolis Narbona*, sub se *complectens* ab Atace fl. usque ad Rhodanum novem *Episcopatus*; nimirum *Aletensem*, *Carcassonensem*, *S. Pontii Tomerianum Beterrensem*, *Agatensem*, *Lutevensem*, *Magalonensem*, *Nemausensem* & *Vcetiensem*. *Narbonnois*

Ipsa Metropolis *Narbona Archiepiscopi sedes*, sita est ad Atacem fl. qui eam dividit, *Ponteque* stratus insigni, ædibus utrinque vestito: *Portu* gaudet ac statio- *Narbona.*

ne

Languedoc. ne navium, quæ ex mari proximo ad eam ascendunt: urbs est ampla & satis elegantibus, etsi non altis, ædibus conspicuá, plateis latis spatiosa; antiquitatum monumentis pluribus illustris: fossis, latis, aggeribus, propugnaculis & situ munita: olim Galliæ dignissima, ut quæ magnæ ejus parti nomen dedit: Inter Templa *Cathedrale D. Iusti* structura, capacitate, luciditate, organo musico admirando, sepulchris magnatum, aliisque ornamentis pretiosis excellit. Juxta quod Archiepiscopi Palatium & alia notanda.

Turris ejus 400. gradibus conscensa, in fastigio jucundam prebet deambulationem. *Palatium Regis* in areâ ad Portum ab Carolo Magno structum dicitur: est & Armamentarium & alia: Capitolii & Amphitheatri rudera vix aliqua supersunt *Consules*, quibus urbis Regimen competit, eliguntur ex 86. familiis *Aër* hic insalubris & sæpe pestilens, ob vicina stagna: & quidem versus *Beterras*, ad alterum Atacis fl. alveum, in stagnum Veneris fluentem, visuntur *P. Sormo.* *rudera Pontis Sormæ* ab Romanis structi, ut viam per stagna faceret: altius ad Atacem, sunt *Cusac*, & *Bisac*, ad Orbielem *Lesignan.* *Lesignan* solo plano situm in campis, qui

qui ſpica aliisque herbis odoriferis a- *Lan-*
mœni: item *Grace*, & ad mare verſus Hi- *guedoc*
ſpaniam, *Bages*, *Ville Franche*, *Roquefort*
La Palme & ſtagna aliquot, & *Leucate* *Leuca-*
ſitu & opere munitiſſimum fortalitium; *te.*
& inde *Ruſcilionis Comitatus* de quo in
Hiſpaniæ deſcriptione egi.

Sequitur hinc proxime verſus occi- 1.
dentem *Aletenſis Diœceſis* fontibus Ata- *Aleth.*
cis circumſita juxta fines Fuxenſes. Ci-
vitas ejus Epiſcopalis eſt *Alecta* ad Ata-
cem ſita: ſedes ejus Epiſcopi olim *Limo-* *Le-*
lium fuit inferius ad Atacem ſita urbs, *moux.*
hodie regionis adhuc primaria, thermis-
que ſalutaribus inclita; cetera opida ver-
ſus fontes Atacis ſita, ſunt *Coniſa*, *Quil-*
han, *Balbianas*, *Axat*, *Sou*, *Mejanes*, *Que-*
rigut, & alia regionis *Donnezana* loca.

Sequitur hanc inferius ad Atacem 2 *Car-*
Diœceſis Carcaſſonenſis; cujus civitas *Car-* *caſſone*
caſſona, longis & rectis plateis ad regulam
ſtructa, & flum. Atace diviſa, egregio-
que rurſus Ponte juncta, forum amplum
mediam urbem, *Novam hanc*, occupat,
ex quo per 4. plateas ad mœnia uſque
urbis proſpectus datur: *Veterem ur-*
bem (in duas enim diviſa eſt) Epiſco-
pus tenet & regit, murusque duplex
cum foſſa tegit, & Arx munit: hæc in
colle ſita, & *La Cite* dicitur: Nova in

 plani-

Languedoc. planitie & *La Ville* vocatur: Collegioque PP. Soc. Jesu, uti vetus Cathedrali Templo magnifica est: Nobilis civitas est sede Præsidiali, & Majore Languedociæ Seneschalliâ. Si ædificia (quæ lignea & sine ornatu) cum platearum, novæ Urbis symmetria paria facerent, elegantiorem urbem Gallia non haberet. *Incola* viri & mulieres comti, atque in vestitu atque ornatu sumtuosi, aperti & vani multi: cætera opida huc spectantia sunt *Monsolen* & *Alzone* ad Hircium amnem, campis & agris lætum opidum: Dominum agnoscens Russium Senatorem Carcassonensem. Item inferius ad Atacem *Berberat, Canes, Zella, Tourelle,* & alia.

Alzone.

3. *S. Pons de Tomiers.* Hinc versus Septentrionem contigua est *Diœcesis Tomeriensis,* cujus urbs Episcopalis *Fanum S. Pontii, Tomeriarum,* situm ad fontes *Iava*, amniculi in Orbium exeuntis: cætera opida sunt, *S. Amand* & *La Bastide* ad Gudi fl. fontes *Boissac, Aulteze*, ad Cessam fl. versus Atacem: item *S. Gervais, Villemagne, La Volte* ad Orbium: & alia.

4 *Beziers.* Inferius juxta orbii utramque ripam *Diœcesis Biturensis* sequitur cujus civitas *Beterra*, ab annonæ ibi copiâ, quasi *bis terra* dicta: Præsul ejus & temporalis

Diœ-

Diœcesis est Dominus & Comes, estque Lan-
sedes Præsidialis & Seneschalliæ Majo- guedoc.
ris: Septimanorumque olim Colonia fuit: cæterum *plateas* habet egregias, *areas* amœnas, *domos* ex lapide quadrato altas ac pulchras, quamvis structura urbis sit parum inæqualis. *Templum* Cathedrale pulcherrimum, elatiorum urbis partem occupat: habentque PP. Soc. Jesu Collegium hic elegans & egregie ornatum, sunt & rudera amphitheatri & alia antiquitatis monumenta: situs ejus in colle vitifero, sub cujus imo pede labitur *Orgius* egregio Ponte stratus, agri circumcirca fœcundi, & rivi piscibus pleni: Cetera hic opida sunt altius, *Compagnes, Tezam, Cazoux, Muriel, Puech, Salicet, Litura:* inferius versus mare, *Castelnau, Vendres* & ad mare *Tour de Vatras: Friquargue* & alia.

Proxima hinc juxta mare succedit 5.
Agathensis Diœcesis, cujus Antistes, & Agde.
Comes Ditionis temporalis est. Civitas vero Episcopalis *Agatha* exigua nec splendida, sed commoda situ ac amœna; ad Araurarim fl. non procul inde in mare post descendentem, juxta *Fanum D. Virginis de Crau* in aquis situm & re- N. D.
ligione frequens: ubi *Richelius Card:* nu- de Crau
per *Portum* struere cepit multarum na-

Lan-guedoc. vium capacem: reliqua juxta mare opida sunt, *Vias* Ducis Uceticæ opidum, *Vias.* Baronatus dignitate clarum: item juxta *Estang* *stagnum Tauri* mari contiguum *Mar-doTour* *celles, Loupian, Pinel, Ville magneal, Ville ariac*: & altius, supra Agatham ad Araurarim, *Florensac* Baronatus quoque *S. Tubery,* Ducis Uceticæ, *S. Tubery* opidulum ad viam regiam, loco amœno, prope silvam *Monconblanc* situm, Abbatiam habens in qua insanos certis modis mentis compotes reddi ajunt: unde illud vulgi: *Allez vous à S. Tubery*; *Pezenas.* *Pezenas* opidum amœnum ac celebre florensque nundinis, nobileque Templo Collegiato, ejus Arx dejecta; sed prope est *Prætorium* elegans cum Hortis cultissimis, secessus nuper amœnus *Conneſtabuli Monmorancii*: item prope hinc *Montignac*, *S. Casculx*, *Caux* & alia.

6. *Lodesve.* Altius vero hic inter Araurarim & Sergium fluvios tandem confluentes, offert se *Diœcesis Lutevensis*, continens Paræcias tantum 48. verum omnis generis frugum & fructuum regio est fertilissima, & rivis fontium plurimorum irrigua & amœnissima, adeo ut *Languedociæ flos, Horti Franciæ pulvinus elegantissimus, Altera Arabia felix*, & *locus deliciis sacer*, audiat: Civitas ejus est *Luteva*,

va, cujus & Præſul Comes Temporalis *Lan-*
eſt : ipſa formam barbyti refert, juxta *guedoc.*
Sergium fl. ſita ædes continens, arcium
campeſtrium inſtar, turritas & colum-
bariis inſtructas: inferius ad Sergium &
Araurarim confluentes *Claremontium*, *Clair-*
in monte poſitum conſpicitur, caput *mont.*
hujus regionis: cui vicina eſt *Caneta*, *Canet.*
Palatium Cardin. Claromontii, Italico
modo ſtructum: item *Cexias* ædificium *Cerias*
abſolutiſſimum & capaciſſimum, & hor-
tis fontibusque ornatiſſimis, amœniſſi-
mum hæredum Mareſcalli de Themi-
nes: cætera opida ſunt *S. Andre*, *Gig-
nac*, *Aulaneal*, *S. Guilleal*, *S. Iean de Bu-
ge*, *Ganges*, & alia.

Sequitur hinc inferius verſus mare 7.
Magellonenſis Diœceſis ampla, ac *Palaſa*, *Magel*
Ledo, & *Beralga* fluvius in mare ſe ex- *lena.*
onerantibus irrigua: urbs ejus Epiſcopa-
lis quondam fuit *Magellona* è regione
oſtii Ledi fl. in inſula *Stagni Perotini ſita*, *Eſtang*
cujus hodie nihil ſupereſt quam Tem- *de Pe-*
plum, & in eo ſepulturæ Epiſcoporum *rotz.*
antiquorum, atque *Pet. Rebuffi ICti exi-
mii*: adeſtque *Fons Salſa* & *dulcis aqua*.
Hodie *urbs* ejus *Epiſcopalis eſt Monſpelius*:
ad Ledum fl. (uno ſupra mare milliare) *Mont-*
ſitum opidum arce egregie munitum, *pellier.*
Academiam habens à ſtudio medicinæ

 cele-

Languedoc. celeberrimam: Collegiumque PP. Soc. Jesu illustre: item *Collegium* opulentum *Papæ* ab *Vrbano* v. fundatum: alterumque *du Verget*, optimæ spei adolescentibus victum & studiis necessaria in decennium suppeditans: insuper *Hortum Botanicum Regium* & regio ornatu ac fornice admirando magnificum: *plateæ* intus angustæ; sed *ædes* ex quadrato lapide augustæ & altæ sunt. Curiam habet amplam & superbam: item officinam monetariam, Sedem Præsidialem; Cameram Rationum, Thesaurarium generalem & alia plurima, ita ut hæc *Vrbs* inter paucas sit *magna ac splendida*: aëre ejus nihil placidius, civibus nihil humanius, urbe nihil amœnius, & agro nihil fertilius: triticum vinum, fructus, perdices, pisces, aliaque in copia sunt & eximia, & vili precio comparanda. Ars Pharmacopæa hic in flore est, & magno usu; adjuvat ager vicinus variis herbis, sponte provenientibus, tectus: copiosa hic crescit stæchas arabica, thus, tamariscus, terebinthus, rosmarinus, & alia.

Cætera opida huc spectantia sunt inferius ad Ledum prope urbem *Pons Iunevallis*, *Laterra* vicus cum Arce in insula situs: *Ville neufve*, altius supra urbem *Castelnau, M. Ferrier, Prades, Assas:* ad

Iunevau. *Lates.*

ad Palasam. *Morreil, Cornosec, Montiazin, Poussan*, & ad *stagnum Perotinum* longo tractu, juxta mare, Tauri stagnum subsequens, *Balaruc* balneis Saluberrimis, atque *Frontignan*, vino muscatellino generosissimo opida celeberrima. His vicini sunt tres montes sive colles, inter mare & stagnum, conspicui: scil. *Ceti, Lupi*, & *Horti Dei*, quorum hic ab amoenitate & fertilitate cognominatus: Puteum habet, tempestates excitans, si lapidem in eum projeceris. Caeti marmora suppeditat, habetque Arcem in jugo & Portum ad pedem, contra Pyratas munitum Arce hac & praesidio: omnes herbarum & arborum rarissimarum Horti sunt & viridaria amoena: est & hic loloci in *vico Perusio Fons* febricitantibus sanitatem, bestiis mortem afferens, sanis vero omnis ejus usus interdictus: item in opido dicto *Vigaud* ad Palesam sito, *Fons fallax* dictus, quod aquae ejus in saxa minuta & candida, sachari candici instar concreta, fallant spectatores: Porrò ad Beralgiam fl. Magellonae ditionis sunt *Fonmagne*: *Castres*, *S. Brest*, *Mus de Xonx* & alia.

Languedoc. *Balaruc.* *Frontignan* *Peru.* *Vigaud*

Magellonae Dioecesi juxta *Lacum Perotinum* & mare succedit *Nemausensis*, dignitate prima, ad Rhodanum usque 8. *Nismes.*

Languedoc 8. *Nismes.*

& Gardonem fl. protensa; ejus civitas est *Nemausus*, omnium antiquissima, uti à Nemauso Herculis Egyptii filio 1159 annis ante N.C,& 590 ante U.C. structa: ab imperatoribus deinde Romanis, instar Romæ, exculta, eique amplitudine & situ 7. montes cultos complectente, fuit secunda, uti testantur muri circum circa in montibus & planitie superstites, hodie amplitudinis & ornatus plurimum amisit, opibus tamen, aliisque hujus ævi decoris & antiquitatis venerandæ monumentis excellit: in primis *Amphitheatro* maximâ partem integro, cujus muri circuitus 470. passuum, Area intus ædibus oppleta vicum præfert. Item *Capitolio*, quadrato, & quadratis saxis cooperto, in deambulationum usus, cujus frontispicium & posticum sex Latera, singula 10 columnis superbiunt, Trajani opus. Prope est *Crypta* subterranea Arelatem usque 5. mill. ducens. Cetera ædificia recentiora sunt, Palatium Præsidiale, Castellum Regis, Turris Horologii, Turris Vinaria ex Vini vectigalibus structa, sita enim est hæc civitas ad *Vistrii* fl. fontem, loco amœno & vini optimi, frugumque & Olei feracissimo. Hortos suburbanos habet plurimos, ficubus, Oleis, aliisque fru-

fructiferis arboribus amœnos, cuique per eos exspatiari, lubenti, patientes. Est extra urbem Abbatia *Bausille*, & *Montjouzieu* judæorum olim cæmeterium, sunt & prope rudera magnifica ædis *Dianæ*, hodie *de la fontaine*, juxta quem fontem Monasterium Virg. structum est, & prope Echo est admirabilis, & *Turris Magna* artificiose à Romanis structa, & alia: Ceterum inter Plurima Templa, quæ civitas hæc continet, aliqua patent Reformatis, qui & hic Collegium publicum habent cum PP. Soc. Jesu commune, alternisque vicibus docent. *Languedoc.*

Cetera hujus ditionis opida sunt: ad *Viduriam* fluvium *S. Hyppolite*, *Sauve* Baronatu nobile, *Quesac*, *Massilarbue*, *Sommiere*, *Pont Codomen*, *Ville tolle*, *Lecquille*, *S. Laurent*, & prope ad Verioviam fl. *Lunelle* opidum fortalitio, 4. propugnaculorum, munitum: cui prope adjacet *Pont Lunelle*, in campo aperto situm Diversorium totius Galliæ celeberrimum, per bella vero multum devastatum: item ad mare juxta stagni Perotini extremam oram *Aquæ mortuæ* opidum, mœnibus omnium Galliæ pulcherrimis, ex lapide quadrato structis, cinctum: quæ 16. Turribus optimo ordine *Sauve.* *Lunelle* *P. Lunelle.* *Aigues mortes.*

Lan-guedoc. dispositis ita muniuntur: ut una (Constancia dicta) extra ordinem ceterarum prosiliat, aditumque Ponte versatili, instar Arcis admittat: hæc insuper altitudine sua Phari loco lumen de nocte nautis ostentat. Post hanc Reginæ Turris conspicua est: Et prope abest alia Turris Carbonaria firma & milite custodita, ubi tributum aliquqd solvitur: Adjacet & proxime *Pecquensium*. Salinis, admirandas regi opes contribuentibus, opulenta *Insula*; cum fortalitio ad tuitionem Salinarum: item *Marticarum* insula, cum opido & fortalitio cui nomen *Sauve real*: opido nomen *Trium Mariarum* quarum SS. (testium resurrectionis Christi) reliquiis & protectioni celebre nomen suum debet. Altius ad Rhodanum sequuntur *La Mote*, *S. Gillis* Opidulum cum Abbatia nobilissima ac Templo pulchro: in nemore vicino (*Estagel* dicitur,) Sellam monstrant lapideam, quæ creditur fuisse *Cathedra* antiquorum *Druidum*, qui silvas & nemora colebant, *Bellegarde*, *Beaucaire*, Bellumquadrum ad Gardonis ostium & Rhodanum, in planitie longe amœnissima, vinique optimi feracissima situm: unde Trajectus fit Tarasconem fune super Rhodanum ducto: Nobile est opidum

Pec-quay.

S. Gil-les.

Estagel

Beau-caire.

Sene-

Seneschalliæ majoris dignitate, & clarum Nundinis, quæ hic 22. Julii, festo D. Mariæ Magdalenæ solenniter & festive celebrantur, & quatuordecim dies continuantur; mercatus fama prima ab generosis equis qui huc ex Italia & Hispania ad vehuntur. *Languedoc*

Ultra Gardonem fl. *Diœcesis Vceticensis*, (nona Præsulis Narbonensis) succedit, regio fertilis ac amœna, & uti passim hic frumento, Vino, Oleo, morisque abundans. Civitas ejus *Vcetica* egregia, & Ducatus Patriciatusque titulis nobilissima est, cujus Dux & sedem habet inter Provinciæ ordines: antiquitatum quoque monumentis pluribus spectanda sita est ad fontem Alzonæ rivi, in Gardonem fluentis, è regione, pagi & Arcis *S. Privati* Baroniâ nobilis, & Barone nobilissimo: Prope infirmus est *Pons* omnino admirandus, ab Romanis *Gardoni* instructus triplici arcuum ordine, ita ut infimus medium & supremum sustentet: infimus transitum fluvii, det æstivo tempore, medius hieme, summus aquæductui inservierit, qui è cocto latere, & aperto aëri expositus indies, ruinam facit: *medius* vero & *infimus* ex uno eodemque vivo lapide dextrè & artificiosè videntur constructi: habetque *9. Vzez. S. Privat. P. De Garne.*

Proven-ce. infimus 6. medius 11. summus 35. arcus, cujus extrema hodie à montibus divulsa, ita ut nulli usui sit aquæductus.

Cetera hujus Diœcesis opida *altius* ad Gardonem & ejus rivos occurrentia sunt *Ponts*, *Bloza*, *Brignon*, *Cassignoles*

Toirax Allaix *Anduze*, *Toirax*, *Allaix*, opida gloriosa, quorum postremum Comitatus gaudet titulo, sub Dominio filii Ducis Iaculissmensis: *inferius* ad Gardonem sunt, Monfront. *Monfront* opidum, cum veteri Arce, colli adstructum, in loco Oleis consito: inde Ville-neufve. S. Andre. ad Rhodanum altius *Neapolis*, ubi Pons Avenionis, & edito juxta loco *S. Andreæ* Castellum, situ & propugnaculis munitissimum: tum *Montfalcon*, Losdun *Losdun* Baronatu nobile opidum Ducis Guisii ad Tevam amniculum positum; tum ad Sesiam fl. *Port Cadolet*, & Bagnols. *Bagnols* opidum Baronatus quoque titulo nobile, Principis Condei, amœne situm in agro scaturientibus rivis, (unde nomen habere videtur) gratissimo.

Proven-ce. LAnguedociæ, ultra Rhodanum affinis est *Provincia* ceteris partibus, mari, Varo fl. Alpibus & Delfinatu cincta, sub gradu latitudinis 43. posita: *Regio nobilissima* aëre gaudens temperatissimo: hyemes non nisi per mensem unum sentiens, nec adeo tamen sævos, ut flo-

rea

res & rosas extinguant & virore solum spolient: insuper fertilissima est locis pluribus; *Frumenta* enim in *Camargi* planitie ipsum Cærerem consevisse diceres: *Bacchum* sua manu *vites* plantasse in collibus, & quidem *Apianas* sive *Muscatellinas* in agris *de La Ciotat*, *Ries*, *&* *Tarascon*, *Creticas sive Avisias*; circum *Craudi campos*, & *Cuers* ad Gabellim fl. supra Olbiam, Palladem diceres excoluisse *Oleas*, quæ instar quercetorum majorum alte caput extollunt ab *Aquis sextii* ad Varum flumen usque: *Pomonam* denique circum *Aptam* juliam & *Brignolium* conservasse sibi *Persicas* Armeniacas, granatas, prunus aliasque arbores fructiferas. *Continet Principatum Arausionensem* & *Comitatum Venusinum* sive Avenionensem, quorum *hic Papæ*, *ille Nassovii* est: cetera pars longe major Regi Paret, comprehenditque *Archiepiscopatus Aquensem* & *Arelatensem*, ac Episcopatus XI. è quorum quatuor spectant ad Præsulem Aquensem 2. ad Arelatensem: reliqui 5. ad Eborodunensem, in Delphinatu: omnes Parlamento Aquensi subjecti sunt.

Proven ce.

La Crau.

Metropolis autem Provinciæ & Princeps civitas est *Aqua Sextia*, Parlamenti & Archiepiscopi primi sedes: Salyorum *Aix.*

Pro-vence. rum prisca urbs, multis antiquitatum monumentis illustris, ut quæ ab Cajo Sextio Cos. Romano, thermarum causa, structa ante N. C. Anno 120. Thermæ illæ hodie non procul à Pomæriis in ædibus privati spectantur, tepidæ magis quam calidæ sulphure & alumine mixtæ: sed alio urbis loco scaturiens *Fons* est aquæ calidissimæ, quæ tamen digressæ paululum ab origine mox frigescit, usibusque publicis civium inservit, ac vim purgandi haber certum intus, plateæ & vici urbis ordine, amplitudine, structura & munditie nitent: *ædificia* superba sunt & magnifica Palatiorum instar spectabilia, & vix inventu in Gallia urbs est, quæ elegantiâ hanc superet. Academiam quoque habet: & Collegium PP. Soc. Jesu illustre: Templum Cathedrale S. Salvatoris magnificum est & sumtuosum, intus marmore & sepulchris Regiis ac Baptisterio sumtuoso splendidum: Templum & Commendatoria D. Joannis Ord. Melitensis elegans quoque structurâ est. Inter Politica ædificia *Palatium Regium* eminet magnifice, cujus inferior structura tabernas habet mercatoribus elocatas: superior conclavia diversa, justitiæ & regimini urbis inservientia: continet enim hæc

hæc civitas *Parlamentum*, quod ad se traxit Ballivatus Aquæ sextiæ, Arelati, Massiliæ & Diniæ: item *Cancellariam*: *Cameram Rationum* & *Cameram Comitum*, picturis & auro, præter ceteras, coruscantem: nec ipse clarus, neque Archiepiscopus Parlamenti Jurisdictionem „ declinare potest: dicitur hic vulgo *Le* „ *Parlament, le Mystral & la Durance,* „ *sont la ruine de Provence.* Sita est urbs in planitie amœnissima & fertilissima, quam montium non longe dissitorum juga cingunt. *Arcus fl.* non procul præterlabens Ponte lapideo transitum Marsiliam versus facit: quæ via lapidosa & angusta; sed omni ex parte Hortis continuis & ornatissimis conspicua. Horti muro longo ultro citroque septi, luxariantque oleis, amygdalis, ficubus, malis aurantiis & citriis, vitibus item ad maris usque sinum quinque fere mill. *Tro-vence.*

Urbes Episcopales huic subjectæ sunt Gap in Delphinatu & *Apta julia*, ultra Druentiam prope fines venusinos sita, ad Calenonem fl. cujus ager rariorum & optimorum fructuum feracissimus: item *Castero Segestriorum* civitas, quam Druentia rapidus & sordidus fl. perluit, & Buedia amnis alluir. Pontesque jungunt; situs ipse, & Arx, colli imposita mu- *1. Apt* *2. Cesteron.*

Provence. munjunt, & Collegium PP. Soc. Jesu, aliaque nobilem reddunt: Tertia est *Rejensium* civitas, cujus ager vinis Apianis nobilis, sita est ad Nartubam fl. per deserta S. Martini in Vardonem & cum eo in Druentiam fluentem: *Deserta* hæc admiranda sunt *Cryptis*, cujus saxa formas omnium rerum nativas ostentant: sunt & grata fontibus chrystallinis & prodigiosis: placida aëre temperato & Cœlo semper sereno: amœna quoque Vardonis aquis, quæ rupibus utrinque coarctatæ strepitum edunt horrore jucundum & in solitudine oblectantem:

3. Ries.

4. Frejus. *Forum Iulii* quarta & ultima est civitas Episcopalis, antiquitate clara, ut testantur ampli aquæductus & Amphitheatri rudera, quæ ibi supersunt, famosa quoque Ciceronis imperatoris Castris, quæ hic habuisse scripsit: sita est prope Argenteum fl. & mare, in tractu *Lestereleo*; ultra quem versus varum fl.

1. Grasse. *Grasse* se offert, civitas Episcopalis Præsulem agnoscens *Ebrodunensem*, sita ad Siagnæ fl. fontem: cujus Episcopatus ab *Antipoli* huc translatus fuit, ceteræ quatuor eidem Præsuli subjectæ sunt:

2. Vencia. *Vencia*, versus Varum non procul hinc juxta Lupum fl. sita & vicino *S. Pauli Vencii fortalitio* tuta ac munita; Tum altius

tius hinc ad Vari ripam *Glannate*; & interius in alpibus maritimis ad Assam fl. *Sena Vedantiorum*; atque inde altius ad Bieocam amnem *Dinia Sentiorum*: Hæc de Aquis Sextiis. *Proven ce.* 3 *Glan deves.* 4. *Senes.*

Altera Provinciæ *Civitas Archiepiscopalis* est *Arelas*, una cum *Massilia*, libera & sub Regis tutela, antiquitate quoque Massiliæ soror, ab Historicis passim Regia urbs: multarum civitatum decus, Roma Gallula, Constantina vocitata: item Mammillaria à terræ fertilitate, *sita* est enim juxta Rhodanum, ad caput insulæ *Caimarii* 7. mill. longæ, frumenti optimi feracissimæ, unde incolæ non parum ditescunt: *Portum* habet ab Henrico IV. egregie restauratum, & Portas item Novas elegantissime structas, intus *ædificiorum* antiquorum & recentium splendore magnifica est, inter quæ *Amphitheatrum*, *Delubrum Dianæ, Turris Rolandi*, nunc Armamentarium, *Pyramides*, *Campus Elysius* nunc D. Honoratio, *Flammia Montis Majoris Abbatia* opulentissima & inprimis Antiquorum, Arelatensis Regni, Regum *Basilica*; item prope Cœnobium Carmelitarum *Porta Triumphales* 5. & *Porticus* 2. Romanæ structuræ: *Cemeterium S. Honorati*, quod *Campus Elisius*, continet 600. 5. *Dine* *Arles.* *Camar go.*

&

Pro- vence Arles. & plura sepulchra magnificentiæ Romanæ monumenta : Templis hic non tantus ut alibi splendor : *S Trophimi* ostendit Ferretti Jurisconsulti sepulchrum: *S Antonii* D. illius caput argenteâ capsâ inclusum , *Ædes Commendatorum S. Ioannis* supra Rhodanum spectatu digna est: *Xenodochium*, quod sub Carolo IX. natum , elegantissime exstructum est, & in pauperum usus, opulentis reditibus auctum.

Inter *Politica ædificia* excellit *Curia urbis*, in qua asservantur canales plumbei ex imo Rhodano extracti, quibus in ulteriorem urbis partem aqua deducebatur: est & conclave in quo trophæum Caroli Lothareni Guisiæ Ducis &c. Alibi visitur *Cella Vinaria publica* , ubi ductus subterraneus qui olim sub Rhodano Nemausum usque viam patefecit. *Amphitheatri* quoque specus subterraneæ, vini repositaria sunt, & officinæ textorum , Area domiciliis instructa vici instar, uti & Nemausici tantum de urbe : *Regimen* ejus in Ecclesiasticis *Archiepiscopus* habet, cui subsunt Episcopi *Massiliensis*, *Tolonensis*, *Arausionensis*, & *S. Antonii de Tricastin* in Delphinatu: in pasonis urbi vicinis *Tauri* nutriuntur præferoces , quibus cum nobiles certis anni

anni diebus certamen inire solent, quod *Trela ferrade* vocant: Tauri hi sub alio cœlo hinc translati ferociam dicuntur deponere. *Trevence. Arles.*

E regione urbis in ora *Insula Camargi* Pagus *Trinquetaille* 200. laribus instructus est, ubi & rudera & nummi eruuntur, reliquiæ Cai Marii Castrorum hic locatorum. *Trinquetaille.*

Altius 2. mill. ad Rhodanum, è regione Belloquadri, *Tarascon* se offert forma semilunari; opidum ædificiis non adeo splendidis excultum, sed nobilibus incolis habitatum, & loci amœnitate, atque vinis muscatellinis ibi natis gratum, magnificumque *Arce* rupi instructa ab Renato Comite Provinciæ & Siciliæ Rege, & Joanna ejus uxore: Tectum impluvium habet, longum 64. latum 48. passus, peramœnæ deambulationi commodum, intus conclavia habet ornata, & inter alia Secretius, libris & aliis rebus raris & pretiosis spectandum. *Templum D Marthæ* sacrum prope Arcem positum, reliquias D. servat, opulento Thesauro vestitas, & alia: Sacello sepulchri D. Marthæ adscriptum hoc distichon votivum: *Tarascon.*

Qui Christum hospitio excepisti Martha, precare
Hospes sit nobis hospes ut ille tuus.

Cete-

Proven ce. la Crau Ceterum infra, Arelam, versus & mare usque extenditur *planities petrosa*, ampla, longaque 7. mill. ventorum vehementiæ exposita, inter petras & saxa hoc gramen provenit sapidum, colligiturque manna, minium & alia: imo & vinum crescit creticum sive Avisium nobile, & frumentum optimum. Quarto ab urbe lapide juxta silvam oleis consitam vicus est & *Diversorium S. Martini* amplum & commodum: ulterius in via Massiliensi occurrit Arx *Touts Saints*, Turris munita & multangularis ac Taberna, ubi vectigal de mercibus evehendis exigitur: ejus herus est *Dominus de Magnan* vici propinqui: Ager hic fragrantium herbarum odore amœnus usq; *Chamas* opidum impositum monti petroso ac molli, ut ædes in eo Cavatas spectes plures. Prope *Tolobra* fl. in *Lacum Martigium* sive Marignanum fluit; Fluvio huic superstructus *Pons* Romani operis, longus 30. latus 6. passus, visunturque hic loci columnæ & rudera Romanæ olim magnificentiæ domicilia: *Lacus* hic à pago vicino cognominatus Marignanus; *Pagus* Arcem habet, gaudetque titulo Principatus: Amplus Lacus est, Lemano non absimilis, dives salinis, tutusque à Pyratis: clauditur enim,

S. Marten de Crau.

Tout Saints

Magnan.

Chamas.

Mer Martigue.

Marignan.

unicus

unicus ejus ex mari, accessus binis Pontibus, defenditurque Arce, Insulæ propinquæ instructâ, ac Turri Herciniâ firmâ & alta, ita ut & specula sit nautis: Pontem Tolobræ sequitur 2. mill. *Berra*, opidulum salis coctura celebre, juxta Lacum, in insula quam Arcus fl. (ab aquis Sextii descendens) format, situm: spectatur hinc altius ad Arcum *Vellans* Arx Baronis Dulieri monti imposita: & ad viam, Massiliam versus, *Cabanes* opidulum Roviniaci Consiliarii Aquensis: unde relicto ad dextram Marignano cum *Arce Baronis de Canvet*, iter fit per solum herbarum quidem sed minus frugum fertile, planitiemque longam ad opidum usque *Espere*, ubi ad sinistram *Arx antiqua* Consulis Massiliensis: inde saxosa 2. mill. via *Massiliam* usq;, cujus Ager suburbanus irrigatur hinc *Arena* inde *Vealnia* amnibus: binis quasi septis pulcherrimis, ab ipsa Natura prope Portas amplæ hujus civitatis (quæ olim mundi compendium audivit) positis:

Proven-co.
Tour de bouc
Berra, Berre.
Vellans Vellans
Cabanes Cabanes.
Espere.

Est etenim *Massilia* civitas longe antiquissima & celeberrima, à Medis (regnante Astyge Tyranno,) natali solo expulsis primum structa, instaurata; deinde à Phocensibus, regnante Romæ Tarquinio Prisco. Dignitas ejus semper summa

Marseille.

fuit:

Provence fuit: hodieque opulentissimum ad mare internum Galliæ emporium est, triremiumque regiarum statio; Episcopatu illustris; Lugduno nec ambitu nec civium numero, neque commerciis minor, opibus fere æqualis: mare inter binos saxosos montes per augustum introitum in urbem fluens, *Portum* format ovalis figuræ tutissimum, circum quem civitas structa, ita ut tres ejus partes Portus irriget, quarta vero, turribus propugnaculis atque mœnibus egregie munita sit: intus *plateæ* potiores sordidæ sunt & angustæ, *Palatia* vero spatiosa iis inædificata prævalent & ornamento sunt: inter Sacra ædificia D. Virginis de La Major *Cathedrale* est & magnificum, cui inserviunt 45. Canonici, olim Dianæ Ephesiæ fuit: ostenditur in eo Caput D. Lazari à Christo resuscitati, primi urbis Episcopi: Templum *S. Salvatoris*, cum Virginum Monasterio, Apollini sacrum fuit: Ædes D. Virginis *des Accoulez* Palladis, *D. Ioannis Commendatorum* Ord. Melitensium opulenta est & insignis: *Abbatia* vero *S. Victoris* ditissima, cujus Patres fere nobiles sunt, laute viventes; Abbas vero Card. Richelii frater: Templum ejus duplicis est ædificii & spectatu dignum, inter Politica

tica ædificia famam habent Guisianæ *Provence.* ædes: Civium ordo splendet à mercatura & opificiis: *illa* ob loci situm & commoditatem exteros advocat ut ditescant: *ista* occupata sunt in corallinis globis, in cochlearibus & marsupiis è concharum domiciliis conficiendis, æquo præcio rara illa addicuntur, nec in reliqua Gallia invenienda: Antiquitatum rudera in urbe & extra eam occurrunt aquæductuum ac cryptarum, & alia: *Aër* hic suavis, *Ager* amœnus & fertilis ex collibus, planitie cinctis, prospectus in mare amœnus: colles fere tecti arboribus fructiferis: inter fructus sunt omnis generis pyra, maxime muscatellina præ ceteris præmatura; Ficus ex una arbore quotannis bis leguntur, vinaque muscatellina suavissima hic quoque copiosa: Plurimum verò amœnitatis suburbanis locis conferunt villæ sive Prætoria (*Bastides* vocant) civium adeo numerosa, ut maximam urbem referre videantur.

Cetera Provinciæ opida Potiora hinc ad litus maris occurrentia sunt: *Cassis* *Caßis* burgus piscatorum, cum Portu modico: *Ciotat.* *Ciotat* parvum sed frequens populo opidum, cujus incolæ peritissimi naucleri, & commerciis occupari: ager vero

vinum

Proven- vinum muſcatellinum fert optimum : ce. Portus ejus parum capax : *Bandora* Arx Bando- cum Portu in inſula ſita : *Cenari* burgus ra. à piſcatoribus fere habitatus Agrum ha- Cenari bens planum, vini fructuumque fera- Thou- cem: *Tolonum*, urbs antiquo Epiſcopatu lon. nobilis, Portum habens tutiſsimum & 1500. navium capacem, unde & hic triremium regiarum ſtatio : munita eſt egregie foſsis, mœnibus ac propugna- culis; cives ejus in primis rem faciunt ſapone & oleo : ſitus ejus in planitie a- mœna; ab oriente enim campos habet collibus cinctos, & hi oleis vitibusque tecti omnis generis feras continent; ver- ſus occidentem pulcherrima ſunt prata, & horti cultiſsimi, ædibusque voluptu- ariis magnifici; ſequitur proxime hinc Porque- *Porcerella* deſerta, ſed munita *Inſula*: rolles. item mox *Stacades* ſive *Avrea Inſula* in- Staca- habitatæ quoque, ſed munitæ quatuor des. fortalitiis, cultæque amœne hortis ad- mirandis copiâ granatorum, citriorum & aurantiorum, unde & avibus feriſque Hieres abundant: Rurſus in litore ſequitur *Ol- bia* burgus, aurantiis quoque & omnis generis fructiferis arboribus nitens : & Olive- ab hoc introrſus *Oleveoleum* uſque 10. rolles. mill. regio ſe pandit amœna olivetis, malis aureis, citreis, aliiſque arboribus; ſucce-

succedit *Salina*: & prope litus *Bregan-* Proven-
zon Insula munita cum Portu; tum *Sinus* ce.
Grimaltius, ad quem *Tropesa* opidum Bregan-
munitum: inde ultra *Argentenim* fl. ma- zon.
ximum *Forum Iulii* (de quo supra dixi) & S.Tropes.
S. Raphaëlis pagus cum Portu, in quo Frejul
merces Forojuliensium exponuntur: S. Ra-
item *Port d'Agath.* quem Rariæ ostium phaël.
facit, *Napole* ad fl. Bencolæ ostium. *Can-* P.d'A
na opidum cum Arce ad sinum maris gath. Canes.
propinquum; cui adjacent prope *Insula* l'Isle S
S. Margarita & *S. Honorati*: *illa* 3. for- Marg.
talitiis munita, sementi commoda ac l'Isle S
fonte dulci aliisque grata est: *Hac* mi- Honore
nor & fere sterilis *Abbatiam habet* Ord.
Bened. opulentissimam, cujus Abbas
Princeps Contius: item Turrim, è vivo
lapide, variis conclavibus distinctam,
ita ut 300. vel 400. personæ commodè
in ea hospitari possint: habitatur ab 10.
vel 12. religiosis & militibus aliquot
Præsidiariis: sequuntur in litore *Croisette*
fortalitium non magnum: & *Antipolis*, Anti-
urbs olim Episcopalis, nunc munitissi- bo.
mum hac parte Galliæ quasi propug-
naculum.

Hæc de *Litoralibus opidis, introrsus* jux-
ta fluvios in mare labentes, hinc redeun-
ti versus Massiliam occurrunt *Fajence* Fajen-
opidum vasis fictilibus, quæ Indicis ce.

Proven-ce. non cedunt, celebre, ad fontem Benconæ fl. positum. *Draçonianum* Amphi-
Draguignam. theatro, plurimisque aliis antiquitatum ruderibus nobile, ad Capesium fl situm: item ad Argenteum fl argenteis aquis
S.Maximin. splendidum *Toronet*, *Barnoul* & *S. Maximin*, cujus Cænobii Religiosi inserviunt
S.Beaume. Ecclesiæ *S. Balma* in rupe editâ cavatæ, & hic vicinæ, est in hac rupe *antrum pœnitentiale D. Magdalenæ* spectatissimum religione: item in vertice rupis *S. Polonis* Sacellum: ad Caramiam inferius Argen-
Brignole. teo se jungentem *Brignolium* prunis, perficis, aliisque fructibus clarum: tum inferius ad Cadauniam Argentei fl. rivum
Folquaquier. *Folquaquier* castrum nobilissimum rupi impositum: & prope versus mare ad
Cuers. Capallam fl *Cuers* opidum, agro Creticis sive Avisiis vinis ferace, nobilissimum, & alia.

A fontibus Argentei amnis introrsus
Castellane. ad Vardonem fl. sunt *Castellane*, *Aiguine*, *Monpesat*, *Quignion*, *Vinon*; & hinc proxi-
Manosque. me ad Druentiam *Manosque* opidum, cujus Domini Equites Ord. S. Joannis Melitenses, quorum superior hic loci *Balier* dicitur: Ab hoc *Superius* versus Delfina-
Folquanquier. tum ad flumen Parc. *Folquanquier* opidum cum Arce & prope hoc opidum &
Manne *Limanam*, *Lare fl.* lapides generat avium,

arbo-

arborum, serpentum, omniumque literarum figuras native repræsentantes. Infra *Manosque* ad Druentiæ ripam dextram *Pertuis* sequitur: ad sinistram *Lambese*, *Ourgon*, & *Malemort* opida, Ducis Guisii in colle sita muris rupibusque firma: quorum agri, oleis ac ficubus amœni, præstantissimum producunt vinum. *Venasfin.* *Ourgon* *Malemort.*

HInc ultra Druentiam succedit *Comitatus Venussinus* Pontifici Romano parens, regio felicissima & totius orbis pulcherrima ac amœnissima, opidis & municipiis clausis plena: Rhodano & Sorgâ, aliisque rivis limpidissimis irrigua: *Fons Sorgæ*, à Petracho nobilitatus, erumpit è voragine & valle rupibus clausa: ad Saxi hujus pedem nebula & aër frigidissimus exit, non sine infectione, unde adventantes monentur ne ad imam vallem eant vel diu subsistant: fons hic in ipso egressu inter duas ficus jucundo oblectamento se extendens, per prægrandia saxa horrendo strepitu & cataractâ sese præcipitat. Inque amplitudinem se exonerans mox fit navigabilis, descenditque per agros amœnos in Rhodanum, tribus alveis, uno per urbem *Avenionem*: altero sub *Pontet*: tertio infra *Pontem Sorgiæ* opidum egregium *Venasfin. Comte.* *sorgues fl. Vaucluse.* *P. de Sorges.*

Venasſin. cum Portu: Porro Continet hæc Regio Archiepiſcopatum, & 3. Epiſcopatus ei famulantes.

Avignon. *Archiepiſcopatus ſedes eſt Avenio*, urbs ampla & magnifica egregiis ædificiis exculta, tam in urbe quam circum eam, unde apparet eam quandoque ſedem Pontificis fuiſſe & ejus Aula: *plateæ* ſunt amplæ, præſertim eo loci ubi urbis Pomæria producta, *ædificia* nitida & elegantia, nec non Palatiis ſuperba: quæ ſi *publica* ſpectas, *ſeptenario ſepties numero ſuperbiunt*: nimirum 7 Templis Parochialibus: 7 Canonicorum Collegiis. 7 Xenodochiis. 7 Virginum Monaſteriis. 7 PP. Conventibus. 7 Portis & 7 Palatiis, omnia ſumtuoſe & magnifice ſtructa: Excellit vero *D. Virginis* ſitu edito, Areâ ſpatioſâ, ſumtuoſâ ſtructura extus, & intus ornatu ad ſtuporem magnifico: Canonici 20. & 14. Capellani rem ſacram curant habitatu Cardinalitio, in memoriam ſedis Papalis, quæ hic fuit.

Ab hoc in deſcenſu offert ſe *Palatium minus* Archiepiſcopi, intus conclavia habens ad amuſſim exornata, ei adſtat *Turris* elegans; & adſtructus *Hortus* malis Punicis aliiſque nitens, ex quo proſpectus in urbem, & bonam territorii partem, amœnus: *Palatium Majus* Pon-

Pontificis magnificum est & firmo saxo instructum: spectandum Area Atriis, Sacello Armamentario, & Campana argenteâ, quæ pulsata mortem denunciat Pontificis vel alium esse eligendum: cetera quoq; Templa ac ædificia ornatu suo spectanda: inprimis *Academia*: quæ hic celebris fama magnorum JCtorum: inserviunt ei Theologiæ Doctores 3. Juris 4. Medicinæ 3. Philosophiam docent PP. Soc. Jesu, quibus & hic Templum est & Collegiũ elegans. Est & *Rota Audientiæ* Papalis, & officina Monetaria. Situs urbis hujus amœnissimus ad Rhodanum fl. si enim *planitiem* spectes, agri frugibus, prata herbis hortensibus, vineæ hortis, arbores malis citreis & aureis rident: si *Montes*, culti omnes sunt & attolluntur, sed remoti plusculum ab urbe, si fluvios, Sorgiam præsertim, piscium natatu lenique murmure, oblectant: accedit oblectamentum murorum pulcherrimorum, eleganti Turrium (pari intervallo dispositarum) ordine conspicuorum: à parte qua Rhodanus præter labitur, præcipiti rupi fortalitium impositum est exiguum: Pons Rhodano, jussu divino, instructus, elegantissimus est, sed arcuum trium (ex 23.) defectus vel

Venassin. *Avignon.*

 potius

Orange potius ruina, usum ejus inutilem facit.

Hæc de urbe: *Cives* ejus benignis sunt moribus dediti fere negociationibus, præsertim byssi pannorumque tincturæ coccineæ: quo multum facit Sorgiæ aquæ commoditas: Splendidi inter ceteros sunt Itali, divites nummis & Palatiis: *Sordidi* contra *Iudæi* & multi, peculiari urbis loco positi & pileis flavis operti: feminæ vero fasciis flavis capite redemitæ. *Regimen urbis* est penes 4. Consules & senatores opidanos, à quibus ad Legatum Pontificium, ordinarie hic residentem, provocatio est.

1. *Carpentras* Hæc de Metropoli: *Episcopatus Civitates* sunt *Carpentoracte*, Caput olim comitatus & sedes Thesaurarii generalis sita ad Russam Sorgiæ rivum: *Caballio* in
2. *Cavaillon* ripa Druentiæ fl. loco commodo fertili
3. *Vaison.* ac amœno: & *Vasio* vocantiorum, ad Lupezam amnem juxta finem Arausiorum & pedem montis ventosi altissimi. Cetera opida sunt *l'Isle* in insula Sorgiæ cum Arce: *Chau de Lers*: *Cadarousse* & *Mournas* ad Rhodanum & fines Arausionenses sita & alia.

Orange PRincipatus *Arausionensis* paret hodie Guilielmo de Nassou Principi illustrissimo, includiturque Comitatu Avenionis ac Rhodano.

Civi-

Civitas ejus Arausio novis muris & profundis fossis munita: olim enim major multo fuit, ut rudera murorum hinc inde conspicua, indicant: *Templum Cathedrale* Reformati tenent hodie: ei præfuere 48. Episcopi: Academia quoque deserta est: magnifica est Theatro Romani operis, & Arcu Triumphali Caji Marii, Thermisque ejusdem extra urbem, & amphiteatri ruderibus: item *Arce* rupi undique præcipiti instructa, & situ arteque adeo munita ut insuperabilis sit: intus habet 3. areas, cameram, & puteum altissimum: extra ad pedem rupis, versus viam publicam, Fons est *Lavecon*, sterilitatem feminarum abigens: Ager urbis amœnus & fertilis, vini frumenti, fructuum, & croci præsertim felicissimus, aureis tamen malis destitutus: unde diverbio locus à *Aurenge il n'y a point d'Orenges*. *Dauphinè.*

Cetera opida sunt *Courtezon, jonquieres*, *Gigondas*, & Baroniæ *Maligay, Violez*, *Causans*, & aliæ Arces ac Pagi.

SEquitur *Delfinatus*, *Provincia nobilissima* filio Regis Primogenito nomen dans, sita intra Rhodanum finesque Sabaudiæ, Pedemontii & Provinciæ, regio montosa & iis locis fere sterilior: Campestria vero, maxime qua Rhodanum fl. *Dauphine.*

 atti-

Dau-phinè. attingunt, supra modum fœcunda sunt, & vini laudati feracia, pascuisque ac rivis grata: continet urbes Metropolitanas 2. & diœceses Episcopales 5.

1. Gre-noble. *Princeps civitas* est *Gratianopolis sedes Parlamenti* & Episcopi sub Præsule Viennensi; continet autem hoc Parlamentum sub se Provinciam Delphinatus longe lateque patentem; est & in hac civitate *Camera Rationum*, atque *Edicti*, utriusque Religionis Consiliariis constans, in qua non tantum res religionis Delphinatus, sed & Provinciæ ac Burgundiæ cognoscuntur: quamvis Burgundis sit electio, an velint hic vel Parisiis experiri. Ceterum urbs hæc ab Imp. Gratiano, ejus ampliatore cognominata est cum ante Cularona vel Accusio diceretur: Isara fl. eam lambit, cui Dracus vehemens & rapidus ad *Pertam de Bonne* conjungitur, simulque urbem muniunt: sed muniunt & eam Propugnacula majora 8. & Fortalitia 2. in montis jugo trans Isaram erecta. Isaræ 2. Pontes instructi Pulcherrimi, quorum alter Regalis dicitur; alter in D. Laurentii suburbium ducit: Portas numerat 7. quarum 2. ex quadrato lapide, solidissimæ ab Imp. Maximiliano structæ: ceteræ Novæ & elegantes quoque: Turres

Turres mire hanc urbem exornant; inter quas Ponti imposita cum Horologio eminet, tum S. Andreæ Pyramidalis: Cathedrale D. Virgini Sacrum est: *Reformatis* quoque hic *Templum* elegans *est*, cui contignatio superstructa pro Catholicis, qui à nemine videndi eò ascendere & conciones audire volunt: est & in urbe hac Armamentarium, & Desdiguerii Palatium magnificum, cum Hortis nitidissimis, & Equili capacissimo. *Dau-phiné.*

Hæc de urbe, extra eam miracula aliquot notavit olim Ludovicus XI. dum Delphinus hic ageret: quorum primum *La Tour sans Venin*, nullum animal venenatum admittens quod non statim emoriatur, sita 1. ab urbe mill. ad pagum *Pariset*: *La Fontaine qui Brusle* spectandus prope Vicum *Vif*, Cœlo nubibus obducto, vel solis radiis abactis: ubi prope Arx *Berne* & aliæ aliquot Hortis amœnæ. *Les cuves de Sassonage* ultra Dracum in rupe cavatæ, Indicia edentes uberis vel sterilis anni: *Lacus* D. Virginis de Barma *Crypta* prope urbem ad viam Lugdunensem, quæ ducit ad Lacum subterraneum, longum circiter 2. latum 1. mill. quem, navicula ibi fabricata, navigavit Rex Franciscus I.

Dauphiné. T. de Bonne. His adde *Pontem Bonnæ* unius fornicis alti ac ampli, Draco (1. ab urbe mill.) instructum: cui superstructa Porta cum inscriptione: *Romanas moles pudore suffundo & unus distantia jungo.* Item *Tempe Delphinatus*, Vallis ab urbe juxta Isaræ ripas extensa ad *Barraux* usque 6. mill. quam duo Montes Vallant; & 100. pluraque nobilium pulcherrima ædificia exornant, & pulcherrimum Mundi hortum Ludovicus XI. afferebat: verum hæc omnia superat hodie sumtuosissima & magnificentissima *Vizille Arx*, ad Romancium fl. in vallosa planitie montibus circumcinctâ (2. ab urbe mill.) ab Desdiguerio structa: continens 125. & plura conclavia, 2. xystos & *Sacellum*, omnia pretiosissimè ornata: item *Armamentarium* omnis generis armis, pro integro exercitu instructissimum: Adstructus & *Hortus* spectatissimus, Horologiis, statuis, malis aurantiis, floribus, fontibus, Vivario, Sphæristerio, Labyrintho, 7000. arbores in circuitu complectente, & aliis magnificus & admirandus. Minime vero silendum hic *Majus Certose Monasterium* celebre origine, Majestate & ordine: *Origo* a S. Brunone Coloniensi; *Majestas* ejus, consistit in sede Generalissimi & 100. PP. hic locata: *Ordo*

Tempe. Ch. de Vizille. Grenoble. La Chartreuse.

Ordo est regula vitæ austera, consistens in jejunio, solitudine & silentio: his accedunt vestimenta pilosa, & omnis mulierum conspectus interdictus: cuilibet adventanti datur in eo hospitium triduum liberale & sine omni recompensa, & cuique nationi suum destinatum est conclave: Ludovicus XIII. nuper reditus ejus auxit, siquidem quotidie victus paratur personis 300. & interdum pluribus pro augmento & decremento adventantium, una cum eorum equis & jumentis: fuerunt priores hujus Cænobii *Franc. de Puteo*: & *Pet. Sardus* Jurisconsulti celeberrimi: situm est 2. ab urbe mill. non procul à via regia, quam *Hannubal* hic sibi versus Italiam ferro & aceto inter rupes aperuit: hæc de sede Parlamenti ejusque locis vicinis. *Dauphinè.*

Porro *civitas Archiepiscopalis Prima Delfinatus* est *Vienna*, de Primatu totius Galliæ cum Lugduno contendens, & Delfinatus olim Metropolis: hodie & Ducatus nomine insignis & multis Romanorum antiquitatibus: Primus ei Episcopus fuit *Crescentius S. Pauli Apost. discipulus*: sita est in pro dextra, lævâ Rhodani ripa, cui *Tiberius Gracchus* egregium *Pontem instruxit*, Suburbium (ultra Rhodanũ situm cum Arce firma,) *Vienne*

Dau- urbi annectentem: munita insuper est 2.
phiné. aliis Arcibus: intus plateæ clivosæ sunt & angustæ; ædes antiquitatem magis quam splendorem ostentant; alioquin commodæ & capaces conclavibus. *Templa & Monasteria* numerat plurima juxta Rhodanum fere structa & visenda. Collegium PP. Soc. Jesu hic amplum est & magnificum, ex ruina 100. fere ædium natum: continet PP. 400. & Bibliothecam libris numerosam: *Xenodochium* est versibus latinis insignitum: inter Politica ædificia sunt *Curia, Turris Auriaca, Turris Pilati* rotunda, *Asylum*, & in suburbio *Officina Vulcania* gladiis fabricandis structa & elocata ab Clero Archiepiscopali, adjuvat *Gerius* amnis indurandis laminis aptus suburbium hoc perluens, & una cum Vulcaniis plures molas frumentarias & Papyraceas versans; altiusque agrum suburbanum amœnum, ac vini frumentique fertilem aquis suis irrigans.

2. Va- Ceterum huic Metropoli subsunt &
lence. *Vivariensis* (de quo supra Dixi in Languedociæ descriptione) *Diensis & Valencia Episcopatus. Valencia* autem civitas inter pulchriores & munitiores Delphinatus refertur, ab Romanis condita, qui eam nomine & re Romæ conformem redde-

reddere voluerunt. Pantheonque hic struxerunt, ædificium elegans, hodie D. Joanni sacrum: *sita* est ad Rhodanum in planitie summa amœna, vinique & frumenti fœcunda, duplici muro cincta, & diversis propugnaculis, æquali intervallo distinctis, munita; ædificia plurimam partem antiquitatem præferunt: *Templa* intereminet Cathedrale S. Apollinaris; *Abbatia. S. Rufi* superbissimum Delphinatus ædificium fuit, antequam Reformati deformarunt illud: columnæ ejus marmoreæ historias Vet. & Novi Testamenti referunt: in æde D. Petri *Crypta* est, quæ sub Rhodanum extenditur in alteram ejus ripam usque: Habet & *Academiam* celebrem pridem *Cujacio* & *Pacio* Professoribus: hodie vero vapulat plurimum à vicinis Turnonii & Avenionis PP. Soc. Jesu Collegiis. Est & hæc urbs Ducatus titulo illustris, & Episcopatus ejus inter opulentiores recensetur: maxime ex quo *Diensis* ei accessit, etsi enim separatæ maneant eorum Diœceses, nec altera alterius jura usurpet, ab uno eodemque tamen Episcopo reguntur & administrantur: est autem *Dia* urbs ædificiis satis nitidis exculta, Romanis *Augusta Vocantiorum* Vocata; sita interius ad Drumam fl. infra Livron opidum, in Rhodanum exeuntem.

Dauphiné.

3. *Dia*

Hæc

Dauphiné Hæc de Metropoli Vienna & ejus Episcopatibus suffraganeis: *altera Metropolis Eborodunum.* Episcopatus 5. habet sub se, in Provincia sitos & ibi relatos: sita est hæc in rupe ad *Druentiam* fl. versus Alpes, & egregie munita; ejusque Præsul, & Princeps urbis secularis est, gaudetque multis Privilegiis: Ager ejus vallis, læta pascuis, cinctaque collibus vini, frumenti, omnisque generis arborum fructiferarum & herbarum odoriferarum: fæcunda: *Aër* adeo benignus ut hic manna ex arborum foliis colligatur vera: Reliquæ duæ urbes Episcopales in Delfinatu quidem sitæ & Parlamento Gratianopolitano subjectæ sunt: sed una scil. *S. Antonii Tricastini*, Arelatensi Præsuli: altera *Vapincum* ad Bernam rivum sita (qui in *Druentiam* abit) atque Arce & propugnaculis 4. munita est, Præsuli Aquensi.

Embrum.

4. *S. Antoine de Tricastin.*

5. *Brianson.* Cetera Delfinatus opida ad Druentiam altius, sunt *Reotier*, *Argentiere*, *Brianson*, ubi murus ille & crypta sive foramen *Rostan*, Romanorum opus ad viam in Pedemontium patefaciendam: & proxime ad Doriam *M. Genereux*, *Oux*, *Exilles*: inferius ad Druentiam *Saumes*, *Beaufort*, *Estre*, *Menestrer* & prope ad Buediam *Serres*: ad Lezam fl. Rhodano

se jungentem *Suze, Boulene* & *Mondragon* ad Rhodanum & fines Provinciæ opidulum cum Arce amœne situm: ab hoc ascendenti, ad Rhodanum & amnes in eum exeuntes. occurrunt; *La Palu, S. Paul, N D. des Plans,* Vicus religione peregrinantium clarus; in lata & læta planitie situs: in qua sequitur *Petralata* opidum lautum & negociis frequens cum Castro rupi imposito, ex quo prospectus super Berra fl. propinquo, ad quem altius *Grignan* opidum: & ad Rhodanum rursus *Donzere* loco amœno & nemoroso positum: tum *Chau neuf* & *Montelium Ademari* mediocre & pulchrum placidumque opidum muris fossis ac Arce munitum, hortis virentibus amœnum, & Capitulo, cujus fundator Ludovicus XI. nobile, negociisque frequens; situm ad ostium fere Rubionis fl. ad quem altius *Charreux*, & *Dieu le fit*: dein *La Tourette*, *Auriol*, & ad Drumæ ostium *Liberonis* opidum in rupe situm & munitum; oritur Druma ex *Luci Lacu* ingenti, in quo apparent adhuc turres & fornices submersæ urbis; inde alluit *Diam* urbem & *Crestam*, opidum populosum munitumque fossis profundis, Arce & Turri pulchra, hospitiisque; ampla sedes Seneschalliæ prima

Dauphinè. *Mondragon* *N. D. des Plans.* *Pierrelate.* *Donzere.* *Montlimar.* *Livron* *Luc.* *Crest.*

Valen-

Dauphinè. Valentiæ & Diæ: inde *Estoile Valence* &
ad Isaram Rhodano confluentem *Con-*
S. Romans. *folens*: & altius ad Isaram *S. Romans opi-*
dum opulentum, Arce firmum, ad ex-
emplar Hierosolymæ structum, Pontem
habens insignem Isaræ impositum, ul-
S. Marcel. tra quem *S. Marcelli Vicus* celebris locus
Victoriâ Fabii Dictatoris contra Allo-
broges pugnatâ: altius est *Pont de Ro-*
yans: & è regione in dextra ripa *Abba-*
S. Antoine. *tia S. Antonii* opulenta & caput ordinis
sui: tum versus Gratianopolin *Rives*
Rives. ad amniculum situm opidulum, in quo
fabrica laminum sive verutorum satis
periculosa: Via inde Gratianopolin 3.
mill. nitida & lapidibus grandioribus
strata à Desdiguerio. Rursus supra Isa-
ræ ostium ad Rhodanum occurrunt,
Thin Vicus comitis opidi Turnonii, è
regione siti *Le Chau de Serve*, *La Mai-*
S. Vallery. *son de Pilate*. *S. Vallery* opidum ad Ga-
labram fl. Ponte stratum. *S. Romans*
Mor. edito loco: & interius *Mor* in monte si-
tum opidum, prope fontem rivi juxta *S.*
Rambert in Rhodanum fluentis: ultra
S. Prix eum *Roussillon*, *Auberive*, *S. Prix* Prio-
ratus opulentus. *Pyramis Pilati*: *Vienna*
Guillotere. *Communay* opidulum & *Guillotere* subur-
bium Lugduni urbis, ditionis tamen Del-
phinatus: inde juxta Rhodanum altius,
Vaux,

Vaux, Port Anton, & Tour du Pin ad ostiũ rivi, juxta quem altius *La Verpilliere* & *Bourgoin*, *Quirieu*, *Moretel*, & *Pont beau Vo sin* ad Guiam amnem Sabaudiam ab Delphinatu separantem: & inde juxta *Isaram* ad fines Sabaudiæ *Barraux* fortalitium munitissimum. *Savoye* *Tour Pin.* *P. beau Voisin,* *Barraux.*

SEquitur hinc *Sabaudia*, *Ducatus nobilissimus* sed montosus & sterilior, quam *Isara* & *Arcus* fluvii perluunt: *Rhodanus* vero à Brescia longe lateque separat: incolæ, (etiam feminæ,) deformes sunt & simplices agrestesque (nobiles excipe) & à literis alieni, gutturosi plures, forte ab aquæ (quas potant) frigiditate: in montibus animalia proveniunt felis magnitudine (*Marmots* vocant) quæ mense Augusto fœnum colligunt, cui indormiunt à medio Septembri usque in mensem Martium sine aliquo alimento: ceterum Metropolis sive Caput Sabaudiæ est *Camberium* olim Ducum quoque, nunc Parlamenti sedes, urbs munda & amœna pluribus aquæ vivæ fontibus: ædes habens Genevensibus, antica facie, similes: Porticus Platearum vicem obtinent: Arcem habet (Principis olim Domicilium) extrinsecus speciosam, intus vero non satis ornatam: in Templo Cordigerorum magni- *Savoye* *Chamberium*

Savoye magnificum *Ant. fabri* Præsidis & monumentum: Collegium PP. Soc. Jesu liberalitate ducis habent magnificentissimum: situs urbis amœnus in planitie cincta collibus, qui pulchris castellis & arcibus splendent. Prope abest *Monmelianum* opidum parvum ad Isaram in planitie situm, famam habens ab Arce ampla, instar opidi, & rupi imposita eminenti, adeoque munita, ut sit insuperabilis.

Mon meli-am.

Cetera opida versus Arcum fl. sunt *La Rochette, Charbonniere, S. Iean de Morienne, Conflens* & alia loca egregie munita, inde versus Rhodanum & Genevam *le Lac de Bourget* occurrit, aquam continens purissimam pisciumque optimorum copiam, circum cultus burgis & pagis amplis, inter quos *Abbatia de Haute Combe*, sepulchris Comitum antiquorum nobilis. Hinc altius se offert *Lacus Nicius*, nomen, habens à vicino ei opido *Nicio*, quod hodie Ditionis Genevensis Caput, cujus situs amœnus & commodus commerciis ad oram Lacus & Tonnæ fl. inde in Rhodanum (hinc navigabilem) descendentis: Lacus hic quoque circum situs pluribus opidis ac pagis, interque eos *Savery*, & *Rumilly* secessus antiquus nobilitatis, unde ager ejus

Lac de Bour-get. *Haute Combe* *Lac de Nycy.* *Rumilly.*

ejus (qui fertilis) Castellis frequentibus amoenus & splendidus est, Prope adjacet *M. S. Martin*, & ad Arvam fl. per *Genevam* urbem in Rhodanum exeuntem *Cluse*, *La bonne ville*, *La Roche*, *Chastelet*, *Bonne*, & ipse *Lacus Lemanus* sive Genevensis omnium amoenissimus ac spatiosissimus, opidis ac vicis frequentibus egregie excultus & obsessus.

Geneve. — *Vid. Merul Lac de Geneve.*

AD extremum ejus, & in utraque Rhodani (ex eo emergentis) ripa *Geneva* jacet, olim Sabaudiæ caput, nunc libera civitas, operibus & situ munitissima: ut sit quasi clavis Helvetiæ vicinæ; intus satis capax, areas publicas habet amplas, plateas Porticibus commodas. ædes altas: & ex lapide fere vivo, magnificas. Templa numerat 3, habetque Xenodochium extus ad Rhodanum situm, sumtuosum. Ædificia Politica sunt *Curia* monumentis spectanda: *Armamentarium* ei vicinum, Turris scil. crassa in extremo insulæ (in urbe sitæ) ab Jul. Cæsare structa. *Arx antiqua*; *Pontes* sublicii 3. quorum duo sustinent utrinque Molendina & ædes tabernasque artificium plurimas. Tertius, Macello propinquus, inservit pulveris tormentarii operariis: Est & *Gymnasium* illustre, & *Bibliotheca* antiquis

Geneve.

&

Geneve. & rarioribus libris æstimanda: Portisque patet septem.

Aëre gaudet sereno ac Salubri: agro, vini, frumentique fertilissimo; Lacu & flumine piscium optimorum fœcundissimis: Hortis, olera & Legumina optima ac sapidissima conferentibus: Pratis, item viridibus, ambulacris amœnis, prospectibus jucundissimis, collibus feracissimis, omniumque rerum, inprimis avium, caponum optimorum, & animalium ceterorum copiâ admirandâ: quæ omnia urbem mire commendant, & quia, hinc victus longe æquiore (quam in cetera Gallia) precio, exteros alliciunt & ad se trahunt: Hæc de Sabaudia.

Gex. Ultra Rhodanum hinc *Brescia* cum *Gexensi* Præfecturâ, sequitur: & quidem *Præfecturæ Gexensis*, territorio Genevensi adjacentis, opidum est *Gex* ad rivum positum, qui in lacum Lemanum excurrit: cætera opida & loca potiora sunt *Maconnex*, *Ornex*, *Meisonnex*, *Malagny*, & *Versoy* ad Lacum. *Peney* ad Rhodanum: *Ressin* & *Dardagny* ad Londonem, qui limites ejus à *Bressia* separat & in Rhodanum abit: circa fontes ejus est *Aurifodina*, quæ aquis eam trans colantibus vim medicam confert adversus

ſus colicos & calculi dolores: locus fontis *Thuillerie*, ſive *Thuerifes* dicitur: à quo non procul inferius *Puteus* cœlo pluvioſo aquas evomens ad haſtæ erectæ altitudinem. *La Breſſe.*

B*Reſſia* hinc juxta *Montes jura finesque Burgundiæ Comitatus*: inde ſecundum *Rhodanum* extenditur ad Ararim uſque, continens in ſe juxta Ararim *Principatum Vmbarum*; mediam percurrit *Idanus, fluvius* magnus rapidus & ad fundum uſque pellicidus, ex Burgundia fontem ducens inque Rhodanum perducens, è regione Portus Antonii: *Regio* eſt frugibus, fructibusque fertilis & paſcuis læta. *La Breſſe.*

Caput ejus *Forum Sebuſianorum* ſive *Tanum* paluſtri loco ſitum, prope Reſuſſiam fl. Ponte ſtratum, & per latam ſilviſque opacam planitiem in Ararim ſupra Matiſconam ſe exonerantem: Adjacet opido *Abbatia Brou*, ſtructurâ magnifica, & ſepulchris Veterum Sabaudiæ Ducum nobilis: ipſum opidum egregie propugnaculis eſt munitum. *Bourg en Breſſe.*

Cetera opida à Geneva ſecundum Rhodanum deſcendenti occurrentia ſunt: *Chancy*, fortalitium cum Ponte ſuper Rhodanum, *Fort d'Ecluſe*: unde Rhodanus ſe abdens, ſub terra fluit, emergitque *P. de Chancy*

La Bresse. *Sesseil.* que supra *Pontes de Grezin* & *d'Arlau:* inde mox *Seselium* irrigat, opidum triplex, in utraque ripa, & insula media extructum. Pontibusque junctum, ita ut amplior ejus pars in ripa dextra existat. Hinc *Bellay, Goulat, Courdon, S. Benoist, S. Sorlin, Rufieu, Lonette* & *Gourdan* juxta Idani fl. ostii ripas: *Paulet, Nieure, Ticq* juxta insulam, & inde *Lion.*

Ab hac urbe rursus *in via Genevam* versus offerunt se interius ab Rhodano, *La Boisse.* *Verbon.* *ne.* *Chastil louet.* primum *La Boisse* ad Sereniam amniculum è lacu fluentem, ad quem *Monluet* opidum, *Verbonne, Chastillonnet,* & *Chastillon*, Arces in planitie structæ propè Idanum; unde inferius juxta Idanum *Loyes*, *Mexemieu*, *Perouges*, *Le Bourg: S. Christophle*, *Chazey* vicina sibi invicem proxime sita: *Idano* transmisso & Arbalina amne sequuntur in via, *Chau Gaillard*, *Ambournay* opidum, & pagus *S.* *S. Iean le Vieil* *Iean le Vieil*; in planitie amœna positus. Hinc mons ascendendus & descendendus rursus ad *Sardon* usque Pagum *Ducis* *Sardon* *Nemorosii* in imo fundo structum, paucarum sed ornatarum ædium: inde rursus præruptus & altus mons superandus, & monticulus alius, latronum sæpe latibulum; transeundique vici *Merignan*, & *S Martin.* *S. Martin*, tum per Longam planitiem,

&

& juxta Lacum, & rupes inter saxaque capiti imminentia *Nantuam* pergis & pervenis; opidum hoc ædes quoque habet Porticibus tectas, & columnis fultas: famamque habet ab acubus, qui hic artificiose fiunt. Sequitur hinc *Lacus & Vorago* aquas ex montibus descendentes absorbens; *La Pisce vache* dicitur; hanc viator novus, ex mercatorum more, circumire cogitur, bene madidus ut memor loci sit, nisi redimere velit. *Lacus* ex opposito situs, qui *La Bougie*, audit, à ditionis ejus nomine, muro separatur, ejusque *pars* sapidæ & dulcis aquæ pisciumque salubrium ad opidum Nantuam spectat: *altera* quæ superior, meras paludes & cannas habens, ad opidum *S. Germani*: *Echo* hic revocat verba ultra Lacum effusa distincte. Inde proxime ad sinistram est opidum *S. Germain la chevre* & mox superato monte *Chastillon*: ubi amplum Hospitium ad viam: unde non longe superato Ælii fl. Ponte, difficillimus *Mons Credo* superandus usque *Longeret* Pagum: cui prope adjacet *Clusa* Fortalitium situ munitissimum, & mox *Coulonge* opidulum: unde juxta Rhodanum *Vici aliquot & Geneva*.

La Bresse. *Nantua.* *la pisse vache.* *la Bougie Lac* *S. German.* *Chastillon.* *P. d'Ocules.* *M. Credo.* *La Cluse.* *Coulonge.*

Cetera hinc opida Bresciæ juxta juræ montes sunt: *Chervy, Arban*: ad Idanum,

Arcan-

Lyonnois. *Aranton*, *Conflens*, *Povem*, *Pont d'Aine*: ad Arbalinam *S. Rambert*, *Tortieu*, *S. Germain*: ad Surantim *Fromente*: ad Refussiam, infra Forum Sebusianorum: *Estré*, *Monrevel*, *S. Iulian*, *S. Trevier* Comitatus, & *Pont de Vaulx* Ducatus, nobilia opida: ad Veliam *Poulat*, *Monfalcon*, *Chaveyria* Prioratus Cluniacensis: *Pont de Voyle*, *Bage*: ad yrancium *Varas* Comitatus: *Romans*, *Chanoz*, *Vileri* ad Calarinum, *Marchionatus dignitate* nobile opidum *Chastillon* & alia alibi.

S. Trivier. T. de Vaulx. Varas. Villars.

Principaute d'ombes. Sequitur hic proxime Principatus *Vmbarum*, familiæ Borboniæ, hodie ad filiam Ducis *Gastonis spectans*: agrum habens omnium rerum fertilem & abundantem, caput ejus *Trivultium* supra *Barbaræ insulam*, ad Ararim situm; sequuntur altius in ripa Araris, *Beauregard*, *Monmerle*, *Thgyssey*: & interius *S Trivier*, *Ville neufve*, & *Monbertaud*, Prioratus Cluniacensis: *Amberieu* ad stagnum Eromantii amnis Fontem: *Marlieu* ad stagnum yrancii fl. fontem: *Challamont* ad stagnum Veliæ amnis fontem, & alia.

Trevaux.

Lyonnois. PRincipatui huic succedit ultra Ararim *Lugdunensis Provincia*, cum suis territoriis, ultra Ligerim hinc procurrens; continet enim & *Forensem* & *Bellojocensem* ditiones: ita ut finibus suis contingat

tingat *Burgundiam*, *Borboniam*, *Auverniam*, *Languedociam Delphinatum* & *Bresciam*, *Principatumque Vmbarum*: sita sub gradu latitudinis 45. *Ager* ejus juxta Araris & Rhodani ripas fertilis; pascuisque vinetisque amœnus: alibi tellure macra & leviore est: & Forensis regio fere asperior, pecori pascendo commodior, & ferri lapidumque fodinis dives. *Lyonnois*

Metropolis ejus *Lugdunum*, Archiepiscopi (qui *Primas* Galliæ) sedes, cui famulantur *Episcopi Matisconensis* & *Lingonensis*, (una cum Metropoli) Parlamento Parisiensi subditæ, & *Augustodunensis* ac *Cabilionensis* sub-Parlamento Divionensi sitæ, urbs est *antiqua, ampla, pulchra, amœna, opulenta, munita, magnifica*, & omnium rerum copiâ *abundans*: Munacio Planco debet sua incunabula, sæpe eversa variâque fortunâ usa fuit, priscorumque rhetorum Ara formidatâ, hodieq; gazophylacium est Romanarum *antiquitatum*: *Ambitus* ejus est 6. mill. & 29. perticarum: continetque intra mœnia sua 2. *Montes*, scil. *S. Iusti* & *Sebastiani*: 12. *areas* amplas, & fluvium Ararim, qui eam perluens & dividens juxta mœnia Rhodano commiscetur: & sic habet planitiem & montes, terras *Lyon.*

est ludis, tripudiis & conviviis lætissimis, confluitque ingens hominum multitudo & puellarum copia. Hodie Principis Arausii patrimonium est una cum *Salinis & Rene*: Abjacet non longe *Vars* pagus cum Arce & vivario nemoroso muris cincto. Item *Monrivaux* Arx fontibus miris illustris: & alia. *Bourgogne Comté. Vars. Monrivaux.*

Cetera opida præcipua sunt ad Idanum inferius sita: *Cise, Monsaugeon, Clerval, P. Sorlin, Arinto, S. Claude* ubi Monasterium Regum sepulturis spectabile: item ad Dubin. *La Motte, Pont Arlun, S. Hippolyte, Monbelgard* Comitatus Ducis Wirtenburgici: *l'Isle Baume* & alia: ad Ararim, *Luxeul*, aquis medicis & Cœnobio insigni clarum opidum. *Vesoul* opidum validum & ædibus pulchris lautum, viribusque suburbanis amœnum: & fonte propinquo admirandum. *Granvelle* equis gradiariis, canibusque ferocibus celebris. *S. Loup, Gys*, optimo vino, quod magnatum mensis inservit nobile. *Dampierre*: *Gray* urbs amœna simul & magnifica Templis, fontibus, plateis, ædibusque publicis ac privatis, munita mœnibus, turribus ac propugnaculis; *dives opum variarum & nullius indiga cultus.* Ultra Ararim, quo Pons transitum dat, patentes habet cam- *S. Claudi. Monbelgard. Luxeul. Vesoul. Grandvelle. Gys. Gray.*

Lorai-ne. campos, omnium rerum copiâ fœcundissimos, fructuumque varietate ac pascuorum mira felicitate excellentes.

Lorai-ne. BUrgundiæ hinc septentrionem versus succedit *Lotharingiæ Ducatus* nobilis, cæteris suis partibus *Campaniam, Lutzenburgum, Treviros, Palatinatum* & *Alsatiam* contingens: Regio omnium rerum ferax & nullius indiga, mediam Mosella rigat fluvius pulcherrimus, cujus ripæ vitibus, vini optimi feracibus, & arvis frumentariis nitent: extrema

Nancy ejus Mosa alluit: *Caput ejus Nancejum*, Ducis sedes & aulæ: urbs non magna, sed pulchra, & Ducis Palatio sive Arce superba: Templis & Principum Sepulchris magnifica: Armamentario sumtuosa, fortalitiis & Propugnaculis admiranda: sinu ad Ravonem fl. amœna: Par-

Mets. lamenti Regii vero sedes est *Metis*, urbs antiqua, magnifica & amplissima: uti quæ vasto ambitu suo 9000. passus complectitur: Mosella & Sella fluvii eam cingunt & perluunt, unde plures iis Pontes instructi, munitissimaque est situ Arce & propugnaculis, vivo lapide vestitis: Templum Episcopale habet pulcherrimum, & (quod rarum) omni ex parte consummatum, Capituloque 100. Canonicorum magnificum: ad quod

quod multis gradibus ascenditur: juxta est Forum rerum venalium, altiorem Areæ partem occupans, ex qua undique versus muros paulatim descenditur: Nihil dico de ceteris Ecclesiis: & Conventuum numero nihil de Xenodochiorum Ordine. Hoc tantum addo quod hæc civitas contineat intra sua mœnia. *Legem gratiam* & *peccatum*. *Legem* judæi repræsentant, qui hic vicum separatum & Synagogam habent, ut Avenione. *Gratiam* Catholici cum Ecclesiis, altaribus & sacrificiis: *Peccatum* Hæretici Hugonotæ quibus hic Templum est & errandi libertas. *Loraine.*

Altius ad Mosellam *Tullo* se offert, urbs quoque Episcopalis antiqua & munita, cujus *Episcopus Comes Tullensis* & sacri Romani imperii Princeps audit, uti *etiam Viroduni Episcopus* titulo gaudet, Comites omnes 3. sub Præsule Treverensi: *Toul.*

Est autem *Virodunum* civitas ampla ad Mosam fl. sita, qui eam in tres partes dividit, ut Lutetiam Sequana, uniturque rursus Pontibus: munivit eam nuper Ludovicus 13. Arce, propugnaculis, firmissimâ. *Verdun*

Cetera opida ad Mosam sunt *La Motte* nuper eversum: *Vauconleur*, nobile *Vauconleur*

Lotai-ne. ortu Joannæ Darciæ Virg. Aureliæ, *Commercy*, *Astenay* satis munitum, & alia ad Mosellam à fonte descendenti *Remiremont.* occurrunt *Remiremont* opidum munitissimum: juxta sunt, *fontes Vallis Vanniæ*, ingentem quantitatem agatharum, carbunculorum sive carchedoniorum Indicis minime concedentium producentes: *Chalcedoniorum* vero pulcherrimorum & majorum, *Margaritarum*, aureorumque granorum piscatus ditissimos confert *Volonia* amnis prope *Bruyeres* unde infra Remiremontium in Mosellam descendit, inde versus occidentem *Plombieres* est, ubi *Thermæ Plumbeæ* calidæ ex sulphure alumine & plumbo mixtæ, præsentissimum multis morbis remedium: inferius ad Mosellam *Espinal* *Bajon.* *Chastel* & *Charmes* succedunt: tum *Bajon*: ubi reperitur materies illa pretiosa ex qua Specula fiunt sincera maxime, & vitra, totius Europæ pulcherrima: *P. à Mousson.* item *Chaligny*, *Toul*, *Liverdun*; *Pont à Mousson* Academiæ celeberrimæ sedes, cujus Doctores hodie PP. Soc. Jesu: *Metz* item ad Ravonem fl. *S. Diei*, *Raon*, *Luneville.* *Luneville* inter 8 Lotharingiæ munitiora opida numeratum, *Rosieres*, & *S. Nicolas*, *Rosieres.* inter quæ opida amnis *Meurtha* in Ravonem exit, cujus aquæ in Salem con-

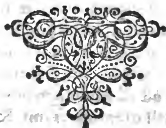
concrescunt pulcherrimum: Item ad *Sellam* fl. burgus & *Lacus Lindricus*, cujus circuitus 14. mill. optimos Carpiones nutriens; *Dieuse*, *Marsal* opidum munitissimum loco palustri situm, *Mojenvic*, *Vic*, duo loca quoque munita & *Chaum Salin*: omnia Salinis ditissimis clara oppida; tum *nomeny* & *Metz*. & infra Metim ad Mosellam *Theonville* opidum munitissimum & amœne situm: quod Carolus Magnus tertiam Imperii sedem in Germania inferiore, fecit, ob situm ejus oportunum in ditione Lutzenburgica: Sequitur *Siric* opidum quoque munitum & inde *Archiepiscopat. Trevirensis*, cujus Metropolis *Augusta Trevirorum* urbs vetustissima & nobilissima & olim Princeps omnium inter Pyrenæi & Rhenum sitarum urbium; & sedes Imp. hodie ejus Præsul elector est S. R. Imp. & Magnus Franc. Cancellarius: sita est ad Mosellam in valle amœna ac fertili omnium rerum & inprimis vini delicati.

Lorai-ne. *Lindre & Lac.* *Marsal* *Theon-ville.* *Trier.*

Hæc de *Gallia*, nobilissimo & potentissimo Europæ Regno, totiusque *mundi Oculo* & Margaritâ; cui soli & uni privilegium hoc cælitus concessum, ut fertilis sit bonorum omnium; ita ut nullibi apud peregrinos quicquam reperiatur

tam

Loraine. tam rarum & carum, quod Gallis non sit domesticum & commune: Galliaque sit creditrix ditionum omnium, debitrix nullius: & merito quidem; cum enim Gallia sit virtutum & scientiarum omnium sedes & secessus, certè convenit, ut & omnia elementa conferant ei fœtus suos rarissimos, eaque supra omnes totius orbis regiones optimè à natura dotata sit; ut eximiæ ejus dotes non tantum in ipsorum indigenarum genio ac indole, ad omnium virtutum actiones & scientiarum doctrinas, promtissimâ, eluceant; sed & in terræ felicitate ac cœli optima temperie omnium oculis se inferant.

GAL-

G A L L I Æ

Descriptioni adjunximus paucis vicinas

PROVINCIAS BELGICAS,

Et

LEODIENSEM DIOECESIN,
Tam propter contiguam vicinitatem, quam Linguæ Gallicæ fere commercium.

EPISCOPATUS LEODIENSIS

Eodiensis autem Diœcesis ad fines Brabantiæ,& Namurcensis comitatus sita, juxta utramque, Mosæ fluvii ripam extenditur, ad *Hannoniæ & Galliæ usque terminos*: Cœlo fruitur clementissimo & temperatissimo, adeò ut per totam fere provinciam, ac præcipue in Leodiensis urbis vicinia, satis bonum nascatur vinum, quamvis exile & tenue: Carnis, Piscium, ferinarum Venationum ingens copia est: ut vix possibile æstiment regionem aliam reperiri pulchriorem, feliciorem ac fertiliorem: sive aërem spectes, sive limpidos amnes undique agros irrigantes; sive silvas opacas, montes, vallesque, vineta & fructus, per omnem vicinum agrum provenientes; sive tandem ferinarum venatum, piscationem divitem,

Leod. Episc. amplumque aucupium cuiquam comparare velis. Nam ut paucis dicam: regio est prorsus felix & admiranda, in tantum ut vulgò dicatur (*le paradis des prestres*) & *Ioannes Mandevillus* eques Britannus, idemque Medicinæ Doctor clarissimus, qui inter alias suas heroicas actiones, tam varie & mirabiliter per orbem terræ peregrinatus est, neget se ullam vidisse regionem quæ præ hac sibi arriserit, quare & in urbe Leodio reliquum vitæ exegit: præter enim cœli temperiem, situm amœnum, terræque fructuum bonitatem, innumerabiles alias commoditates, gratiasque *cum libertate* conjunctas possidet: adeoque *thermis* aquarum calidarum à Naturâ dotata est: atque haut procul opidulo
Spâ. *Spâ* v. Leodio mill. *fons* est acidus (*Zoerenborn*) vocant accolæ: *Lucus* est amœnissimus Ardennæ silvæ ramus, pluribus aquarum scaturiginibus limpidissimis refertus. quarum aliæ aliis proditæ sunt proprietatibus ad varia morborum genera efficacissimis.

Porrò Episcopatui huic subsunt complures urbes, arces, pagi & municipia & supremæ quædam dignitates: Præter enim antiquam illam Episcopalem Cathedram & *Ducatum Bullionensem*, inscribit

scribit & *Marchinoatum Francimontanum*, nec non *comitatus Lootzensem* & *Hasbaniæ*: cujus caput est *urbs Borchvvormia*, *Baronatus* insuper multos numerat. Et LII. primarii nominis ditissimas *Abbatias*; Continentur autem hac ditione præter partem urbis Trajecti ad Mosam, XXIV. opida muris clausa: *Leodium* scil. metropolis. *Bullonium*, *Francimons*, *Lootzia*, *Borchvvormia*, *Tungri*, *Huyum*, *Hasseletum*, *Dinantum*, *Masacum*, *Stockkemium*. *Bilsa*, *Trudonopolis*, *Tuinum*, *Vijetum*, *Varenum*, *Beringa*, *Herca*, *Brea*, *Petra*, *Hamontum*, *Sineia*, *Fossa* & *Covinum*: *Pagos* adserunt esse supra mille ducentos, in quibus *Baroniæ* & *Toparchiæ* complures: sed præcipua tantum hujus ditionis opida & loca paucis delineabo. initio facto ab ipso omnium capite, & celeberrima urbe Leodio. *Leod. Episc.*

Leodium itaque urbs, quæ & Legia dicitur, (ab amne fortè Legia, qui ad Ansium pagum natus, tertiâ inde Leuca, eam illabitur ac Mosæ inibi se miscet) sita est prorsus mirifice inter colles & montes in amœnissima valle ad Mosam flumen, quod duplici cornu eam scindit, plusculas creans insulas elegantissimas & habitatas: sub gradu logitudinis XXVIII. Latitudinis *Luyck*

Leod. Episc. L. & 51. minut. Præter Mosam & Legiam, interluitur quoque aliis tribus rivis, Uta, Vesa & Ambluaria, qui orti in Ardenna silva Mosam hic influunt, & præstabiles præbent pisces, urbisque hujus adeo inserviunt commoditati, ut vix ullus sit sub ea vicus qui non suum fluentum habeat: Manant insuper tota urbe & aliæ quædam non limpidæ minus quam juges aquæ: unde pulchri porro & frigidi passim fontes tanta copia, ut ne domibus quidem desint, imo complures invenias tribus aquarum viventium fontibus instructas, rem non utilem minus quam præclaram. Civitas capax valde & ampla: sic ut arduos quosdam montes, plusculas valles, varios aquæ perennis, rivos & pulcherrimas aliquot vineas complectatur: Plurima continet ædificia miræ pulchritudinis, idque è vivo saxo: Præsertim vero Palatium Præsulis, eâ magnificentiâ splendoreque structum, ut, si operi summa manus accederet, meritò inter orbis prima numerandum sit: Civium item domus pulchræ & commodæ sunt. Sed quod cultum Divinum attinet non est ulla per Galliam universam, perque inferiorem simul & Superiorem Germaniam urbs, quæ si ædium quidem sacrarum,

crarum, cenobiorumque, & id genus locorum copiam, sive majestatem etiam & splendorem, sive opulentiam denique respicis, cum Leodio comparanda sit. Habet enim hæc nostra VIII. Luculentissima Canonicorum Collegia: & in iis amplissimum illud D. Lamberti, civium tutelaris; quod à D. Huberto, approbante Pont. Max. institutum fuit, & tam amplo dotatum censu, tantaque ac tali auctoritate instructum, ut secundum Episcopum in administrando Episcopatu plurimum posit: Non admittitur vero hic ullus Canonicus, nisi vel stirpe nobilis, vel Doctoris, ut minimum Licentiative titulo commendetur: admissi (nisi & sacris sint initiati) quandocunque placuerit ab instituto resilire, & uxoribus copulari possunt. Visuntur in veneranda istac æde complures reliquiæ sacræ, miro auri atque gemmarum ornatu collucentes. Inter alia vero equestris statua D. Georgii Justæ magnitudinis ex auro puro, quam Carolus audax, Dux Burgundiæ, in pœnitentiæ signum, ac ceu mulctam sibi ipsi impositam, quod expugnatam urbem crudeliter nimis atque immaniter habuisset, templo quondam donavit: Habet inde IV. Longe amplissimas Ab- *Leod. Episc.*

Leod. Episc. barias virorum: Fœminarum III. Item IV. ordines mendicantium: quorum sunt qui duplex habent cænobium, puta PP. D. Francisci, alterum Observantium, alterum vero Conventualium: Habet XXXII. Parochias: inter quas potissimum eminent B. Virginis D. Joannis Baptistæ & S. Servatii: Habet denique alia multa Templa & Monasteria, Xenodochiaque optime instituta, ac laute satis dotata, sic ut intus forisque in suburbia centum & amplius numerentur Templorum moles. Unde suo jam tum (quod eo magis considerandum est) ævo dixit alibi, nec immerito Petrarcha: vidi Leodium, insignem clero locũ: utiturque hæc civitas in gravioribus ac majoris momenti rebus pervetusto sigillo, cum tali elogio: *Legia Romanæ Ecclesiæ unica Filia*: magnum dignitatis argumentum. Habet item Leodium XXXII. artificum Collegia quorum ingens in universa rep. est auctoritas, ita ut nullum promulgari possit edictum, nullum pupublicè capi consilium, nisi accedat eorum consensus: ac præcipuum quidem est illud vascularioruum, antiquissimum vero ferrariorum: urbs autem admodum est freques: cives ejus ingeniosi, sagaces, & ad quicquid audendum prompti, verum

verum pessima quadam consuetudine ad ignaviam ac mutua inter se dissidia, quam ad laborem & amicitiam, proniores. Sermo eorum communiter Gallicus, sed corruptus & admodum absurdus, quamvis eum indies poliant ac emendent, ita ut nobiles, & qui in ordine aliquo sunt, pure satis & expedite loquantur. *Leod. Episc.*

Est Leodium quidem urbs imperialis, sed in quam tamen nihil juris habeat imperator, nisi quod bellum cum Turcis gesturo, suppeditare debeat aliquot milites, seu pecuniam potius in eorum stipendia erogandam. At in Civili simul & Ecclesiastica re supremo Episcopi sui imperio subest, iis interim privilegiis atque immunitatibus gaudens, ut ceu libera quædam respub. à Consulibus suis, Senatoribus, aliisque magistratibus oppidanis populariter gubernetur. Et in Ecclesiasticis quidem primò Coloniam, inde Romam: in Civilibus verò modò certam pecuniæ summam lis excedat, Spiram & imperialem inibi Cameram provocat: Olim vero & literæ, omnesque honestatis disciplinæ adeo quoque hic viguerunt, ut domicilium hic uno eodemque tempore haberent, ac Musarum sacris operarentur IX.

Leod. Episc. Filii Regum. XXIV Ducum; XXIX Comitum: Dynastarum vero & Procerum longe plures, qui tantorum Principum filii, si non omnes, quod multi tamen adfirmant, saltem bona ex parte Canonici erant (vide quæso in quanto tunc pretio res Ecclesiasticæ) augustissimi ejus Collegii, Divo Lamberto Sacri.

Huc usque de Leodio sede Episcopali Provinciæ: Sequitur *Bullonium Ducatus* titulo insigne, & in adsitos aliquot pagos imperium possidens: oppidum hoc olim fossis valloque clausum fuit, hodie Arcem habet munitissimam, edito monti impositam, XVI circiter milliaribus à Leodio dissitam, in territorio Lutzenburgico: ab hoc Gothofredus Bullonius nomen habet, qui, suscepta in terram sanctam expeditione, ditionem illa Oberto Leodiensi Episcopo vendidit: videturque ad præsens hic Ducatus in ditione Ecclesiæ Leodiensis: at obtendit hic rationes quasdam, & jura Princeps Sedanensis, tanquam hæres clarissimæ Domus Marchiæ, sic ut Ducem Bullonii se inscribat: ipsa Ditio tamen vi Pacis anno 1559. inter Christianissimum, & Catholicum Reges initæ, restituta est Leodiensium Præsuli: verum id citrà jurium Domini junioris

Bouil-lon.

ris Sedanensis, patri anno 1556. surrogati, præjudicium. *Leod. Episc.*

Francimontium quoque alias muris clausum nec incelebre opidum fuit: hodie vero murorum expers, Pagi duntaxat, etsi ampli satis ac vasti, vocabulum sustinet: Arcem vero satis munitam habet, à magno illo Erhardo Cardinale nuper instauratam: Dissidet à Metropoli sua IV leucis, & *Marchionatus* titulum sibi vendicat, jurisdictionem in pagos aliquot circumjectos obtinens: juxta opidum *Pagus* est cui nomen *Thou* variis optimi plumbi venis affluens: Montes pago vicini, Lautumiis abundant, nigri illius ac pulcherrimi marmoris Namurcensi congeneris. *Franchimont.*

Lossa: *Lootz* opidulum tolerabile est *Comitatus* amplissimi *caput*, & insigni in pagos agrosque jurisdictione conspicuum: Mortuo olim sine hærede Ludovico Comite, feudi jure, Principum Leodicensium esse cæpit. At à Carolo magno originem habet, qui Ogerio Dano, Franciæ Pari, ob virtutem dono dederat: Distat autem Leodio quarto, sesqui milliari Trudonopoli. *Lootz.*

Borcvvormia vulgo Waernia adsidet rivo *leckera* qui non longe à loco natus eam interluit, inde vero per Tungros *Borchvvorm*

Tra-

Tungri Trajectum defluens in Mosam se exonerat: Distat Leodio IV. milliaribus, estque tectis ac civibus satis frequens, Et *Comitatus Hasbaniæ caput.*

Tongeren. OPidum *Tungri* positum ad dictum Jecoram, Leodio, Trajectoque pari trium leucarum intervallo abjunctum: hodie humile & ignobile Hasbaniæ opidum, alioqui antiquissimum, & vetus Tungrorum sedes, cujus nominis & alibi his in locis exstant vestigia: ex hac urbe Regia Pipini ac Caroli magni majores orti: in hac, Hunnorum per Europam inundatione, Divorum templa supra centum, structuræ admirandæ, funditus eversa: nec de veteri suo splendore aliud hodie reliquum habet, quam vestigia quædam & rudera, intus forisque visenda: inter alia vero admiranda, illam viam, quæ à Tungris recto itinere, per LXXX. circiter Leucas (id est Italica milliaria pœne CC.) Luteriam usque porrigitur. Quam viam ingentes quædam toto passim itinere viatoribus occurrentes relliquiæ, totam olim Lapidibus stratam fuisse, palam ostendunt: amplius extant passim vestigia continuati olim & cohærentis muri, qui & viam utrinque muniverit, & quo marginata ipsa, pulvilli seu aggeris

geris speciem obtinuerit: Quod tam arduum opus Posteritas admirata, tridui atque trinoctii spatio, à malis geniis excitatum confixit: Gallice audit la Chaussée, ac Romanum omnino videtur ac priscum opus, quod moliti sint ipsi ut populos illos haberent occupatos, ne videlicet nihil agendo, male tandem agere discerent. *Tungri*

Visitur & *Tungris* extremæ antiquitatis *Templum* perexiguum illud & *Herculi* olim, ut ex Dei ejus effigie portæ impositâ liquet, à gentilibus dedicatum. Item *Templum* pulcherrimum nec novitii operis *D. Virgini sacrum*, in quo plurimæ ostenduntur venerabilis Virginis matris ac Discipulorum servatoris nostri reliquiæ auro & Gemmis inclusæ. Celebratur quoque in hoc oppido ab aliquot retrò annis perinsignis quidam singulis septimanis equorum mercatus, quod jumenti genus è Germaniâ Belgicaque abunde huc solebant conducere: sedes olim Episcopalis hic fuit, ab S. Servatio anno 444. Trajectum translata. Cessit deinde Dominium ejusdem S. Huberto primo Leodiensi Episcopo Caroli Martelli donatione anno 713.

Sequitur *Huyum*, ab Hoyo fl. qui opidum *Huy.*

Leod. Episc. dum hoc interluit ac in duas fere æquales partes scindit, atque illic rapidissimus Mosam influit, sic vocatum. Antiquis temporibus famosum, amplum, & potens fuit, dicebaturque ex quorundam sententia, Benefactum, hodie ob crebras à Barbaris eversiones splendorem & nomen amisit: opidumque primarium Condrusiorum (vulgo Condrons audit) quæ ad Mosam Regio est versus Luceburgos. Pontem habet pulcherrimum & admirandum, quo urbs Mosâ secta, conjungitur: Arcem insuper munitissimam & structuræ artificio inprimis elegantem, Cardinalis Episcopi Groesbequii opus: Distat Leodio quinto milliari. Ager opido circumjectus dives est, optimi ferri venis; ideoque complures hic officinæ ferrariæ: Pecoris item sat magna vis: Porro ad dextram Mosæ ripam (ubi melior urbis pars) forum est, & in ejus medio fons: Templa habet multa, & ipsum Primarium D. Genetrici sacrum, altum & amplum: inter hoc opidum & Leodium multi sunt ad utramque Mosæ ripam pagi: & quidem sinistram secundo flu-*Gemeppe.* mine 1. mill. ab urbe *Gemeppa*, longissima series ædificiorum non contemnendorum, ripam exornat: Mosæ ubique facies

cies amœna, rupes accliviores, vineis ut plurimum à summo ad ipsum usque fluminis alveum consitæ, vel silvis horridæ, si quæ ad Solem orientem aut meridianum non spectant. *Leodium* primo aspectu ostentat in sinistra ripa, (nam dextra vineis plena est) magna & populosa suburbia ad collium radices, in quorum jugis multa sunt & pulcherrima Monasteria: ubique fere horti ac viridaria amœna, quæ vel in planitie juxta aquas, vel in ipsis collium, qui hic impendent jugis suosquoq;habent fontes,& pulcherrimo fruuntur tantæ urbis prospectu: hinc oriente die tot clarorum ædificiorũ culmina assurgere, eadem decedente paulatim capita submittere videas. *Leod. Episc.* *Luyck.*

Sed pergamus ad Reliquâ opida: *Hasseletum* adsidet flumini Demeræ, Lossensis comitatus opidum, Trajecto IV. Leodio VI. Leucis abjungitur; ædificiis simul & civibus satis frequens. *Hasselt*

In finibus *Hasseleti* ad idem flumen *Curinga* est, amplus atque amœnus admodum Pagus, spectabilis luculento illo Palatio, quod ædificari hic jussit, & pulcherrimis hortis instruxit idem ille quem sæpe dixi Cardinalis Marcanus: Atque hoc loco, ceu amœnissimo quodam secessu, utuntur creberrime Reveren- *Curinga.*

dinant rendissimi isti Præsules & cum Aula in eo subsistunt.

PORRO *Dinantium* dictum putant à Diana, quæ & templum hic habuit & sacerdotes: Assidet dextræ Mosæ ripæ, & Boviniaco quod ad alteram ripam est, leucæ tantum quadrante, Leodio plus XII. Leucis abjungitur. Fuit vero & istud opidum magni nominis, ac mercimoniis olim floruit, sed tum bella tum alii rerum humanarum casus sæpius destruxerunt: positum est in magnâ atque augusta valle inter altissimos montes, à Carolo Burgundo fere solo æquatum fuit, instauratum postea 2. Card. Marcano, qui arcem adjecit in eminentissimo rupis vertice, & illam anno 1554. Henrici II. Gall. Regis miles pœne attrivit: atqui & opidum postea instauratum & Arx, quia scilicet Ager opido circumjectus probus, & compluribus nigri marmoris, ferri, æris, ac aliorum etiam lapidum operariorum venis longe uberrimus est, unde & divites hic multi cives, quoque passim in ipsa usque Britannia negociantur.

Maseick. *Masacum* sive Dryopolis Stockhemio duabus, Leodio VII. Leucis abjungitur opidum non incelebre ad lævam *Thorn. Ab.* Mosæ ripam, Primo huic milliari. *Thora* est

est amœnissimus locus, & magna emi- *Thorn.*
nentique & pervetusti instituti *Abbatia* *Abb.*
memorandus. Non admittuntur enim in Nobilissimum istud Canonicarum Collegium nisi Comitissæ ut vocant, & Baronissæ, vel ut minimum equitum nobili stirpe prognatorum filiæ, quibus licet, ubi visum est, nubere: sed non gaudet hac facultate Antistita, quæ supremam in agros & pagos aliquot circumjectos, non in ecclesiasticis tantum, sed & civilibus causis jurisdictionem exercet, lautissimo censu instructa. Agit in clientelâ, sacri Romani imperii, eâ & auctoritate & præeminentiâ, ut gaudeat monetæ ex auro argentoque signandæ facultate: ita quidem ut splendide prorsus & magnifice vivat, Sacellanos atque Canonicos, item alios minorum gentium administros ad cultum Divinum alat. Condidit hanc nobilem Abbatiam Anfridus Comes Hugiensis, anno circiter. 972.

Stockkemium bonum satis opidulum *Stock-*
ad Mosæ ripam Trajecto tribus, Leodio *kem.*
VII. Leucis abjunctum, cui adhæret Arx munitissima ab eodem Cadinali Marcano restituta.

B*ilsa* Modicum item est opidū altero *Bilsen.*
à Trajecto, quarto à Leodio milliari situm,

Bilsa. situm, juxta illud ad Teli jactum ad Demeram flumen, quod hic fere oritur, pagus est sedi Leodiensi subditus, & amplissima *Abbatia* (*Munster Bilsen* vulgo appellant) conspicuus: Eam itidem colunt Canonicæ nobili stirpe prognatæ, quæ & ipsæ cum visum est, nubunt, quarumque Antistita amplissima jurisdictione & luculentissimis annuis censibus gaudet. ipse locus & amplus est & magnificus, templo ac Monasterio ad miraculum pulchro, aliusque horsum, spectantibus ædificiis exornatus: Cænobium dedicatum est S. Amori.

S.Truyen. *Trudonopolis* vulgo S. Truyen, sedes olim, ut volunt Centronum, Tungris tertio, Leodio verò sexto milliari dissidet: opidum bonum ac pulchrum cujus incolæ lingua utuntur Brabantinâ quæ & quatuor ultra versus Leodium leucis in frequenti est usu; quare etsi pareant Sedi Leodicensi, Brabanti tamen haberi atque agnosci volunt: est hic nobile illud *Cænobium* D. Trudonis opido à se faciens nomen, adeo potens & locuples, ut ipsum opidum Abbas è semisse possideat, cumque legendi sunt magistratus, parem cum ipso Episcopo numerum eligat, juxta est celeberrimum illud Bernsteinium *Cænobium* illustris-

Illustrissimum ordinis Equitum Teutonicorum. *Tuinũ*

TVinum non incelebre in Hannonia opidum, quod tamen subest Leodiensi Episcopo, ut & *Covinum* opidulum distans Leodio XVIII. Tuinum XIX milliaribus, Montibus vero V. Non procul Tuino & Covino inter Sabim & Mosam flumina, ditione Leodiensi, duo extant & pulchra & opulenta Cænobia, quorum alteri nomen est *Alne*: alteri *Lobbe* Lobiense, quod sic dictum volunt à propugnaculo quodam Julii Cæsaris & Castris Labienis, à Labieno videlicet Cæsaris Legato militum Duce fortissimo. *Tuin.*

Canacum sive Chinejum antiquissimum Condrusii opidum, Canonicorum Collegio nobile. Distat Leodio VIII. milliaribus. Reliqua sunt *Fossea*, *florenna*, *Fontana*: vulgo Fonteine l'Evesque: quorum Fossea Canonicorum Collegio insignis: Deinde *Visetum*, *Varemium*, *Beringa*, loca satis celebria & peropportune sita; Denique *Herca*, *Brea*, *Pera*, *Hamontum*, loca haut magni nominis, & in quibus vix quidquam notabile. *Chiney.*

Ceria pulcherrimum propugnaculum, ubi volunt habitasse Cæresos populos Cæsari celebratos, Leodico trium *Cerey.*

Leuca-

Iupilla Leucarum intervallo abjungitur. Dirutus quoque fuit hic locus ac diu ita mansit, sed instauravit tandem magnanimus ille Cardinalis Erardus Marcanus sæpius nominatus.

Ebura. Superest porro hodieque primo ab urbe milliari pagus *Ebura*, quo loco asserunt olim fuisse maximam & primariam civitatem antiquissimorum Eburonum, qui & nomen ab ea acceperunt, juxta pagum complures inveniuntur venæ præstantissimi sulphuris.

Herstella. PAri fere, unius scilicet milliaris, intercapedine distant ab urbe *Herstella*, locus unde inditum nomen Pipino secundo: item *Iupilla* locus itidem memorabilis: in *confiniis* vero istorum locorum, & secundum utramque Mosæ ripam, Trajectum versus, complura olim extabant *Palatia*, & amplissima splendidissimaque *Pretoria* Principum *Pipinorum*, justis fere suburbii paria, ad quæ sæpius ipsi divertebantur, animumque honesta & utili voluptate recreabant: nam, si verum amamus, nulla usquam ne fingi quidem aut cogitari potest Provincia, quæ, seu aëra forte adspicias & mirandam Cœli temperiem, sive flumina, Silvas, montes, valles, vineas, fruticeta, & quicquid præterea tale est, adque

adque Venationis, Piſcationis & aucupii *In pillâ* uſum requiritur, contempleris, vel amœnior ſit, quam hæc noſtra, vel felicior: Quare & Carolum magnum plurimum eam frequentaſſe, & Paſchalia feſta crebro inibi tranſegiſſe memoriæ traditur.

Eſt Præterea primo ab urbe milliari pulcherrimus & amœniſſimus Mons, ſed abruptus idem & propemodum inacceſſus, ut qui unicum habeat tantum ab ortu adſcenſum, ideoque vulgariter audiat *Chevre-mont*, quaſi dicas Mons Caprarum, is finitima quoque longe lateque deregit, & flumen in Arduenna natum ac radices ejus præterfluens è ſublimi deſpicit, in vertice hujus olim ædificata fuerat prænobilis quædam & ampla Arx, cujus adhuc videntur reliquiæ, eam occupaſſe legitur crudelis quidam & inhumanus Tyrannus, qui fretus aſperitate loci, finitima omnia miſere devaſtabat, ſed occaſione & ſtratagemate quodam à Monulpho Præſule cum omnibus Prædonibus cæſus fuit: qui tum deteſtabilem illum locum unâ opera funditus demoliri juſſit, atque ex illo tempore, anno nimirum 580. ut volunt, ne quid iterum ſimile patiantur, jurare cogunt

Na-
mur.

Episcopos suos cives Læodienses, nunquam se permissuros, ut reparetur illa rupes.

Inter Deodiensem Diœcesin Brabantiam & Hannoniam situs est Comitatus Namurcensis in exiguo & montoso, sed peramæno, salubri & fertili territorio: Primaria ejus civitas est

NAmurcum, situm inter duos montes in læva Mosæ ripa, qua Sambram amnem recipit, urbs antiqua, dives, & splendida publicis privatisque ædificiis: ac arce instructissimâ optime munita: *Cerevisia* ibi coquitur optima nulli vino secunda: reliquæ urbes sunt, *Bovina* munitissimum ad Mosam: *Carlomontium*, & *Valencourtium*: pagos sub se habet CLXXXII. Audennas inter hos III ab urbe Leuca ad Mosam vetustissimo gaudet Canonicarum Virginum Nobilium monasterio, & alterum simile exstat ad Sabim amnem juxta pagum *Monstier* II ab urbe Leuca, piæ hæ virgines & in pauperes liberales sunt, multaque laudanda pietatis officia præstant: multa insuper sunt in hoc Comitatu *Templa* & *Cœnobia* Splendida, Comitum olim sumtibus extructa, & ample dotata.

Flumina habet piscosa, inter quæ Mosa &

sa & Sambra primas obtinent, *Fontes* vivos & largos, *Silvas* non ad delectationem tantum, sed & ad venationem feris refertissimas. *Brabantia*

Politicus Regionis *status*, tribus constat membris sive Ordinibus, *Ecclesiasticorum* scil. ordine: *Nobilium* & 4. *Civitatum*; in ordine *Ecclesiastico* sunt *Abbates* de Floreu, Grampre, Anden, Bonef, Wassore, Hestiers: *Nobilitatis* Ordinem representant, *Vice Comes* Davæ &c.

Civitas ipsa sedem habet *Consilii Regii* à quo appellatur ad Parlamentum Mechliniense; Episcopi quoque ibidem sedes est, cujus templum Cathedrale satis egregium est, & D. Albino sacrum.

Mercatores & *opifices* hic pauci sunt: *Nobilium* vero magna turba, qui fere ex illustribus familiis naturalem originem ducunt.

BRABANTIA ab ortu habet Leodienses, à meridie Namurcenses & Hannoniam, ab occasu Flandriam & *Scaldim* fl. à Septentrione Hollandos & Gelros, à quibus fere *Mosa* separatur: complectiturque maximam partem regionis Advaticorum Ambivaritorum & Tungrorum: mediam Dilia, Demera, Sinna & Nitha *præcipue* perluunt: Horum *Fines ejus.* *Fluvii Dyle fl.*

Fluvii *Dilia* Princeps fl. Brabantiæ, oritur in *Nivella* ditione, unde versus orientem decurrens, mox *Genapium* perluit, tum paulatim versus septentrionem descendens, Waveram utramque & *Florivallis* Abbatiã alluit, Prioratumque Heverleæ: jamque rivis aliquot auctior, *Lovanium* secat, & inferius 3. mill. *Demeram* excipit, cum quo ad occasum se flectens, pluribus velut ramis, *Mechliniam* per-

Rupel. r. fluit: infra quam receptis *Sinna* & *Netha* fluviis Rumpetum nobilem pagum præterluit, & nescio quo fato vel casu nomen suum Rupelæ cognomento permutat, nisi sit ob loci ejus antiquitatem & nobilitatem; nam hoc nomine 2. circiter leucas progressus, fossaque nova Bruxellensi & *Eicka* amniculis ditatus, è regione *Rupelmundæ* Arcis, cui & nomen suum impertit, in Scaldim abit.

Demer r. *Demera* fl. fontem habet in Leodiensi terra prope Tungros, unde *Bilsam, Hasselam* & *Herkam*, præterfluens, in Brabantiam descendit, ac Getam fluviolum accipit, irrigatque *Distemium*, *Sichemium*, & *Arescbotum*; atque inde infra Lovanium Diliæ aquas suas confert.

Senna. r. Sinna fl. nascitur juxta *Sogniacum*, nobile Hannoniæ opidum, unde *Hallas*, reli-

religione celeberrimas, præterfluens *Bruxellas* defertur, quam urbem varie pervagatus, *Vilvordiam* properat, & mox ad Caurum deflectens, Mechliniam ad dextram relinquit, & infra eam in Diliam effunditur. *Fluvii*

Nithæ fluvii fons geminus: major supra Ghetam occurrit & *VVesterloam Merodamque* irrigat: minor supra *Herentalium* spectatur, alluitque toparchiam *Grobbendoncanam*, simulque conveniunt & commiscentur in urbe *Lyra*: atque inde uno alveo fluens *Duffliam* ac *VValhemium* humectat, & infra Sinnæ ostium Diliæ quoque commiscetur: Atque hi amnes potiorem Brabantiæ partem irrigantes, una cum aliis aliquot rivis per Diliam fl. prope Antverpiam in Scaldim excurrunt, & præter piscium copiam, quam suppeditant, præterque amœnitatem & securitatem quam tractui huic conciliant, inestimabilem quoque mercibus ultro citroque pervehendis, commoditatem & utilitatem afferunt. *Nether*

Ceterum *regio est* plana fere & fertilis, frugum imprimis, quamvis Kempinia arenosa & sterilior sit non tamen infructuosa: clemens ubique & salubre cœlum habet, nemoribus quoque *Ager.*

Bra-bantia & silvis sufficienter & amœne instructa; inter quas nobiliores Sogniacensis, Merdalia, Saventerloa & Grotenhoutia:

Vrbes & opida &c. Inprimis vere *illustris* est celeberrimis & pulcherrimis *urbibus*, opidis, Arcibus, Pagis, aliisque magni nominis Dynastiis, crebrisque Cænobiis ac Abbatiis opulentis: & quidem urbes & opida muris cincta numerat 26. quarum 4. *Capitales*, *Lovanium*, *Bruxella*, *Antverpia*, *Silva Ducis*: deinde 3. *minores Capitales*, *Thena*, *Levvia*, & *Nivella*, cetera sunt *Trajectum* ad Mosam, *Breda*, *Bergezomium*, *Areschota*, *Mega*, *Diestemium*, eminentis dignitatis, item: *Stenoberga*, *Lyra*, *Vilvordia*, *Gemblacum*, *Iudonia*, *Hannutum*, *Landa*, *Hala*, *Sichemium*, *Herentalium*, *Eindhovia*, *Helmunda*, & *Gravia*.

Muni-cipia libera. Continet præterea, *municipia libera* 18. quibus aliorum opidorum instar, nundinarum & mercatus liberi jus: hæc sunt *Ostervvicum*, *Orschotum*, *Turnholtium*, *Hooghstratum*, nunc Comitatus, *Dufflia*, *VValhemium*, *Mercta*, *Ascha*, *Furnia*, *Dusburgum*, *Ischa*, *Hulpia*, *VVavria*, *Brenna* allodialis, *Genapum*, *Gela*, *Arendoncum*, *Dormalia*, &c.

Pagi Turriti, quod in Campinia rariores, numerum 700. non excedunt, sed

ſed plurimi inter eos inſignes, & variis dignitatum titulis præcellentes: uti *Fanum D. Odenroya*: *Boxtelia*, *Roſendalia*, *Hucquela*, *Lilloa*, jam munitiſſima, *Grimberga*, *Gaeſbeca*, *Reveſium*, *Levendalia*, *VVeſemalia*, *Cranendoncum*, *Cuiquia*, *Bouterſemium*, *Iaucaa*, *Sombravium*, *Gozeliſia*, *Hilverembeca*, *VValvvicum*, *Putta*, *Molla*: & alii: atque ſic complectitur hæc Provincia illuſtres multas & eximias dignitates, inter quas & *Dynaſtia Raveſteinenſis*: *Ducatus Lymburgi*, cum ſuis opidis, juribus ac præeminentiis, uti quæ jurisdictioni Cancellariæ Brabantiæ, velut membra quædam ejus, ſubjecta. *Brabantiæ Pagi.*

Status Brabantiæ Politicus ſub Rege Hiſpaniæ tanquam Duce Burgundiæ eſt: *conſtatque tribus membris.* ſcil. *Prælatis*: *Nobilibus* & *Civitatibus*. *Primum repræſentant Abbates* Effligemenſis: Grimbergenſis: Tongerlous: Grunendalius: S. Gertrudis Lovanii: S. Bernardi, Vilerii: Diligemenſis, Parkenſis & Vlierbekenſis, Gemblacenſis: & Prior Magni Ord. S. Auguſtini in Lewa urbe. *Regimen habent Prælati.*

Nobilium ordinem repræſentant Abbas *Gemblacenſis*, uti & *Comes*: *Dux Arſchotanus*, *Marchio Bergozomatis*: & *Barones* Dieſtenſis, Bredanus, Boxtellenſis,

Lova-nium. Gaesbecensis, de Wesemael, Petersem, Perweys, Comes Hooghstratensis: *Domini* Aschensis, Merchtensis, Veurnensis, de Geel, Lummen, Turnhour, Osterwyck, S. Odenroy: Walm, Duffel. &c.

Civitates 4. *Tertium membrum faciunt* 4. Civitates Primariæ. *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buscum Ducis.*

Loven. *Lovanium* Metropolis Brabantiæ, est urbs antiqua oportunè in medio Brabantiæ sita: *Cœlo* gaudens benigno, *agroque* amœno ac fertili, vini quoque sed exilis, fœcundo: ampla est, uti cujus murorum *ambitus* 6. Italica mill. complectitur, sed magna ejus, pars vacua & pascuis relicta, *fossas* habet latas & profundas, sæpe per vivos silices & scruposam terram discisas. *Muri* sunt opere Lateritio pulchri, & sectis deinde lapidibus albis interstincti, validisque fundamentis ex ima fossa educti: hos Turres 53. eximii operis distinguunt, atque infra eas fornices ac cryptæ in militares usus adconditæ: *Propugnacula* insuper exstant 13. & moles aggestâ terrâ consolidatæ; Pontes sublicii 16. ad Portarum munitionem nuperrime accessere: *Portæ* autem urbis 11. sunt ꝛsecto & candenti lapide egregie structæ: inter *Fora* Venalia continet 9. Vias

Vias sive *plateas* urbem mediam secantes 12. Laterales, 140. *Fontes* publicos, quatuor *Fontes* Lapideos, Diliæ perfluenti, instructos 16. *Molas* fluviatiles 14. & Cataractam pulchri operis. *Lovanium.*

Curia vero inter Politica ædificia eminet è secto lapide magnifice fabricata, & emblematibus ornata: *Arx* sive Burgus, Comitum olim sedes, in collibus vitiferis amœnissime sita: *Academia* urbis anima, ex Coloniensi nata, matre sua magnificentior est, eâque secundum Parisiensem, nec numerosior alia, nec ornatior: accedunt Collegia magnifica. *Palatia*, Crojorum, Nassoviorum: Schoonvorstiorum, & Bergensium Principum, item ædes Lipsii, eminent.

Inter sacra ædificia *Basilica D. Petri* excellit: *Secunda* Parochialis D. Michaëli inscribitur: *Tertia* D. Jacobo: *Quarta* S. Gertrudi: *Quinta* D. Quintino Lipsii judicio pulcherrima, & quidem primum, tertium & quartum, Templa, Canonicorum Collegiis nobilia sunt: *Cœnobia Virginum* sunt 9. *inter PP.* eminet *Dominicanorum*, inde Franciscanorum, in quo Lipsii Icon & Epitaphium, & Carthusianorum: PP. Soc.

Herverle. Jesu Collegium, Torrentii Episcopi Antverpiensis liberalitate constructum fuit, bono reipublicæ literariæ.

Spectantur & in suburbanis agris magnifica aliquot Cœnobia, uti *Bancum* Virginum Ord. D. Augustini; *Parcum* Abbatia PP. Ord. Præmonstratensis; olim Vivarium ferarum, oblectationi Principum inserviens, juxta quod Silva *Merdalia*, saltus, magnus & pulcherrimus, nec amœnitate minus quam ferarum frequentia & insigni (quod venationem quidem concernit) immunitate celebris; omnia verò superat *Heverlea PP. Prioratus*, & *Prætorium Ducis Arschotani* ei vicinum: *Cenobii & Templi* multiplex ædificium, in hoc Principum Crojorum miranda monumenta, & Genealogia Ducum Arschotanorum ab Adamo nominatim usque ad hoc tempus relata: *Arx Principis* opus superbum & magnificum si perficeretur: certe omnia hic egregie & sumtuose ornata & amœnitati consecrata sunt: Horti, Fontes, piscinæ, prata, agri, silvæ, Pomaria, Vivaria, Columbaria, Areæ, Equile, ambulacra, Xysti, labyrinthi, rivi, Monticuli, sive rupes ex conchis marinis artificiose conflata, ubi vertebrâ motâ molæ molunt, aviculæ cantant, aqua ad-

Parc. *Merdael.* *Herverle.*

stantes

ſtantes irrigantur, aliaque, cum oblectatione, miranda & pulcherrime ornata conſpiciuntur. *Thena*

Agnoſcunt Lovanium ut *Caput*: *Thena*, *Levvia*, *Gemblacum*, *Dieſtemium*, *Hala*, *Sichemium*, *Iudonia*, *Hannutum*, *Lauda*: & alia opidula quædam & pagi plures.

INter tres minores Brabantiæ urbes Capitales, Prima eſt Tillæ Mons ſive Thenæ, ſita ad Geram fluviolum, 3 Lovanio Leucis, *ampla* ſatis, ut quæ horario fere itinere in circuitu patet, ſed magna ex parte deſerta & cultoribus vacua, quatenus tamen habitatur non omninò eſt aſpernabilis: inſigne & memorabile habet *Collegium Canonicorum* ædes D. Germani: *Muri* variis turribus ſunt conſpicui: *Fluvius* 12. *Pontibus* ſtratus: *Fontibus* publicis 3 eſt inſignis, *Portis* interioribus patet 6, exterioribus 4, *Foris* 7. magnifica eſt, inter quæ *Frumentarium* omnium, quotquot uſquam occurrunt pulcherrimum: *Ager* ejus omni frugum genere, tum & fructibus admodum felix. *Caſei* quoque ejus in pretio ſunt. Altius ad Getam fl. proxime occurrit *Huygarden* Leodienſis juris pagus, ubi cerevisia fit, omnium optima. Hinc altius Sequitur *Iudonia* opidulum *Tiene.* *Huygarden* *Geldenake.*

Le-vvia dulum cum Arce vetusta, in qua, ob egregiam cœli temperiem olim Duces Brabantiæ liberos educandos curavere.

Leu-vve. Altera minorum Capitalium urbs est Lewia, prope fines Leodienses, supra Thenas ad Getam fl. sita; opidum validum, & prope munitum, in primis aquis, quibus circumjacentes agros immergere potest: Nobile est magno illo Ord. Augustini Prioratu, cujus Prior est unus ex 12. Brabantiæ Antistitibus: habet & Collegium Canonicorum in æde D. Leonardi pulcherrima: item *Fora* 3. *Pontes* Lapideos 12. Privilegiisque gaudet singularibus: extra Portam amplissimus & pulcherrimus *Lacus* est, juxta quem asserunt olim stetisse validam Arcem, limitaneum in Eburones propugnaculum, cujus & nunc deserta quædam supersunt vestigia: Coquitur in hoc opido, (& quidem ea copia, ut in alias passim oras distribuatur) præstantissima cerevisia, bonitate vino non concedens.

Sub ditione quoque quartarii Lovaniensis ad Demeram occurrunt, *Ducatus* Arsch. *Arescotanus* & *Baronatus Distemii*, *illius* opidum *Arschotum* ad Demeram situm, mediocre, & Crojæ, gentis nobilissimæ, Diest. Dominis illustre: *hujus* opidum Diestemium

mium est Clenardi patria, ad Deme- *Diest.*
ram quoque situm, concinnum & territorio late diffuso insigne: ubi plurimi fiunt panni & alterius generis merces: gemina habet Collegia Canonicorum: sc. D. Sulpitii & S. Joannis: Dominus ejus Princeps Arausinus, qui & eo nomine est Burgravius Antverpiensis: Adjacet ei nobilissimus *Conventus Beckenvordius* ordinis equitum Teu- *Beckenvoord.*
tonicorum: & *Sacellum* D. Virg. *Asprieollis* imagine & miraculis clarum. Scherpenheuvel: prope ad Demeram inter Arescotum & Diestemium, *Sichemium* se offert, quod inter exigua sed vetera Brabantiæ opida habetur: ceterum *Ager* Distemio Vicinus amœnissimus plane & viribus passim, Vinum copiose satis ferentibus, plenus est.

[7]Cetera loca præcipua hujus quartarii sunt *Orpa* prætura: *Iaucaa* Baronatus. *Gestavierumpantium* Prætura, *Pervvisa*, Bar: *Incourt*, Prætura: *Mons S. VViberti*: Comitatus & Prætura: *Grez*, Prætura: *VVavera*, Municipium liberum: *Cumtigh*, Prætura: *Bierbecca* Baronatus: *VVesemael*, Baron: *Rotselaer*, Baron: *Dormalium* Municipium liberum &c.

Bruxella. SECUNDA Brabantiæ civitas Bruxella est, sedes *Principis*, cujus *hic Palatium*, *Arx Regia.* in editiore urbis parte structum, Regiæ magnificentiæ dignitatem satis ostentat, uti & *Sacellum* ei adjunctum: & *Circus* perpetuo muro clausus, & ad extrema usque mœnia protensus, omni delitiarum regiarum genere instructus: *Nemus* est & *Labyrinthus* à Burgundis Ducibus adornata, *Vivarium* item artificiosi operis & *Canalis*, è secto Lapide aquæ limpidissimæ: Damæ & aliæ hic feræ asservantur: *in Piscinis* Cygni & trutæ: in *Aviario* volatilia aluntur & lasciviunt: inde & *ambulationibus, pila Ludo, epulis*, omnique recreationi sua sunt loca.

Excellunt vero *Crypta* duæ; *inferior* una ubi *Pegasus* concentus Musici quasi cantor metitur numuros *Orpheus* psallens è fidibus delicatam elicit harmoniam: juncti sunt Globus cœlestis & Satyrus &c. Ab hac 7. gradibus *ascenditur* ad *Alteram*, quæ in 5. partes sive alveos distincta: *Organum hic* concentum edit suavissimum, juvante *Satyro* tibiis, *ibi Aves* modulantes, *opifices* operantes audis & vides. &c.

Ad descensum *Hortus florum* patet, Labyrinthi Speciem singularem osten-

tans,

tans, in cujus contemplatione hærentes, fistulæ subterraneæ plures aquis artificiose aspergunt. è Vivario exeunti *Fons* cum ingenti Labro ostenditur: cui adstant grandis formæ Leones 2. ore medio avem (perpetuo aquas evomentem) tenentes. Spectabis & alibi *Equile* Regium 127. equorum capax; usibus & exercitiis inter se distinctorum: supernè Conclave vides, variorum & antiquorum armorum thecam. Subtus in area, currus & alia. *Bruxella*

Ceterum *urbs* hæc *sita* est loco amœnissimo, agris cultis, pratis, nemoribusque cincto, intus partim in colles leniter assurgit, partim se in planitiem pandit: Sinna fl. mediam perlabitur, ex quo aquæductus insignis recto tramite in Rupelam usque deductus. *Circuitus* ejus Lovanio fere æqualis, sed hæc densius habitata: cingunt eam *Muri* gemino ambitu & aggere præalti, turribusque 74 firmi: item fossæ profundæ & amplæ: Forma ejus Cordis Humani figuram refert: continetque hæc *Septenaria*: nimirum 7. Paræciales ecclesias: 7. Portas: 7. Fontes publicos: 7. in forum deducentes plateas: 7. in foro ex ordine Domos amplissimas, quæ ab Senatu civibus elocantur: 7. Scabinos, qui ex *Situs urbis.*

7. stir-

Bruxella. 7. stirpibus Patriciis à Principe eligun-tur: & 7. obstetrices publicas: *Porta* ejus Dorico opere structæ, singulæ suas habent deambulationes distincta: *Lovaniensis* ducit ad Aucupium *Algidomontana* ad piscatum: *Obbruxellensis* ad Venatum, *Anderlechtensis* ad agros: *Flandrica* ad pascua, *Lakensis* ad Fontes & vineas, *Mechliniensis* ad Hortos: *Intus Domus urbanæ* ut plurimum elegantes amplitudineque & specie splendidæ sunt: commoditate fontium imprimis hortorum jucundæ & amœnæ; *Fontium* in privatis ædibus, 10. subinde diversis locis erumpentem aquam, observabis: hortorum simul amœnitatem & luxum videbis.

Porta.

Edes.

Templa.

Inter præcipui nominis *Templa Primarium* est *D. Gudula*, olim D. Michaëli sacrum: *deinde D. Ioannis de Palude* opere & vetustate spectabile, sunt autem in hac urbe sumtuosa passim & ornatissima Templa, Cænobia ac Nosocomia, aliaque id genus Pietati dicata loca.

Patres Soc. Jesu hic *Collegium* habent & Templum elegantissimum, præterque eorum & PP. Augustinianorum Collegium, *Scholas* numerant 45. *Cænobia* quoque PP. & Virginum alia sunt plura: *Hospitalia*, quoque varia: *in D.*

Ioannis, omnis generis ægri, cura & ære publico, per medicum & Chirurgum peculiares foventur curanturque, estque *aliud* ubi utriusque sexus homines fratres & sorores dicti infirmis subserviunt: insuper 4. excipiendis hospitibus & peregrinis destinata domicilia: ubi unicuique advenæ triduum hærere permittitur; scil. *Gisleni, Iacobi, Laurentii, Cornelii*, *Alia* insuper *expositititiis infantibus* nutriendis dedicata sunt: & *eleemosinaria domus* diversæ, quas S. Spiritus vocant: Huc referenda *insignis* publico ære structa *ædes*, coërcendis qui in phrenesin inciderunt, honesto loco natis. *Bruxella.*

Inter Politica urbis *ædificia* eminet *Curia* sive Palatium Senatorum, eximium opus, admirandumque ab aquâ, quæ ad fastigium dúci potest, Superbum Turri, ornatum Conclavibus, quæ picturis Rubenii, aliorumque Principum Pictorum admirandis nitent, & spectatorem morantur. *Curia.*

Eminent & aliorum Principum magnifica *Palatia*: nimirum *Areschotanum: Auraicum: Aumalianum, Clivense, Hoegh-stratanum, Barlamontanum, Arenbergicum, Mansfeldicum, Egmondanum, Soranum*, cum aliis aliquot circa planitiem arenaceam, item *Furstenbergicum* & *Spino-* *Palatia.*

Bruxella. *Spinolanum*: solentque Provinciæ Belgarum plures, Abbatiæ fere omnes, urbes pleræque, sua Bruxellis habere Palatia & Hospitia: è regione Curiæ situm est *Palatium à pistore* quidem, sed magnis sumtibus magnificè *structum*. *Mons* quoque *Pietatis* anno 1617. structus, spectabile ædificium est: His adde *Domus* 7. *tribuum Patriciarum*, & 7. illas ædes magnificas forum coronantes: item *Domum Frumentariam*: *Hallam*: *Macellum*, & *mensurationibus* subserviens ædificium, *Forum* piscium: & *Pontes* lapideos 12. Sinnæ instructos, & *Turrem S. Nicolai*, insigni horologio & præludio musicali instructam, & alia. Hæc intus.

Anderlee. Extra urbem in propinquo *Anderlea*, est *Hortus Ducis Aumaliæ*, floribus amœnus, aquis fœcundus, multisque ornamentis spectatu dignissimus: & ad viam Gandavensem Archiducis *Pharmacopola Domum* & *hortum struxit*, quæ non civis, sed Principis mansio est; ulterius paululum eadem via locus est *Bergen*: ubi picta memoria Caroli v. Imp. & Rustici, eum ad urbem cum Laterna ducentis.

Silva Soniensis. A b alia parte *Silva Soniensis* est: Leucæ tantum quadrante disjuncta *Venatione* simul & *Lignatione* regali insignis; tum

tum Abbatiis undique & Monasteriis cincta, & innumeris passim, iisque pulcherrimis fontibus, & magna fructiferarum arborum copia nobilis: continet & pagos aliquot & *Arcem trium fontium* in ambitu suo: siquidem saltus est ingens, plus 7. Leucas, id est 8000. jugera comprehendens: ejus cæduntur quotannis 100. jugera; ita ut 80. quoque anno tota recisa sit, & altissimis rursus crassisque arboribus restituta: unde reditus Principi annui non spernendi. Sylvam hanc amœnissimam æstare plurimi nobiles & cives, comitante familia, tres quatuorve continuas septimanas peregrinantium ritu perambulant, alia atque alia subinde invisentes Cœnobia, partim votis obstricti, partim animi gratia. *Bruxella.* *Sylva Soniensis.*

Inter Lovanium, Bruxellam & Vilvordiam, alia occurrit silva amœna cui nomen Zaventerloa à pago huic propinquo. *Zaventerloa Sylva.*

Ceterum *Regimen* urbis est penes *Magistratum*, qui in Curia urbis sedet, & *annuus est*, constans ex 7 Scabinis supradictis, quibus 2 Consules accedunt, alter è nobilibus, è plebe alter, cum Consiliariis 6, qui sunt viri spectabiles, ex artificum cætu delecti: Consules cum *Regimen.*

Sca-

Bruxella. Scabinis juri justitiæque præsunt, quibus præest Prætor urbanus nobilis: sunt & Quæstores 6. è patritiis 2. è plebe 4. publici census administratores, annui quoque.

Est & *Collegium Pannificii* 2. Decanis & Assessoribus 8. partim patriciis partim plebeis constans: de rebus artis suæ jus judicandi habens.

Præter hos instituti octo *Viri*, ad controversias, ex pugnis & vulneribus natas, sopiendas.

Subsunt vero Bruxellæ 2. tantum opida Nivella videlicet & Vilvordia, quæ tamen immediate Cancellariam appellant: Est enim Bruxellæ perpetua sedes Cancellariæ Brabanticæ, constans ex Cancellario & ordinariis ac extraord. Senatoribus pluribus: Advocato Fiscali, Procuratore generali. 2. Graphiariis: Audientiario: 4. Secretariis ordinariis: extraord. novem, aliisque officiis Palatinis: Hanc tota Brabantia appellat & Limburgensis Ducatus, excepto territorio Genapi, in criminalibus & feudalibus: Nam & hic iidem Senatores, cum Vicario Regis tribunal constituunt summum rerum clientelarum sive feudalium. *Cancellaria.*

Est & hic nomine Cameracensis Archi-

Archi-Episcopi forum Ecclesiasticum, ejus Brabantiæ partis quæ Diœcesi Cameracensi subdita; namque subest ex parte Diœcesi Leodiensi, unde & illi Episcopo suum in urbe Lovaniensi spirituale Tribunal, ne Brabantini contra Privilegia eorum extra Provinciam evocentur, Leodium & Cameracum. *Bruxella.*

Præterea Bruxellæ sedes est Aulæ Regalis & Magistratuum ac consiliariorum ejusdem; unde jure nominatur urbs Regia, eò magis quod & potens simul, & tectis frequens sit, & civibus opulentis habitata: Cives autem opulentiores 5. contuberniis nomen dant, quæ sunt *Arcus chalybei majoris & minoris: Sclopetariorum: gladiatorum & jaculatorum*; quodlibet 500. est Capitum. *Cives.*

Cetera plebs, in opificum classes 52. distincta est, eæque subdivisæ in novem tribus quas nationes dicunt: Primariæ sunt armifabri, & polymitarii; hi aulæa & picturas textiles divendunt, è serico, auro, argento, non industria minus & arte, quam impendio, admiranda.

Vilvordia Bruxellensis quartarii opidum Sinnæ quoque fl. adsidet, pari, 2. leucarum intervallo Bruxellis & *Vilvoord.*

Lova-

Nivella. Lovanio abjuncta, situ & arte munitum. Arcem habet antiquam, in qua solebant detineri præcipui nominis captivi, Principis nomine extra ordinem judicandi: Adservantur & in ea autographa privilegiorum Brabantiæ, cum annexis ei dominiis, à Principibus suis, & hisce rursus à Pontificibus Imperatoribus, aliisque supremis Dynastis, concessorum: item contractus & pacta inter Ducem Brabantiæ & quoscunque alios Principes inita: Quorum omnium custodiæ præfici solet à Rege Commissarius, qui audit Custos sive Thesaurarius chartarum.

Nivella, Sub quartario Bruxellensi est & *Nivella* urbs Tertia minorum Capitalium, & *Brabantia* rursus *Gallicanæ prima: sedes olim Principum*, unde & ibi sepulchrum Pipini I. Carolomanni filii: sita prope Diliæ fl. fontem 5. Bruxellis mill. munita satis & non una de causa plus quam mediocris urbs; Portis patet 6. dividiturque viis sive plateis publicis 50. & pluribus: habet plurima ædificia pulchra hortisque amœna; est & una ex 4. urbibus Sacri imperii Marchionatum constituentibus, gaudetque privilegiis luculentis: magna hic contexitur tenuissimi lintei, Cameracensibus melioris

liores, copia. *Templa* & alia Religioni dicata, loca habet plura, sed famam & dignitatem confert *D. Gertrudis* Basilica, ab D. Gertrude Pipini 1. filia, condita: Ædes sanè augusta ac variis, tam intus quam extus, ornamentis decora: in qua ipsa deinde instituit celeberrimum illum *Ordinem Canonicarum*, quem hodie ibi cum majestate conspicere datur: Constat hic numero 42. Canonicarum Virgin: libere satis viventium, quæ omnes magnatum filiæ legitimæ, & utroque parente, quadruplici stirpe, nobiles: vocantur *Damoiselles* & suas quæque seorsum ab aliis incolunt ædes juxta Templum: ipsæque preces suas horarias in choro decantant, ritusque sacros solenniter peragunt: mane quidem dum religioni operantur cultu ecclesiastico candido pellibusque preciosis suffulto; post meridiem vero seculari veste, nobilium puellarum more ornatæ: Si ad epulum aliquot magis solenne, vel ad privati alicujus convivium vocentur, licet impetrato consensu, accedere: Licet & oblata occasione & pro arbitrio nubere: alioquin perseverare in nobilissimo hoc sodalitio; cujus ordo eis subministrat census quibus commode sese convenienterque sustentent. *Nivella.*

Anti-

Nivella. *Antistita* Caput earum vulgo audit *Madame de Nivelle*: est enim Spiritualis & Temporalis urbis, ejusque territorii, non exigui, Domina, Eligitur hæc ab ipsis Virginibus è Collegio suo ad vitam, à pontifice tamen & principe confirmatur & laudatur: institutum quoque, in eadem hac æde, Collegium religiosissimum 30. Canonicorum, qui & ipsi laute honesteque habentur & à Pontifice, Dominaque Nivellensi, alternis vicibus eliguntur.

Ager hujus urbis amœnus & omnium rerum fertilis: nec procul occurrunt saxi fodinæ plures, pulchri ad architectonicam lapides.

Genape. UNâ grandi leuca tantum, ab urbe Nivella, Genapum occurrit, Veterem & pulchram satis Arcem ostentans, in qua tribunal sive Curia Lothariæ suprema est, vulgo *La Haute Cour d'Lotier*, à qua tamen appellatio est ad Cancellariam in Brabantia: prætèrquam in Capitalibus & Clientelaribus causis, salva Actoribus optione, prima instantiâ agendi coram curia clientelari Bruxellensi: Continet hæc Curia 4. tantum opida, 164. pagos 12. Baronatus, & 8. Abbatias sub ditione sua; reliquum Lotharingiæ finibus restat inclusum. In hoc

hoc opido & finitimis ei locis, ob miram Cœli temperiem, terræ amœnitatem & venationum delicias, olim Domicilium sibi eligit Ludovicus XI. dum Delfinus esset, & Caroli 7 Patris indignationem fugeret, qui hic 5 annos moratus fuit una cum uxore sua, quæ in hac Genapiensi arce plures ei natos peperit, situs ejus ad *Diliam* fl. amœnus. *Genapum.*

Gemblacum olim Comitatus, in Abbatiam abiit, cujus Abbas ecclesiasticus simul & Politicus opidi Dominus, inter antistites Brabantinos postremus rogat sententiam. Cœnobium ipsum est amplissimum, magnis iisque augustis valde operibus constructum, Bibliothecam habens celeberrimam, in qua plurimi libri veteres Manuscripti. *Gemblours.*

Rursus sub Quartario Bruxellensi ultra novum Aquæductum jacet Comitatus Grimbergensis, pagos complures & Paræcias magni momenti complectens: in quem succedit minor natu filius: divisus est in 2. partes, quarum alterius Dominus est Princeps Arausinus: alterius nobilis Gens *Glimesia*: Caput ejus est Pagus Grimberga: pulcherrimâ & egregii operis Abbatiâ insignis; Cetera loca præcipua sunt. *Gasbeca* *Grimberge.*

Ant-verpia amplissimum Dominium: *Asscha* Municipium liberum, *Wemmel*: Bar, *Merchten*. Mun. lib. *Campenhout* Prætura, *Veurna* Mun. lib. *Duysburg* Mun. lib. *Leefdaal* Bar. *Overyssche*: Mun. lib. *Hulpa* Mun. lib. *Brenna allod* Mun. lib. *Roo* Prætura: *Transignies* March. *Reves* Bar. *Tilly* Comitatus: *Sombref* Baron. & prope Bruxellam *Heukela*.

Antvepia *Tertia* Brabantiæ, *urbs Antverpia* est olim totius Europæ emporium celeberrimum, & nunc totius orbis civitas Splendidissima, sita in planitie egregia ad Scaldis fl. ripam dextram, forma semilunari ambitu suo continens 5. milliaria Iialica, non comprehensa *Arce*, quæ nulli totâ Europâ firmitudine ac venustate cædit. *Mœnia* quoque habet è vivo sectoque lapide solidè firmata: procurrentibus 8. validissimis propugnaculis, in mutuam tuitionem se prospectantibus, ita ut robur cum pulchritudine concurrat. Validum opus & latum quaternis tiliarum arborum ordinibus scitè & ad lineam consitum.

Portæ quoque magnificæ sunt, & ex vivo lapide structæ, eo opere Dorico, ut dubites elegantia an firmitas major sit; sunt autem 13. scilicet: Agrariæ 5 reliquæ ad flumen ducunt: His singulis respondent Actæ (*sive kayen*) tanquam, pro-

prominentes ex litore aggeres, Fora dixeris Litoralia & proturberantia in subsidium capita, cui simile reliqua non dabit Europa: nam & à flumine *Ostia* 8. & sinus 8. atque navium in ipsa urbe receptacula 8. & *Pontes* 74. conspiciuntur. Tutatur hac parte urbem *fluvius* latissimus & profundissimus, & *juxta ripam* ejus longo tractu, *mœnia turribus* 15. munita: *fossa* vero reliquæ urbis multum profundæ & 150. pedes latæ sunt, aquam, partim ex fl. partim ex fundo manantem, continentes copiosam. *Ant-verpia*

Intus magnifica est *ædificiis* & *plateis* & *Foris* 20. quorum maximum *Senatorum*: pulcherrimum *mercatorum*: *Piscatorium*, omnis generis pisces complent.

Plateæ in laxissimum non raro prospectum protenduntur: quibus adstructæ *ædes* elegantia & continua serie, ad ostentationem quasi æmulumque splendorem depugnantes: Nihil persimile huic tota Europa habet, sive viarum laxitatem & ad perpendiculum ductus, sive augustam ædium amplitudinem intuearis: Plateæ supra 200. Ædes numerant 13500. superestque ædificanda Area 3000. Ædium capax: ædibus accedit, hortorum cultus & ornatus elegantissimus.

Ant-verpia Nec minor, *ædificiorum publicorum*, tam Divinis quam Politicis usibus dicatorum, elegantia est & magnificentia: Ecce enim *Cathedrale* D. Virg. & Matris *Templum*, quam intus ad invidiam pretio & ornatu nitet, & extus Turri ac structura artificiosa admiranda est?

Templo autem PP. Soc. Jesu augustius aliud nec Belgium nec Gallia habet: intus omnia marmore Asiatico nitent. Picturæ, Brugelii & Rubenii maxima opera cum admiratione spectantur.

Inter *Cœnobia* hic frequentia tam Virg. quam PP. eminet *S. Michaëlis Archangeli*, *Abbatia* ord. Præmonstratensis, solennem Principi, in urbem venienti, præbens mansionem.

Pauperum, Pupillorum, Expositítiorum, Virginum, Iuvenum, ægrorum, aliarumque miserabilium personarum *Xenodochia & Hospitalia* pia, numerosa sunt & elegantia, quorum Cura omnis fidei Eleëmosinariorum commissa est.

Politicorum ædificiorum Princeps est Palatium sive *ædes Senatoria* juri dicundo destinata: ad Fori majoris angulum erecta: opus adeo sumtuosum, magnificum, & ornatum extus intusque, ut si singula exactè computentur, in 100000. coronatorum abitura sit ratio: est &

Domus

Domus Triumviralibus judicibus deputata, ubi causæ Regiæ jurisdictionis & meri imperii aguntur. *Antverpia*

Sunt & Civium usibus destinata ædificia ac Loca conspicua, inter quæ eminent *Byrsa* & *Osterlinga domus*: *illa* magnifica est & ornata loco commodissimo urbis sumtuose structa.

Hæc insigne quoque opulentiæ & elegantiæ monumentum est, inter duos canales in urbe nova commode posita, & utrinque euripis ad maximas naves recipiendas clausa, spatiosa intus Arca est, quam bina ambulacra, quadratis columnis innixa, cingunt: Constat 3. contignationibus, quarum inferior angustis servit atriis merciumque custodiæ: Reliquæ 300. complectuntur cubicula, & cænacula; Turris imminet ex vivo quadratoque saxo conspicua: verum elegantia hujus ædificii, belli tempore militum fere Hospitiis multum interiit.

De Reliquis urbis ædificiis uti *Officinâ vitri* admirandâ: Regiâ *æde Monetaria*: operoso *Castello aquarum* in usum officinarum cerevisiariarum; *Ampla æde* & officinâ vendendis *aulæis* structâ; *Macellis*, *Libra publica*, *Xystis Pictorum*, Vascularioram, divite & spectanda

Ant-verpia. supellectile coruscantibus: *Officina Plantiniana* Typographica: *Rubenii* mirandi Picturis. *Taberna* Vinaria, *Palatio magnifico* Simonis Rodrigi Baronis &c. dicere supersedo: & addo elogium urbis hujus docte ab Jul. Cæsare Scaligero scriptum, dum florebat:

Oppida quod spectant oculo me torva sinistro,
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma
Ingens: res Venetum vasta, Tholosa potens:
Omnigenæ merces, artes priscæque novæque.
Quorum insunt aliis singula, cuncta mihi.

Et Caroli Scribanii hoc ejusdem urbis florentis monumentum.

Belgium.	*Orbis annulus*, annulique hujus *Gemma.*		Antverpia.
	Orbis oculus, oculique hujus *Pupula.*		
	Orbis Nemus, Nemorisq; hujus *Laurus.*		
	Orbis Paradys. Paradysiq; hujus *Delitiæ.*		
	Orbis Cœlum, Cœlique hujus *Sol.*		

Regimen. Porrò *Antverpia* optime instructa est rebus omnibus ad *vitam* necessariis, estque *urbs imperialis & Marchionatus Sacri Imperii* caput: unde & plurimis fruitur privilegiis: nec tamen imperatori subest, eive quicquam pendit. Habet præterea, dignitatem *Burgraviatus*; titulus Præfecto

fecto Burgi Antverpiensis olim datus, attributis ei aliquot domibus, aliisque bonis immobilibus, partim intra partim extra burgi Pomæria sitis: quæ ipse Burgravius postea huic, illi, concessit in feudum: unde & instituta hic Curia rei clientelaris: Hæc dignitas cum temporis lapsu devoluta esset ad Ducem Cliviæ ceu Dynastam Distemii, tandem permutationis jure pervenit ad Principem Arausium: Dignitas quidem honorabilis, sed exigui proventus, ut quæ nomine magis quam re in præsentiarum exerceatur. *Antverpia Regimen.*

Porrò Antverpia uti una ex *Principibus Brabantiæ civitatibus*, subdita habet *Bergezomium, Bredam, Liram, Herentaliam, Stenobergam, aliaque opidula* quædam *&* *pagos*, quorum pars in civilibus quidem Antverpiam prius quam Cancellariam appellat, & in aliis etiam rebus urbi subjecta est: & quamvis Lovanium in communibus Brabantiæ negociis votum primum habeat, in subsidiariis tamen Regis petitionibus Antverpia, (cujus, propter potentiam, plurimum interest) prima dicit sententiam.

Habet ergo Primum Antverpia Ducem Brabantiæ, quatenus est *Marchio Imperii*; pro Domino suo, & Principe,

Antverpiæ Regimen. verum tot tantisque jam olim obtentis Privilegiis exornata, ut jure, Majestateque Principis semper salvâ regatur quasi per se, ac ceu liberum aliquod opidum, sive Respubl. *Regimen ejus* sive status in 4. *membra dividitur*; quorum Primum continet *Supremum Magistratum* Consulum 2. & 18. Scabinorum, inter quos alter Consul ad res externas creatur; quibus præest *Prætor* in Criminalibus, & *Ammanus* in civilibus causis: *Subsunt* huic Magistratui 2. *Thesaurarii* & *Quæstor* unus: *Pensionarii* 2. *Graphiarii* 4. & *Secretarii* 4. creatque Magistratus omnes minores, per se: Sequitur, *Alterum membrum*, quod complectitur viros consulares quique functi sunt Scabinatu, & minoribus postea Magistratibus præsunt: *Tertium* ipsa est civitas, (*de Borgerye*) constans 26. civium Capitaneis, binis nempe in singulas urbis (quæ 13.) regiones,& 4. viris nobilibus, quos vocant *Hoofdmannen*. *Quartum membrum* est Collegiorum (scil. der Gilden) ex 54. Decanis constans, quorum bini præsunt singulis opificum Collegiis: atque hæc 4. membra junctim constituunt urbis corpus & statum: ad quod recurritur in negociis majoris momenti, vocaturque *den Breden Raed*.

Creat

Creat autem Magiſtratus ille ſupremus per ſe, ex numero Decanorum 54. *Conſiliarios* 12 ſingulis annis, qui ſingulis diebus Lunæ in curia, cum ceteris adſident, & Conſilium (*Maendaegs raed*) conſtituunt, concernens res reipublicæ & politiæ. *Antverpiæ Regimen.*

Creat & *Magiſtratum Hallarum*, conſtans 2. Decanis, 2. Æſtimatoribus & 8. Senioribus, quorum 2. fuere Scabini: item Graphiario, & minoribus aliquot miniſtris: qui judicat cauſas quæ ex lana, & ad eam aliquatenus ſpectantes, oriuntur: unde tamen provocatio datur ad primum illum Magiſtratum: Creat & 2. *Ædiles Curules*, quos oportet & fuiſſe Scabinos, quibus tertium adjungit Princeps, dicuntur *Keurmeiſters*, habentq; annonæ curam: item 4. *Pupillorum Magiſtros, VVeeſmeeſters*, quorum & oportet 2. fuiſſe Scabinos. Item 4. *pacificatores* (*Peyſmakers*) una cum graphiario, quorum munus componere injurias & inimicitias civium: item 2. *Ædituos*, *Kerck-meeſters*, qui & Scabini ut fuerint oportet, & curam gerunt fabricæ, impenſarumque Cathedralis D. Mariæ ædis: item 2. *Eleëmoſinarum Collectores*: item in ſingulas urbis regiones (quæ 13.) duos *civium Duces, VVyckmeeſters, qui* *Keurmeiſters.* *Pacificatores*

Antverpia cum 4. nobilibus eis adjunctis, *Constituunt Tertium status Membrum*: item *creat* 54. illos Decanos Collegiorum artificum quos dixi quartum status membrum constituere.

Eligit & 7. *Medicos, Physicos* dignissimos: Habetque 6. *Collegia militaria Gilden* vocant, quorum unumquodque constat, ducentis viris, à Collegii Capite deligendis: 2 sunt Arcubaliſtrariorum: 2 sagittariorum: 1 Sclopetariorum: & 1 Xiphomachæromachorum: sunt & 3 *Collegia Rhetorum* Rhitmicorum: *Viole*, scilicet *Caltha*, *Ramoliva*, *Violier*, *Goudbloem*, *Olyftack*.

Habet & Sedem suam Antverpiæ de *Tolkamer*: 1 Concilium Cameræ hujus quadrantis Brabantiæ; Constans 9. Consiliariis, *Erflaten* audiunt: Graphiario item, & minoribus aliquot administris; Præest his *Quæstor* generalis hujus quadrantis, qui & ipse habet titulum Consiliarii Regii, & Vicarium: Cognoscit hoc tribunal, de controversiis quæ oriuntur de dominiis prædiorum, censuum, molarum, aquarum, portoriorum, vectigalium, & aliorum, hujus quadrantis Principis redituum, cognoscit & de causa legitima illegitimaque Spuriorum reparandas & dirigendas curat vias publi-

publicas, caverque ne vel publico vel privato damno quis eas excedat: habet & potestatem locandi & immittendi conductores in possessionem, vel ex ea removendi *Quaestoris Praesidis munus* senatores monere ut jus dicant, estque insuper peculiare ei munus exigere Principi debita, & vicissim ea praestare quae in talibus ipsi sunt praestanda: cujusmodi Ministrorum genus habet & Princeps in caeteris Brabantiae partibus aliisque Belgii regionibus. *Antverpia*

Lyra 2 Antverpia leucis dissitum oppidum est ad *Nitham* fl. situ & industria munitum: pulchrum, amoenum, & civibus benignis habitatum, aedificiis & opibus locuples: & nundinis anniversariis clarum, maxime mercatu boario. *Liere.*

Breda sita est ad Mercam amnem, urbs lauta & amoena, inter alia, pulcherrimi operis, aedificia, sumtuosum & Regium prorsus continens Palatium, duplici fossa cinctum Arcis instar: ab Henrico Nassoviensi comite structum: Gaudet dignitate Baronatus magni momenti & quem plures agnoscunt pagi ampli: annexumque ei opidum territoriumque *Stenobergense*, una cum *Rosendalio* municipio & *Osterhoutio*, nobili *Breda.*

Silva Ducis. Toparchia, veteri Arce conspicua: hodie munitissima urbs est.

Bergen op zoom. Uti & *Bergozomium* Marchionatus titulo celeberrimum opidum, in colle ad zomam fluviolum, situ & portu maritimo nobile: olim mercimoniis & nundinis dives & frequens: quæ Antverpiâ emergente evanuere: hodie tamen opidum quoque egregium est & multis fortalitiis munitissimum: Leucæ circiter via abest *VVouda, Arx* pulcherrima Principum Bergozomii secessus amœnissimus, aëris mirâ salubritate, venationique Commoditate laudabilis.

Quartarii Antverp. loca. Alia loca præcipua Brabantiæ ad quartariumAntverpiense spectantia sunt *S. Barnardi* Abb: *Cantecroy*, Com: *VValem* municipium liberum: *Putte* Mun:lib. *Kierberge, Sandhovia*, Prætura; *Grobbendonc*, Bar: *Herentalium*, Prætura: *Oel* Com: *Westerlo* Marchionatus: *Merode, Gela*, Mū. lib. & Præt: *Mol* Mun. lib: *Balen, Arendonc* Mun. lib: *Turnholtium* Prætura: cui *Turnhout.* adjacet *Sylva* egregia *Grotenholtia*: *VVeelde, Baerle, Hooghstrata*, Com: *Oostmael*, *Seveberga* Mun. lib: *Oudenbosch*, *Sandvliet*, & *Lillo* loca munitissima. &c.

desHartogen Bosch. Sequitur Sylva Ducis, quarta Brabantiæ civitas, à silvâ pulcherrima Brabantiæ Ducum hic loci olim sitâ, nomen

men habens: sita ad fl. Desam non procul ab Mosa flumine: urbs ampla, pulchra, opulenta & frequens, bonisque & commodis ædificiis luculenter instructa, forma fere triangularis est, & ob varios munitionum mæandros vix unius horæ spatio ambiri potest, uti cujus ambitus, una cum 7, Propugnaculis majoribus complectitur 7660. passus: adeò situ & arte munita undique, ut nunc inexpugnabilis judicetur: structumque intra mænia Castellum firmissimum, *Papenbril*, quod dominium habet in & extra urbem: Permeant eam plures *Canales*, quidam quoque navium feraces, 51. Lapideis & 38. Ligneis *pontibus publicis* strati: & *Privatis* pene totidem. *Portis* clauditur 5. intus *Forum* habet, pulcherrimo ædificiorum ordine circundatum; in quod 10. plateæ urbis latissimæ, exeunt: numeranturque in urbe 2.000. ædes pulcherrimæ, præter casas & secundi ordinis habitacula. *Silva Ducis.*

Templum Primarium *Cathedrale* Episcopi, *D. Ioanni sacrum* est, & splendidum ac sumtuosum: in primisque eleganti horologio insigne.

Cives bellicosi sunt, & civiles, commerciis, opificiis & *artificiis* florentes: fiunt hic panni è lana plurimi; ac lintei

Silva Ducis. copia ingens; adjuvat aqua hic linteis candificandis propria magis quam alibi: fiunt & cultri optime temperati: & acus ſcite laboratæ; quod utrumque mercium genus iſtac per totum orbem diſtribui ſolet.

Regimen, urbis primum eſt penes 2. *Prætores*, eosque fere claris natalibus ortos, quorum unus de civilibus alter de criminalibus cauſis cognoſcit, licet interdum utriusque munus uni mandetur. De utrisque cauſis jus dicunt *Scabini* 9. primæ dignationis viri: ſunt & Conſules & jurati, fere ut in aliis urbibus: Ad ſenatoriam vero dignitatem non aſſumuntur fere niſi indigenæ & qui toto anno in urbe morantur: neque niſi elapſo biennio ad eandem reſumuntur: conſtituuntque hi Scabini & Conſules *Primum magni Senatus* membrum: Senatorii & Conſulares *Secundum*, *Tertium* Decani ſive Tribuni & jurati opificum: Civitas hæc rurſus ſub ſe habet 4. regiones ſive *membra* ſcilicet *Campiniam*, *Pelandiam*, *Moſalandiam* & *diſtrictum Oſtervvicanum*: quibus continentur *Eindhovia* (*Eindhoven.*) opidum Comitis Burani, lautum & ſatis munitum ad Dommelam fl. Canonicorum Collegio nobile: *Helmonda* (*Helmond.*) ad Adam fl. eleganti arce conſpicuum:

Gravia

Gravia opidum quoque Principis Au- *Silvæ*
rasini, ad Mosam situm, Canonicorum *Ducis.*
Collegio insigne: *Mega* ad Mosam quo- *Grave*
que situm opidum satis lautum & Co- *Megen*
mitatus titulo clarum: & *Ravestenium* *Rave-*
opidum concinnum ad Mosam, valida *stein.*
arce munitum, & lata jurisdictione nobile.
Item Pagi multi, quorum præcipui
Ostervvyck pannorum copia opulens,
& *Tilburg*, ac *Hilverebeec*, Canonicorum *Hilve-*
Collegio nobilis ad Runnam fl. siti: *rebeec.*
item ad Dommelam, *Odenroy*, opulento *Oden-*
Canonicorum Collegio, illustre cujus *roy.*
Decanus ditissimus: *Boxtel* titulo Baro- *Boxtel*
natus & insigni Coll: Canon; clarus: *Oir-*
Oirschot, *Breugel*, *Tongeren*, quorum *Oir-* *schot:*
schot, quoque nobilissimum D. Petri
Collegium Canon: habet ad *Aam Lieshout*,
Gemert, *Osch*, *Heesvvyck &c.* *Postel* *Postel.*
amplum & opulentum Xenodochium
in Campiniæ solitudine situm, ubi viatores
quoscunque prætereuntes, hospitio
debent excipere: ac pro sua quemque
dignitate tractare, nullo precio.

Ceterum Brabantii juris etiam est *Cuyck.*
Ditio Cuycana, olim comitatus nunc secundus
Brabantiæ est *Baronatus*, complectens
præter opidum 16. aut 17. pagos:
ejus Dominus est Princeps Arausinus;
adjacet ei altius *Dominium Kesseliense*

Horn. liense & altius *Herna Comitatus*, imperiale & subalternum feudum, Leodiensis Episcopi: nomen habens ab Horna Arce egregia ad Mosam structa, luculenta ditio juxta Mosam (ut & Cuyckana ac Kesselia) extensa.

VVeert IN ejus confiniis est *VVeert* opidum Luculentum, & valida omnino Arce conspicuum, sedes comitis ordinaria, & distinctum Dominium: habet & *VVessemium* opidum ad Mosam: alios pagos ac Toparchias: ita ut egregius sit Comitatus.

Sed & Trajectum Brabantiæ opidum est, in utraque Mosæ fl. ripa, infra Leodium situm, & Ponte junctum Lapideo, pulcherrimi operis, cujus Tacitus fecit mentionem: urbs est hodie munitissima, antiqua & ampla, crebris pulchrisque ædificiis densa, ac antiqui Episcopatus dignitate nobilissima. *Duo* continet potissimum *Templa*, quorum *alterum D. Servatio*, qui hic primus fuit Episcopus, sacrum est: *Alterum D. Virgini*: Illius Collegium Regem habet Canonicum, uti Brabantiæ Ducem; quo nomine, & supremus urbis Dominus est, quamvis & partem ejus Episcopus Leodiensis sibi vendicet, & inde duplicem jurisdictionem, geminumque Tribunal, absque nota-

Maestricht.

notabili finium utriusque differentia, cives agnoſcant. *Traje-ctum.*

Sed tamen ut quisque urbis incola Principem ſuum agnoſcat, & Princeps ſibi ſubditos, invaluit conſuetudo, ut exteri hic ſedes ſuas figentes, primo ſtatim die profiteri teneantur, utri Principum velint eſſe ſubjecti: In natis autem civium partus ventrem ſequitur: ita ſcilicet ut ſi Ducis vel Epiſcopi juriſdictioni ſubjectam duxeris uxorem, filii eo conjugio nati illius erunt ſubditi, cujus eſt mater. Porrò habet & Trajectum, nobiliſſimum & peramplum Cænobium, quod *Bilſen* vocant, equitum Teutonicorum, ordinis D. Mariæ Hieroſolimitanæ, capax & idoneum Aulæ Principis, frequentiſſimæ recipiendæ: Ceterum pars urbis hujus ultra Moſam poſita *VVyck* dicitur, eſtque egregie, uti & cetera urbs omnis generis munimentis munita; *Ager* ejus fertilis & omnino amœnus collibus: Diſtat ſemileuca ab urbe *Mons ingens & amœnus* Moſæ contiguus, in vertice *Arcem habens* affabre ſtructam, umbilicum occupat Ord. D. Franciſci *Cænobium:* ſummum hujus montis ſolum fructuum omnis generis & frugum mire ferax eſt, cum tamen viſcera ejus ſcateant lapide molli

Horn. liense & altius *Horna Comitatus*, imperiale & subalternum feudum, Leodiensis Episcopi: nomen habens ab Horna Arce egregia ad Mosam structa, luculenta ditio juxta Mosam (ut & Cuyckana ac Kesselia) extensa.

VVeert IN ejus confiniis est *VVeert* opidum Luculentum, & valida omnino Arce conspicuum, sedes comitis ordinaria, & distinctum Dominium: habet & *VVessemum* opidum ad Mosam: alios pagos ac Toparchias: ita ut egregius sit Comitatus.

Sed & Trajectum Brabantiæ opidum est, in utraque Mosæ fl. ripa, infra Leo-

Maestricht. dium situm, & Ponte junctum Lapideo, pulcherrimi operis, cujus Tacitus fecit mentionem: urbs est hodie munitissima, antiqua & ampla, crebris pulchrisque ædificiis densa, ac antiqui Episcopatus dignitate nobilissima. *Duo* continet potissimum *Templa*, quorum *alterum D. Servatio*, qui hic primus fuit Episcopus, sacrum est: *Alterum D. Virgini*: Illius Collegium Regem habet Canonicum, uti Brabantiæ Ducem; quo nomine, & supremus urbis Dominus est, quamvis & partem ejus Episcopus Leodiensis sibi vendicet, & inde duplicem jurisdictionem, geminumque Tribunal, absque nota-

notabili finium utriusque differentia, cives agnoscant. *Trajectum.*

Sed tamen ut quisque urbis incola Principem suum agnoscat, & Princeps sibi subditos, invaluit consuetudo, ut exteri hic sedes suas figentes, primo statim die profiteri teneantur, utri Principum velint esse subjecti: in natis autem civium partus ventrem sequitur: ita scilicet ut si Ducis vel Episcopi jurisdictioni subjectam duxeris uxorem, filii eo conjugio nati illius erunt subditi, cujus est mater. Porrò habet & Trajectum, nobilissimum & peramplum Cænobium, quod *Bilsen* vocant, equitum Teutonicorum, ordinis D. Mariæ Hierosolimitanæ, capax & idoneum Aulæ Principis, frequentissimæ recipiendæ: Ceterum pars urbis hujus ultra Mosam posita *VVyck* dicitur, estque egregie, uti & cetera urbs omnis generis munimentis munita: *Ager* ejus fertilis & omnino amœnus collibus: Distat semileuca ab urbe *Mons ingens & amœnus* Mosæ contiguus, in vertice *Arcem habens* affabre structam, umbilicum occupat Ord. D. Francisci *Cænobium:* summum hujus montis solum fructuum omnis generis & frugum mire ferax est, cum tamen viscera ejus scateant lapide molli

Mechelen. molli & facile sectili, cujus ingens quotidie effoditur copia, magna fodientium cura & arte.

Mechliniæ Dominum.

Mechelen. BRABANTIÆ quasi meditullium obtinet Dominium Mechliniense nobilissimum: cujus civitas Mechlinia urbs antiqua, *pulchra & ampla*, inter Belgii primas numerata: Lovanio: Antverpiâ & Bruxella, undique 4. milliaribus distans, & *Parlamenti* universi Belgii juris dictione illustris: *situs* ejus admodum oportunus, & mira cœli temperie aliisque in usum hominum, commoditatibus conveniens. *Dilia* fl. mediam secat, & amplus satis interluit pluribus alveis, qui æstu marino huc usque & altius ascendente, mirum in modum intumescunt, & plurimis intra urbem, Pontibus strati sunt. *Munita* quoque est validæ mœnibus & propugnaculis, inprimis vero aquarum copia: quibus, usu exigente maxima circumjacentis agri pars, inundari potest: *Plateas* habet amplas mundas, & eleganti ordine, Pontibusque Lapideis, admirandas: *Ædificia* tum *Divinis*, tum *Politicis* usibus dedicata, non minus sumtuosa quam egregia:

Para-

Paracias numerat 7 Templis suis insignes. *Cathedrale* Archiepiscopi *S. Rumuldo* Sacrum excellit, & alta *Turri* superbit, quæ suspensas habet grandiores & minores campanas numerosas, apto sonorum temperamento, concentum harmonicum singulis horis præcinentes: *Templum* vero intus Sacellis, columnis, Organo, altari, choro, & inibi aurei Velleris insignibus, aliisque ornamentis, splendet. *Mechelen.*

Inter *Cœnobia*, quæ hic plura, P. P. *Franciscanorum* elegantiâ, amplitudine & capacitate, omnium totius Belgii habetur pulcherrimum & absolutissimum. *Pitzenburgense* nobilissimi ordinis *Equitum Teutonicorum* inter cetera deinde eminet. Inter *Virginum* vero Mon: *Clarissarum* amplum & pulcherrimum est, nec ulli ejus Ord. facile cedens.

Politica structura sunt *Palatium Parlamenti*: *Curia*, *Macellum*, *Halla* textorum *Fons* in Foro, & inprimis *Armamentarium*, tormentorum & aliarum Machinarum bellicarum, Provisionumque Principis receptaculum instructissimum.

Nec desunt *Palatia* Magnatum: uti *Cæsareum*, *Hooghstratense*, *Nassovium*, *Egmondanum*, *Arenbergicum*, quæ tamen nomine

Mechelen. nomine magis quam usibus supersunt. Sunt & in urbe *Horti* culti plurimi, ac amœna spatiosaque Viridaria.

Extra Portam vero qua Lovanium itur *Hortus ingens est Cerasorum*, silvam dixeris, ordine & copia arborum ita structus, ut nullibi parem visurus sis.

Ad territorium Mechliniense angustum spectat & alia ditiuncula, Arescotensi Ducatui contigua, ejusdem cum urbe privilegiis & juribus gaudens. Luculenta est regiuncula, ejusque præci-*Heyst.* puus locus est *Heista* pagus amplissimus, non procul ab Nethà majore, vertici montis impositus, vicinos habens subjectos ei viculos septem, partim ad montis radices, partim circum eundem longius dissitos.

FLAN-

FLANDRIÆ DESCRIPTIO.

LANDRIA, Comitatus totiusEuropæ nobilissimus & opulentissimus, juxta Oceànum inter Zelandiam, & Galliam jacet ceterisque internis, partibus Brabantiam. Hannoniam & Artesiam contingit: *Cœlo* gaudet temperato satis, & maxime versus austrum. Salubri & *Solo* fertili & omnis generis frugum fructuumque feraci, inprimis, quà Galliæ est vicina: *pascua* habet læta adeò & pinguia, ut pulli equini, ex vicinis regionibus huc translati ex tenui origine grandescere & enitescere soleant. *Situs ejus.* *Fertilitas.*

Pecudes & *animalia domestica* producit delicati & exquisiti saporis, inprimis *Oves*, quarum in Feurnensi Castellania ea fœcunditas quoque ut una fætura sæpe 5 aut 6, semper vero 3 aut 4 enitantur: *Ferarum*, uti Cervorum, aprorum, leporum, cuniculorum copiam fert incredibilem: Nec desunt aves, phasianæ, perdices, & aliæ: nec apes quoque mellificæ. Butyro sapidissimo, caseoque vaccino & ovili abundat. Pomorum etiam

Scaldis etiam Persicorum & bericocciorum est locuples. Cytriorum quoque & aurantiorum sicuumque interdum calidioribus in locis particeps. Interluitur Scaldi Liza & Tenera potissimum fluviis, insuperq; plurimis aliis amnibus & rivis manu fossis, & in Oceanum, aliosque rivos, deductis.

Fluvii

Schelder. Scaldis fluviorum Belgii maximus & Regius fontem habet in veromanduorum Picardiæ tractu: unde ad Caurum properans *Cameracum* invisit Pontemque accipit, uti & subinde, *Thuni* & *Buchania*: hinc profluens, Silio amne, ab Cambresii Castello descendente, augetur: & mox altero rivo, ex tribus fontibus conflato: tum *Ronellam* excipiens fit navigabilis; ingrediturque *Valentianam* urbem: & inde *Condatum*, servatoque eodem cursu, receproque *Haynâ* Hannoniæ amne, prope Fanum *S. Amandi* fluit & Flandriam ingreditur Scarpæ aquis auctior; *Hic* duplicem ex finibus Artesiæ ducit fontem, quibus junctis Atrebatum integer perluit; inde Boream versus *Duacum*, *Lalemium*, & *Marcenas* alluit, & tandem infra S. Amandi Fanum, juxta *Mortanium*, Scaldi commiscetur: Qui Flandriam ingressus *Tornacum* perlabitur, & inde *Aldenardam*

Scarpa r.

dam atque *Gandavum* Flandriæ Metropolin: ubi *Lysam*, *Lyviam*, & *Moram* amnes excipit. Scaldis

Lisæ quoque fons in Artesia est ad *Lisburgum* pagum, supra *Terroanam*, hinc *Ariam* prætervectus, *Mervillam*, *Armenteriam*, *Varnetonem*, *Cominium*, *Virovicum*, *Meneniam*, & *Halevvinum* alluit, tum *Cortracum* fere medium scindit, & *Harlebecam Deinsamque* prærerlapsus, ad urbem Gandavum Scaldi commiscetur: *Livia* una cum Novis aliquot aquæductibus Brugis & Dammo discendit in Scaldim: *Mora* vero ex Wasiæ territorio cum fossis aliquot manufactis, Scaldim & Gandavum simul aquis suis ditant. *Lys r.* *Lieve r.* *Moere r.*

A Gandavo Scaldis orientem versus pergens *Teneramundam* ingreditur, ibique fl. *Teneram* accipit, qui haud procul *Condato* in Hannonia nascitur, unde ad Boream defluens *Ligniacum*, *Athum*, *Lessenam* Hannoniæ opida humectat: tum in Flandriam descendens *Gerardomontium*, *Ninoviam* & *Alostum* irrigat: rivisque aliquot auctus per oppidum Teneramundam fluit in Scaldim: qui hinc Rupelmundam, accepto Rupela, & cum eo Brabantiæ aquis prætercurrit: unde tumidis aquis Flandriam à

Bra-

Fluvii Brabantia distinguit & lato alveo triumphalem Antverpiam velut admirans & venerabundus, à capite usque ad calcem forinsecus lambit : Hinc directo ad Septentrionem cursu, plurima utrinque fortalitia illustrat, Safringam usque indivisus : sed inde mox dissectus in duos amnes, *altero* versus occasum, sub *Honte* nomine fluit, ac flandriam ab zelandia distingnens inter Cadsandiam ac Walchriam maris instar in Oceanum abit : *altero* vero versus Septentrionem pergens Bergezomium eminus præterfluit, zomamque torrentem excipit, ibique Zelandiam à Brabantia terminat : qui inde rursus in duo cornua fissus : *altera* cui *Vosmeyr* nomen, continentem radit, ac Tolam Zelandiæ opidum præterlapsus in *Meruvam* se exonerat, eodem cursu, quo Cæsaris seculo in Mosam fluxisse, in commentariis ejus traditur : *altero* vero varie Zelandiæ Insulas distinguit variis brachijs : & qua permanet violentius in duas potissimum partes dividitur, Orientalem scilicet & Occidentalem Scaldim, ut vocant ; quibus ad Oceanum contendens cursum suum consummat, & inter Schaldiam, Walchriamque insulas nomen suum amittit. Fluvius sane maris beneficio omnium florentis-

tentissimus omniumque piscium genere ubique ditissimus. *Fluvii*

Cetera Flandriæ flumina minora sunt, & in Flandria nata mox in Oceanum exeunt, & Portus formant. Horum à Scaldis ostio, proxime occurrit Leya ab urbe *Brugis* & *Slusa* lato alveo juxta Cadsandiam insulam in Oceanum fluens: *Alius* item *alveus* manufactus Brugis juxta *Blancobergam* in Oceanum exit: Denique & alveus Gandavo Brugas, & Brugis recta linea *Ostendam* ducit. *Leye.*

Hyperlæa deinde fl. onustus *Ypera*, *Mandera* & *Ysera* aquis *Dixmudam* alluit, & infra *Neoportum* in Oceanum volvitur, Portum formans satis commodum: Ab *Neoporto* quoque alveum dimittit versus *Ostendam*, eamque urbem Canalibus pluribus munit: *Ypera* fl. supra urbem Yperam, quam alluit, fontem habet, *Isera* à Poperinga descendit, & *Pena* aquis ditatus scinditur in 2. ramos, quorum alter supra *Dixmudam* Yperæ jungitur: alter in Oceanum abit inter Neoportum & *Dunkercken*, qui tractus terræ ibi tot fere alveis & canalibus rigatur, quot corpus humanum venis & arteriis proluitur. *Hyperlee r.* *Ypre r.*

Sequitur *Colma* fl. qui à *VVatenea* fortalitio *Colm r*

Silva. talitio decurrens duobus alveis Oceanum ingreditur, altero prope *Gravelingam*: altero vero *VVinocibergam* alluens rursus duobus fluit alveis, quorum uno Dunkerkam irrigat & in Oceanum mergitur: altero *Honſchotam* & *Veurnam* alluens, verſus Neoportum aliis rivis commiſcetur: ſunt enim his locis alvei & amnes pluribus canalibus interſecti ad commercia facilitanda.

Aar. Ultimus Flandriæ fl. *Agino* ſive *Aa* eſt: hic oritur in finibus Arteſiæ, ſupra *Renthium* opidum unde *S. Audomari* urbem Epiſcopalem humectat & ſcinditur in plures canales, quorum unus Flandriam ab Arteſia & terrâ Oyenſi diſtinguit, *alii* huc illuc vagantes, plurimas faciunt inſulas, inviumque hunc tractum reddunt, ac tandem omnes prope Gravelingam confluentes, uno alveo infra Gravelingam in Oceanum exeunt.

Nemora. Hæc de fluminibus Flandriæ, quæ non aquis tantum, ſed & nemoribus pluribus amœna eſt & fructuoſa: quorum *Ninpe* præcipua *Nepa*, *Nonna S. Amandi*, & *Poodſbergia*: *Nepa*, Saltus longe præcipuus, flumini Liſæ propinquus eſt, *Caſleto* & *Bella* pari, 2. Leucarum intervallo, licet viis diverſis, abjunctus: ſylva ingens,

ingens, amœna antiqua, in qua Arx situ valida: *Nonna* Ypris vicina ingenti spatio in Septentrionesextenditur, multos pagos & Abbatias complectens, interque ceteras Virg. Vestalium Ord. Bened. ab quibus silva hæc luculenta nomen habet. *S. Amandi silva* amœnissima; incipit ad nobilem S. Amandi pagum in Flandriæ Gallicanæ confiniis, unde longe lateque Valentianas usque procurrit, arboribus passim densa: audit & *silva Raymensis*, ob summam cum eo saltu viciniam, qui siquidem est in ditione Toparchæ Ameriensis, fit ut ipse hoc nomine sit magnus Venator Hannoniæ, dignitate nimirum Saltui ipsi annexa. *Poodsbergia* silva inter Flandriæ quoque & Hannoniæ confinia circa *Gerardimontium* & *Lessinam* juxtaque *Teneram* fl. sita est, magnus & orbiculari pene figura Saltus.

Silva. *Nonne-bosch.* *S Amandi Silva.* *Poodsberg. silva.*

Porro *Montes* memorandos Flandria non habet sed amœnos complures *Colles*, maxime in parte *Gallicana*: Dividitur enim Flandria in *Teutonicam Imperialem*, *propriam* & *Gallicanam* continet vero in universum urbes & opida fossis ac muris cincta, quæ scilicet *Gandavum*, *Bruga*, *Ypra*, *Cortracum*, *Aldenarda*, *Alostum*, *Hulsta*, *Teneramunda*, *Birfletum*.

divisio Flandriæ.

Flandria Vrbes. *Slusa, Ostenda, Dunkercka, Gravelinga, Borburgum. Casletum, VVinociberga, Feurna, Dixmuda, Deinsa, Damma, Arenburgum, Axela, Ninovia, Neoportus, & Gerardimontium,* Teutonicæ ditionis: item. *Insula, Duacum, Tornacum, Orchisa, Bassea,* Gallicanæ: Præterea habet *municipia* patentia 30. & plura, pari cum opidis jure & immunitate gaudentia; uti sunt *Ostburgum. Middelburgum, Monachoreda, Blancoburgum, Houca, Aldenburgum, Gistella, Lombartsidia Torholtium. Loa, Hondiscota, Mardica, Poperinga, Bella Messina, Comintum, Viroviacum, Menina, Halevvina, VVastena, Stegra, Margemum, Hasbrouca, Rosselara, Harlebeca, Tiletum, Eclonia, Steckena,* & *Borchemium,* ditionis Teutonicæ: item *Lanoia, Espinoia, Fanum S. Amandi, Mortania,* & *Armenteria,* Gallicanæ: quorum non pauca hodie fossis ac propugnaculis munita: & multa etiam urbibus neque nobilitate, neque structuræ magnificentia, neque incolarum frequentia concedunt. Habet insuper *pagos* 1000. & plures, quorum multi ampli, opulenti, populosi, & egregiis dignitatibus illustres, sunt & *Arces* plurimæ, *Toparchiæ, Prætoria* aliique, honestis titulis Dynastarum ac nobilium eminentes loci: His includuntur *Baronia*

Municipia.

Pagi.

Arces.

supra

ſupra 27. Cænobia 137. & plura, intra quæ *Abbatiæ* 57. quarum aliquot poſſi- dent Satrapias Principe viro dignas: *Collegia Canonicorum* 21. *Epiſcopatus* 7. Eſtque hæc Provincia adeo denſe habitata, ut Hiſpani cum Philippo 2. Rege huc delati, Flandriam unicam eſſe civitatem falſe dixerint. *Vrbes.*

Regimen Flandriæ tribus vel ut alii volunt quatuor conſtat membris, ſcilicet *Prælatis, Nobilibus, Civitatibus. Primariis:* Verum quia, *Gandavum, Bruga, Ipera, & Franconatus* ſingulari pollent auctoritate, vulgo audiunt 4. Flandriæ membra, neque ſolent ii, quos diximus Ordines, publicis Provinciæ Conventibus, niſi admodum rarò, intervenire, quia deſtituuntur jure ſuffragii. *Regimen.*

Prælatorum alioqui membrum faciunt *primum*: Ordinis S. Benedicti Abbates. 7. Ordinis, S. Bernardi Abbates. 6. & Tertiò Ordinis Præmonſtratenſis Abbates 3. Quartò Canonicorum Regularium. Abbates 6. & ejuſdem Ordinis Præpoſiti 6.

Nobilium Ordinem ſive membrum conſtituunt: *Vice-Comites, Gandevenſis, Yprenſis, Vuernenſis, Bergenſis, & Harlebekenſis Principes, Steenhuſius, Gravienſis, & Eſpinoi, Barones.* 4. & nobiles

Gandavum. Tribuni, *Banderheren.* 40. & amplius.

Civitates quæ Tertium membrum constituunt sunt, *Gandavum, Bruga,* & *Franconatus, Ipra, Insula,* & *Duacum, Tornacumque,* cujus ultimæ status, Flandriæ annexus, per se constat. 3 membris: Prælatis scil. Nobilibus, & 4 magnis justiciariis.

Princeps totius Provinciæ *civitas* est, *Gand.* *Gandavum* sive *Ganda*, cui (ut Erasmus ait) tota ditione Christiana nulla alia potest conferri, sive amplitudinem & amœnitatem spectes, sive Politiam, sive *Ambitus ejus.* gentis indolem. *Circuitus* enim ejus interior continet Italica milliaria. 7. exterior 10. in quo tamen ambitu urbis immensa sunt spatia ædificiis vacua, & segetibus relicta; quamvis equidem 35000 *Situs.* domos in eo numerari scribant. *Situs* ejus oportunus ad triplex flumen, *Scaldin*, scilicet *Lisam* & *Liviam*; præter quæ aliis quoque interluitur perennis aquæ meatibus, è propinquo loco exortis, vel arte & industria in urbem deductis: inter quos & ille manufactus, magnorum quoque navigiorum patiens, per quem in mare patet via infra cataractam illam *Saffa*, stupendi operis, & alius qui Brugas, Dammamque perductus est. Quæ situs urbis opportunitas, Stapu-

Stapulam ipsi frumenti conciliavit & alia commoda plura. Gandavum. Gend.

Porro *Portis* clauditur 8. insulasque intra Pomærium, à fluminibus & canalibus concurrentibus, creatas, & Publicis privatisque domiciliis occupatas, continet 26. *Pontes* iis instructos *majores* 98. præter plures *minutos*: *Molas* quæ *aquarum* vi rotantur potissimum 6: quæ *Vento* circumaguntur supra 120. *machinarias*, quæ à jumentis vel hominibus versantur, infinitas: Continet & *Fora* rerum venalium 13. inter quæ eminet quod Diei Veneris audit, statuâ Caroli v. imperialis insigne. Sunt & *Area* sagittariorum binæ, in civium usus: & alia his proxima *Palæstra* athletas singulis diebus Dominicis exercet.

Templa, Cœnobia, Xenodochia, aliaque usibus sacris destinata ædificia, tam augustiora quam minora, numerat 55. inter quæ Abbatiæ dites 5. & ordines mendicantes 4.

Primarium *Templum*, *D. Bavoni* (olim S. Joanni Baptistæ) sacrum, ex Abbatia in sedem Episcopalem erectum fuit: sumtuosum est & pulcherrimum, Caroli v. in eo baptisati, memoriâ, & Viglii Jurisconsulti sepulchro, clarum: Augmentum Templorum: P. P. Soc.

Gandavum. Gand. *Iesu Collegium* fecit, quod egregium hic ædificarunt: in *D. Michaëlis ade* picturas cum stupore videbis; inter Abbatias vetustate & amplitudine eminet *D. Petri* in Monte Blandinio, amplissimis reditibus, & Temporali simul ac Ecclesiasticâ, in pagos complures, jurisdictione nobilissima: nec non Bibliothecâ instructissimâ celebris. *Ædificia Politica* ac *Privata* pro sua quæque conditione superba inprimis & splendida sunt. *Arx* famam dedit urbi dum Patricium ei Coralum 5. Imp. produxit: dicitur *la Cour du Prince*, ædificium est 300 Cameris magnificum, è quibus una, vix unius virgæ latitudinem & longitudinem habens, Caroli 5. primum domicilium fuit. *Subtus* juxta ædes Palatinas *Leones* ostenduntur, Burgundiæ insignia: nutriunturque hic plures exoticæ & feroces belluæ ad Splendorem urbis, ut in usu est apud Florentinos. *Fortalitium* 5. propugnaculis & fossis profundis munitum est.

E *Turri Bellæfurti* urbs & Castellum, cum situatione circum circa emensurari possunt. Altitudo ejus est 500, graduum: continet campanam horarum nunciam, cui Rolando nomen, 11000. pondo gravem: quæ olim armatis Collegiis sæpe classi-

classicum sonuit: in ambitu ejus legitur. *Roland, Roland, als ick kleppe, dan ist brand: Als ick luye dan ist oorlooghe in Vlaenderland.* Gandavum. Gend.

In culmine portat Draconem cupreum inauratum, magnitudine tauri, alas expandentem. Tempore Balduini Flandriæ Comitis Constantinopoli huc transmissum.

Curia anno 1618. renovata fuit, hanc ingredienti inferius offert se justitiæ theatrum: superius itur in Capellam & Conclavia statuis & inscriptionibus spectanda.

Sedes est in hac urbe *Consilii Provincialis*, quod constat ex uno Præside, 12. Senatoribus & Procuratore generali, ac Advocato Fiscali, aliisque administris: quo deferuntur omnes totius Flandriæ Provocationes: *Vrbis* vero & Reipublicæ *gerundæ forma* sæpe per Principes mutata est: hodie ejus regimen & ordinaria juris administratio penes honestissimos quosque & nobilissimos cives est & magnum Prætorem urbanum. Regimen.

Mercatura crevit oportunitate situs fluminumque: pannorum item laneorum, lineorumque textrinis, aliisque artificiis: texuntur hic plani è lana & lino

Ganda vum. non solum, sed & subserica aulæa, grograni, mocajarri, fustanei, telæ cannabrinæ levigatæ, & id genus alia: *Opifices* Ganda alit numerosos, 50. Collegiis inclusos: extra quæ est *Collegium Textorum*, quod seorsim, in 27. ordines, ramos ducit, & ob amplitudinem suam & dignitatem *reipublica tertium membrum* constituit.

Hæc de Ganda urbe, metropoli Flandriæ & Prima è quatuor membris ejus: quæ & Vice-Comitatus titulo primario

Castellania Audenburge. nobilis; & Castellaniæ Audenburgensis, quæ in territorio circumsito complectitur pagos 46. & Drongene Abbatiam: inter pagos sunt *Nevele* ampla Baronia, Arce *Odoncâ* illustris: *Somergem* gentis Snouckartæ: *Lovendegem* Tristæ: *Vindehoute* & *Merendure* Woutræ: *Eeke* ad Scaldim Scepperæ gentis, & *Evergem* Comitatus titulo magis quam potentia notabile, Abbatiæ D. Petri Gandensis, & alii.

't Lant van VVaes. Adjacet illi Castellania sive Territorium Wasiæ quæ Durmâ & Scaldi alluitur, comprehenditque pagos 23. connumeratis 5. quæ peculiaribus toparchis, præter Rupelmundam parent, uti *Templeca* genti Tracinlæ & Amelbergæ: *Exarda* Grunteræ: *Stekena* opidi vul-

vultum præferens, *Synaya* Abbatiâ illustris: *VVaesmunstera*, ubi Abbatiâ Victorina Virginum *S. Nicolai* pagus primarius est; item *'t Veer*. Antverpiæ objacens & Prope *Bevera*, Arx vetusta & nobilissimæ olim gentis Veranæ, nunc Croyæ dominium, pagos 4. & multas Dynastias complectens. *Ganda* *Beveren.*

Wasiæ Territorio Occidentem versus annexi sunt *Quatuor Ambachti*, una cum *VVasia* territorio & *Alostano*, imperialis Flandriæ partes constituentes, & Zelandiæ affines, inter hos eminet *Hulstum*, opidum sane quam tolerabile, & munitissimum: Sequitur *Axella* opidum quoque munitissimum & mediocre, reliqua 2. sunt Asseneda & Bochoutum municipia ampla & egregia: Parent autem his 4. locis varii pagi, & purgatur in iis, ob maris propinquitatem, adfatim salis. *De 4. Ambachten.* *1 Huist* *2 Axel* *Assenede 3.* *Bochaut 4*

Sequitur ultra Scaldim juxta Brabantiæ fines *Comitatus Alostanus*, olim *Bracantus*; quo, præter opidum ipsum *Alostum* & *Ninoviam*, continentur 170. pagi; ita ut limites ejus porrigantur usque ad muros, Gandenses, muros Aldenardenses, & si Leucæ intervallum demseris, etiam Teneræmundanos: *Alostum* Caput ejus opportune situm est *Alostanus Comitatus.* *Aelst.*

Alost. ad Teneram fl. estque munitissimum & lautum opidum, frequentatum in primis ob celebrem illum & momentosum mercatum lupi salictarii, cujus in coquenda cerevisia, præcipuus usus: Cives ejus utuntur iisdem cum 4. membris Flandriæ privilegiis, & quocunque in tota Provincia visum est, libere commigrant.

Nienove. *Ninovia* opidum minimè contemnendum, Tenera quoque perluitur, distinctaque jurisdictione ab Alosta conspicuum est: *Continentur* & Comitatu hoc *Principatus Steenhusanus* & *Gaverenus*: *Steenhusa* quidem insignis pagus est, *Gavera* vero ad Scaldim infra Aldenardam situs pagus longe amplissimus & prænobili Arce conspicuus est: sunt deinde & variæ Dinastiæ, quales præsertim *Liekerke* & *Sottegem*, quæ omnia Luculentum faciunt Comitatum: quem regit Magnus Prætor Alostanus: *Hæc de imperiali Flandria*, sic dicta, quod olim agnoverit supremum imperatorem: solum ejus præstantissimum & fructuum frugumque omne genus, ac rubiæ imimprimis, feracissimum est.

Steenhuyse. Gavere.

Adjacet ei juxta extremos Brabantiæ fines, exigua *Flandriæ* Portio, quæ *Propria* audit, uti quæ Comiti suo jure op-

timo

timo maximo subdita, ejus opida sunt *Teneramunda*, *Gerardimontium* & *Bornhemium* cum aliquot pagis.

Teneramunda sita est ad ostium Teneræ Scaldim influentis, unde & nomen habet; opidum situ & arte munitissimũ, & mercimoniis, imprimis lini, opulentum: inferius ultra Scaldim offert se *Bornhemium*, perinsignis & amplus pagus, Arce & Baronatu, in pagos aliquot circumjectos nobilis, situque juxta Scaldim amœnus: prope fines ejus Rupela in Scaldim se exonerat: ad Scaldis vero ripam lævam è regione ostii Rupelæ *Rupelmunda* Sequitur, Arx miræ antiquitatis: Archivo autographorum Flandriæ privilegiorum, & custodiâ magnatum olim illustris: Adjacet ei amplus & pulcher pagus, in quo natus Gerardus Mercator celebris Cosmographus. *Dendermonde.* *Bornhem.* *Baron.* *Repelmund.*

Gerardimontium supra Ninoviam, prope fines Hannoniæ & Poodsbergiam silvam, situm est & Tenera quoque perluitur, opidum exiguum, sed amœnum, anno 1068. à Balduino Montensi Comite Flandriæ structum: *Hucusque de Imperiali & Propria Flandria, Teutonica partes.* Pergo hinc ad reliquas Teutonicæ Flandriæ ditiones. *Geertsberge.*

Quarum proxima hinc occurrit *Castelania*

Olde- narda. *lania Aldenardensis*, quasi antiquorum Nerviorum, juxta Scaldim ad Aldenburgensem Castellaniam usque protensa, caput ejus *Aldenerda*, ad Scaldin positum opidum, concinnum sane & munitum, mercimoniisque floridum, maximeque omnis generis taperum & linteorum: jungitur ei Ponte *Pamela*, Scaldi, in medio opidi, cincta Arx & opidulum, peculiarem habent Dynastam, qui & Baronatus (unius ex 4. Flandriæ) titulo nobiles sunt.

Olde- narda.

Pame- la.

Continet hæc *Castelania* pagos 33. & Scaldis commoditatibus conspicua est: Abbatiaque *Enania* P. P. Bened. Ordinis, & *Maegdendalia* Virg. Ord. Bernard. item adjacentibus *egregiis pascuis*: inter pagos sunt proximi *Eine* Collegio Canonicorum ornatus: *Bevere* Vichtræ gentis Marescallatu Flandriæ perpetuo decoratæ. *Auegem* Triestæ: *Petegem* supra Aldenardam ad Scaldim pagus Abbatia Clarana Virg. Vestalium & pulchro Palatio Principis Flandriæ Guydi ejusque uxoris deliciis exornatus: & Altius inde *Ronse* pagus amplus, & olim ditissimus Templo Collegioque *Canonicorum D. Hermetis* insignis, Granvellanæ gentis patrimonium.

Petegem.

Ronse.

Hinc versus occidentem succedit *Ca-*

stella-

stellania Cortracensis, olim familiæ Nevelæ, Lizâ, Manderaque fluviis irrigua, complectens pagos 67. & *VVevelgem Abbatiam* Virg. Bern. Ord. Caput ejus est *Cortracum* opportune situm ad Lisam fl. qui & medium intersecat: opidum vetus, lautum & munitum: Arce antiqua & domibus ac ædificiis publicis splendidum, Collegioque Canonicorum nobile, & *Abbatia Virg. Groeningia*, extra urbem sita: fiunt hic perplures panni, & ingens vis linteorum, ad mappas aliosque mensarum usus. *Cortracum. Cortryck.*

Inter pagos eminet *Ingelmunster Baroniâ* & Arce spectabilis. *Isegem* Comitatus titulo insignitus, gentis Vilaniæ, linearum telarum textrinis & mercatu celebris. *VVackene*, castro & hebdomadalibus nundinis ornatus: cum hac Castellania in censu generali, ut membra ejus, conferunt *Menina*, *Harlebeca*, *Deinsa*, & *Teletum* opida; *Menina* supra Cortracum ad *Lisam* sita & fossis cincta est: opidum mediocre, capis præstantibus, & cerevisia, quæ ibi fit optima, clarum. *Isegem* *Meaene.*

Harlebeca, infra Cortracum ad Lisam situm opidum, antiquum, pulchrum ac situ amœnum est, ac Burgraviatu; Canonicorum Collegio, & nundinis (Septem- *Harlebeec.*

tembri mense) annuis, celeberrimum.

Deinse *Deinsa* inferius prope fines *Aldeburgenses Lysæ*, adsidet, opidum munitum, antiquum & lautum Nundinis, (Aprili, Augusto & Octobri,) annuis, cænobioque Virg. August. insigne.

Tielt. *Tiletum* hinc interius versus Brugas occurrit: in Flandriæ prope umbilico situm opidulum non contemnendum, aëre gaudens salubri, linificioque frequenti ac quæstoso: *Xenodochium* habet neque inelegans neque inops, & *Canobium* Virg. Ord. S. Francisci, ac Nundinas, (septembri mense) annuas: Adjacet ei Castrum cui nomen *Tielt ten Heve.*

Brugge *Secunda Flandriæ urbs Bruga* est, primas ob pulchritudinem & amœnitatem sibi vendicans, sita in lata planitie, 3. Leuc. ab ora maritima, potens, amœna & ad miraculum pulchra; amplaque in tantum, ut intus 4. cum quadrante, extus 6. fere milliaria Italica in ambitu contineat. Dividitur in 6. regiones, quas *Sextas* vocant, & 9. Parochias, concensitis S. Crucis, & D. Catharinæ, quæ quidem extra pomærium in suburbanis sitæ, suas tamen in urbe portiones agnoscunt. Perrepit urbem fl. vel potius fossa, per multas ejus regiones ducta ripisque lapideis hinc inde ac plurimis

Ponti-

Pontibus arcuatis munita atque instru- *Bruga.*
cta; fusca & cunctabunda; hinc per *Dammum* & *Slusam* in Oceanum usque navigabilis: inde *Ostendam* usque perducta, aliisque alveis Blancobergam & Gandavum tendens, mercibus ultrò citroque vehendis ubique commodissima.

Urbs hæc quamvis de veteri suo splendore multum amiserit: quod ad ædificia tamen attinet, tam privata quam publica; domos, scil. *Palatia*, *Portas*, *Muros*, *Templa*, *vias fora*, & quicquid præterea talium est, parem cum pristina, dignitatem & elegantiam obtinet: *ædificia* etenim ejus tam cultui divino quam hominum usibus destinata, magnifica sunt & sumtuosa, *viæ* latæ rectæque, *fora* crebra & pulchra: præsertim illud rerum venalium, unde 6. primariæ urbis viæ ad totidem ejus præcipuas Portas deducuntur.

Templa numerat circiter 60. interque ea 3. Canonicorum Collegiis conspicua: scil. *S. Donatiani* Romani: *D. Virginis*: *& Servatoris*: *Præpositus* S. Donatiani, perpetuus Flandriæ Cancellarius ad Episcopale fastigium evectus est. *Chorus* Templi uti & *D. Virginis* & *Servatoris* ostendit, utrinque depicta inscriptaque

Bruga. taque insignia Equitum aurei Velleris illic collata:

Cænobium PP. Soc. Iesu : reipublicæ sumtibus egregie & splendide extructum est, & picturis preriose ornatum: Hortisque cultissimis amœnum.

In *S. Barthelomai Abbatia* miraberis tabellam membranaceam Lubberti Hautscilti Mathematici & Abbatis ejus loci: & in *D. Basilii* Templo spectabis verum Christi in cruce morientis sanguinem ab Josepho Arimatheo collectum, & anno 1148. à Diderico Alsatio Flandriæ Comite huc translatum; in cujus rei memoriam, quotannis 3. Maji (inventæ crucis die sacro,) supplicatio & Pompa solennis habetur.

Inter Ædificia *Politica* spectandum *Pratorium Curiale* in Brugo. *Scabinorum Domus*, in qua justitiæ sacra peraguntur seniorum Magistratuum nomine, ac primo quidem ipsius *urbani*, hinc *Franconatus, & curia rei clientelaris*: *Præpositura* item *D. Donatiani*, ac *Toparcharum Sisseclensis & Mandascensis*: sic ut nonnunquam eodem die variis in hoc foro supplicorum generibus affici videas, singulorum tribunalium facinorosos.

Foro rerum venalium imminet, *Turris* 343. graduum, ad cujus horologium ubi

ubi ascenderis, urbem & loca vicina oculis distincte lustrare datur. A Foro ascende ad *Curiam* & *Palatium la Franche*, miraberis in utroque icones & statuas imperatorum, Regum, Archiducum, digna singula visu & notatu. Bruga.

Forum Mercatorum Byrsa dicitur in quo sub meridiem & vesperum conveniunt mercatores: quorum causa olim hic *Emporium*, quod *stapulam* vocant stabilitum est: Privilegium scilicet urbi collatum sistendi & stabulandi merces exoticas, venumque illic tantummodò prostituendi: nisi institor vectorve malit recurrere unde venerat. *Emporium* hoc olim 17. regionum negociantes tribus continuit: singulæque suis ædibus clarebant: hodie *Hispani* soli ex parte subsistunt, divites lanarum Hispanicarum mercatura: Accedit & *Anglicarum Lanarum* emporium; cum non pœnitendo urbis & civium fructu.

Porro *munita* est Bruga duplici fossa, & Aggere, molendinorum tumulis superbiente: Portis patet 9. inter fabrorum & Nequitiæ Portas situm est *Castellum* & receptaculum *aquarum*, ubi per 37. lebetes æneos rotæ versatili insertos, aqua 27. pedes è profundo sursursum attrahitur in aquæductus, varieque

Bruga. que per fistulas plumbeas subterraneas in publicos puteos usúsque salubriter distribuitur: in Area illic subdiali Neptunum Delfino inequitantem, virginem pudenda, herbâ operientem, atque alia videbis; mox aquæ ex insidiosis fistulis asperguntur vultusque & vestes Neptuno sacrantur.

Monetarum officinam ædes splendide atque immunes constituunt: simile Argyrocopium Gandavum facit illustre. *Sagittariorum* Hortus mensam prægrandem, ex balenæ osse confectam, ostendit: Præter Mercaturam, 68. collegia *Mechanica* hic numerabis: inter quæ præcipua sunt, lanionum, piscariorum, nauclerorum & proxenetarum: *Texuntur* arte mechanica panni gossypini, subserici, serici, lanei, linei, *tapetes* rarissimæ varieratis & elegantiæ: His collegiis excludi non debent (ubi libenter habitarunt ac *pinxere,*) Michael Angelus & Banarotus Florentini, Joannes van Eickins, item summi nominis Pictor, qui primus oleo ex lini seminibus extuso cœpit picturæ colores in hac urbe miscere ac perpetuare. *Cives* hic, ut sunt natura liberales, morum dexteritate felices, ingeniis candidissimi: ita & feminæ venustæ & dotibus meræ Helenæ

lenæ ſunt: totusque hic locus paſcendis oculis & recreandis animis dicatus videtur.

Hæc de *Bruga ſecundo Flandriæ membro*, cujus olim jurisdictio latiſſima, & potentia inſignis fuit ſimul & intolerabilis, inde opida & pagi ejus imperio ſubjecti, arrepta, ocaſione, jurisdictionem & imperium urbis exuerunt, & in libertatem ſe vindicarunt: inſtituerunt-que magiſtratum ampliſſimum, conſtantem ex 27. Scabinis, ex nobilitate ipſorum deligendis, & in ætatem eo munere perfuncturis: ac inſuper conſtituerunt, ut quotannis deligerentur 4. Conſules, 3. ex ipſo collegio, quartus ex populari ipſorum ordine: Creato inſuper Prætore, voluerunt que hunc Magiſtratum Domicilium ſuum, habere in urbe, ut & hodie habet: ita ut nunc omnis Brugenſium jurisdictio intra Pomærium urbis coërceatur: & hæc *ditio*, *Franconatus* nomen adepta, *quartum* (poſt Gandam, Brugam & Ypras) *Flandriæ membrum* conſtituat, & imperium obtineat longe lateque diffuſum in pagos omnes, & clientelas urbi intra ſeptimam leucam, circumjectas, ſed provocare licet ab hujus & urbis fori ſententiis ad Provinciale Conſilium. *Franco natus.*

Hæc

Franco natus. Hæc Terra Franca, ampla est & fertilis atque affluxu Isaræ, Liviæ ac maris opportune sita: neque desunt insulæ, Lacusque, neque amplissimum *nemus VVinendalum*; includit 35. *Ambachtas cum appendentibus & contribuentibus*; Ambachtæ ab Ardenburgo; Gistella, Leffinga, Aldenburgo similibusque nomen sortitæ, & pagos 90. complexæ Francouatus Tribunalis judiciis & decretis parent. *Appendices* vero *Contribuentesque* 29. pagis instructi, suis quidem singuli Toparchis obsequuntur, sed in publicis comitiis Consiliis tributisque Ambachtarum subsidiarii sunt atque partiarii; & Appendentes ad Franconatus: contribuentes vero ad Consilii, Flandriæ tribunal appellant. Inter hos est *Præpositura Donatiana* Principe Viro digna, & *VVinendala*, *Praeta*, *Maldenghemi*, *Guisaque* Baroniæ cum *VVitkercke, Hardeye, Merckem, Lichterveld*: Pagis autem illis Vasallicis plus quam 100. Dynastiæ, Templorum consortio annexæ, jurisdictione sejunguntur: Sunt & circum urbem *Abbatia* D. Andreæ, PP. Ord. D. Bened. & Spermaliæ S. Trudonis Virg. Ord. S. Bernardi, & Doesty PP. item Werckenæ PP. prope Dixmudam; & Merckemæ Virg. Ord. Bened.

VVerc-

VVerckena nomen, Cœlestii vallis est, & Asylum facinorosorum. *Franconatus.*

Ceterum opida & Municipia hujus Territorii præcipua sunt, *Bierflita* in insula situm ad fines Zelandiæ, & egregie munitum: *Isendica* munimentum: *Ardenburgum* opidum quoque munitum: & Templo superbum, cui proxime adjacet *Middelburgum* fossis & aggeribus munitum: Prætorio Collegio Canonicorum: Cænobioque Virg. Ord. Franc. nobile: prope abest Abbatia *Soetendael* Canon. Regular. & *Leefta* Castellum, omnia gentis Ogniesæ: *Eclo*, *Slusa* in propinquo est, urbs maritima & olim lauta ac potens; nunc situ & operibus munitissima, ac ampla, miliare fere ambitu suo complectens, sed multis locis vacua & pascuis, 100. vaccarum, relicta: Regimen ejus est penes Ballivum & 7. Scabinos 2. Consules, (quorum alter Scabinorum Consul dicitur) & Graphiarium: est & hic *Collegium* quod *Franconatui jus dicit* constans Ballivo, Consule, 7. Scabinis, Pensionario & Graphiario. *VVerckene Abb.* *Middelburgus.* *Sluys.*

E regione est *Cadsandia insula* pagum habens cognominem: aggeribus & fortalitiis multis munita est, habetque in ora orientali *Ostburgum* Emporium olim cele- *Cadsand.* *Oostburg.*

Franco natus. celebre, nundinisque nunc clarum, & operibus munitissimum: inter Dammam & Slusam deinde occurrunt *Houcia* & *Monachoreda* opidula: *Damma* opidum munitissimum est, clavisque maris, & frenum Brugensibus: inde ad maris litus *Blancoberga* est, opidulum adprobum, & pulchra satis arce communitum: inde prope Brugam *Gistella* est, opidulum minime contemnendum, ubi plurimæ fiunt sajæ, panni & similes merces, Baronatu nobile & Abbatia, censeturque *Gistellia domus* una cum *Halovima* inter antiquissimas Flandriæ: *Torourum* interius versus Yperensem Castelaniam prope silvam Winendaliam se offert, opidum perantiquum, ditionis Cliviæ & Juliaci Ducis (junio julioque mensibus) mercatu equorum & aliarum rerum celebre.

Dam-ma. *Blanke bergh.* *Gistel le.* *Thorout.*

Dixmude. Sequitur inde ad Iperleam fl. *Dixmuda* opidum munitum, lautum & peramœnum, nundinis (mense julio) annuis, equorum aliarumque mercium, & hebdomadalibus casei butirique frequentatum & dives, item cænobio utriusque sexus Franciscano, Xenodochio, & Leprosorum Domo spectandum, pertinet ad familiam Sacquespeam.

Hinc

Hinc versus mare est *Sevekote* opidum munitum: & *Aldenburgum* opidum per-antiquum & famosum unicam tantum Portam habens, & annuas nundinas. *Ypra. Sevekote, Aldenburgi*

Sequuntur ad mare *Ostenda & Neoportus*, illa exigua est sed Portu & munitionibus celeberrima. *Ostenda*

Hic portu securo sed oblongo gaudet, Pharoque Lapidea, plateisque symmetriam & ordinem habentibus insignem, Arceque valida: Templo item Spatioso & Cœnobiis Franciscanorum conspicuus est locus. Prope abjacet ei *Lombartsida* opidum, olim celebre, hodie pagi magis formam ostentans, quia portum suum vendidit: Hæc de præcipuis Franconatus locis. *Nieuport. Lombertzyde.*

Sequitur hunc proxime versus meridiem *Castelania Yprensis*, cujus *Civitas Ypra, tertium Flandriæ membrum* constituit, & *Vice Comitatus* dignitate nobilis est: nomen habet ab *Ypera* fl. eam perluente, situque & opere munita est, pulchra item, lauta & amœna, satisque opulenta atq; ampla, novem portas complectens: ædificia ejus & domus bonæ, etsi ob lignea (magnam partem) frontispicia parum spectabiles: jactatur vulgo fundum habere explumbo, ob multitudinem tuborum plumbeorum quibus *Ypre.*

Ypra. aqua fluvialis & alia per singulas fere domos, & oportuna quæque urbis loca distribuitur: *Forum* habet longe amplissimum ac mirabile, nulli in Belgio cedens, in quo *Curia & Halla*, Scabinorum Tribunal, & lanorum pannorumque, & aliarum mercium receptaculum; elegantis spatiosæ & sumtuosæ structuræ ad miraculum usque: longa 462. pedes, lata 50. *Templa* ac *Cænobia* continet pulchra & veneranda, quorum D. Martini Episcopi sedes amplam habet diœcesin. Habet & Abbatiam Virginum Claranam; item 4. mendicantium Cænobia & multa Xenodochia: Texitur hic ingens copia pannorum ex lana, item subserica, aliæque id genus merces, unde florent hic mediocriter mercimonia, præsertim in Nundinis quadragesimalibus: *Incolæ* probi sunt & civiles ac pacifici.

Præter ordinarium *Magistratus* urbani tribunal est & hic *Curia Yprensis*, cujus jurisdictionem agnoscunt 7 *Castellaniæ*, quarum sola *Casletana* 24 & plura sub se habet fora seu conventus juridicos. *Ager* ei circūjectus totius Flandriæ Teutonicæ præstantissimus & fertilissimus est.

Boesinge. Continet Yprensis Castellania pagos 33. inter quos *Boesinge*, ad fossam Novam,

vam, quæ Dixmudam & Neoportum ducit situs, tribus instructam repagulis aquas sistentibus: qualia & videntur *Nieuvvendami*, *Poperinga*, *Oostuletera*, *Copenolla*: &c. Item *Stade*, *Morslede*, *Hollebeke*, *Beckelare* &c. Item prope Ypras Abbatiæ *Zonnebeca*, *VVormesele*, PP. & *Nonnebusci* Virg. Ord. S. Bened. nomen habens ab *Luculenta Silva* cui insidet: *Hauthulst* Vetustum latumque Nemus cujus prioratus (Commendatario PP. & 2. Sacellis ornati) magna portio in Franconatum extenditur, pertinetque jam ad gentem Bockholtiam. *Ypra.* *Nonne bosch. Abb. Haut-hulst.*

Cæterum *opida* & *municipia* hujus *Castellaniæ* sunt *Rosselara*, bonum opidulum, & hebdomadario omnis generis rerum, maxime linteorum, mercatu celeberrimum: Dominus ejus Dux Cliviæ, cujus etiam sunt, *Torcutum*, *VVinendaliaque* pagus in territorio Franconatus: aliaque loca & bona, ex hæreditate illustris viri Philippi Ravesteinii. *Ronsselare.*

Item ad Lisam fl. *Viroviacum* supra *Meninam* positum opidum, magni nominis & momenti, sed tenuis hodie conditionis, insigne tamen Templo D. Virg. pulcherrimo, & amplissimo censu dotato: fiunt hic magna copia *tapetes* illi viliores. *VVervvyck.*

Ypra. Comi-nes. *Cominium*, Arce, valide satis munita, conspicuum, & Bibliotheca ab Halewinii & Cominii Domino collecta, instructissima: Interius hinc ad rivum *Messina* est, opidum satis lautum, Lanificio florens, & amplissimo Virg. Cœnobio nobile, cujus Antistita, (uti & Montensis & Nivellensis) non temporalis minus, quam ecclesiastica loci Domina, vulgo audit, (*Me Vrouvve van Meessene*) verum hoc hisce religiosis peculiare, ut primo statim ingressu sacramentum ineant, nec resilire possint.

Messine.

Inferius hinc ad *Lisam* & ostium rivi alterius occurrit *VVastena*, Abbatia Canonicorum Regularium nobile opidum, Arcem habens, Ballivi habitationem: *Castellania* ejus pagos 15. continet, in quibus sunt *Soeterstede*, Arce olim munitissimâ, & Marescallo Flandriæ hæreditario ornata, gentis Etourmellæ: *VVulvergem* gentis *VVytsæ*, *Coudenhem* Mourbekæ: opidum vero cum *Castelania* ad Nassoviæ Comites per nuptias accessit.

VVaesten. Varneton.

Yprensem Castellaniam Oceanum versus sequitur *Feurnensis Ambachta*, quæ & una cum Bergensi & Borborgensi & earum appendicibus numerosis, (quæ partim sunt pagi Vasallici, partim pagis im-

Veurnensis Castellania.

implexæ Dynastiæ, quas fissuras vocant) *Veurna.*
Terræ Francæ subcensetur: urbs ejus *Furna*, concinna satis & pulchra, atque *Verne.*
antiquo illustrique Burgraviatu ornata: inter 3. Templa ejus *Curialia* eminet *D. VValburgis*, plumbeis tegulis tectum, & splendido Canonicorum Collegio illustre, cujus *Præpositura* nobilissima Episcopatui Yprensi unita est: Habet & *Xenodochia*, ædemque Leprosorum: & *Cœnobia* 2. Virg. D. Franc. & D. August. & Alexiani PP. qui mente captis, custodiam, & peste exstinctis, sepeliendi officium impendunt: item Abbatiam amplissimæ structuræ S. Nicolai PP. Ord. Præmonstratensis: fossis & mœnibus opidi adstructam.

Cæterum complectitur hæc *Ambachta sive Castellania* 42. pagos unius magistratus plenæ jurisdictioni subditos: inter quos est *Alvergem* fl. *Loano* inter- *Alvergem.*
cisus, amplo Templo & situ ejus commodo spectabilis: *VVulpe*, Xenodochio monialium clarus: *Haringa*, *Roesbrugge*, *Stavele*, *Leessel*, *Lampernesse*, pascuis opi- *Lampernesse.*
mis, & phasianorum, cygnorum, anserum anatumque ferorum advolantium fœcunditate celebris: Certè *hæc Castellania insignis* est Loano & Isara fluviis, *Marisque ac Lacus appulsu*, pascuorum

Lampernesse. eximio & celebri fumine; agris item frugiferis, arboribusque omnis generis fructiferis: atque versus Poperingam *Nemore Sinfixio* amplo & luculento: *Abbatiis* item *Dunensi*, quæ Templo specioso & Turri Pharo illustris: Præpositurâ Abbaticâ *Eversamia*, & *Victorina* Virg. ad *Roesbruggam* veterem Dynastiam.

Sunt & sub hac Castellania 8. *Parochiæ subsidiariæ*, quæ licet suum quæque tribunal & jurisdictionem separatam habeant, cum suis tamen appendicibus, non minus quam quadrantem census Castellaniæ pendunt, pagi sunt opulenti, in quibus *Vlamertinga* & *Elverdinga* Fisci Regii, *Lokera* gentis Horniæ, *Nieucapella* &c.

Loo. *Loa* quoque hujus Castellaniæ opidum est, Flandriæ vetustissimum, olim muris cinctum & Comitatus dignitate clarum: hodie tectis & incolis satis frequens, Portas habet ad orientem & occidentem, & fossas illud ambientes: Præposituram habet Abbaticam Canonicorum Regularium, cui pars opidi Septentrionalis subjicitur: *Casei* hic fiunt parmensibus lautitiæ gloriâ minime cedentes, quos *Nieumolkinos* vocant, quod ex recenter mulcto vaccino lacte, cui cremor non est detractus, coagulescant:

Nun-

Nundinas habet annuas mense Octobri, & Senescalliam, multorum feudorum matricem. *Bergensis Cast.*

Sequitur hanc juxta mare *Ambachta sive Castellania Bergensis* fæcunda pecoris, butyrique sapidissimi, frugum quoque arborumque tam pomiferarum, quam lignationi aptarum, copiosa: Aginona fl. ejusque emissario Colmâ, ac Oceano irrigua & commoda: opidum ejus Princeps est *VVinociberga*, à Prænobili Cænobio, D. Winoci Angli, quondam in monte extructo, & in opidum aucto, nomen habens: amplum satis est & munitum ad Colmam fl. pannificio & sajarum optimarum copia, nobile: celebre item *Burgraviatu*, *Nundinis* frequentatissimis, mense Octobri, celebrari solitis, & amplissimâ Aulâ, proxime peristylium Templi fastuose extructa. *Bergen Castellania.* *VVinoxbirge.*

Ager ejus suburbanus mirifice fertilis est: *Rivus* amplus, ex hoc opido Dunkerkam ducit, sesquileucâ inde sitam, & anno circiter 966. ab Comite Balduino structam: nomen habet ab Abbatia *Dunæ*, quæ uno istinc lapide distat, & Templi Turre, celsa gradus 273 Celebre opidum est, Portu amplo & commodo, & munimentis ac fortalitiis, tuto: ipsum vero opidum parum firmum est, ob si- *Dunkerke.*

Bergensis Cast. tum (arenosi soli circumjacentis) incommodum; intus vero, transeuntes oblectat, plateis & ordine nitidum: inprimis Templi altare sumtuosum & amplum, tantoque splendore ornatum, ut adspiret ad fastigium admirationis: est & hic Cœnobium utriusque sexus Ord. S. Francisci.

Mardyck. Hinc medio itinere versus Gravelingam *Mardica* est, locus maritimus oppidum olim egregium & famosum, sed sæpè dirutum, ita ut hodie tantum sit fortalitium, adversus hostes, limitaneum.

Porro, *Castellania sive Ambachta Bergensis* pagos continet 33. interque eos *Houtkercke* Comitatus nobilissimæ gentis Horniæ: Gasebeciæ *VVormhout*, amplitudine & D. Winoci Præpositura clarus: *Herzele* annuis, in julio, nundinis frequens: *Eeckelsbeeck* vetus, & Castello splẽdido excultus pagus. *Pitgam & Honscote* qui tres posteriores & alii Toparchos suos habent, sed in oneribus publicis contribuunt. Est autem *Hondiscota* bonum & peramœnum opidulum, textoriis officinis tenuium pannorum laneorum celeberrimum: Magistratus ibi cura & industria singularis in egenis, puerisq; adjuvandis: *Cœnobia* habet PP. Crucigero-

gerorum S. Trinitatis & Virg. Ord. S. Francisci: & *nundinas hebdomadales* binas, & *annuas* circa festum Pentecostis. Adjacet & *Toparchia* luculenta *Præposituræ Donatianæ Brugensis*, rivo, cui Pons lapideus instructus, & jurisdictione distincta. Inferius inde versus Oceanum *Lacus* erat ab æstu maris natus, 7. mill. in ambitu continens, qui nuper arte & industria exsiccatus, & agri forma donatus. *Brouckborge.*

Ab hac juxta Oceanum, *extrema Ambachta sive Castellania*, Flandriæ *Brouckburgensis* succedit, cujus, uti & Gravelingæ & Dunkerckæ, Dynasta *Dux Vindocinens.* olim Comitum *Guinesiorum* fuit, cui *Comitatui Castellania hac* vicina est. Pagos continet 14 in iisque *Granevicum, Loon*, ornatum Burgraviatu gentis Doisæ, *Drinchamum* vetusta Arce nobile gentis Vilainæ, atque *Holkin* Comitatus epigraphe signatum, ad *Præposituram VVattenensem* spectantem, jam annexum Episcopatui *Sant. Odomari*: *Anginno* fl. eam separat à Bredenardæ & Houkæ territoriis, singula 4. pagos continentibus, Flandricoque idiomate utentibus, pridemque juris Flandrici, nunc Artesiæ subditis. *Brouckborge Castel.*

Opidum ejus Princeps, *Borburgum*, situm *Brouckburgh.*

Brouckborge. situm est ad *Colmam* fl. uno supra Gravelingam mill. non magnum sed amœnum & egregie *munitum*, *agrum* habens palustrem & fertilem: *Abbatiamque* Virg. Bened. Ord. foris, fundatam à Clementiâ Flandriæ usufructuaria: *Xenodochium* item *Domumque leprosorum*, & *Nundinas* Junio Septembrique mensibus annuas: Agri, Hoymiliani limitibus opidi inclusi, hic ad alterum conjugem Superstitem & ab hoc, ad natu liberorum minimum, devolvuntur.

Gravelinge. *Gravelinge* hinc inferius *Aginnoni* adsidet non procul à mari, opidum olim magni momenti, & Portu amplissimo famosum: hodie Portu fere obstructo, egregie fortalitiis, Arce aliisque operibus munitum.

Cassel. Hinc meridiem & Orientem, versus offert se nobilis *Castetana*, *Ambachta* sive *Castellania*, Artesiæ vicina, cujus caput Casserum opidum olim valde potens, alto monti insidens, & nunc Nundinis (Jannuario & Augusto) annuis equorum celebre: Mons cui insidet egregie cultus est, continetque Arcem vetustam, ac fontem vivum in foro salientem, binaque Collegia Canonicorum, quorum D. Petri egregie dotatum: Antiquitatem ejus demonstrant etiamnum

viæ

viæ ejus Regiæ, ab Romanis, ut credi- *Cassel.*
tur, silice Bethuniensi stratæ, quæ adhuc pluribus locis durant à Casleto per *Stratselam*, *Noortberkinam*, Pontem *Steganum* ad *Basseam*, item per *Poperingam*, *Vlamertengam*, *Markemum* *Eesenam* ad *Brugram*, & *Rodenburgum*.

Ceterum hæc Ambachta sive Castellania luculenta est *silvis Niepa.* & *Ruhouta*: illa Arce Morana nobilis, amplissimi proventus est; continet præterea pagos 52. suis quidem peculiaribus tribunalibus obnoxios, sed arma, consilia & pecuniam conferentes in opidi Consessu; eminent inter hos, *Haveskercka*, *VVatenum* veteres Baroniæ, & *VVatene.*
Watenum quidem olim opidum, hodie egregie munitum est, multaque antiquitatis vestigia subterranea ostentat, *Steenvorda* opidi instar cum Xenodochio, gentis Bellæ: *Moerbeca*, *Ruysschura*: *Noortberkina*, *Vletera*, *Peena* Cænobio *Peene.*
Guilielmico luculento, & Dynastæ suæ Halewynæ gentis potentiâ, & Marchionis titulo ornata. *Bollesela*, nundinis julio ineunte frequens, ubi nuper agricola fodiens, reperit cantharum ex alba terra ingentem, in quo pœne 2000. numismatum includebantur, habentium effigiem ac inscriptionem Posthumi in

Cassele. Galliâ Cæsaris à Lolliano devicti atque cæsi.

Est & hic *Abbatica* Præpositura *VVatenensis* Canonicorum Regularium, item Abbatiæ *Ravesbergæ* & *VVoestiniæ* Virginum: aliaque PP. ei vicina, est & Woestiniæ Vicinus lacus prodigrosus, uti cui *innatant* parvæ insulæ, bobus, ovibusque pascuæ, & arboribus consitæ. Est & in hac ditione *Mergemum* sive *Mervilla* ad *Lisam & silvam Nepensem* situm, cui finitima & vicina *Abbatia belli Frati* Virg. Ord. S. Bernardi, item interius hinc Haesbrouca opidulum satis lautum, linearum telarum mercatu copioso, ac Nundinis annuis (Junio mense) clarum: fruitur commoditate rivi effossi & per *nemus Niepense* in Lisam perducti: in hoc nemore *Niepa & Borra* torrentes sunt in Lisam quoque exeuntes: item *Cœnobium Prevenense* Crucigerorum, S. Trinitatis, & *Arx Regia* ampla valida & opulenti proventus, quam coluere ornaruntque ædificiis *Robertus* Casletanus & *Mathildis* Philippi Elsatii & *Isabella* Philippi boni, Viduæ: Adjacet & *Moerbeca* pagus suorum Dynastarum Prætorio genere illustris. Est & hic loci, prope fines Furnenses & Bellenses, *Peperinga* opidum satis lautum & pulcher-

VVoestina. Merville. Haesbrouc. Peperinga.

cherrimis Templis insigne, in quo celebratur quotannis, Aprili mense, magnus omnium rerum mercatus, fiuntque plurimi panni & similes merces. Agnoscit Dominatum Abbat. Bertiniæ. *Poperinga.*

Sequitur proxime *Ambachta sive Castellania Bellæ*, cujus caput *Bella* sive *Balliolum*, opidulum vere concinnum & lanificio admodum florens, nundinisque Septembri mense, annuis, frequentissimis, clarum. Assidet illi Dynastia Bellæquintæ, gentis Vasquesæ Lusitanis oriundæ. Suevit alendæ ad disciplinas Latinas Scholæ diligenter providere, Joanne Lottino, urbis tutore eam curam non negligente. *Belle.*

Ambachta sive Castellania hæc pagos 10. habet, supra 4. quos vocant Angulos, à totidem mundi Cardinibus denominatos. in quibus *Eecka*, gentis Bellæ: *Castra* Thiennesæ gentis: ubi non minus quam Gandavi, Brugæ, Ipræ, Slipæ domum opesq; non exiguas possident Hospitales Joannitæ, quos nunc Melitenses commendatores nominant: *Niekercke* Egmondanæ gentis, decoratus Ludo literario Græcæ Latinæque linguæ, impensis incolarum instituto. *Drenoutra* Dynastia quondam Caroli à Mourbeec. *Bertena* ubi maxima pars Montis *Eecke.* *Castre.* *Nieukerck.* *Drenoutre.*

Cattorum, in vertice gestantis binas molas, alteram oleariam, alteram frumentariam: *Nipkercka* Prioratu opulento PP. Ord. Bened. nobilis vicus, Gentis Armentiræ. *Stegra* quoque hic sita ad Lisam fl. per cujus Pontem lapideum via illa Romanorum, de qua modo dixi ducit: quæstuosa est lanificii, habetque in Lizæ crepidine *Arcem* validam & spectabilem Dynastæ (quæ stavela gens) Domicilium, non procul à *Monasterio* PP. crucigerorum S. Trinitatis.

Stegra

Gallo-flandria.

SEquitur hic ultra Lisam *Flandria Gallicana*, juxta Lisam protensa, ceterisque finibus Artesiam & Hanno-niam contingens: hæc licet ambitu sit parum ampla, pulchra tamen est regio, Lisa & Scaldi, itemque Lilla & Marka fluviis irrigua. Solum ejus præpingue frugum omnium, & inprimis tritici feracissimum est, optimam quoque producit *rubiam*, & præstantissimum genus glasti: sunt & pascua uberrima, & inde ex pecudum gregibus quæstus copiosus. Continet *Castellanias*, Lilanam Duacenam, & Orchiesiam, cum dependentibus, nec non Tornacum & Tornacesium: & in iis præpotentes aliquot urbes.

Lilana Cast.

Castellania Lilana omnium amplissima juxta

juxta Lisam fl. protenditur, & late interius complectitur regiunculas. *Melanthois*, *VVeppes*, *Ferrain*; *Pevele*, *Carambaut*, *Transcaldiam*, *&* *Comitatum*, & in iis 137. & plures pagos, frugum populique abundantissimos, item rubiæ herbæ, lanis, coriisque tingendis, ne color deflorescat, necessariæ, totaque est nobilium toparchiis plena, beneficium recognoscentibus à Sala Lilana, antiquo Comitum Palatio, Caput ejus, atque adeo totius Gallo-flandriæ, *Insula* est, urbs ampla, populosa, nobilitate frequens ac præpotens, pulchra item & inter prima Belgii emporia numerata; quam plurimi mercatores & opifices sagaces incolunt, imprimis textores sajas, semiossettas & mocajarros, orientis forma, texentes: est & hic *Camera Rationum* Bruxellensis instar: major tamen hujus autoritas, prærogativa, pecuniarum dispensatio: subsunt enim huic longe plures Provinciæ; tota nimirum Flandria, Artesia, Hannonia, Valencianianæ, Tornacesium & Mechliniense Dominum; quæ omnes expensi-acceptique rationes huic Collegio reddunt: ita ut Insulanis sit jus & autoritas cognoscendi de Patrimonio & reditibus Principis, exigendique illorum rationes

Lisle *Ryssel.* *Lisle:* *Insula* *Ryssel.*

&

Insula. & quicquid eo spectat administrandi: litium vero inter subditos suos decidendarum jus est penes Senatum Provincialem Gandavensem supra descriptum. Adservantur & in hoc Collegio autographa omnia Privilegiorum huic terræ à Principe concessorum: Constatque Præside, & 4. Rationum Magistris, 5. Auditoribus, 3. Graphiariis, & minoribus aliquot administris.

Inter Ædificia sacra magnificum est D. Petri Templum ac Cœnobium reditibus luculentissimis dotatum ac Balduino Pio: habet & Cænobia utriusque sexus Ordinis S. Francisci, juxtimque Abb. Losâ PP. Ord. Bened. & Markettam Virg. ejusdem Ordinis.

Pomæria ejus dilatata sunt, & stagna, inter quæ posita fuit, paulatim exaruere, & assiduâ incolarum industria oppleta sunt: alluit muros ejus qua parte Castrum est Lilla fl. qui mox inferius, arrepta Marca amne, in Lisam exit.

Seclin. Porro loca hujus Castellaniæ potiora sunt in ditiuncula *Melanthois*, 21 pagos complectente, *Seclinium* caput ejus, Collegio Canonicorum D. Piati Beneventani decoratum, & Decanatu amplissimo, sub quo & *Ogniesum*, clarissimæ familiæ peculium; & *Nojella* gentis Nojellæ ori-

go,

go, in Ditione *VVeppes: La Bassee* opidum *Insula.*
munitissimum prope Artesiæ fines ad *Bassee.*
Lillam fl. situm: *Waurinium*, gentis Laliniæ, Seneſclalco Flandriæ, clarum: *Haubordin* immunitatibus & Dominio Borbonii ſtemmatis illuſtre: item *Armenteria* ad liſam ſitum opidum egregie munitum, & incolis, divitiisque affluens; *Armentiers.*
texitur in eo ingens pannorum vis, maxime quadricolorum, habetque mercatum, & velut emporium quoddam caſeorum eximiæ bonitatis, qui in iſto & finitimo omni tractu largiter premuntur: locus eſt in ditione Comitis Egmondani: Porro Armenteriam inter & ſtegram cis Liſam fl. ſita eſt peramœna, & omnis generis rerum, tritici inprimis fructuumque feraciſſima regiuncula *Laleva*, Belgice *'t Lant van Loeve* dicta & 4. pagis inſeſſa: quorum caput eſt *Leventiſium* pari cum opidis, muro clauſis, gaudens jure & privilegiis, Præpoſitura inſuper nobilis & ſubſidiorum omnium Principi pendi ſolitorum immunis: quam, licet jam Arteſiæ ſubcenſeatur, Margarita Conſtantinopolitana, à Couchii Domino emtam, Flandriæ annexuit. *La Leva: Les ve.*

Porrò in ditione *Inſula Ferrain* occurrunt *Comines* de quo ſupra in Ypreníis

Caſtel-

Insula. Castellaniæ descriptione dixi: item *Halevvina* opidum exiguum, sed valde antiquum & lanificio nobile, atque illustris Domus cognomentum: *Busbeca*, Gislenæ gentis: *Robais* stirpis Werchiniæ Marchionatus titulo insignitum, & *Langia* nobilissimum opidum ac validum, bonumque, in quo fit magna sajarum copia, & aliæ id genus merces: pertinet ad Comitem Buranum: est & in hoc tractu *Espinoy* Pagus Principatus titulo nobilissimus, spectans ad Barlemontios.

Hale vvyn.

Lannoy.

Espinoy.

Sequitur *Pevele* ditiuncula 26. pagorum, inter quos *Cisoin* Werchiniæ gentis, Abbatia Canonicorum regularium exornatus, & *Monspeuele* & alii: in ditiuncula *Carembant*; *Phalempin* Abbatia quoque Canonicorum Regularium nobilis, in *Transcaldia* regiuncula 7 continentur pagi, qui sunt *Velames*, *Mourcourt*, *Pestrien*, *Glubezies*, *Caurines*, *Pottes* & *Pont* a li, Laye: in Comitatu circum insulam urbem proxime 12. occurrunt.

Cisoin.

Duay. Hæc de Insulæ, prima Gallo Flandriæ *Castellania*: *Secunda est Duacensis, cum Orchiensi* pagos 28. comprehendens, & agrum habens egregie frugum fertilem, & juxta Scarpum fluvium apprime

prime pascuum: urbs ejus Princeps Duacum, sita ad fl. Scarpam quod varie eam interluit, opidum Lautum amplum & validum situ ac opere, fontium copia, ac domorum (quamvis veterum) elegantia & splendore conspicuum: *Emporio* tritici variisque artibus mechanicis, maxime textura, opulentum: *Academiâ* celeberrima illustre, & ob situs, aëris & idiomatis Gallici commoditates, frequens: *Templis* quoque pulcherrimis exornatum, inter quæ maxime eminet D. Virginis mire antiquum: *Duo* hic sunt *Canonicorum Collegia* S. S. Petri & Amati, cum *Abbatia Pratensi* Virg: item *Cœnobia* Crucigerorum PP. S. Trinitatis: PP. Francifcanorum, ac Dominicanorum & alia: item extra urbem inferius juxta Scarpam *Abbatia Flinensis* Virg. Ord. S. Bened. à Margareta Constantinopolitana fundata, ac duobus Flandriæ Comitum sepulchris decorata: & inde inferius ad Scarpam. *Abbatia Marchienna* PP. Ord. Bened. fundata à Rictrude, Duaci Dominâ, quæ anno 687. ad superos transiit: Inter pagos hujus ditionis sunt, *Bouvignies*, stirpis Nedoncellæ: *VVarlaing*, *Longevalla*, *Estres*, *Ognyesa*, *Landas*, *Flines*, *Montigny*, *Hamel*, *l'Ecluse*, & alia, Dynastiarum illic pars splendidissima

Duacum.

Flines.

Marchienne

Tour- nay. dissima à Castello Duaceno & Curiâ Orchiensi motum possessionemq; accipit.

Orchise Est autem *Orchisa* bonum atq; amœnum opidum, ubi maxima copia fiunt sajæ, & id generis mercimonia: estque tertium Gallo Flandriæ membrum.

Torne- sis. Sequitur *Castellania*, *sive Balivatus Tornacensis* Flandriæ junctus, ita tamen ut distinctum maneat membrum, audiatque Ditio Tornacensis & Tornaci, & in agros pagosque circumjectos retineat imperium: *Regimen* autem ejus constat 3 membris: nempe, Antistitibus nobilibus: & 4 magnis justitiariis: Civitas ejus

Dornic Tornay *Tornacum* Nervia Cæsaris, & 640. annis ante N. C. condita. sitaque loco commodissimo, in utraque Scaldis ripa, *quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen*: ampla, pulcherrima, opulenta, potens, & contra hostiles incursus munitissima, *Arcem* habens insignem & firmam, amplas & commodas domos, *Templa Cœnobia* & id genus ædificia ad miraculum pulchra: Primaria *Cathedralisque ædes* D. Virg. condita & amplissimo censu dotata est, ab Childerico Rege Francorum, in qua Carolus V. Imp. anno 1531. comitia equitum Aurei Velleris celebravit, *Episcopatus* ejus, longe lateque diffusus, ita

canæ

canæ & reverendæ antiquitatis est, ut primum Præsulem jactet, Eleutherium creatum à Papa Felice 3. circa annum 490. Viget insuper in hac urbe *Mercatura*: Vigent artes mechanicæ, & inprimis telarum, sajarumque textrinæ, ita ut numeret 72. variarum professionum Collegia: dedit hic populus Christo nomen, anno 290. concionibus maxime operaque SS. Platonis & Chrysolii, qui Temporibus Diocretiani Martyrio inibi coronati sunt. *Tournay.*

Ceterum Provincia hæc pagos complectitur, quos Flandriæ pagis annumerant circiter 60. præter 7. Hannoniæ inclusos, situs commoditate, sementis fænore, pascuisque commendabiles: in iis sunt, *Calone, Marquain, Hertain, Ville Moy, Lesdam, Pecque* item *Mortania* cum 9. *&* *S. Amand.* cum 8. pagis: *illa* ad confluentes Scaldin, Scarpumque sita, olim opidum fuit arcé munitum, sed belli injuriis in formam pagi redacta est, & ad gentem Grachtiam ex Wala pertinet: *Fanum S. Amandi* perinsignis pagus ad Scarpam fl. situs opidi speciem nomenque portis ac fossis præbet. Subest *Abbatia* ejus, Ord. S. Bened. PP. opibus & amplitudine nulli Flandricorum cedenti.; adjacetque amœnissimum *Mortagne.* *S. Amand.*

Nemus

Torna-cesum. *Nemus* ab ea *S. Amandi* dictum : Mortaniæ & Sant Amando juxta Scaldin, in ditione Hannoniæ, proxime adjacent tria loca antiquitate nobilissima : nimirum

Antoing. *Antonia* 1. à Tornaco Leuca, ad Scaldim situs amœne pagus, cum pulcherrimi operis Castro, quod ab M. Antonio Triumviro nomen habere putant· hodie paret Principi Lignii : Altius inde ad

Obye. Scaldin est *Bia* mirabili Arce conspicuus pagus, Dominum agnoscens Principem Espinoji, Sequitur mox altius

Brisfoeل. *Brissolium* pagus exiguus sed ampla arce nobilis, tantæ antiquitatis, ut à bifronte Jano nomen habere, pro certo, existimetur, unde & ampla ibi vallis, etiam pagis aliquot insessa Brissoliensis

M. de la Trinite. dicitur, juxta quam est Mons Trinitatis in quo asserunt Jano Templum olim fuisse positum ab Albanis. Non procul

Ligne. ab his distat Lignium pagus peramœnus, Arce conspicuus, & Principatus titulo nobilis.

FLAN-

ARTESIÆ
DESCRIPTIO.

FLANDRIÆ Orientem & Meridiem versus contigua est *Artesia*, ceteris finibus Picardiam, Cameracum & Hannoniam tangens: complectitur magna ex parte ejus gentis tractum, quam Cæsar Atrebates appellat: *regio* peramœna & præstantissima ut quæ *Cœlum* experiatur admodum clemens & temperatum: *Solum* vero habeat omnium rerum, (etiam vini si velint) feracissimum, ac tritici genus laudatissimum producens: continet 12. *Opida* muris clausa: pagos 854. Castellanias 9. Abbatias complures, atque Cænobia, aliaque id genus Collegia multa. Opida prima sunt *Atrebatum*: Fanum D. *Audomari*, *Bethuna*, *Aria*. *Bapalma*. Reliqua sunt *Hesdinum*, *Rentejum*, Fanum *S. Pauli*, *Perna*, *Lilertium*, *Bassaa*, *&* *Lendium*. & præter hæc *Vetus Hesdinum* ac *Terrouana* opida diruta: *Ordines* hujus Provinciæ 4. membris constant scil. Antistitibus, Capitulis, Nobilibus, & urbibus primariis: Scarpa fl. in finibus ejus natus, magnam ejus partem irrigat: *Artesi*

Arras irrigat: ab quo teli tantum jactu abest
atrecht *Arrebatum vasti ambitus civitas:* JuliiCæsaris tempore magni tractus caput; & Caroli Calvi ævo & insecutis aliquot seculis metropolim eam agnovit tota Flandria, quæ inde avulsa nunc Artesiæ caput est: Divisa vero in duas partes, qua-
La Cite. rum altera *La Cite* altera *La ville* audit: flumine distinctæ sed Ponte rursus unitæ. Civitas quidem non ita ampla est, sed pulchra tamen, amœna & propugnaculis communita, item magnifica D. Virg. Cathedrali Templo pulcherrimo, cujus Præsul & Politicus civitatis Dominus est, cui non jura minus & leges quam magistratus attribuit: Superiorem tamen agnoscens Artesiæ Comitem, penes quem est ipsius electio sicuti confirmatio penes Papam: estque Episcopatus hic opulentus admodum ac lautus.

La Ville. Urbs *La Ville* altera Atrebati pars ampla sane est & dense habitata: situ & opere, muris scilicet ac propugnaculis latis profundisque, etsi aquæ expertibus fossis, adeò munita, ut non nisi diutina obsidione frangi & expugnari possit, *Vias* habet admodum latas. *Forum* spatiosissimum & eximiè pulchrum: item *Abbatiam* amplissimam & totius Belgii opulentissimam, D. Vedasto urbis

urbis primo Episcopo sacram: Aliaque *Artois*
spectanda Templorum ædificia, & percommodas civium domos, quarum singulis sua sunt hypogæa pavimenta, & insolita quadam profunditate admiranda, ac à tormentorum hostilium ictibus tuta: in hac urbe *Sedes* est *Senatus* Provincialis Artesiæ, à cujus sententiis Mechliniam licet appellare: Porrò civibus satis frequens est, mercatoribus maxime & opificibus, varia artium genera profitentibus, fiuntque hic magnâ copia *Saja* notæ & expetitæ.

Secunda Artesiæ Civitas *Fanum D* *S. Omar*
Audomari, fl. Aginnoni adsidens, prope Flandriæ limites, opidum firmum adeo atque munitum ut nihil Supra: civibus quoque frequens, & Castellania ac jurisdictione in agros & pagos circumjectos conspicuum, ædificiis item publicis privatisque magnificum inter quæ potissimum eminet *Abbatia S. Audomari*, nunc *Episcopi Palatium*: Cænobium enim hoc urbis origo & fundamentum primum, evectum est ad dignitatem Episcopalem: estque egregii operis Templo aliisque pulcherrimis ædificiis magnificum, & proventibus adeo Luculentis dotatum, ut referatur inter pulcherrimas & ditissimas Belgii Abbatias.

Artois Bethune. *Bethunia* tertium Artesiæ opdum, prope fines Casletensis Castellaniæ & Insulanensis ditionis situm est, lautum sane & munitum: fitque in ejus territorio laudatissimum illud casei genus, quod per totum hoc Belgium; & extra illud distrahitur.

Arien. *Aria* inter Fanum D. Audomari & Bethuniam prope fines quoque Casletenses ad Lisam fl. sita est, opidum sane bonum & munitissimum, & non veteri tantum Arce, sed & aliis ædificiis spectabile.

Bapaume. *Bapalma* ad fines Picardiæ situm opidum, exiguum quidem est, sed Arce munitissima & situ firmum: ut quod circumquaque trium Leucarum spatio à perennibus aquis abjunctum est: & diffusum, late satis in agros circumjectos habet imperium.

Renthy *Rentejum* Castrum est munitum, bono & amplo pago conjunctum, prope Boloniæ fines & Aginonis fontem.

Hesdin *Hesdinum* vetus, ad Cauchin fl. sedes olim Artesiæ & Flandriæ Comitum fuit; quo destructo Novum uno ab veteri, mill. ad idem flumen opportuno & mirabili situ structum est, quod inter tutissima Belgii propugnacula habetur, ac multis privilegiis, immunitatibus lateq; gaudet jurisdictione.

Fa-

Fanum S. Pauli, Veteris & illustris comitatus dignitate ac Luculenta ditione conspicuum est, cujus & *Perna* membrum: *Lilertium* inter Bethuniam & Ariam situm opidulum satis lautum est. *Artois* *S. paul* *Terne.* *Lilers.*

Lendium opidulum quidem exiguum, sed amplâ in locos, circumjectos ditione, & munimentis conspicuum est, prope fontes & paludes Lillæ amnis: sunt & pagi in Arthesia memorandi, privilegiis & nundinis decorati: ut, *Avenne* le Comte: *Aschicourt, S. Venant, Courier, Blangy, Ligny, Pas* &c. *Lens.*

HANNONIÆ

DESCRIPTIO.

Est autem *Hannonia* sita inter Picardiam, Artesiam, Flandriam, Brabantiam, & Namurcum: diciturque Ditionum omnium Belgicarum (ipsius Regis Hispani elogio) provincia nobilissima, saltibus & silvis amœna, Cœlo & solo felix & florens, incolisque & tectis ad miraculum differta: opida continens fere 50: pagos 950. Principatus 3. Comitatus 10. Pa- *Hannonia.* *Vrbes ejus & opida.*

 res

res 12. Baronatus 22. Abba: 26. Arces Toparchiasque plurimas. Præcipuæ ejus civitates sunt: *Montes*, *Valentianæ*, & *Cameracum*, quæ ultima tamen cum agro suo singularem Provinciam conficere videtur, diciturque Cambresis

Cetera opida sunt *Bouchain*, *Quesnoy*, *Conde*, *Landrecy*, *Avesnes*, *Chimay*. *Mariebourg*, *Philippeville*. *Beaumont*, *Maubeuge*, *Bavais*, *Binche*, *Halle*. *Raux*, *Soigny*, *Brayne*, *Engien*, *Lessines*, *Chevre*, *Geleyn*, *Leuze*. *Fonteyne*, *Lalain*, *Montigny*, *Antoine*, *Ligne*, *Bossu*, *Barlemont*, *Glayon*, *Trasegnie*, *Sorlech*, *Barbanzon*, *Aimeries*, *Tovin*, *Covines*, *Cambron*, *Aeth*, *Brifoel*. *S. Amand*: *Obye*, *Arleux*, *Marchiennes*, *Pecquencourt*. *Havre*, *Hourdan*. *Verchyn*, *Trestong*: quæ fere sunt parva & minoris momenti, præcipuæ vero urbes in itinere Parisios à Brabantia occurrunt; & ibi suis locis describentur.

ITER

ITER BRUXELLA LUTETIAM.

Isis ac cognitis urbibus ac locis *Leodii* Flandriæ ac Brabantiæ visu dignissimis; jam te ex Brabantia per *Hannoniam* Lutetiam Parisiorum ducam: Curru Bruxellâ commodissime hoc iter instituitur: Via sub initium silvosa est, mox aliquantò planior: at semper commodissima, donec *Hallas* devectus fueris 3. Leucis Bruxella distitas.

Opidum nomen habet à Tutela seu conservatione mercium seu hominum, ab aëris injuria: situm est in finibus Hannoniæ qua Brabantiam tangit: ipsum modicum est neque opere aut ædificiis conspicuum, à *Sacello*, ei fama & ornamentum. *Ager* in ambitu bonus, fæcunda pratis arvisque planities, quam Zinna flumen interluit, & ipsum item opidum; atque illinc rivis amnibusque auctam, Bruxellam, navium in ea & extra eam patiens, venit. *Hall.*

Arx Dynastarum ejus tractus olim Domus vel Prætorium fuit, in qua egisse sæpius, atque etiam obiisse Philippus Audax dicitur, frater Caroli V. Gallia-

Halla. rum Regis, is qui per matrimonium Margaritæ Malanæ, Flandriam cum Brabantia, imo Belgicam cum Burgundia suâ junxit: id fuit Anno 1404. Mortui interstina sepulta sunt in hoc ipso D. Virginis Templo, Cor *S. Dionysium* amandatum est, opidum Galliæ, altero à Parisiis lapide, tumulandum inibi juxta Principes sanguinis Franciæ; Corpus vero, balsamo prius conditum, regali pompâ sepeliendum deportatum est *Divionem*, Ducatus Burgundiæ metropolin.

Templum foro imminet eleganti satis opere: cujus ala, ingredientibus sinistra, Sacellum habet & Aram, ac super eam *D. Virginis statuam*: *Sacellum* modicum est, ornamentumque à donariis & votivis habet: Concursus huc olim & nunc undique etiam à longinquis locis, quotannis prima Dominica Septembris, maxime, stato & solenni die, quo & 12. partim opidorum partim municipiorum Delegati se Hallis sistunt, supplicationisque solennis comites sunt: ac Divæ pro suo quisque opido aut municipio chlamydem vel ejus loco certam pecuniæ summam in pios usus, pie offerunt & rependunt.

Tabula Aræ incumbens ex alabastro elegantissime cælata est Joannis Artistæ opus:

opus : *ſtatua* haut magna (bipedalis cir- *Halla.*
citer) & è puro nec medicato ligno eſt, immunis ab exitiali peſte, ab incendiis, à vi bellica ; cujus rei exempla ponit Lipſius cap. 6. libri D. Virg. Hallæ ; & monumentum. Poſita eſt in media ara, ſed auro puro inducta. Filium Servatorem uno, altero brachio florem lilii inauratum præfert, in Pectore monilis vice ſunt uniones 6. puri, grandes, & in eorum medio Carbunculus ſive pyropus lapis, quem rubinum nos à colore vocamus : at in capite corona eſt puri puti auri.

Sunt deinde (ut præcipua *donaria & ornamenta Sacelli* referamus) in eadem ara XII. *Apoſtoli* ex argento fabre ſatis facti : quos inibi etiam nunc eſt videre; ſimulque ad latus utrumque Aræ duos Cœleſtes Angelos, eodem metallo, candelabra præferentes, & venerationem Divæ exhibentes : Supra has ſtatus ibidem duæ ſunt militares, altera pedeſtris altera equeſtris : iſtæ pariter ex argento: ſed fuerunt duæ eodem militari habitu, puri auri, quarum Pedeſtris ſecurim, equeſtris Lanceam manu teneret : Et hæc omnia Philippi Boni munera : qui & Lampadem Auream inſigne munus dedit : cui aliam inauratam publica ne-

 ceſſitas

Halla. cessitas deinde substituit: fuit & statua justæ magnitudinis dimidiata, ex argento, donum ejus uxoris. Denique *Tabula* est in qua ipse Dux supplicis habitu effingitur procumbens ad D. Genua, & versus aliquot Gallici inscripti, annus subscriptus 1455. Martii dies xx. Carolus filius ejus cognomento & re Audax donavit Falconem argenteum.

Maximilianus I. Imp. conspicitur etiam nunc, genibus nixus in sacelli dextro Latere, tabulato paulum altiore loricatus & cetero cultu militari: Pone eum *Albertus* Dux *Saxoniæ* geniculatur, itidem armatus: Est & Tertius, velut per submissionem, paululum ab illis remotior, genu pariter flexo: quem ex insignibus gentis Meluniæ esse apparet, & fortasse *Robertus Melunius*, ejus ævi coætaneus est. *Dona Maximiliani* sunt calix cum patina inauratus; cui insculpta Austriæ gentis insignia, superaddito pileo Archiducali. Ejusdem est D. Maximiliani statua argentea, admodum bipedalis, quæ mitram capite, crucem una manu, altera gladium gestat, & ab eo dependentes argenteas binas claves. Est ab eodem Arbor sive Rosæ frutex, è puro auro, cum pluscululis ramis floribusque item bipedalis: quam

sacra-

ſacratam à ſe Pontifex Max. Maximilia- *Halla.*
no Donum, ipſe porro Divæ Hallenſi
miſit.

Carolus V. Imp. ſtatuam argenteam viri armati genibus nixi, manibus in Cœlum ſublatis, ſupplice habitu, dedit dicavitque: idem ſcyphum grandem inauratum operis antiqui: idem militari formâ chlamydem villoſo ſerico, auro intertextam, inſignibus Imperii, & gentis Auſtriæ decoratam.

Albertus Auſtriacus Donum ſuſpendit lampadem argenteam, pondere & opere inſignem, eique vectigal annuum addidit, ut in ævum ante effigiem ſacram luceret.

Iſabella Clara Eugenia ejus uxor chlamydem ſacravit auro & argento intertextam.

Præter hæc eſt lampas argentea Julii 2. Pont M. Item ſtatua argentea viri geniculantis, donum *Fuggerorum*: Sed & *Penna argentea I. Lipſii*, argenteis catenis appenſa ad ſiniſtram, notanda omnino eſt; & ſubtus tabula cum elegantibus aliquot verſibus. Ad ſummam numerantur lampades argenteæ 20. uſibus ſacris deſtinatæ. Videntur præterea ſcipiones, fulcra, mali, aut tabulæ navium: variæ hominum aut

Halla. eventuum figuræ: vincula item, & icunculæ è cera, & ligno.

Supernæ ad aræ dextram suspensa sunt 5. vexilla, spolia Christano Brunsvicensi ablata, & huc illata; adscriptum hoc distichon: in quo anni numerus:

HaC tIbI sanCta parens hostILIa sIgna IsabeLLa,
BeLgarVM prInCeps saCra trophæa VoVet.

Extra sacellum in ipsa æde, suspensum est vexillum ingens cum cruce Burgundica, donum *Buquoyanum*.

Hallis porro viâ satis jucunda transitur pagus *Thubise*, & inde devenitur *Braine la Comte*. 3. Hallis milliaribus distans: opidum perantiquum est, natum & conditum à famoso illo Brenno, urbis Romæ desolatore; ejus hodie monumentum ibi conspicitur, perantiqua quædam Turris.

Thubise.
Braine

Hinc ad sinistram relinquitur *Domuncula* quædam viridis, mirè delitiosa, arboribus contextis undique circumsepta, in quas è domo veluti in tabula ingredi possis; domuique tignis erectis constructæ, domus ramis exurgens annexa videri potest.

Inde, per amœnissimum *Nemus Soigniacense,*

niacense, *Soigniacum* opidum, quarto Hallis milliari dissitum, intrabis: nomen sumit à fluvio allabente zenna: opidulum amœnum situ, celebre Collegio Canonicorum, cui à D. Vincentio nomen est. Natalis hic locus est multis musicis canorâ voce præditis, unde in hoc opido Princeps cantoribus suis mercedem & annua honoraria pendere solitus fuit. *Montes: Soigny*

Tribus Sogniaco leucis *Montes* Hannoniæ urbs occurrit: nomen habet à montibus seu collibus, quibus inædificata, est enim ejus pars quædam & angulus in montem sublimen assurgens; cujus vertex spatiosus, planities multas habet leves & lusibus diversis aptas: in his exercere se globo juventus consuevit, unde & compositissimum in ipsa valle constitutum Castellum conspicitur, & amœnissimus in circumjacentes montes & silvas prospectus aperitur. *Mons.*

Est Hannoniæ metropolis à Carolo Magno facta. Interluitur fluviolo Trulla, qui, è pluribus rivulis derivatus, præcipuum fontem habet ad pagum Grandrengam; fluitque continuo fere trium leucarum spatio versus occidentem: atque inde in exitu hujus urbis Halnam fluvium influit.

Montes. Montes situ & opere sunt munitissima, urbs omni ex parte inundari potest, & aquis cingi, insuper præter situs vastitatem firmitatemque robusti operis è quadrato saxo, muro, & triplici admodum lata fossa, arceque decoratur; in mœnibus turres crebræ & propugnacula: intus ædificiorum magnificentia decens, platearum amplitudo: fori spatiositas, fontium, limpidissimas aquas ejicientium, copiâ: Episcopi aula, novum, opus, foris inscriptum candido muro habet: *Fortè à bello pax.*

Collegium Canonicarum & Consilium Regium, opido lumen & famam dant. Gualtrudis illustris mulier Lotharingiæ Princeps, pulcherrimi operis templum struxit: inque eo celeberrimum Canonicarum Ordinem instituit, ad cultum divinum præstandum & horas, quas vocant, Canonicas piè decantandas. Ordinem, dico nobilissimum, ut in quem solæ Dynastarum & magnatum filiæ recipiantur: hæ honesto satis proventu ab ipso collegio sustentantur, & singulæ mansiones, templo ferè contiguas incolunt.

Novum & infrequens Virginum religiosarum genus videbis hic & miraberis. Ante prandium quidem ubi in templo

plo sunt, divinum quid & sacerdotale præ se ferunt, tam vestitu religioso plane & candido, quam ministerio & officio: post vero prandium, rejecta personâ, sunt quidvis, ornantur, comuntur, saltant, patentq; etiam nobis: licet enim iisdem cum lubet cœnobio exire, nubere, & pro libitu vivere: Collegio præest Abbatissa, luculentâ ditione dives. *Montes.*

Hoc Tempore Hannoniæ Comites sunt Antistites seculares, Patroni, Custodes, Judices, Protectores ac Defensores dictæ ædis, personarum in ea viventium, & bonorum collegio relictorum: quibus & sine ullo obstaculo perfruuntur, & Antistitæ suas regendi vices mandant. Hæc autem in æternam fundationis memoriam tantam habet præeminentiam, ut succedente novo Hannoniæ Comite ipsa eum magna solennitate suscipiat, ac in Comitatus, & Dignitatis Abbatialis aliorumque bonorum à Collegio dependentium, possessionem immittat: ipso contra jure jurando se obstringente privilegia omnia, immunitates, exemtiones, consuetudines, & professiones Templi & Cœnobii conservare.

Præterea hic sunt *Canonici* aliquot sed vix alii rei, quam hujus Collegii nego-

Montes. tiis procurandis. In æde ipsa sepulchrum, non sine arte est, in quo sculpta mortui & jam putrescentis hominis imago jacet, ea specie, ut vel vomitum possit excitare: plurimum autem & re docet & arte oblectat.

Consilium Regium sive Provinciale, quod Montibus est, Hannoniæ comitatum judicat, Valentianis modo exceptis. Judicat autem Senatus hic (qui constat Regio Provinciæ, hujus Gubernatore & 4. Senatoribus) definitive; suntque sententiæ ejus decretoriæ: nec Mechliniæ aut alibi retractantur: cumque de plano hic procedant, utanturque suis municipalibus legibus, fit, ut sine ambagibus ullis tricisve, ex æquo & Bono unicuique jus reddatur. Neque vero pronunciatur decretoria ulla sententia, nisi interveniente supremo Hannoniæ Terræ Balivio, tamquam Principis in civilibus simul & capitalibus causis Vicario.

Bossu. Porrò Montibus *Bossutum*, duabus cum dimidia leucis abjunctum inde, pervenitur: pagus sane quam lautus, & pulcherrimo non Hannoniæ modo; sed & Belgii universi castro spectabilis, & Comitatus dignitate à Carolo v. Imp. insignitus.

Inde

Inde *Quesnoy* pagus occurrit, & tandem viâ facili Valentianæ urbs 7. Lucis Montibus dissita. *Quesnoy.*

Nomen Historici derivare volunt ab Imperatore Valentiniano, qui in hunc locum delatus, & amœnitate fertilitateque ac temperato illius Cœlo mirifice captus, aliquamdiu hic substitit, & circa qualemcunque arcem, hanc urbem fundavit, vocatam de nomine suo Valentianam. *Valenciennes*

Sita est: *partem in valle* amœnissima *ad Scaldim* flumen, quod opidum fere medium interluit, & junctâ Ronellâ (altero ad portam Cardonam intrante fluviolo) tantum aquæ adducit, ut præter complusculas insulas, per singulos fere vicos subter domos labatur perennis quidam & jugis rivus; non privatis duntaxat civium usibus; sed universim quoque urbi muniendæ peropportunus, ita ut, foris potior urbis pars inundari; intus autem singulis pœne passibus extrui possint propugnacula: *partim in ascensu* est, & collium formam obtinet, hic latæ profundæque fossæ, vallis, & muris validissimis, communitæ, adeo ut hosti expugnatu sit difficilis, hæc urbs, & non, nisi gemina exercitu, obsideri posait.

Cete-

Valenciennes Ceterum *ampla, amœna,* plurimisque admodum ſumtuoſis ac magnificis ædificiis concinna eſt. *Templum* D. Virginis: (noſtre Dame la grande) primarium eſt, antiquum, & artificioſo opere factum, vetuſtatem redolens, ac numine plenum videtur; lumen admittens quale fere ſilvæ: Laterna illis dicitur; in medio fornicis lucem diurnam tranſmittit ad loca ſubtus poſita. Columnæ ibi triplici ordine diſtinguuntur ſolido è lapide, teretes & leves, uſque adeo ut natæ videri potuerint, partim è marmore, partim è porphyrite mirandos efficiunt arcus, & ampliſſima infra ſupraque inambulantibus præbent ſpatia, grato & peramœno aſpectu.

Præter *Templum Ioannitarum*, *Cœnobia* adeantur: Franciſcanorum PP. amplum & perpulchrum, tumulis Principum & Epitaphiis exornatum. Dominicanorum LXXX. Patribus clarum, & tumulo Joannis Avennenſis, Balduini Imp. Conſtantinopolitani nepotis illuſtre.

Religioni & piis uſibus plura ſunt dicata loca: Eſt & *Schola,* qua juvetus Græcè Latinè docetur. Eſt *Domus Orphanorum*, ubi tenuioris fortunæ pueri puellæque à pluribus utriusque ſexus magiſtris

giſtris varia diſcunt opificia: & hæc omnia vel inſignem diſciplinam, & exactas leges. *Valenciennes*

Politicis ædificiis famam dant *Prætorium, Palatium Comitis*, & *Armamentarium*. *Hoc* ſpectabile quidem, ſed non Dives: *Palatium* in angulo quodam verſus Scaldim ſitum eſt, antiquitus audiebat Aula Imperatoris; ubi & loci ipſius ſplendore & cœli ſalubritate capti, Hannoniæ Comites, iidemque Valentianarum Domini, ut plurimum olim habitabant: *Prætorium*, vulgo dictum *la Halle*, primario opidi foro impoſitum; ejusque frontiſpicium totum è ſecto per artem lapide, feneſtris & valvis varie ornatum; eo adſpectu & magnificentia ut ſplendorem conciliet toto foro.

Inſunt huic ædificia ab eadem & opere *Templum D. Petri*; Eximium inſuper *Horologium*, quod in edito poſitum etiam procul abſtantibus eſt conſpicuum; neque horas tantum; ſed & Lunæ aliarumque Planetarum curſum, menſes, item & 4. anni tempora, dierum, longitudinem, & alia demonſtrat.

Horologio ſubeſt *Forum frumentarium*, amplum ſane & ſpatioſum nec injuriæ tempeſtatem aëriſve expoſitum. Supra

Valenciennes Supra Lanarum Mercatus: Mox Ludus gladiatorius: inde Pannorum Mercatus: *Magistratuum* urbanorum item *Curia ampla* & laxæ: Nec non *Publicus Carcer*. ita ut unum istud ædificii Corpus, quæsitâ quadam capacitate, omnia pœne complectatur membra publicis opidi usibus necessaria: opus hodie bene & apte commensuratum splendidum atque magnificum, natum Auctore Guilielmo, cognomento bono, Hannoniæ, Hollandiæ & Zeelandiæ Comite.

His operibus publicis adjici possunt 10. Pontes fluvio Scaldi injecti, quibus superstructæ sunt amplæ quædam & commodæ mansiones, habitatæ ut plurimum à privatis istis aulæ, publicisque Hannoniæ terræ Quæstoribus, aliisque ministris principalibus, qui omnes, omnium vectigalium urbanorum sunt immunes.

Valentianæ porrò cum peculiarem ditionem constituant, ac legibus ab Hannonicis longe diversis utantur, duplici Magistratui subsunt. In Ecclesiasticis superiorem agnoscunt Archi-Episcopum Cameracensem, cujus nomine sedem hic habet Archi-Diaconus: in Politicis non ad Senatum Montensem sed rectà Mechliniam provocatur.

Ma-

Magistratus pro sententia dicenda est Triplicis ordinis: *Supremus* Præposito & 12. Adsessoribus constat, qui è primariis civibus deliguntur, & varios ministros sibi habent adjunctos: hodie hic quotannis renovatur. *Valenciennes*

Medius quem particularem vulgo vocant, ex aliis 25. boni loci civibus constat: hic petente summo Magistratu, res ad opidi statum pertinentes tractat; ac nonnunquam augeri solet bono aliquo civium numero, qui, ut melior habeatur consilii copia, & pro rerum tractandarum necessitate advocantur.

Tertius veteri more & privilegio, in negotiis majoris momenti, quæ publicum bonum respiciunt, convocatur ad pulsum majoris Campanæ, & repræsentat universum populum è more Romanorum, apud quos Comitia centuriata. Hinc Centum-Viri dici possunt: non enim haberi potest hoc Concilium generale, nisi cum centum ut minimum civium interventu, nullo alienigenâ in numerum hunc intrante. Atque in hoc concilio liberum est unicuique civi, etsi prorsus privato, super iis quæ nomine magistratus & Concilii Particularis exponuntur ab ordinario reip. Syndico, sententiam suam dicere. Curia vero à legi-

Valenciennes legibus habet famam; à gubernandi ratione lumen: utraque & in Civilibus simul & criminalibus ita hic exacta, ut exteri multoties exempla hinc sibi petierint, quæ in Patriæ statu constituendo sequerentur: interque cæteros Norimbergenses.

Subditi quamvis multi nobiles, tamen maximam partem cives mercaturæ & artibus manuariis operantur: hic Emporium (de stapel) vini Gallici est, & mercatorum opus auget: hic Linteum Cameracense contexitur; panni undulati & mocajarri, & alia, mercium similium, genera conficiuntur. Unde fit, ut mercatores, industriè rei suæ incumbentes, & opibus affluant, & quamplurimos tenuioris fortunæ homines occupent ac sustentent.

Valle Cygno sive *Valentianis* quæ via Cameracum ducit planissima est & patentissima. In via ad pagum *Happam*, *Happe* situs est viculus, vulgo *Avennes le sec* dictus, ubi *candidum lapidem* erui quotidie *Avennes.* scimus: qui candore ad marmor accedit, & facili labore subigitur & formatur; ferro obedientissimus, & cuivis instrumento se submittit secandum sculpendumque nullo plane vel scissionis vel rupturæ periculo. Statuarii quia lapis natura infir-

infirmus, nec ferendis cœli injuriis, imbribus, nive, & ventis marinis est, ex cogitarunt consolidandi rationem; imbuunt nimirum multo oleo, gummi juniperino, aliisque adscitis unguentis, & ita validam ei invictamque crustam inducunt, ut operis perpetuitatem faciat. *Cameracum*

Tribus vel circiter ab *Happa* milliaribus, 7. vero à Valle-Cygno sive Valentianis, situm est.

Cambracum titulis aucta in perialibus urbs, quam Commendant bellum, forma, Cathedra, situs. *Cambray.*

Sita est ad Scaldim fluvium, qui mediam fere interluit prospectu amœnissimo; ambitu alioquin sat magna, mœnibus turribusque valida: quâ Franciam & orientem respicit campo, agroque arvo per 800. aut 1000. passus plano se totam offert adspiciendam: ita tamen ut versus urbem leni descensu, nullis umbrarum obstaculis, nullo arborum interceptu tendatur: versus occidentem loco humiliori suburbanum ingens & horti prataque secundum flumen optima: ad Meridiem, ultra planitiem, nonnihil declivem, prospicis amœna vallum, & collium distinctione picturatos agros: ad Septentrionem collis est opido impendens. *Cameric.*

Portas

Camer-
racum. *Portas* numerat 5: Castrum, genio loci & arte humana munitum est valide, situmque in edito loco: initia autem sua debet Carolo v. Imp. Hodie præsidio Hispanico servatur, & tanta cura, ut adspectus ejus hospitibus adventantibus innoxius vix concedatur: eadem fere vigilantia Mediolani castrum, & Senatum in Italia custodiuntur, quod viatori notandum.

Inter *Templa* primas tenet D. Virgini Deiparæ consecratum, ad petitionem Philippi 2. Regis Hisp. à P. M. in *Metropolitanum* conversum, amplissima diœcesi longe lateque protensa gaudet, ædificium partim sæculum priscum redolet, partim novitatem nescio quam nostram præ se fert, qualecunque est, Episcoporum defunctorum monumentis longo ordine constitutis, & horologio ipso, etiam illo priore, excellente magis, non potest non esse insigne. Insuper Lucæ Euangelistæ tabula ibi ostenditur, magni artificii opus, quo Elysabetha Tramontana invisit Mariam.

Præter hoc summum, sunt *parochiæ* aliæ 9. *Abbatiæ*. 3. *Cœnobia* virorum 4. inter quæ PP. Soc. Jesu, qui hic *Gymnasium* occupant, & docent: Fæminarum item 3. *Xenodochia* & Nosocomia plura;

plura; inter quæ illud *S. Lazari* celebre & opulentum fovendis indigenis Cameracensibus lepra infectis destinatum. *Cameracum.*

His sacris addo politica ædificia ; nimirum *Palatium Archiepiscopi* : *Curiam:* quæ extus habet lapide incisa omnium ecclesiasticorum & secularium Electorum insignia ; in quorum medio statua Caroli v. cum aureo Vellere : mox artificiosum Horologium.

Pontes item diversos, & *Fora* rerum venalium : quæ tamen huc venientem non morabuntur: unum ex his amplum est, cujus una ex parte in circumjacentes montes sublimes & arbustis segeteque virentes, prospectus aperitur : altera pars Templum oculi objicit turri acutissima insigne, & ædificia splendida.

Quantum ad *Regimen* urbis: *Archiepiscopi*, seculares simul & ecclesiastici urbis & totius ditionis sunt Domini, sic ut titulos vulgo scribant ; Archiepiscoporum & Ducum Cameracensium, Principum Sacri Romani Imperii, Comitum Cameracesii ; licet in temporalibus sub protectione Regis Hispaniarum sint, & in spiritualibus agnoverint olim Archiepiscopum Rhemensem.

Subditorum status locuples est populo, commerciis, & mechanicis artibus:

Texun-

Perona Texuntur hic lineæ telæ, (*Camerdoeck*) quæ operum subtilitate Arachnæos labores, ne dicam Palladias manus provocant, toto orbe notissimæ: quarum cum nive certat candor, cum sindone tenuitas, cum bysso pretium, & quidem tanta copia, ut à nonnullis observatum sit hic singulis annis 60. minimum fascium millia confici, quorum singuli 40. fere florentis taxentur: sic ut in 24. centena millia florenorum abeat ratio. Quandoque fasciculus longitudine 22. ulnarum est, pondere 6. 7. ad summum 8. unciarum, pretio 300. florenorum.

Perone Hinc relicto Territorio Regis Hispan. ad primam Franciæ urbem *Peronam* iter dirigitur, huc, ubi ventum est, custodes Portarum, qui in præsidio ibi, serio inquirunt de sclopetis & ejusdem generis armis; quæ si tecum habeas, satius est ibi deponere; &, sub abitum ex opido, repetere, quam non profiteri, & ita periculum capitis incurrere.

Sita hæc urbs in *Picardia* ad Austrum, ubi Somonæ & paludibus adjacet, naturâ est munita, alias partes, opere manuario munitissima.

Fluvius *Somona* (vulgo Somme,) non admodum largus sed altus, qui nunquam gelu adstringitur, hic ponte jungitur,

